

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

2003

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK 12 (44)

Ing. Josef Janošec, CSc.

Pro bezpečnost a obranu státu

(Úvod do teorie strategických studií)

Principiální otázkou je: Mají strategická studia svou teorii? Objektivní odpověď není vhodné uspěchat. Proto postup od známého k neznámému má své oprávnění. Jisté je, že strategická studia mají svou praxi. Přístup k hledání teoretických základů tedy vychází ze zkoumání praktických zkušeností, tj. je empirický.

Albert Einstein (14. 3. 1879 – 18. 4. 1955), významný německý fyzik, po studiích pracoval na patentovém úřadě ve švýcarském Bernu, v letech 1911–12 byl profesorem na německé univerzitě v Praze, v roce 1933 pro svůj židovský původ opustil Německo a do smrti působil v USA na univerzitě v Princetonu. V roce 1909 publikoval speciální teorii relativity a o šest let později v roce 1915 obecnou teorii relativity [1]. Tím vytvořil podmínky k odklonu od paradigmatu vědních disciplín, které bylo založené na Newtonových zákonech.

Díky této změně si vědci postupně začali uvědomovat, že základy vědeckého chápání světa tvoří nějaký nezměnitelný soubor přírodních zákonů, ale že závisí na jejich lidské interpretaci [2]. Vysvětlení vědeckého fenoménu je tedy závislé jednak na jeho podstatě, ale současně na komunitě, v níž byl objeven. Einstein způsobil změnu vědeckého světového názoru. I konzervativní odborníci začali postupně přiznávat, že nic není definitivní.

Veškerá paradigmatata jsou relativní. A proto vědecký výklad není možným pokládat za objektivní a nestranný. Vědci totiž uznávají dominantní paradigma do té doby, pokud nevzniknou odchylky, které vyprovokují, že začnou zkoumat jeho podstatu. Zpravidla objeví nové teorie, z nichž některá může být uznána jako nové paradigma. V podstatě platí, že co někdy bude obecným věděním, může obsahovat taková paradigmatata, která ještě nemůžeme znát. Proto otázka dalšího vývoje vědeckého poznání zůstává otevřená.

Jedním z nosných pojmů současného světa je „demokracie“ a způsobem jak ústavními metodami zabránit vzniku převahy jedné ze tří vládních odvětví při uplatňování moci (legislativní, výkonná, soudní) je „kontrola a rovnováha“. Zajištění bezpečnosti a obrany státu je jednou z principiálních povinností jakékoliv vlády. Přitom existuje fenomén „svobody informací“. Znalosti znamenají moc a utajované znalosti představují absolutní moc. To, co v dlouhodobé historii bylo zpravidla vždy zahaleno rouškou ochrany citlivých informací, je problematika vojenských schopností a ve svém důsledku vojenské moci státu.

Demokratické politické systémy se pokoušejí odtajnit informace, a tím se odlišují od totalit [2]. Strategická studia pro bezpečnost a obranu státu mají být na prvním místě objektivní, respektovat utajování informací i jejich svobodu. Vyjadřují se k citlivým otázkám zajišťování existence státu a jeho vojenské obrany ve vážných krizových situacích. Albert Einstein prokázal, že je všechno relativní i svým životem. Předpokládejme tedy, že se strategická studia mohou stát jednou z budoucích disciplín, které ovlivní paradigma našich bádání při cestě k poznání teoretických základů lidského bytí a přírody, v níž žijeme, pohybujeme se i válčíme.

Výsledky pozorování, jako jedné ze základních metod vědecké práce, umožňovaly již v minulosti konstatovat, že strategická studia mají svou dlouhodobou historii. Byla usku-

tečnována mnohem dříve, než pojem strategie získal svůj obsah v současném chápání. Při velkém zjednodušení je možné shrnout fakta do následujících konstatování.

1. Shrnutí empirických poznatků

Podstatou empirických důkazů jsou praktické projevy strategických studií v procesu bezpečnosti a obrany státu, diskutování určujících subjektů a v neposlední řadě zobecnění procesů a technologií, které jsou strategickým studiím vlastní.

1.1. Projevy strategických studií v praxi bezpečnosti a obrany státu

Na základě požadavků panovníků a vojevůdců byly zpracovávány **odborné práce**, které podporovaly rozhodnutí o způsobech vedení vojenských tažení, o zásadních politických, diplomatických i ekonomických opatřeních. Tyto práce byly vypracovávány zpravidla na objednávku s určitým časovým předstihem. Umožňovaly podrobněji poznat existující výchozí situace jak vlastních, tak cizích, zpravidla zájmových nebo nepřátelských stran. Měly tedy svou složku analytickou nebo zpravodajsko analytickou. Současně se sběr informací a jejich následné cílené studování soustředilo na identifikaci silných a slabých stránek (vlastních i cizích) a jejich kvantitativní a kvalitativní hodnocení. Zpracovatelé si v průběhu času navykli shromažďovat pro takovéto činnosti informace a ty archivovat, třídit, klasifikovat, pravidelně aktualizovat a účelově vyhodnocovat.

Historie dokumentuje, že strategická studia nebyla jen výsledkem studií (písemného dokumentu), ale rovněž úvah a diskuzí, které byly součástí jak sběru informací, tak samotného procesu jejich využití ve prospěch rozhodnutí „těch nejvyšších“. Do souboru činností, která strategická studia uskutečňují, tedy rovněž náležela **odborná diskuze**.

1.2. Hlavní subjekty praxe strategických studií

Strategická studia měla evidentně **dva významné subjekty: příjemce a zpracovatele**. Jejich vztah byl po historicky významnou dobu výrazně nerovný. Zpravidla existovalo jejich rozdílné společenské postavení značně ve prospěch mocenského příjemce. Tomu podle dobových a regionálních zvyklostí příslušely adekvátní postupy prezentace i požadovaný rozsah informací, připravovaných zpracovatelem. Zpravidla byl mezi příjemcem a zpracovatelem nepřehlédnutelný zvláštní vztah, který byl propojen oboustranně pochopenou pupeční šňůrou představující hranici života a smrti pro obě strany. A historie potvrdila, že chybné a neobjektivní informace zpracovatele mnohokrát znamenaly špatné strategické rozhodnutí příjemce, které však někdy bylo přijato i při kvalitních podkladech. A jsou známy

Příjemce
strategických studií

Odpovědnost za přijímání rozhodnutí;
Ověření správnosti strategické studie;
Rozhodnutí o hodnověrnosti
a využitelnosti informací a dat.
Nové znalosti a jejich aplikované
použití.

Zpracovatel
strategických studií

Ambice zpracovatele;
Odpovědnost za objektivitu a správnost
informací;
Zpracování strategické studie;
Příprava prezentace pro příjemce
strategické studie.

Nerovný vztah

i zpětné důsledky těchto chyb a nerovností jak pro zpracovatele, tak pro mnohé popravené či pronásledované panovníky nebo vojevůdce (viz obr.).

Dlouhodobě jsou potvrzeny skutečnosti, které odpovídají úrovni rozhodování o bezpečnosti a obraně státních útvarů. **Povinností příjemce** strategické studie je ověřit si hodnověrnost a využitelnost informací, protože rozhodnutí je na něm. **Ambicí zpracovatele** bylo a dodnes je, aby jeho práce byla včleněna do přijímané strategie.

Velké množství strategických rozhodnutí rozložených do dlouhodobého plánu bylo zpravidla při realizaci napadáno kritiky, kteří existovali v jakékoliv minulé době a existují i dnes. Výsledek jejich vlivu a rovněž vlivu měnících se podmínek je znám: téměř nikdy nebylo umožněno, aby se ověřila správnost rozhodnutí. Úspěch slavila taková strategická rozhodnutí, u nichž byla v krátké době vidět kvalitativní a pozitivní změna. Příkladem je elektrifikace nebo vybudování sítě mobilních telefonů. Tato rozhodnutí získala okamžitou podporu velkého množství uživatelů.

Skutečností je, že nejsou vypracována podrobná statistická vyhodnocení procesů přijímání strategických rozhodnutí, ale realita ukazuje na nepříliš lichotivý stav, jež lze shrnout do následující věty: „*Běžnější však bylo, že se jen někteří výjimeční jedinci poučili z chyb svých předchůdců.*“ I o těchto problémech je nezbytné zpracovávat studie, které mohou nabýt strategického rozměru.

1.3. Procesní a technologický charakter strategických studií

I ty nejlepší výsledky strategických studií měly limitovanou výslednost, protože sice popsaly hlavní rysy budoucích stavů, ale nestaly se těmi rozhodujícími informacemi pro přijetí konkrétní strategie. **Proces přijetí strategických studií** byl vždy závislý na subjektu příjemce (panovníkovi, vojevůdci). Mnohokrát se stalo, že studie nebyla správně pochopena, včas prostudována nebo v pravou chvíli vhodným způsobem prezentována a pak ani akceptována.

Hledání budoucích stavů není jednoznačnou činností a lidé ji ještě v potřebném rozsahu nezvládli. Co však již dokázali, je nacházet velmi kvalitní přiblížení k budoucímu stavu na základě stanovování tendencí, trendů, hlavních směrů s využitím objektivizovaných metod. U problémů, které mají zpravidla dlouhodobý vliv na bezpečnost a obranu státu a ve svém důsledku na jeho suverenitu a existenci, jde o proces přijímání rozhodnutí, který je **procesem aplikace strategických studií**.

Ať panovník nebo zpracovatel přežil praktické důsledky realizovaných strategií nebo nikoliv, byl s větší nebo menší úspěšností uskutečňován **proces zpětné vazby strategických studií**. Představoval jakousi proceduru zpětného hodnocení správnosti strategických rozhodnutí s různým časovým odstupem: od hodin a dnů ještě v rámci vedení operační činnosti strategického významu, přes následnou v průběhu jednoho, tří až pěti let po uskutečnění rozhodnutí, až po dlouhodobou. Tento časový odstup přerůstá do historie, která v jiných skutečných podmínkách s obtížemi rekonstruuje důvody, chyby a pozitiva strategických rozhodnutí.

Proces přijímání strategických rozhodnutí byl, je a bude ovlivňován strategickými studiemi a součástí těchto studií je rovněž hodnocení úspěšnosti dosud přijatých strategických rozhodnutí, tedy jejich validity. Je-li toto hodnocení uskutečněno objektivními metodami, pak by mělo analytickou část orientovat na rozdíly mezi očekávanými a skutečně dosaženými stavy,

mělo by se věnovat problematice chybných rozhodnutí, pozitivních a negativních důsledků, včasnosti, mnohoznačnosti a jiným problematickým částem rozhodovacího a realizačního procesu.

Z historického pohledu pak mohou být strategická rozhodnutí a jejich následná realizace hodnoceny jako skutečně strategická, případně jako taktická a nebo dokonce jen jako nevýznamná (historický šum). Při zkoumání chyb, ale i pozitiv by měly analytické aktivity odlišovat, zda k nim došlo v průběhu procesu rozhodnutí nebo v průběhu procesu jeho realizace.

Na strategická studia je možné nahlížet jako na **technologický proces**, který znamená jistou stabilizaci procedur, vylepšování nástrojů, technických prostředků, metod a schopností pracovníků. Při opakovatelnosti těchto činností by mělo být dosahováno stále dokonalejších výsledků předvídání a přípravy budoucnosti v oblasti bezpečnosti a obrany.

1.4. Dílčí závěr k úvodu do teorie strategických studií

Empirické poznatky dovolují shrnout, že **strategická studia mají svou historii**. Představují uzavřený cyklus procesů. Využívají metody vlastní a převzaté ze sociálních, vojenských, společenských, ekonomických, psychologických, exaktních, přírodních i jiných věd. Vyvinula se z činnosti vysoce specializovaných jednotlivců do činnosti kolektivní (týmové) a později institucionalizované. Nezabývají se již jen otázkami obrany a bezpečnosti, ale směřují vývoje budoucích ekonomických, hospodářských, ale i společenských oblastí, které tuto část společenské praxe ovlivňují.

V současné době **strategická studia představují nově se vytvářející obor výzkumné činnosti** s úzkou návazností na praktické potřeby rozhodujících orgánů speciálních a výrobních organizací, států, mezinárodních institucí, vládních i nevládních organizací. Vyjadřují se ke globálním i dílčím problémům a jsou stále více specializovaná. Pro zpracování faktografických informací zpravidla využívají aplikované metody generalizace a zevšeobecnování, prognostické metody s využitím časových řad ap. I přesto zůstává cílem strategických studií dosažení synergických efektů. To znamená společné působení všech parciálních faktorů a poznatých parametrů bezpečnosti a obrany státu, v pestrosti zdánlivě neslučitelných oborů a podmínek. Stejně jako v jiných oborech vyžadují použití aplikované informatiky.

Strategická studia pro bezpečnost a obranu státu jsou jednou z forem strategických studií, která mají své odlišnosti a svá specifika. Jsou spojena se zvláštním režimem ochrany informací a utajovaných skutečností, které jsou uplatňovány v některých částech souboru informací a jsou spojena více s konkrétními hodnotami sledovaných poznatků, které by mohly být zneužity proti bezpečnosti a obraně státu. Teorie vyžaduje podložená tvrzení, což je podmíněno praktickým výzkumem problematiky.

Pro strategická studia je možné vyslovit hypotézu, že formulace její teorie je uskutečnitelná.

2. Předmět strategických studií

Při úvaze o předmětu strategických studií je nezbytné konstatovat, že jak instituce uskutečňující strategická studia, tak dokumenty vyjadřují organizační nebo praktický výsledek specifické činnosti jednotlivců, skupin osob nebo institucí. Proto jsou strategická studia účelovým souborem informačních, analytických, prognostických, prezentačních a dalších

činností odborných pracovníků, jež směřují k objasnění, popisu a doporučení pro praktická opatření, která realizují bezpečnost a obranu státu.

Předmětem strategických studií jsou všechny problémy, které mají vztah k analýze minulého a současného stavu otázek spojených s bezpečností a obranou státu a k prognóze jejího vývoje.

Rysem strategických studií je vědecky průkazná charakteristika vybraných nebo komplexních problémů, založená na číselné, argumentační nebo logické konstrukci. Jsou zpracovávány jako podklad, který má ovlivnit přijímání praktických opatření v politické, bezpečnostní, vojenské, zdrojové, výzkumné i popularizační oblasti. Spolupůsobí při formování názorů odborné i laické veřejnosti.

2.1. Specifikace problémů pro strategická studia

Při ujasňování předmětu těchto studií v České republice po roce 1990 byly představy nahrazovány „černou skříňkou“. Hledalo se sémanticky správné pojmenování objektu výzkumu. Pocitově bylo zřejmé, že pro rezort obrany a pro vytvoření teorie vojenského umění (vojenská strategie, operační umění, taktika) je v centru výzkumu soubor všech skutečností, které jsou spojeny s existencí armády a které ji ovlivňují. Později bylo zvýrazněno, že armáda může být použita rovněž asistenčně při nevojenských hrozbách a rizicích, rozšířil se tedy i rozsah předmětné problematiky, která může být prospěšná strategickým studiím.

Pro bližší specifikaci je uveden vybraný výsek problémů, jež je vhodné zkoumat. Jsou to otázky:

- ☐ politické: vnitrostátní i mezinárodní,
- ☐ vojenské: strategické, operační, taktické, které ovlivní strategii,
- ☐ ozbrojených sil: profesionalizace, vycvičenost, mobilizační infrastruktura,
- ☐ operační přípravy státního území, dislokace posádek a stavebně ubytovacích kapacit,
- ☐ krizového řízení,
- ☐ modelování a simulace vojenských činností,
- ☐ ekonomické, finanční a hospodářské,
- ☐ zbraní, vojenské techniky, techniky, materiálů, technologií,
- ☐ vlivu vědy a technického rozvoje,
- ☐ informací a informatizace,
- ☐ geografické, demografické,
- ☐ vlivu lidského faktoru, psychologických, morálních faktorů a motivace,
- ☐ vzdělanostní úrovně a systému vzdělávání,
- ☐ zdraví a sportu,
- ☐ kulturní úrovně,
- ☐ mechanismů řízení, makrostruktur,
- ☐ vztahů k regionálním orgánům, místním samosprávám a veřejnosti atd.

Všechny problémy, stavy, vztahy i vazby existují nezávisle na našich přáních. Částečně jsou pokryty legislativou, teoretickými poznatky a praktickými popisy.

2.2. Rozšířená diskuze k předmětu strategických studií

Souhrnný pojem, který by popsal předmět zkoumané problematiky, by měl zahrnovat vyjádření strategické úrovně zajištění obrany státu. To znamená takové úrovně, jejíž změny by mohly ohrozit existenci suverenity, státní celistvosti, míru a života občanů.

Od roku 1990 se v postupných krocích, založených na poznání, analýzách, prognózách dílčích částí, které „černou skříňku“ naplňují, vytvářely pojmy „komplexní systém obrany“, „obránný systém státu“, až k ustálenému pojmenování „**systém obrany státu**“ (použit v zákoně č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, § 2, odst. 1).

Důvody této volby byly následující: **systém** proto, že jde o velké množství prvků, které jsou ve vzájemných vztazích; **obrana** proto, že hlavním smyslem je bránit nějaký definovaný stav; **stát** proto, že určuje rozměr a úroveň obrany.

Na systém obrany státu můžeme nahlížet z různých pohledů a to podle účelu, ke kterému zkoumání vede. **Reálně existující systém však je jen jeden.** Obsahuje všechny činnosti, všechny organizační prvky, které tyto činnosti uskutečňují, všechny stavy, vztahy a technologické procesy. Jakákoliv skutečnost, která má vztah k obraně státu by měla být do systému začlenitelná. Jestliže tomu tak není, je systém špatně pochopen a definován. Z uvedeného pohledu můžeme tento systém charakterizovat jako systém uzavřený s takovou vnitřní volností, aby umožnil začlenění i nepředvídatelných prvků a vztahů.

Z hlediska množství prvků a jejich vzájemných vztahů je možné použít pojmenování „nepřehledný systém“. Poznámka by měla dokreslit představu o takovém systému z toho pohledu, že některé prvky i vztahy systému je možné izolovaně vysvětlovat s využitím jiných vědních disciplín nebo jiných systémů, ale uvnitř popisovaného systému obrany státu, který nás zajímá z pohledu strategických studií, jsou sledována jiná kritéria a jiné hodnoty prvku systému.

Podpůrný schematický náhled na vztahy v bezpečnostním systému státu je například uveden v [3]. Možná zaměření strategických studií umožňují aplikovat jakékoliv další informační podklady, který má charakter systémové analýzy problémů směřujících k bezpečnosti a obraně státu.

Studia jsou metodou výzkumu a odborného popisu takto pojatého systému obrany nebo bezpečnostního systému státu.

Předmětem studií je tedy rovněž volba vhodných metod jejichž využití povede k postupnému nalezení teorie (správná teorie je objektivní), k poznání a formulování zákonů, zákonitostí, principů, kategorií a jiných závěrů pro praktické využití výsledků výzkumu. Smyslem výzkumu není jen cesta k poznání systému obrany státu, ale především ke stanovení postupů pro jeho přetvoření a fungování v budoucnosti. Jde tedy o aplikaci poznané teorie do programátorské a prognostické činnosti (ve smyslu plánování a uskutečňování změn). Tato výzkumná činnost by měla být součástí strategických studií.

Z teorie systémů a teorie relativity platí, že jakýkoliv systém je podsystémem většího systému a jakýkoliv prvek tohoto systému je potenciálním systémem. To například znamená, že řešení změn armády, jsou-li společenským požadavkem, by mělo následovat v návaznosti na změny nadřazeného systému. A **předmětem studií by měly být rovněž varianty**, které reagují na praktické zkušenosti, běžné ve společenských systémech, kdy vzhledem k možným časovým prodáváním jsou uskutečňovány změny paralelně v nadsystému i systému, včetně důsledků zpětného ovlivňování.

Jestliže uvažujeme, že účelem výzkumu bezpečnosti a obrany státu je mimo jiné navrhování nových struktur a jejich úprava, **pak jsou pro pojetí systému rozhodující činnosti**. Na rozdíl od organizačních prvků mají dlouhodobější platnost a charakteristiky, které lze lépe seskupovat, systemizovat a zobecňovat. Činnosti v oblasti bezpečnosti a obrany státu jsou dlouhodobě zachovány (boj, výcvik, obrana, ochrana vojsk a obyvatelstva atp.), ale organizace, které je vykonávají jsou často transformovány, rušeny, redislokovány, přepodřízeny.

Podrobíme-li pojem „systém obrany státu“ sémantické analýze, pak hlavní činnost, na které je sousloví postaveno, představuje obrana. Obrana je činnost nebo opatření k odvrácení útoku a ochraně před ním [4]. Jádrem je tedy **vlastní obranná činnost státu a jeho ozbrojených sil**, tzn. v době před, v průběhu a po bezprostředním ohrožení existence a funkčnosti státu.

Tyto otázky jsou podrobně diskutovány proto, že v praxi bývají stavěny jiné priority. Bývá zpochybňována logika výstavby systému obrany státu od krizových stavů ke stavům mírovým. Je zpochybňována reálnost ohrožení a útoků, proti nimž by bylo nezbytné se bránit. Je přehlíženo, že tyto postupy jsou protisměrné k sémantice a logice pojmů.

Má-li být systém obrany státu účelný, měl by respektovat obecné zákonitosti logiky. Má-li mu být porozuměno, měl by vycházet ze zákonitostí sémantiky a jednoznačnosti pojmů. Předmětem strategických studií by měly být problémy **modelování reakce systému obrany státu** (činnosti, struktury, vztahy, ...) **na mezní krizové stavy**. To by mělo logicky předcházet určování doporučení pro budoucí struktury v míru a pro reálnou představu o možných ambicích státu. Činnosti a struktury by měly být takto odvozovány.

Systém obrany státu není ještě dostatečně poznán. Není známa jeho teorie, jsou vytvářeny jen některé zákonitosti a zobecněny empirické poznatky. To ve svém důsledku znamená, že přijímaná praktická opatření jsou více podložena intuicí, než objektivními vědeckými podklady a zdůvodněními.

Nejsou známy informace o tom, že by se tímto problémem komplexně někdo zabýval, nebo tyto informace nejsou zveřejňovány. Strategická studia a výzkumné kapacity je vhodné věnovat poznávání systému obrany státu, a to zejména z pohledu potřeb rezortu obrany s důrazem na vojenské umění.

V čem tedy tkví smysl výzkumu systému obrany státu? Odpověď je možné formulovat s určitými nepřesnostmi takto: V nalezení podstaty a pravidel (nebo teorie) prvků systému obrany státu a celého systému. V poznání zákonů a zákonitostí, které jsou s touto problematikou spojeny.

Takto stručně formulovaný závěr však vyžaduje určitá objasnění. Výzkum ve prospěch rozvoje vědních disciplín jako vojenská strategie, operační umění, taktika, ale i vojenská ekonomika, vojenská pedagogika, vojenská psychologie a ostatní obory z poznání o systému obrany státu vychází. Jeho teorie je východiskem, ale i zdůvodněním struktury a existence vojenských věd. Je to proto, že tento reálný systém zahrnuje všechny problémy dotýkající se obrany státu. Je společně označován jako vědní obor: **teorie obrany státu**.

2.3. Hlavní problémové okruhy předmětu strategických studií

Strategická studia se nezabývají všemi detaily jednotlivých vědních disciplín a oborů. Zabývají se rozlišením současného stavu poznání, generalizovaným shrnutím hlavních směrů rozvoje těchto oborů do budoucna tak, aby napomohla orientovanému úsilí v celém systému obrany a bezpečnosti státu a zejména v jeho strategické rovině.

Již tento přístup vyžaduje seskupení vědních i praktických oborů a disciplín do skupin. Dlouhodobá orientace ve vědních oborech je směřována na vojenské souvislosti a aspekty, které jsou studovány a zkoumány v konkrétním geografickém rozsahu. Například pro naše podmínky: Česká republika, sousední státy (Německo, Polsko, Slovensko, Rakousko), USA, Rusko, NATO, EU a další organizace nebo státy výběrem.

Hlavní problémové okruhy předmětu strategických studií jsou:

- a) mezinárodněpolitický a vnitropolitický vývoj prostředí vojenské politiky (vědní obory: politologie, politika, geopolitika, mezinárodní vztahy),
- b) charakteristiky a tendence vojenství (vědní obory: vojenská strategie, operační umění, taktika, řízení a velení, vojenské zpravodajství, vojenská informatika, vojenská logistika, vojenská technika),
- c) charakteristiky a tendence vývoje zdrojů (lidských, materiálních, hospodářských, finančních) a procesů (řízení zdrojů, akvizice, vyzbrojování, orientace obranného průmyslu, profesionalizace, infrastruktura) ve prospěch bezpečnosti, obrany a vojenství (vědní obory: ekonomie, demografie, sociologie, válečná ekonomie, vojenská technika, sociální geografie),
- d) charakteristiky a tendence vědy, obranného výzkumu, vývoje a technologií (politika a management obranného výzkumu a vývoje, mezinárodní a státní spolupráce, infrastruktura vědy a obranného výzkumu), koordinace s Organizací NATO pro obranný výzkum a technologie (*RTO – Research and Technology Organization*): vědní obory: teorie vědy, management vědy, historie vědy, ekonomika vědy, vojenská věda, vědeckotechnický rozvoj),
- e) synergie analyzovaných a prognózovaných charakteristik a tendencí (vědní obory: teorie obrany státu, teorie státní správy, futurologie, filozofie).

3. Metody strategických studií

Základní metody strategických studií jsou **analytické a prognostické**. V jednotlivých technologických oblastech strategických studií jsou však uplatňovány **základní a aplikované metody relevantních vědních oborů**, disciplín a praktické postupy, které vedou k syntéze konečných výsledků. Rozvoj metod však vychází z předpokladu existence relevantních informací a dat. Metody by měly zohledňovat racionální dosahování prakticky užitečných výsledků.

3.1. Informace pro strategická studia

Předpokladem použití analytických a prognostických metod, je vytvoření základního datového a informačního fondu, **trvale udržovaného** v aktuálním stavu. To jsou praktická východiska objektivního posuzování a studování předmětné problematiky. Východiska zahrnují jak obsahovou stránku informací, tak technické prostředky, systémy a média pro jejich shromažďování, uchovávání, zpracování a poskytování.

Charakter vyhodnocovaných dat a informací opravňuje k tvrzení, že základní metodou procesu vytváření strategických studií je sběr informací a jejich vědecké vyhodnocování. Praktické usměrnění sběru vyžaduje poznání struktury informací o něž je projevován zájem a následně jejich výběr. Například Mezinárodní institut pro strategická studia (IISS - Interna-

tional Institute for Strategic Studies, 23 Tavistock Street, London WC2E 7NQ, United Kingdom; <http://www.iiss.org/>) shromažďuje pro každoroční periodikum *The Military Balance* informace o ozbrojených silách ve světě, o státních výdajích a dalších skutečnostech. CISS (Canadian Institute of Strategic Studies, Toronto, Ontario, Canada - <http://www.ciss.ca/>) se zase specializuje na informace o peacekeepingových aktivitách ve světě. Pro ostatní instituce ve světě pak platí, že projevují zájem o tyto publikace, aktivity, informační zdroje a sami je shromažďují, klasifikují a ve vlastní činnosti zpracovávají.

Struktura informací má polohu:

- ☐ metod sběru faktografických informací,
- ☐ metod sběru literárních informací,
- ☐ metod sběru internetových informací,
- ☐ metod sběru multimediálních informací.

Takové metody jsou pro strategická studia aplikovaně používána tak, jak je například rozvíjejí akreditované studijní obory a programy:

- ☐ informační studia a knihovnictví (M 7201), vědecké informace a knihovnictví (7201 T),
- ☐ informatika (P 1801), obecné otázky matematiky a informatiky (1801 V),
- ☐ systémové inženýrství a informatika (B 6209), manažerská informatika (6209 r) atp.

Specifikem strategických studií nejsou samostatné metody pro práci s informacemi, ale výběr kritérií, která výslednost používání metody ovlivní. Do této skupiny náleží požadavek na aktuálnost a hodnověrnost informací. V této oblasti budou rozvíjeny specifické technologické i praktické postupy, které kvalitu informačních zdrojů budou potvrzovat a prověřovat.

Principiální přístup k hodnocení objektivnosti a hodnověrnosti informací pro strategická studia a míry jejich využitelnosti vychází z jejich zařazení do dvou polovin k datu jejich hodnocení:

- ☐ *polorovina A - stav, který byl a je,*
- ☐ *polorovina B - stav budoucí (předpokládaný),*
- ☐ **Ba - uvádí jej jiný autor** (popisovaný stav je žádoucí, chtěný nebo odvozen prognostickými metodami),
- ☐ **Bb - výsledek vlastní prognózy.**

Informace z **poloroviny A** jsou analyzovány, tříděny, systemizovány, uspořádány do časových řad. Podléhají **analytickým metodám**.

Informace z **poloroviny B** byly-li vytvořeny cizími autory, **podléhají analytickým metodám**, mají-li přinést vlastní vizi budoucnosti, měly by využívat **prognostické metody**.

3.2. Analytické a prognostické metody pro strategická studia

Analytické metody jsou obecně rozvíjeny a používány na soubory dat nebo informací, které vznikly v minulosti. Náleží vždy do **poloroviny A**, a to i tehdy, když jsou výsledkem vlastního předzpracování, nebo když se zabývají prognózou (tu totiž mohl udělat jen někdo jiný nebo zpracovatel v minulosti). Z metodologického hlediska je pro zpracovatele strategické studie nesmírně významné odlišování, zda analyzuje data, informace, názory někoho jiného nebo

vlastní. Může se ztotožnit z prognózou někoho jiného, ale povinností je uvádět, že nejde o vlastní prognózu, ale o analýzu prognóz někoho jiného.

Přejímání názorů je trvalou součástí poznávacího procesu, ale neměly by být zaměňovány s novými poznatky a přínosy. Hlavní součástí strategických studií, rozvoje vlastních metod je právě přínos vlastního poznatku, jeho vytvoření, tedy *polorovina B*.

Přehled prognostických metod byl vypracován jako studie pro Ústav strategických studií VA v Brně [5] a zahrnuje z hlediska rozvoje teoretických základů metod následující informace:

A. Přehled prognostických metod, technik, modelů a postupů:

- ☐ metody kvalitativní a kvantitativní,
- ☐ predikce pasivní, aktivní a normativní,
- ☐ analýza předmětu prognózy a charakteristiky prognóz,
- ☐ expertizní metody prognózování,
- ☐ stanovení pravdivosti předvídání,
- ☐ společnosti pro prognostiku, prognostické systémy a podpůrný software;

B. Prognostická podpora vědy, výzkumu, vývoje, technologií, ekonomiky a vojenství:

- ☐ možný obsah prognostických zadání,
- ☐ podpora procesu řízení vědy a výzkumu,
- ☐ podpora procesu vývoje a technologií,
- ☐ prognózy pro hospodářskou praxi, podpora přístupu k obrannému průmyslu,
- ☐ vojenská prognostika;

C. Související problematika podpory řízení a rozhodování:

- ☐ informační systémy, podpora rozhodování, datové sklady,
- ☐ hledání souvislostí, řešení problémů a the brain,
- ☐ projektové řízení a předpovídání

D. Doporučení pro praktické využití prognostických metod, technik, modelů, postupů a návrhy dalšího řešení problematiky.

Tímto přehledem je pouze uvozen problém vlastních metod strategických studií. Jeho podrobnější rozpracování je důležitým krokem na cestě ke standardizaci technologických procesů v oblasti strategických studií.

3.3. Problematika určování klíčových problémů strategického významu pro obranu a bezpečnost

K problematice významné pro klíčové problémy strategického významu pro obranu a bezpečnost je vhodné uvést komentář: Jak můžeme vědět, které procesy, které předměty a které jevy budou představovat budoucí klíčové oblasti. Co tato skutečnost vlastně znamená? Jaké informace budou shromažďovány a následně vyhodnocovány?

Předpokládáme existenci nevyslovené hypotézy o **působení principu dynamické rovnováhy**. Pro velmi zjednodušené objasnění: Ve společnosti dochází k nepřetržitému vývoji. Vývoj, to jsou změny. Každá změna je akcí, která vyvolává reakci (s určitým časovým zpožděním)

a ta směřuje k obnovení rovnovážného stavu. Tato reakce je však současně novou akcí, na níž navazuje odezva. Uvedený mechanismus je v podstatě nekonečný.

Jestliže hovoříme o **stabilitě**, a o tu nám v oblasti bezpečnosti rozhodně jde, pak ji můžeme z tohoto pohledu charakterizovat jako *okamžitý stav dynamické rovnováhy, kdy výkyvy nepřesahují předpokládané a povolené odchylky*.

Za tímto tvrzením však můžeme okamžitě cítit otázku: Jaké odchylky? Kdo stanoví jejich možnou velikost a směr?

1. Vycházíme z předpokladu, že zpracovatel strategické studie má snahu dosáhnout co nejobjektivnějších poznatků. Pak je vhodné upozornit na **nezbytnost hodnocení informací z hlediska časové posloupnosti jejich vzniku a platnosti**. Mnohdy jsou nevhodně slučovány nesrovnatelné informace, například o tom, co bylo a je (konkrétně) s představami a přáními. Taková interpretace názorů je na škodu pochopení významných tendencí, trendů, prvků a vztahů.
2. Bezpečnost lze vyjádřit jako vícerozměrný prostor, který je funkcí času transformován do nového prostoru (matematického, nikoliv geografického). Jestliže na základě současné analýzy stanovíme výběr hlavních prvků bezpečnosti, v novém transformovaném prostoru **tyto prvky nemusí představovat hlavní charakteristiky**, mohou se měnit v podružné nebo zaniknout. Tyto skutečnosti dokumentuje historie. Z matematického hlediska jde o složitou transformační funkci, která mění hierarchii jednotlivých prvků a jejich podíl na celkovém obrazu evropské bezpečnosti.
3. Určování hlavních rysů bezpečnosti a jejich kvantifikace náleží do prognostické činnosti. Vychází z časových řad minulého vývoje a odhaduje na základě analogie a jiných teoretických metod vědecké činnosti budoucí vývoj. **Řešení problémů spojených se změnami priority**, jejich vydefinování do transformační funkce, je uskutečnitelné například nalezením úplného popisu systému (celku) bezpečnosti, jeho dekompozici na elementární části a popisu vztahu mezi nimi. Nalezení časových řad jednotlivých elementů, jejich dynamických charakteristik, odhalení tendencí a trendů, závislosti na předpokládaném uskutečňování nosných změn.
4. Transformační funkci lze **algoritmizovat a modelově řešit** s využitím současných výpočetních prostředků, posílených grafickými nástroji. Zkoumání různých variant, vycházejících z vypracovaných základních typů scénářů pravděpodobného vývoje bezpečnostní situace, umožňuje využít a zobrazit větší množství jejich důsledků a vazeb.
5. Obdobným způsobem jako bezpečnost můžeme popsat **vojenské umění**, které rovněž lze pojímat jako ucelený systém. Jeho hlavní prvky z hlediska obsahového a vědního členění jsou: vojenská strategie, operační umění a taktika, které lze dekomponovat do elementárních částí, jež budou zřejmě popisovat charakteristiky lidského potenciálu, vojenské techniky a vojenských technologií.
6. **Pro vojenské umění platí samostatná transformační funkce**, která je více, než tomu je v oblasti bezpečnosti, svázána s tendencemi a trendy vývoje vojenské techniky, ale také s vývojem mezinárodního práva v oblasti regulace válečných činností (což je vhodné pojímat jako součást vojenských technologií).
7. Uskutečněním průniku dvou neuzavřených množin elementárních prvků samostatných systémů můžeme odhalit a definovat **základní vztahovou matici** charakterizující jednak tok důsledků bezpečnosti na vojenské umění, ale současně vztah opačný. Přitom musíme hodnotit všechny prvky, elementy, vztahy z pozice nejen národní (státní) a současně si

být vědomi, že každá teritoriální součást prostoru je limitována společnými tendencemi a trendy, ale sama je svým parciálním způsobem spoluvytváří.

8. V určování klíčových problémů je vždy vysoká míra nejistoty.

Závěr

Postup pro vědecké poznání strategických studií má své nejasnosti, nedotaženosti, nejistoty, ale rovněž jistotu v tom, že strategická studia byla, jsou a budou uskutečňována, aby člověk nastoupil na cestu předvídání a plánování budoucnosti. Kde se nikdo o nic nesnažil, tam také nic nezkalil a ve strategických studiích již bylo uděláno hodně pro to, aby byly objektivizované a staly se pravidelnou součástí vyspělých společností a zejména kvalifikovaných rozhodnutí.

Jde však o nesmírně složitý systém s řadou nepoznaných a nepopsaných prvků, procesů, vztahů, s vysokou dynamikou subjektivně měněných parametrů. Exaktní informace nebudou přítomny včas, a to co bude chybět bude ještě po dlouhou dobu doplňováno intuitivními postupy. Přesto byl v předloženém příspěvku nastíněn postup k vytváření teoretické základny oboru, který se rodí z empirického poznání.

Literatura:

- [1] *Všeobecná encyklopedie*. Encyklopedie Diderot 1999. 2. svazek, str. 342.
- [2] STEWARD, R. *Myšlenky, které utvářely svět*. Euromedia Group, 1998, str. 28-33, 93.
- [3] NOVOTNÝ, K. *Bezpečnostní systém České republiky*. Učebnice VVŠ PV Vyškov, 2001, příloha č. 34, str. 452, 453.
- [4] *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 1978, str. 286.
- [5] BUŘITA, L. *Přehled prognostických metod použitelných pro řízení vědy, obranného výzkumu, vývoje a technologií v podmínkách ČR*. Studie. ÚSS VA v Brně, 97 s.

Válka, kterou Irák zahájil v srpnu 1990 invazí do Kuvajtu, technicky nadále trvá, podepsáno bylo pouhé příměří (surrender agreement), jehož podmínky, včetně odzbrojení a zničení zbraní hromadného ničení, Saddám nikdy nedodržel a všechny rezoluce Rady bezpečnosti ignoroval. Poslední, v pořadí již sedmá, jednomyslně přijatá rezoluce č. 1441, pohrozila radikálním postihem, a zase se nic nedělo. Toto fiasko pak přimělo Bushe k radikálnímu, nikterak snadnému kroku, na Saddáma šlápnout bez požehnání OSN. Nemínil čekat po zkušenosti např. v Bosně, kde jednotky OSN nečinně přihlížely k tamějším jatečným obřadům (Srebrenica). Evropskou pasivitou došlo na Balkáně ke ztrátě desítek životů.

Ota Ulč,
Bush, Saddám, svět.
Nový Polygon
květen 2003

PhDr. Jan Eichler, CSc.

Bezpečnostní hrozby a rizika spojené s režimem Saddáma Husajna a s jeho vojenským svržením

Terminologický úvod

Americká „Strategie boje proti šíření zbraní hromadného ničení“ ze září 2002 pojednává o tzv. kontraproliferaci. Vymezuje ji jako vojenskou akci, která zahrnuje všechny možnosti a je namířena proti tomu, aby „proti Spojeným státům, jejich vojskům v zahraničí nebo proti jejich přátelům či spojencům byly použity zbraně hromadného ničení“. Nová americká strategie vyvolala mj. rozsáhlou debatu o tom, jaký je rozdíl mezi preventivní a preemptivní válkou.

V anglických textech se v této souvislosti užívají dva výrazy: „preventive war“ a „preemptive war“. Oba termíny se do českého jazyka většinou překládají shodně, jako preventivní válka. Nicméně rozdíly tu mezi oběma výrazy jsou. Preemptivní válka není preventivní válkou. Preemptivní válka (preemptive war) je válka, při které země zahajuje boj nikoli proto, že země má agresivní úmysly, ale proto, že je téměř jisté, že na ni bude podniknut útok. Zahajuje se v případě, je-li tato země zranitelná, nechráněná proti možnému útoku, je-li v situaci, kdy by se nemohla úspěšně hájit, pokud by bylo agresorovi umožněno, aby zaútočil první [1]. Tak bylo zřejmě vyhodnoceno postavení USA vůči anonymním teroristům, jež mají své základny a podporu v některých blíže neurčených muslimských státech. Tzv. preemptivní útok (preemptive attack) je potom zahajován na základě nezvratné jistoty, že nepřátelský útok skutečně hrozí [2].

Robert Litwak, ředitel mezinárodních studií na Woodrow Wilson International Center, uvádí, že pod pojem prevence bychom měli zahrnovat všechna opatření, jejichž cílem je zabránit šíření zbraní hromadného ničení. Velmi důležitou úlohu přitom hraje diplomacie. Naproti tomu preemptivní vojenská akce přichází v okamžiku, kdy existuje bezprostřední hrozba, že nepřátelský stát se chystá použít ZHN proti USA, proti jejich vojskům v zahraničí nebo proti jejich přátelům či spojencům. Litwak dodává, že „preemptivní válka by měla být velmi výjimečným řešením v době, kdy jsou jasné důkazy o tom, že hrozba vojenského útoku ze strany nepřítele je naléhavá a nelze ji odvrátit jinak než použitím síly“ [3].

Strategie Bushovy administrativy vůči saddámovskému Iráku se odklonila od prevence a zaměřila se na preempci. Má za každou cenu zabránit tomu, aby diktátor Saddámovy typu si mohl opatřit a dále zdokonalovat arzenál zbraní hromadného ničení a dokončit vývoj zbraní jaderných, jejichž prostřednictvím by pak mohl vydírat sousední státy a dostat pod kontrolu jejich surovinové a ekonomické bohatství. Taková hrozba se pro Bushovu administrativu stala jevem, kterému je nutno předejít, i kdyby to mělo být i za cenu války.

Operace Irácká svoboda

Operace *Irácká svoboda* se stala čtvrtou významnou válkou postkonfrontačního období. Stejně jako ve všech třech předcházejících – tedy v operacích *Pouštní bouře*, *Spojenecká síla* a *Trvalá svoboda* – sehrály i v ní rozhodující úlohu USA a jejich ozbrojené síly. Ty se po jedenácti letech vrátily do míst, v nichž proběhl první postkonfrontační ozbrojený konflikt pod vedením USA a za účasti

jejich spojenců. Hlavním cílem úderu byl režim, proti kterému byly již jednou nasazeny. Tato válka měla svůj geopolitický a historický rozměr, který je delší než celé vládnutí Saddáma Husajna.

Geopolitické a historické determinanty

První geopolitická determinanta úlohy Iráku ve světové politice je dána tím, že jeho současné hranice byly vymezeny v roce 1920 vytvořením mandátního území Velké Británie, které na území historické Mezopotámie seskupilo tři rozdílné oblasti arabského a muslimského světa. Severní oblast obývají Kurdové, v centrální oblasti dominují sunitští Arabové a jihovýchod obývají šiitští Arabové. Z těchto důvodů irácký stát doposud žil v trvalém napětí se dvěma svými velkými a vlivnými sousedy: Tureckem na severu, a zejména pak s Íránem na východě. Ve vztahu k Íránu pak geopolitická determinanta nabyla rozměru rivalitu dvou dědičných nepřátel a potvrzuje silný a dlouhodobý vliv geografie a dějin jakožto dvou ze tří klíčových proměnlivých faktorů bezpečnosti a bezpečnostní politiky [4].

Úloha geografie se promítá do trvalé snahy o ovládnutí řeky Šat al Arab a významné oblasti Chúzistánu. Úloha dějin trvale se projevuje trvalým připomínáním v minulosti páchaných nespravedlivostí a křivd a vede k téměř neutuchajícímu vzájemnému napětí. Irák, bez ohledu na to, kdo zrovna je v Bagdádu u moci, vnímá svého východního souseda jako trvalou hrozbu. Tato percepce hrozby je o to silnější, že na šíity připadá 60-65 % celkového počtu obyvatel Iráku, zatímco sunnitů je pouze 32-37 % (Time Almanac 2003).

Stejně tak Irák chová nedůvěru ke svým Kurdům a trvale je podezřívá z úmyslu spojit se s ještě početnější kurdskou menšinou, která žije na jihovýchodě Turecka. Znovu je třeba připomenout, že bez ohledu na to, kdo zrovna stojí v jeho čele, se Irácký stát cítí být ohrožen jak zvenčí, tak zevnitř. Pocit trvalého ohrožení ze dvou stran doposud vytvářel předpoklady pro udržování represivního zřízení. Režim Saddáma Husajna se opíral zejména o armádu, policii, tajné služby a všudypřítomný strach.

Velmi silný, vnější vliv na iráckou politiku měla islámská revoluce v sousedním Íránu. Režim ajatolláhů si vytkl cíl obracet na správnou víru všechny muslimy a všude nastolovat své pojetí islámské vlády, a tím vyvolal obavy téměř v celém arabském světě. Snaha o šíření revolučního islámu až do oblasti Středního východu se stala vážnou hrozbou především pro arabské petromonarchie, pro Saúdskou Arábii, Sjednocené arabské emiráty, Kuvajt a další.

Prvním územím, které stálo jeho expanzi v cestě, však byl Irák. Ten se stal terčem Chomejního hněvu a dostal od něho nálepku zkorumpovaného ateistického státu. Chomejní vyzval ke svržení Saddáma Husajna a jeho „odporného režimu“, i když šlo o nemonarchistický režim původně nastolený stranou BAAS [5]. Znovu se tak potvrdilo, že pocit ohrožení ze strany Íránu je „neměnnou geopolitickou charakteristikou Iráku“ [6].

Neblahý vliv Saddáma Husajna

Saddám Husajn se tvářil v tvář přímé hrozbě ze strany svého východního souseda dopustil tragické chyby, která velmi neblaze ovlivnila osud celého Iráku. Oprávněně se odvolával na zájmy Iráku a jeho vlivu v arabském světě jakožto na referenční objekty svého jednání [7]. Jako bezpečnostněpolitický činitel s téměř absolutní mocí však rozhodoval a jednal především pod vlivem osobní ješitnosti a nenávisti vůči Chomejnímu. V září 1980 vypověděl tzv. alžírské smlouvy, které pět let předtím podepsal se šáhem Mohammadem Rézou Páhlavím [8].

Saddám spoléhal na to, že šiitská revoluce Írán oslabila a destabilizovala. Toho chtěl využít ke svržení režimu ajatolláhů a k tomu, aby v Teheránu dosadil pro sebe přijatelnější vládu, což

by mu bývalo umožnilo získat nadvládu v celé této oblasti, považované za arabský „heartland“ (místo, ze kterého vycházejí historické impulzy, ale které je nedosažitelné silami moře). Saddáмова očekávání se však nenaplnila. Po počátečních úspěších irácká vojska narazila na houževnatý odpor Íránců. Irácká agrese je sjednotila proti dědičnému nepříteli a snad nakonec i paradoxně zachránila i onu velmi problematickou islámskou revoluci. V roce 1983 dokonce íránská vojska vstoupila na irácké území.

Těžké důsledky války s Íránem

Po dobu celkem osm let trvající války (skončila 8. 8. 1988) se Irák těšil velké podpoře ze strany SSSR, ale také Francie [9] a USA. Žádný z těchto států nezasáhl, když Saddám v době, kdy se situace na frontě vyvíjela pro něho nepříznivě, nasadil chemické zbraně. V té době se totiž na Irák nahlíželo jako na bezpečnostní val, který bránil postupu rozpínavé šíitské revoluce dále na západ, směrem k sunnitským petromonarchistickým režimům, k Saúdské Arábii, Kuvajtu, Spojeným arabským emirátům. Tehdejší americký prezident Reagan měl pro Střední východ svého zvláštního zmocněnce, byl jím Donald Rumsfeld, dnešní ministr obrany. Ten také se Saddámem jednal v prezidentském paláci v Bagdádu v prosinci 1983 [10]. V následujícím roce pak obě země obnovily diplomatické styky přerušené po izraelsko-arabské válce v roce 1967.

Osm let trvající válka s Íránem vytvořila prostředí pro další upevnění diktátorského režimu Saddáma Husajna. Sunnitě a zejména pak ti, kteří jej podporují, ovládli všechny důležité mocenské pozice v hlavním městě, ve velitelském sboru armády a v celé státní správě. Dále se umocnil represivní charakter režimu, a to jak uvnitř, tak i na mezinárodním poli. Jeho politika se opírala především o zrady, intriky, veřejné popravy, šíření strachu, obrovské zneužívání státních prostředků. Dále se vyznačovala stále větším přeháněním vnitřních i vnějších hrozeb a paranoickou sekuritizací neexistujících hrozeb [11].

Druhé katastrofální chyby se Saddám dopustil při hledání zdrojů pro poválečnou ekonomickou obnovu. Nejprve požadoval finanční podporu od petromonarchistických režimů. Připomínal jim, že po dobu osmi let je zachránil před postupem íránských ajatolláhů. Chtěl, aby Iráku odpustily splácení válečných půjček ve výši 35 mld. USD, aby mu poskytly nové půjčky ve výši 30 mld. USD, aby cenu ropy zvýšily na 18 USD za barel a aby přiměly Kuvajt k dodržování kvót a cen OPEC. Když neuspěl, rozhodl se k zabránění celého kuvajtského území. Nejprve se však obrátil na velvyslankyni USA. Její odpověď, že USA v konfliktech mezi Araby „nemají vyhraněný názor“, si vysvětlil jako tichý souhlas s tím, co chtěl udělat [12]. Dne 2. 8. 1990 do Kuvajtu vyslal svá vojska s cílem zmocnit se jeho ropných zdrojů.

Dnes, s odstupem času, se dokonce vyskytují úvahy, že „kdyby se býval spokojil jenom s tou částí Iráku, která leží těsně při jižní hranici Iráku, USA by pravděpodobně nereagovaly“ [13]. Těžko soudit, nakolik je taková úvaha správná. Jisté však je, že obsazením celého Kuvajtu zašel Saddám příliš daleko. Vytvořil situaci, po které přišel vojenský zásah USA. Ty navíc během následujících pěti měsíců dokázaly vytvořit dočasnou koalici 33 zemí s celkovým počtem téměř 700 000 vojáků. Během války v Perském zálivu [14] byl vážně poničen vojenský, ale i průmyslový potenciál země. Bylo zabito 100 000 iráckých vojáků. Vedle mnoha vojenských kapacit byly zničeny elektrárny, rafinérie, ropné zdroje, sklady potravin, úpravný pitné vody, čističky odpadních vod a další důležité objekty. Navíc po válce následovaly ekonomické sankce, které měly těžké důsledky pro obyvatelstvo, zatímco Saddáмова kamarila se dále obohatila a upevnila svoje pozice.

Charakter bezpečnostních hrozeb spojených s operací Pouštní bouře

Hrozba pro Kuvajt

Z pohledu Kuvajtu šlo o bezprostřední, přímou, záměrnou a životní hrozbu vojenského charakteru. O přímou hrozbu se jednalo z toho důvodu, že Saddám mířil proti všem základům kuvajtského státu: proti jeho územní celistvosti, proti jeho státní svrchovanosti, proti myšlence, na které byl vytvořen, proti jeho přežití. O záměrnou hrozbu pro Kuvajt se jednalo proto, že Saddámovým cílem bylo ovládnout všechny kuvajtské ropné zdroje, vnutit tomuto státu politické uspořádání podle svých vlastních představ a zcela ho zbavit mezinárodněpolitického vlivu.

Vojenský charakter této hrozby vyplynul ze skutečnosti, že jejím hlavním nástrojem se staly irácké ozbrojené síly. V roce 1990 měl Irák vůči Kuvajtu zdrcující vojenskou převahu, která spočívala především na milionové armádě. Pozemní vojsko mělo celkem 47 divizí a 6 divizí Republikánské gardy, vyzbrojených počtem 5500 tanků (z toho tisíc připadalo na tanky T-72), téměř pět set vrtulníků nejrůznějších typů a silné dělostřelectvo. Ve výzbroji letectva byly především sovětské letouny MiG-23, Su-20, Su-24 a Su-25 a francouzské Mirage [15]. Naproti tomu Kuvajt měl pouze dvacetitisícovou armádu, jejíž pozemní vojsko sestávalo ze šesti brigád vyzbrojených 245 tanky západní proveniencí [16].

Na vážnost hrozby vyvolané iráckou agresí okamžitě upozornila Rada bezpečnosti OSN. Její rezoluce 660 z 2. 8. 1990 iráckou agresí jednoznačně odsoudila jako narušení míru a mezinárodní bezpečnosti. Vyzvala Irák, aby neprodleně a bezpodmínečně stáhl všechny své ozbrojené síly do pozic, v nichž byly 1. 8. 1990. Rezoluce 677 odsoudila irácké snahy o změnu demografické skladby Kuvajtu a o zvrácení poměrů nastolených legitimní kuvajtskou vládou.

Hrozba pro arabský svět

Vpád do Kuvajtu se stal hrozbou i pro řadu států arabského světa, a to především pro Saúdskou Arábii a pro Sjednocené arabské emiráty. Šlo o záměrnou hrozbu politicko-vojenského charakteru, neboť se potvrdily dvě důležité skutečnosti. První z nich bylo Saddámovo politické velikášství směřující k ovládnutí co největší části arabského světa. Nedílně s tím se potvrdila jeho rozpínavost a odhodlanost použít k dosažení svých cílů i přímé vojenské agrese. Saddámov režim se tak stal i hrozbou pro status quo na Středním východě. Před vedoucími činiteli států celé této oblasti okamžitě vyvstala otázka, co bude následovat po Kuvajtu, kam by mohl směřovat další Saddámov výboj. Proto se proti Iráku postavilo několik vlivných arabských států, a to nejen Saúdská Arábie a Sýrie, jakožto přímí sousedé Iráku, ale stejně tak i Egypt.

Hrozba pro mezinárodní společenství

Saddáмова agrese do Kuvajtu se stala hrozbou i pro mezinárodní společenství. Jednalo se o nepřímou hrozbu především politického charakteru. Nepřímou z toho důvodu, že pokud by nedodržování těch nejzákladnějších zásad mezinárodního práva prošlo jednému diktátorovi, mohlo by stát inspirací i pro další. I když o to Saddám třeba přímo neusiloval, vytvářel tak možný precedens pro další diktátorské režimy k tomu, aby podle libosti anektovaly své vojensky slabší, ale ekonomicky bohatší sousedy. O hrozbu politického charakteru šlo především proto, že po vojenském obsazení by následovalo vnucení diktátorského režimu Saddáмова typu.

Ropná determinanta oblasti Středního východu a Iráku

Důležitým činitelem významu Iráku v mezinárodních vztazích je ropné bohatství, které je nejvýznamnější součástí globální otázky zdrojů energií. Na ropu dnes připadá 40 % celosvětových energetických potřeb, na zemní plyn 25 %, stejný podíl na uhlí a 10 % na vodní a jadernou energii [17]. Předpokládá se, že v r. 2020 bude na ropu připadat 60 % celosvětové energetické spotřeby. Na celou oblast Středního východu připadá přes 60 % celosvětových zásob ropy. Na celosvětových zásobách ropy se země této oblasti podílejí následovně: Saúdská Arábie 25 %, Irák 11 %, Írán, Kuvajt a Spojené arabské emiráty, každý po 9 %. Zásoby celé této oblasti jsou téměř 700 mld barelů, africké země 70 mld barelů, Kaspická oblast (Kazachstán, Ázerbajdžán a Turkmenistán) 7 mld barelů, Venezuela 80 mld barelů, Mexiko 27 mld. barelů, Rusko 50 mld barelů, Norsko 10 mld barelů. Na Saúdskou Arábii připadá 10 % celosvětové těžby ropy a její rozpočet je z 80 % financován právě z příjmů za těžbu ropy. Očekává se, že kolem roku 2020 bude tato oblast zabezpečovat 50 % celosvětové spotřeby ropy.

Pokud jde o samotný Irák, jeho dosud zjištěné zásoby jsou vyčíslovány na 112,5 miliardy barelů, což představuje 11 % celosvětových zjištěných zásob. Tím se Irák řadí na druhé místo na světě, hned za Saúdskou Arábii, jejíž zásoby mají hodnotu 262 miliard barelů. Za Irákem následují tři země s ropnými zásobami těsně pod 100 miliard barelů: Spojené arabské emiráty, Kuvajt a Írán. Zásoby ropy v dosud neprobádaných oblastech Iráku se odhadují na dalších 220 miliard barelů, čímž by se tento stát mohl dostat dokonce na první místo ve světě. V případě útoku proti prvním dvěma by se irácká kontrola rozšířila o dalších 200 miliard barelů a mohla by zahrnovat až 30 % celosvětových zásob!

Obrovskou předností iráckého „černého zlata“ je snadná dostupnost. Náklady na vytěžení jednoho barelu jsou desetinné (70 centů ku sedmi dolarům) [18] ve srovnání s ropou, která se těží ve Střední Asii považované za nové ropné eldorádo. Navíc je možno dále zvyšovat objem její těžby. Ten se dnes pohybuje na úrovni necelých dvou milionů barelů denně (čtvrtina ve srovnání se Saúdskou Arábii), ale bylo by možno zvyšovat ho až na trojnásobek. Irák je proto předmětem zájmu všech států, které jsou závislé na dovozech ropy.

Saddáмова agrese do Kuvajtu se stala přímou ekonomickou hrozbou především pro USA, ale také pro Japonsko, ČLR a další státy, jejichž ekonomické přežití je závislé na dodávkách ropy z Kuvajtu a z dalších zemí této oblasti.

Kdyby Saddám býval ovládl Kuvajt natrvalo, pak by mohl kontrolovat až 30 % světových zásob kvalitní a lehce dostupné ropy. To by mu dalo možnost rozhodovat o její těžbě v celé této oblasti, zvyšovat její ceny na světových trzích, a tím si u odběratelských zemí vynucovat ústupky. A tak Saddámův hazardérský krok znamenal i hrozbu pro zachování růstu průmyslové výroby, pro udržení ekonomické prosperity a zvláště pak pro uhájení pracovních příležitostí [19].

Charakteristika irácké hrozby před operací Irácká svoboda

Přímá, záměrná hrozba ekonomického charakteru

Ropná determinanta má určující vliv především na percepci ekonomického rozměru irácké hrozby. USA jsou největším dovozcem a spotřebitelem ropy v globálním měřítku, za nimi následují Japonsko a Čína. Již v roce 1991 byl Saddámův vstup do Kuvajtu prezentován jako přímá ekonomická hrozba pro „American way of life“.

Stejně tak se i dnes z pohledu USA, ale také řady dalších vyspělých států Severu jedná o faktor přímé, záměrné hrozby ekonomického charakteru. Vycházejí ze zkušeností z přelomu 80. a 90. let, kdy se Saddám několikrát pokoušel ovlivnit ceny ropy na světových trzích. V případě zpřístupnění dalších ještě neprozkoumaných zásob na iráckém území by se zvýšil podíl tohoto státu na světovém bohatství této strategické suroviny. To by pak jeho vládcí dalo nové možnosti, aby si pod hrozbou zvyšování ceny ropy vynucoval větší či menší ústupky. Současně s tím by svým vyděračským chováním mohl kdykoliv generovat hrozbu pro ekonomickou stabilitu USA a řady dalších vyspělých zemí.

Nevyzpytatelný diktátor typu Saddáma Husajna v této části světa tedy pro USA a další bohaté státy Severu nebyl bezpečnostní hrozbou vojenského charakteru. Stal se pro ně – jakožto pro největší světové spotřebitele ropy – přímou a záměrnou bezpečnostní hrozbou ekonomického charakteru. Byl přímou a záměrnou hrozbou pro jejich energetické, a tím tedy i ekonomické přežití. Nepředstavoval hrozbu bezprostřední a naléhavou, představoval vážnou hrozbu z hlediska střednědobého a dlouhodobého výhledu.

Na počátku 21. století se ropná determinanta irácké hrozby ještě více zvýraznila v důsledku toho, že strategickým zájmem USA se stala diverzifikace zdroje dovozu ropy. Jejím prvním krokem je snížení dosud velké závislosti na ropě ze Saúdské Arábie a zvýšení odběru ropy z jiných zdrojů. A právě z tohoto důvodu se posílil strategický význam iráckého území. Nedílně s tím se cílem USA stalo svržení Saddáma Husajna a jeho nahrazení přijatelným a především předvídatelným vládcem. Strategickým cílem USA se stalo zabránit tomu, aby oblast s tak obrovskými zásobami ropy byla pod kontrolou tak nevyzpytatelného, nekooperativního a nepřátelského diktátora.

Preemptivní strategie USA jako výsledek vyhodnocování hrozby saddámovského Iráku

Saddám mnohokrát dokázal, že často riskuje a rozehrává nebezpečné hry, aniž by si uvědomoval, jak nebezpečné jsou především pro jeho zemi a její obyvatelstvo, na jejichž zájmy se odvolává jako na referenční objekty své politiky, která je ve skutečnosti jeho neuskutečnitelným velkášským preludem. V USA vyvolal dojem politika, na kterého neplatí odstrašování, a proto musí být vojensky odstraněn ještě dříve, než stihne vyzbrojit svoji armádu jadernými zbraněmi. A tak v USA převládá názor vyjádřený slovy: „Raději válku bez jaderných zbraní, nežli válku za použití jaderných zbraní“ [20].

Bushova administrativa navazovala na přístup, který na konci roku 1993 vymezil první Clintonův ministr obrany Les Aspin pod názvem Defence Counterproliferation Initiative (DCI). V něm byla výslovně zmíněna možnost **kontraproliferačních akcí**, ale ještě nebylo řečeno, že by mělo jít o alternativu dosavadní politiky nonproliferační.

Další Clintonův ministr obrany W. Perry již proliferaci spojil s tzv. rogue states (problémové, výtržnické, zločinné státy), ale nadále se pokračovalo v preventivní nonproliferační politice, jež otevřela novou etapu v americkém vyhodnocování bezpečnostních hrozeb spojených s proliferací ZHN a s aktivitami globálního terorismu.

Po 11. 9. 2001 však americký přístup k těmto hrozbám vstoupil do nové etapy. Tři měsíce po teroristických útocích prezident G. W. Bush ve svém zásadním projevu vyhlásil, že „rogue states jsou nejpravděpodobnějším zdrojem chemických, biologických a jaderných zbraní pro teroristy“ [21].

A nová národní bezpečnostní strategie ze září 2002, která posléze dostala název Bushova doktrína, již přímo vyhlásila odhodlání v případě potřeby „jednat *preemptivně*, s cílem eliminovat tuto hrozbu pro USA nebo pro jejich spojence a přátele.“ [22]

Při stanovování priorit boje proti mezinárodnímu terorismu Bushova administrativa v roce 2002 rozdělila státy usilující o vybudování vlastních jaderných potenciálů do dvou skupin. Do první zařadila tzv. *de facto* proliférátory (Izrael, Indie, Pákistán), kterým nepřisuzovala nepřátelské záměry ve vztahu k USA. Druhé skupině, tvořené Irákem, Íránem a KLDR dala název nepřátelští proliférátoři (hostile proliferators) a přisoudila jim agresivní záměry ve vztahu k USA [23].

Na základě této percepce hrozby nepřátelských proliférátorů byla v prosinci 2002 vypracována Národní strategie boje proti šíření zbraní hromadného ničení. Ta výslovně uvedla i možnost, že USA mohou nepřátelskému proliférátorovi zasadit tzv. zdrcující úder, kterému se předem nekladou žádná omezení [24].

Jako nejnebezpečnější proliférátor, a tím pádem i jako nejnaléhavější bezpečnostní hrozba pro USA a pro jejich strategické spojence v nejdůležitějších regionech, byl v dané chvíli vyhodnocen Saddámův režim v Iráku. V rovině vyhodnocování bezpečnostních hrozeb to znamenalo zásadní změnu globálního významu.

Dopad preemptivní strategie na vníratlantické vztahy

Vyhodnocování hrozby Saddámova režimu mělo vážný dopad i na transatlantické vztahy. Dva velmi významné členské státy NATO – Francie a SRN – vyjádřily na počátku roku 2003 výslovný nesouhlas s uplatněním preemptivní strategie proti Iráku. Žádný z francouzských či německých politiků nepodceňoval nebezpečí spojená s diktátorským režimem Saddáma Husajna. Od Bushovy administrativy se však odlišovali upřednostňováním politických a diplomatických metod nátlaku na tento režim. Francouzský prezident Chirac a ministr zahraničí Dominique de Villepin vynaložili velké úsilí k prosazení rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1441 a trvali na názoru, že „případné rozhodnutí použít sílu by mělo padnout až po výslovném stanovisku Rady bezpečnosti OSN vycházejícím ze zprávy inspektorů“ [25]. Oba státy – Francie i Německo – souhlasily s tím, aby Saddámův režim byl zbaven zbraní hromadného ničení a prvořadý význam přitom přikládaly dodržování zásad mezinárodního práva.

Premiér Raffarin ve vystoupení před poslanci Národního shromáždění dne 14. 1. 2003 vyhlásil: „Přejeme si, aby odzbrojení Iráku bylo dosaženo na úrovni práva a cestou práva“ [26]. Francie i SRN kladly v přístupu k irácké hrozbě hlavní důraz na dodržování zásad mezinárodního práva. Uznávaly sice, že právo bez síly by bylo neúčinné a že vůči Saddámovi je nezbytná tvrdost, od USA se však odlišily tím, že Saddámův režim nepovažovaly za naléhavou, bezprostřední hrozbu. Trvaly na tom, že cílem by mělo být odzbrojení Saddámova režimu, nikoli jeho odstranění cestou války [27].

Saddám Husajn jako přímá a naléhavá hrozba pro Irák

Saddám se nakonec stal závažnou hrozbou především pro Irák. Vehnal ho do dvou válek, čímž zavinil smrt více než milionu Iráčanů, obrovské škody na hospodářství a infrastrukturu a nezměrné utrpení obyvatelstva v důsledku sankcí a embarga. Referenční objekt své bezpečnostní politiky tak přeměnil na své rukojmí. V důsledku svého chování na samém počátku 21. století byl Saddám v USA vyhodnocen jako nejnaléhavější bezpečnostní hrozba. Tím svoji zemi vystavil bezprostřední a záměrné hrozbě, že se stane prvním cílem preemptivní strategie.

Vyvolal podezření, že podporuje mezinárodní terorismus, a to byla další osudová chyba. Dal Bushově administrativě to, co jí po skončení operace v Afghánistánu tolik chybělo. Dal jí přesnou a vítanou „home address“ pro pokračování války proti terorismu. Nabídl jí příležitost, aby namísto neurčitěho a nejasného boje proti organizaci, která je rozvětvená na území několika světadílů a prosazuje nepřímou strategii, mohla zahájit konkrétní boj proti konkrétnímu nepříteli na konkrétním území.

Rizika spojená s vojenským řešením irácké hrozby

Vojenský zásah se stal v polovině roku 2002 prioritou Bushovy války proti terorismu a proti „ose zla.“ Představoval nejpřímější cestu k odstranění diktatury oficiálně označené za jednu z nejvážnějších hrozeb na počátku 21. století. Stal se i symbolem odhodlání USA odstranit jakýkoliv tyranský režim, který by byl hrozbou pro sousední státy a pro světový mír.

Ze strategického významu iráckého prostoru ale vyplývá, že nestačí Saddáma vojensky porazit, ale je nutné řešit složitou otázku, co bude po něm. Tím byla od samého počátku dána nutnost zvažovat především rizika politického charakteru. Jde zejména o možné důsledky pro uspořádání samotného Iráku, o dopady na regionální stabilitu a o možné dopady na světovou ekonomiku.

Rizika politického a ekonomického charakteru

Vnitropolitickými riziky vojenského svržení režimu Saddáma typu byly především propuknutí násilného vyřizování účtů mezi jednotlivými skupinami, vyhrocení vnitropolitické krize a další zhoršení ekonomické a sociální situace země. Takový vývoj nebylo možné vyloučit v důsledku nahromaděných vnitřních rozporů a vzájemných nenávistí [28], jejichž nevládnutí by mohlo vést i k déle trvající destabilizaci vyžadující ekonomickou, politickou a vojenskou asistenci mezinárodního společenství [29]. V případě Iráku největší riziko vyplývalo z heterogenity tohoto státu. Od samého počátku bylo nutno zvažovat, jak se vyhnout rozpadu tohoto státu, který hraje nezastupitelnou úlohu v oblasti arabského heartlandu.

Mezinárodněpolitická rizika spočívala především v tom, že vojenské odstranění Saddámovy diktatury by mohlo vyvolat „celou kaskádu nechtěných důsledků“ [30]. Na jejich zvažování se na počátku ledna 2003 zaměřili analytici Brookings Institution a došli k závěru, že nejvážnější z nich by mohly nastat v Jižní Asii v případě svržení pákistánského prezidenta Pervíze Mušarafa. K moci by se mohli dostat „radikálové a ti by získali přístup k jedinému arzenálu jaderných zbraní v islámském světě“ [31].

Rizika vojenského charakteru

V době příprav vojenského úderu na Irák bylo nutno zvažovat zejména následující rizika:

1. Nejvážnější riziko vyplývalo z nevyzpytatelnosti Saddámovy chování v případě amerického útoku. Nebylo možné vyloučit, že v případě, kdy by již neviděl žádnou možnost na své politické a lidské přežití, by odhodil i poslední zábrany a nařídil by odpálení zbraní hromadného ničení na města v Izraeli, na ropné zdroje v Saúdské Arábii a proti jednotkám a základnám amerických vojsk.
2. Další rizika byla spojena se ztrátami na životech amerických, případně spojeneckých vojáků. Jejich výše rozhodujícím způsobem závisela na konkrétním průběhu operací: v případě leteckých úderů z výšek nad 20 km bylo možné minimalizovat riziko ztrát na straně USA.

3. Od vyhlášení záměru na válku proti Iráku však bylo nutné brát v úvahu, že nejsilnější vojenské jednotky irácké armády a jejich velitelství by mohly být rozmístěny v hustě obydlených čtvrtích Bagdádu a dalších lidnatých měst, a tím brát jejich obyvatelstvo jako svá rukojmí. Za takové situace by bylo nutné volit mezi dvěma dalšími vojenskými riziky.
4. Vzdušné síly USA by i v tomto případě bombardovaly z výšek nad 20 km, a tím by podstupovaly riziko tzv. vedlejších škod, tedy velkého počtu obětí z řad civilního obyvatelstva a vážných škod na ekonomických a týlových kapacitách nezbytných pro přežití iráckého státu po skončení války.
5. Druhou variantou bylo bombardování z nižších výšek, ale tím by na sebe piloti brali riziko, že mohou být zachyceni a zničení systémy protivzdušné obrany.
6. V případě, že by se nepodařilo co nejrychleji zlikvidovat Saddáma Husajna, bylo by nutné podstoupit rizika spojená s nasazením pozemních sil a ztrátami na jejich straně.
7. Vážným rizikem byl i střet s jednotkami tzv. Republikánské gardy (celkem 50 000 vojáků) a Speciální republikánské gardy (15 000 až 20 000 vojáků), pravidelné armády o síle 350 000 vojáků a případných rezerv o síle až 600 000 vojáků. Úvahy expertů před zahájením operace *Irácká svoboda* byly vymezeny dvěma krajnostmi. Optimistický náhled počítal s tím, že „po počátečních zásazích by se větší či menší část irácké armády mohla obrátit proti nenáviděné tyranii“ [32] a splnit úlohu tzv. proxy (těch uskupení opozičních sil v místě zásahu, která jsou ochotna postavit se na stranu USA a bojovat na obtížných úsecích pozemní války). Na druhé straně stály obavy, že zejména nejpreferovanější jednotky by z obav o poválečné vyřizování účtů mohly bojovat takříkajíc do posledního dechu. Zazněla i varování, že „Iráčané nenávidí americkou vládu ještě více než samotného Saddáma. A že není dobré si nalhávat, že invaze a okupace proběhne snadno“ [33].

Úspěšnost operace *Irácká svoboda*

Operace *Irácká svoboda* ale na konec vyzněla jako velký úspěch. I když zatím nejsou známy všechny konečné oficiální údaje, lze říci, že byla zdařilým pokračováním trendu snižování počtu obětí jak na vlastní straně, tak i na straně civilního obyvatelstva země, ve které se zasahuje. Díky až nečekaně rychlému a hladkému průběhu vejde do novodobých dějin vojenskosti jako jednoznačně nejsnadnější vítězství ve všech čtyřech válkách postkonfrontačního období.

Dnes, kdy již víme, jak rychle a snadno válka proběhla, a to především v samotném Bagdádu, vidíme, že teze o naléhavosti irácké hrozby byly velkou nadsázkou. Naprosté zhroucení bránící armády ukázalo, že Irák vůbec neměl na to, aby mohl být vážnou a naléhavou vojenskou hrozbou pro bezpečnost USA a jejich spojenců. A tak vyvstává celá řada otázek, na které teprve budeme hledat odpovědi. Byla vůbec Republikánská garda tak početná a tak dobře vyzbrojena, jak se celý svět domníval? Teprve dnes si vlastně připomínáme, že gardisté nikdy předtím pořádně nebojovali, že nebyli nasazeni ani v roce 1991. Ve skutečnosti to totiž byla především policejní síla budovaná a připravovaná na represivní akce proti vlastnímu obyvatelstvu.

Vedle největší záhady – zbraní hromadného ničení – vyvstává otázka, zda irácká armáda měla tak silnou výzbroj, jak psal i tak spolehlivý a uznávaný zdroj, jakým bezesporu je Military Balance [34]? Kam se v tom případě podělo sedm set tanků T-72, čtyři tisíce obrněných vozidel, přes tři sta bitevních letounů a téměř čtyři sta vrtulníků? Zatím nebylo oznámeno, kolik jich skutečně bylo zničeno v boji a kolik jich bylo nalezeno na základnách po skončení bojů. Je dost možné, že všechny tyto zbraňové systémy byly do Iráku kdysi prodány, ale pak už nebyly pro nedostatek peněz udržovány v bojeschopném stavu, a tak byly nepoužitelné.

Rozhodující úlohu v této válce bezesporu sehrál obrovský technologický náskok USA, zejména pak jejich schopnost ničit nepřátelské systémy spojení a velení. Vzápětí po zachycení jakékoliv komunikace iráckého velení mohly útočící jednotky zasadit přesný úder každému, kdo vydával rozkazy. Vědomí zranitelnosti mohlo vést k tomu, že nejvyšší političtí i vojenští činitelé Iráku přestali používat systémy spojení, a tak se musel zhroutit celý systém velení. Invazní jednotky nakonec nebyly nuceny nasazovat žádné další systémy, které ještě měly v rezervě pro případ nepříznivého vývoje. Je jen dobře, že nemusely použít tolik obávané miniaturní jaderné zbraně nebo plazmové bomby.

Průběh a výsledky operace *Irácká svoboda* dávají mimo jiné také možnost pro první posouzení otázky tzv. naléhavé hrozby (imminent threat). Jde totiž o otázku, která byla jádrem rozdílu mezi USA a Velkou Británií na jedné straně a Francií a SRN na straně druhé. USA a Velká Británie považovaly Saddámův režim za naléhavou hrozbu, a proto se rozhodly k jeho svržení. Naproti tomu Francie a SRN zastávaly názor, že postačí, když Irák bude odzbrojen, a to nikoli cestou vojenského úderu, ale prostřednictvím činnosti zbrojních inspektorů OSN.

Některé paradoxní výsledky a otevřené otázky

Z tohoto úhlu pohledu se ukazují dva paradoxní výsledky operace *Irácká svoboda*. Především byl přesvědčivě vyvrácen argument, s nímž vystoupil francouzský ministr zahraničí v Radě bezpečnosti OSN dne 14. 2. 2003. Tam Dominique de Villepin tvrdil, že mírové jednání na základě práce inspektorů OSN je „nejrychlejší a nejúčinnější cestou k odzbrojení iráckého režimu“ [35]. Nakonec se ale ukázalo, že dobře naplánovaná a provedená vojenská operace byla cestou podstatně rychlejší a přímější než činnost inspektorů OSN. V samotné Francii proto dnes sílí kritická sebereflexe.

Dominique Moisi, zástupce ředitele Francouzského ústavu mezinárodních vztahů (IFRI), otevřeně uznává [36], že „kdyby byly vyslechnuty námitky Francie, dnes by stále ještě existoval režim Saddáma Husajna“. Dodává k tomu, že Francie svým odporem Spojeným státům uškodila jenom okrajově, ale důsledky pro ni budou těžké.

Na druhé straně ale nebyla zatím zpochybněna opodstatněnost dvou francouzských pochybností o důvodech vojenského zásahu v Iráku. Především se nepotvrdilo, že Irák byl tak vojensky silný, aby představoval vážnou a naléhavou vojenskou hrozbu pro bezpečnost Spojených států a jejich spojenců v NATO. Z hlediska vojenského byl Irák nakonec tak slabý, že se v závěrečných bojích vůbec nebránil. Jeho ozbrojené síly zcela selhaly právě tam, kde se očekával nejsilnější odpor a nejtvrdší boje. Zároveň s tím se doposud neprokázalo spojení mezi Bagdádem a sítí al Kajda a jejich spolupráce při přípravě a uskutečnění teroristických útoků dne 11. 9. 2001.

Pokud jde o bezprostřední výsledky vojenského svržení režimu Saddáma Husajna, oba přístupy, americko-britský i francouzsko-německý, se tedy napůl potvrdily, a zároveň s tím

se napůl zmyšlily. Zatím je brzo na jejich hodnocení z hlediska střednědobých a dlouhodobých důsledků operace *Irácká svoboda*. Teprve další vývoj ukáže, zda se potvrdí či nepotvrdí obavy francouzských a německých politiků. Je nutné vyčkat na to, zda dojde či nedojde k destabilizaci oblasti Perského zálivu, zda za nějaký čas budou či nebudou následovat odvetné teroristické útoky a zda mezinárodní právo zcela ztratí kontrolu nad používáním vojenské síly k dosahování mocensko-politických cílů v rozvojovém světě.

Pochybnosti zaznívají i v samotných USA. Např. Stephen Cohen, profesor New York University [37], uznává, že zatím nelze s jistotou říci, zda úspěch operace *Irácká svoboda* posílí mezinárodní bezpečnost a zejména pak bezpečnost USA. Stejně tak nevíme, zda se sníží nebo naopak zvýší počet teroristických akcí a nábor nových členů do jejich řad. Další otevřená otázka zní, zda se zastaví nebo naopak bude dále pokračovat šíření zbraní hromadného ničení. A v neposlední řadě nemůžeme s určitostí říci, zda preemptivní vojenské údery zůstanou jen záležitostí USA, nebo se stanou inspirací i pro jiné jaderné státy, jako např. Indii nebo Pákistán.

Hrozby a rizika spojené s postsaddámovským uspořádáním Iráku

Historické souvislosti připomínají, že „Irák byl nebezpečným a brutálním místem i před Saddámem“ [38]. Napovídají, že nelze očekávat náhlou a bezproblémovou demokratizaci této země. Nevytvářejí předpoklady pro to, aby na Saddámovo místo usedl někdo z řad zahraniční opozice sdružené v Iráckém národním kongresu. Tito lidé nejsou jednotní, nejednou se sami zkompromitovali a jsou více či méně odtrženi od irácké reality, a tak by měli velké problémy s prosazením své autority. Velká rizika jsou spojena také s úvahou o nastolení přechodné vojenské vlády USA, jako tomu v Německu nebo v Japonsku po skončení druhé světové války [39]. V roce 1945 byly tyto dva státy zdecimovány expanzivní válkou, kterou samy rozpoutaly. Irák ale nic takového neprovedl, a tak by jeho obyvatelstvo mohlo vojenskou vládu cizího státu vnímat jako své potrestání za diktátora, pod nímž dlouho trpělo. Realističtější řešením by bylo nastolení vojenského vládce, což ostatně má v Iráku dlouhou tradici. Irácká armáda bude i nadále mít velkou sílu a mocné nástroje na to, aby Saddáma nahradila sunnitským generálem, který by se proti němu dokázal v kritické chvíli obrátit a převzít zodpovědnost za chod státu. Po nástupu k moci by takový generál měl dvě základní poslání. Mezinárodněpolitické poslání by spočívalo ve schopnosti kooperovat se všemi členy Rady bezpečnosti OSN a zejména pak s USA. To samo o sobě vůbec nebude jednoduché, neboť nelze vyloučit, že po letech sankcí a vojenských úderů budou v irácké společnosti přetrvávat protiamerické nálady [40].

Vnitropolitickým posláním Saddámovo nástupce pak bude vytvořit příznivější prostředí pro soužití všech tří hlavních etnických skupin, tzn. především otevření prostoru pro větší zastoupení Kurdů a šíitů. Nesmí přitom ani na chvíli zapomenout na přísnou kontrolu armády a všech zpravodajských služeb. Jedná se tedy o podobné výzvy, jaké musí zvládat současný prezident jiného muslimského státu – Pákistánu. I při vědomí, že každé přirovnání může být více či méně ošidné, lze říci, že velkým úspěchem USA, které si hodně potrpí na podobnostech a podobných řešeních, by byla jakási „mušarafizace“ Iráku. Zemi by řídil generál, který by mohl vládnout velmi autoritativně, ale byl by vstřícný vůči stálým členům Rady bezpečnosti OSN, zejména pak vůči nejsilnějšímu z nich.

Nepříznivé varianty by mohly nastat v případě, že po nesporném úspěchu vojenského sesazení diktátorského režimu by se nepodařilo dostát čtvrté zásady ženevských konvencí

z roku 1949. Ta vojensky intervenujícím zemím ukládá povinnost, aby tam, kde zasahují, zajistily veřejný pořádek [41]. Zvlášť velké problémy by nastaly, kdyby se nepodařilo zabránit desekularizaci a s islamizací Iráku. Taková varianta by přinesla chronické politické násilí s celou řadou vleklých konfliktů a mohla by způsobit celou řadu vážných komplikací v celé oblasti Středního východu. Její naplnění by mohlo Irák přeměnit v konkrétní bitevní pole tolik obávaného střetu civilizací, za jehož viníky by byli považováni především ti, kdo takřikajíc otevřeli Pandořinu schránku. Varianta teokratického islamistického řešení proto představuje vážnou hrozbu politického charakteru pro budoucnost vztahů mezi Severem a muslimským světem.

Žádné realistické řešení by nemělo skončit rozpadem Iráku jako státu. Třímilionová menšina Kurdů, představující celkem 15 % obyvatelstva Iráku, by mohla podlehnout pokušení odtrhnout se a vytvořit vlastní stát se značným množstvím ropných zdrojů. K nim by se pak mohlo připojit celkem 12 milionů jejich soukmenovců na jihovýchodě sousedního Turecka, které je členským státem NATO. Jakými argumenty pak 15 milionů lidí přesvědčit, že by neměli usilovat o něco, co již mají národy, kterých je sedmkrát (Kuvajťané) nebo i desetkrát méně (Ománci)? Územní celistvost Iráku by však mohla být ohrožena také na jihu, kdyby početná šíitská menšina usilovala o připojení k šíitskému Íránu. Irák by se tak mohl výrazně zmenšit a ztratit schopnost plnit funkci jakéhosi valu mezi monarchistickými režimy na západě a šíitským Íránem na východě, který je navíc jedním z bodů na tzv. ose zla.

Závěr

Nadále se bude diskutovat o tom, zda operace *Irácká svoboda* byla preventivní nebo preemptivní válkou. Dnes ještě nelze vynést jednoznačný soud. Pokud bychom celou akci posuzovali podle vyhlášení amerického prezidenta pronesených od října do 2002 do února 2003, pak mohli dojít k závěru, že původně mělo jít o válku preemptivní. G. W. Bush totiž ve všech těchto prohlášeních zdůrazňoval, že Irák byl „vážnou a stále naléhavější hrozbou“ (5. 10. 2002), nebo „nejvážnější hrozbou soustředěnou na jednom místě a v jedné době“ (7. 10. 2002).

O preemptivním charakteru akce *Irácká svoboda* bychom mohli hovořit i podle nevojenského kritéria, které říká, že preemptci je také to, když se nějakého území zmocníme dříve, než tak učiní někdo jiný. V případě Iráku by šlo o zmocnění se území, které má strategický význam jak z hlediska geopolitického, tak i ekonomického, zejména pak surovinového.

Jiné skutečnosti zase hovoří ve prospěch názvu „preventivní válka“. V některých svých projevech totiž G. W. Bush hovořil v tom smyslu, že čím déle se bude čekat, tím více bude Saddámův režim posilovat svůj vojenský potenciál. V říjnu 2002 např. vyhlásil, že Irák by mohl mít arzenál jaderných zbraní do jednoho roku. Dalším argumentem amerického prezidenta byla teze, že se nesmí dovolit, aby irácký režim poskytl své ŽHN síti al Kajda. Z těchto hledisek tedy šlo o „předejiti“ nepříznivého vývoje, šlo o prevenci.

Rychlá porážka irácké armády ukázala, že o preemptivní válku šlo jedine z hlediska záboru iráckého území a jeho zdrojů. Ostatní důvody pro preemptci se nenaplnily, neboť Saddámův režim se nedokázal ani ubránit, natož aby byl naléhavou hrozbou pro USA a pro jejich spojení. Jestli cílem operace *Irácká svoboda* byl boj proti šíření ŽHN, pak se jednalo jednoznačně o válku preventivní, v žádném případě nešlo o válku preemptivní.

Avšak i nad preventivním charakterem této války se vznášejí otazníky. Zatím totiž nebyly předloženy nesporné důkazy, které by, byť se zpětnou platností, potvrdily výroky o síle iráckého arzenálu ZHN a o nebezpečí, že tento arzenál by se mohl dostat do rukou vůdců sítě al Kajdy. Pokud by nebyly předloženy dostatečně věrohodné důkazy, museli bychom pokračovat ve vy-
lučovací metodě. Ta by nás mohla přivést k závěru, že nešlo ani o preempci naléhavé vojenské hrozby, ani o prevenci šíření ZHN, ale že šlo především o preempci ve smyslu záboru území.

Literatura:

- [1] *A Dictionary of Modern Defence and Strategy*. London: Europa Publication Limited, 1987.
- [2] *DoD Dictionary of Military Terms*. Joint Pub 1-02, Washington DC 1998. Tato publikace, stejně tak jako všechny ostatní oficiální publikace vydávané americkým ministerstvem obrany, se ovšem výrazu pre-emptivní válka vyhýbají s poznámkou, že tento výraz se nepoužívá.
- [3] Robert. S. LITWAK. "The New Calculus of Pre-emption". *Survival*, vol. 44, n. 4, Winter 2002-03, s. 53 – 80.
- [4] Třetím z těchto činitelů je politika. Blíže viz Barry BUZAN, Ole WAEVER, Jaap de WILDE. *Security. A New Framework For Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, 1998.
- [5] Irák byl doposud republikou, v jejímž čele stál prezident. Saddám však tuto republiku přeměnil v silně autoritativní sekulární diktaturu s vybičovaným kultem osobnosti. Strana BAAS – Socialistická strana arabské obrody. Spíše než socialistické byly v posledních letech akcentovány muslimské prvky hnutí. Založena v Damašku r. 1940 skupinou arabských intelektuálů. Arabské vlády bez ohledu na svou politickou orientaci ji vždy považovaly za potenciálně velmi nebezpečnou a takřka všude byla zakázána. V Iráku začala působit v r. 1954, k moci se dostala r. 1968. Po 35 letech u moci byla rozpuštěna 11. 5. 2003. Příkaz přišel měsíc po té, co jednotky USA ovládly Bagdád.
- [6] Aymeric CHAUPRADE, François THUAL. *Dictionnaire géopolitique*. Paris 1998, s. 195.
- [7] Islámská revoluce v Iránu byla hrozbou nejen pro Saddámův režim, ale také pro integritu iráckého státu a pro jeho postavení v celé oblasti.
- [8] Tyto smlouvy Iráku zajišťovaly, že Irán se vyvaruje podpory iráckých Kurdů, a to výměnou za rovné rozdělení vod pohraniční řeky Šat el Arab.
- [9] Např. Francie dodávala letouny Mirage a Etandard a řízené střely Exocet.
- [10] Eric LESSER. "Les Etats – Unis ont lourdement armé l' Irak dans les années 1980." *Le Monde*. 8. 3. 2003.
- [11] Blíže viz např. Jean-Pierre LANGELLIER. "Les mille et un crimes de Saddam Hussein, Le mystère irakien." *Le Monde* 29. -30. 9. 2002, s. VIII. Jedním z volných překladů pojmu *sekuritizace* je může být „vyhodnocování bezpečnostních hrozeb“, nebo přesněji a označení problému jako bezpečnostní hrozby“. Odvíjí se od vyhodnocování bezpečnostních hrozeb, pro jejichž definování mají různé státy různé práhy. Hrozba ve skutečnosti nemusí existovat, ani nemusí být příliš naléhavá. Stačí, když nějaký problém je jako bezpečnostní hrozba prezentován tak dlouho, až se s ním ztotožní většina společnosti. Viz *Česká bezpečnostní terminologie: výklad základních pojmů*. Str. 165-168. Vydala Masarykova univerzita v Brně, 1. vydání 2002.
- [12] Roger Hilsman. *The Politics of Policy Making in Defence and Foreign Affairs*. New York: Prentice Hall, 2000, s. 19.
- [13] "Le mystère irakien." *Le Monde* 29. - 30. 9. 2002, s. V.
- [14] Letecká ofenziva trvala celkem 40 dní a pozemní boje dokonce jenom 100 hodin.
- [15] *Military Balance 1990-1991*, 105-106.
- [16] Tamtéž, s. 109.
- [17] Jean-Pierre Favenec. "Géopolitique du pétrole au début du XXI. siècle." *Commentaire*, N. 99, Automne 2002, s. 538- 541.
- [18] Citováno podle "Le pétrole, l' autre enjeu du conflit". *Le Monde*, 20. 9. 2002.
- [19] Babette STERN. "D' une guerre du Golfe a l' autre : les similitudes sont en trompe - l' oeil." *Le Monde*, 4. 1. 2003.
- [20] Kenneth M. POLLACK. "He' s too unreasonable for deterrence." *International Herald Tribune*, 28. - 29. 9. 2002.
- [21] "President' s Speak on War Effort to Citadel Cadets' s". 11. 12. 2001, White House, Office of the Press Secretary. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/12/20011211-6.html>.
- [22] The National Security Strategy of the USA. <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html>. „Preemptivní“ – mají za úkol něco znemožnit, (předem ochromující, zabraňující), preventivní.

- [23] Blíže viz Robert S. LITWAK. "The New Calculus of Pre-emption". *Survival*, vol. 44, no. 4/ Winter 2002-2003, s. 67.
- [24] Blíže viz *National Strategy to Combat Weapons of Mass Destruction*.
- [25] Vystoupení prezidenta Chiraka před zástupci diplomatického sboru dne. 7. 1. 2003. Citováno podle *Le Monde* 9. 1. 2003.
- [26] La position de la France n' a pas changé. <http://www.premier-ministre.gouv.fr/fr/fr/p.cfm.ref=37867>
- [27] "L' Irak et l' Europe." *Le Monde* 14. 3. 2003.
- [28] Za posledních 25 let bylo zabito okolo 100 000 Kurdů a jenom při potlačování povstání šítů v roce 1991 jich přišlo o život 30 až 60 000.
- [29] Na tato rizika výstižně upozornil přední český arabista Miloš MENDEL v článku „Do Iráku bez falešné humanity“. *Lidové noviny*, 27. 1. 2003.
- [30] Strobe TALBOTT. "A terrible swift sword." *International Herald Tribune*, 24. 01. 2003.
- [31] Tamtéž.
- [32] Citováno podle Jacques ISNARD "Combien de divisions? Le mystere irakien." *Le Monde* 29. - 30. 9. 2002, s. II.
- [33] "Iraqis won't welcome U.S. troops." *The New York Times*, 5.- 6. 10. 2002.
- [34] *Military Balance* 2001-2002, s. 134-135.
- [35] Intervention du Ministre des Affaires Etrangeres, Dominique de Villepin, au Conseil de sécurité 14. février 2003.
- [36] Dominique Moisi: France pays a price. *International Herald Tribune*, 18. 4. 2003.
- [37] Stephen R. COHEN. "Has the war made America safer?" *International Herald Tribune*, 23. 4. 2003.
- [38] Sebastian MALLABY. "War might be the easy part." *International Herald Tribune*.
- [39] Blíže např. „Dangers lie ahead." *The New York Times*, 12. - 13. 10. 2002.
- [40] Philip H. GORDON, Martin INDYK and Michael O'HANLON. "Getting Serious About Iraq." *Survival*, vol. 44, no. 3, Autumn 2002, s. 19.
- [41] Thierry de Montbrial: Réconcilier la communauté internationale. *Le Monde*, 20. 21. 4. 2003.

Bush byl přesvědčen, že nechtěl-li pořádek jenom čekat, až se něco přihodí, jedinou alternativou jsou preventivní zákroky. Na počátku 21. století existovaly dvě reálné hrozby: další překvapivý, mohutný teroristický útok ve stylu jedenáctého září a šíření zbraní hromadného ničení – biologických, chemických či jaderných. Pokud by se obě tyto hrozby spojily v rukou teroristů nebo některého ze zločinných států, mohlo dojít k útoku na USA, při němž by zahynuly desetitisíce, možná statisíce lidí.

Kromě toho již prezident a jeho spolupracovníci pochopili, že dokonale zabezpečit domácí území Spojených států je v zásadě nemožné. Přes všechna zesílená bezpečnostní varování veřejnosti před terorismem byla země chráněna jen minimálně. Spojené státy přežily Pearl Harbor a zvítězily ve druhé světové válce. Prozatím dokázaly unést i jedenácté září a vyhrály první fázi války v Afganistánu. Co by se však stalo, kdyby došlo k nukleárnímu útoku, který by zabil desetitisíce či statisíce lidí?

Bob Woodward
Bushova válka
BB art 2003

Doc. Ing. Jozef Šmondrk, Ph. D.

Rozšiřování kodifikačního systému NATO mimo rezort obrany České republiky

*Motto: Kodifikační systém NATO ... „most ke všeobecným logistickým znalostem“
... „společný zásobovací jazyk zásobovacích orgánů“ ... „klíč k moderní logistice“.*

Význam kodifikačního systému NATO (NCS – NATO Codification System) se neustále prohlubuje. Počet uživatelů tohoto „neviditelného“ nástroje národní i mezinárodní logistiky v celosvětovém měřítku narůstá. Stranou nestojí ani ČR, která jako jeden z prvních států bývalého východního bloku začala díky rezortu obrany tento systém v plném rozsahu pod názvem „jednotný systém katalogizace majetku“ provozovat a využívat jeho výhod v oblasti hospodaření s materiálem. Zkušenosti získané z jeho provozování vedly k vytvoření legislativních podmínek pro možné rozšíření tohoto systému i mimo rezort obrany, tj. k vytvoření možnosti pro reálný vznik jednotného systému který jsem pro potřeby tohoto pojednání nazval „systém katalogizace ČR“. I přes tuto skutečnost jediným uživatelem kodifikačního systému NATO nadále zůstává jenom rezort obrany. Proto cílem tohoto pojednání je naznačit možné přístupy k rozšiřování kodifikačního systému NATO mimo ozbrojené síly, a tak částečně přispět k eliminaci existujícího nedostatku informací z této oblasti dostupných jak pro vojenskou, tak i civilní odbornou veřejnost. Z tohoto pohledu lze toto pojednání považovat za teoretický příspěvek naznačující možnou strategii rozvoje kodifikačního systému NATO v České republice.

Kodifikační systém NATO, v jehož definici se ne náhodně ale zcela záměrně objevují i v motto k tomuto článku uvedené hesla, je skutečně klíčem k moderní logistice. Za půlstoletí své existence zasáhl všechny lidskou civilizací obydlené části světa (viz obr. 1). Svůj původ má ve Spojených státech amerických, kde již v roce 1914 vznikly první myšlenky a pokusy zavést jednotný katalogizační systém. Avšak k praktické realizaci dochází až po druhé světové válce, kdy bylo po vyhodnocení zkušeností získaných v průběhu války, rozhodnuto zahájit vývoj

a zavedení jednotného katalogizačního systému umožňujícího hospodárné využívání materiálu od jeho pořízení, přes skladování, distribuci, používání až po jeho bezpečnou a ekologickou likvidaci. Tento proces byl úspěšně ukončen v roce 1952, kdy Kongres Spojených států schválil zákon o katalogizaci a standardizaci jako federální zákon číslo 436. Zákon vytvořil legislativní podmínky pro povinné zavedení federálního katalogizačního

Pramení: DERVENTZIS N: Linking the NATO Codification System with the Global Trade Identification Scheme: Aforce Multiplier Tool in Support of Defence Logistics. 9th International Symposium on NATO Codification, Luxembourg, 2001.

Obr. 1: Přehled uživatelů kodifikačního systému NATO

systému nejen v ozbrojených silách, ale i ve všech civilních složkách státní správy, které ke své činnosti využívají materiální prostředky pořízené ze státního rozpočtu.

Výsledky dosažené provozováním federálního katalogizačního systému ve Spojených státech amerických podpořily myšlenku o jeho zavedení do NATO, které jej pod názvem **kodifikační systém NATO** prakticky převzalo v roce 1956. Federální katalogizační systém Spojených států se takto stal mezinárodním systémem, který umožnil zefektivnit činnost zásobovacích systémů jak jednotlivých členských států, tak i v rámci NATO jako celku.

Zavedením do NATO byl položen základ pro jeho pozdější rozmach až k současnému stavu prezentovanému na **obr. 1**. Dochází k jeho nebyvalému rozvoji směrem k nečlenským zemím NATO, které se prostřednictvím sponzorského programu zapojují do jeho činnosti a využívají jeho výhod. Stoupající zájem o systém potvrzuje trvalý trend zvyšování počtů jeho uživatelů. V období od roku 1997 do roku 2002 se kromě tří nových členských zemí NATO stalo jeho uživateli prostřednictvím sponzorského programu dalších 28 států. Kodifikační systém NATO se tak pomalu stává celosvětovým standardem.

Za dobu své existence se kodifikační systém NATO stal významným článkem podporujícím efektivní činnost národní i mezinárodní logistiky. Jeho uživatelem nemusí být jenom ozbrojené síly. Systém je otevřen i dalším potenciálním uživatelům, zejména k těm subjektům státní správy, které v rámci své působnosti obhospodařují materiální prostředky nutné k zabezpečení chodu státu včetně jeho obrany. Svě nezastupitelné místo má nejen z hlediska logistické podpory bojových operací ale i z hlediska logistické podpory **nebojových, stabilizačních** (sankce, odzbrojení, prezentace síly) a **podpůrných** (humanitární, odstraňování následků katastrof, záchranné práce apod.) **operací** na národní i mezinárodní úrovni.

Kodifikační systém NATO, který je často nazýván jako „společný zásobovací jazyk logistiky“, se stal významným prostředkem pro zlepšení činnosti zásobovacích systémů jeho uživatelů. Je jakýmsi „neviditelným partnerem“ při každodenním fungování logistiky podporujícím efektivní řízení zásobovacích systémů.

Jeho podstata je založena na dvou základních standardizačních dohodách STANAG [1]: STANAG 3150 [2], STANAG 3151 [3], a dvou základních principech: a) jedna položka zásobování = jedno skladové číslo NATO, a b) princip národní odpovědnosti za kodifikaci položky.

Základním prvkem je **položka zásobování**. Svou filozofií založenou na dodržování přesně stanovených pravidel a principů systém umožňuje každou položku zásobování, nakupovanou za účelem uspokojení potřeb uživatele tohoto systému, podrobit procesu kodifikace, tj. umožňuje každou položku **identifikovat** (pojmenovat a popsat), **klasifikovat** a **přidělit** jí skladové číslo NATO [4], které je pak jejím jediným a jednoznačným identifikátorem pro všechny uživatele kodifikačního systému.

Skladové číslo NATO položky zásobování (viz **obr. 2**) a všechny data vztahující se k němu, včetně údajů o jejích výrobcích (dodavatelích), jsou uloženy do národní databáze ve formě tzv. celkového záznamu o položce (TIR - Total Item Record).

Nezastupitelné místo v procesu kodifikace položky zásobování náleží jejím výrobcům a dodavatelům, kteří jsou zdrojem potřebných informací k provedení její kodifikace. Vztah mezi uživatelem kodifikačního systému NATO a výrobcem (dodavatelem) kodifikovaných položek determinuje standardizační dohoda STANAG 4177 [5], která požaduje uplatnění **kodifikační doložky** do smluvního vztahu na dodávku položek zásobování.

Všem uživatelům kodifikačního systému NATO jsou informace o jednotlivých položkách zásobování a o jejich výrobcích (dodavatelích) zpřístupněny prostřednictvím tzv. **Seznamu**

křížových referencí NATO (NMCRL - NATO Master Cross Reference List). Tento produkt šířený na CD-ROM je komerčně dostupný na základě ročního předplatného. NMCRL v současné době obsahuje základní informace a reference o vlastnostech více než 16 milionů položek a o 910 000 výrobcích a dodavatelích. Výrobci a dodavatelé se takto stávají prostřednictvím neplacené reklamy potenciálními dodavateli své produkce kterémukoliv uživateli kodifikačního systému NATO.

Kodifikační systém NATO je řízen **výborem AC/135 NATO**, který se schází pravidelně dvakrát do roka. Jarního zasedání se účastní taktéž zástupci zemí sponzorovaných v rámci kodifikačního systému NATO.

Kodifikační systém NATO v České republice

Prvním subjektem, který prostřednictvím **jednotného systému katalogizace majetku (JSKM)** využívá výhod kodifikačního systému NATO v ČR je rezort obrany.

Zkušenosti získané z provozu JSKM podepřené zkušenostmi našich aliančních partnerů potvrzují, že nejlepším a v současné době jediným nástrojem podporujícím jak efektivnost činnosti zásobovacích systémů, tak i jejich vzájemnou kompatibilitu na národní i mezinárodní úrovni, je kodifikační systém NATO. Pravidla a principy, kterými se řídí jeho činnost, podporují zrychlení procesu průtoků výrobků od jejich nákupu přes skladování, distribuci k uživatelům, spotřebu, až k jejich vyřazení a k ekologické likvidaci.

Důležitým výsledkem a konečným efektem zavedení tohoto systému je snížení zásob a uvolnění kapitálu v nich vázaného, což v konečném důsledku podmiňuje snížení celkových nákladů nutných k zabezpečení provozu logistického systému. V konečném důsledku to znamená, že systém podporuje zvýšení vnitřní výkonnosti systému logistiky jeho uživatelů.

Filozofie systému katalogizace plně podporuje jednoduchou komunikaci v oblasti řízení materiálních systémů nejen v době míru nebo vojenského ohrožení, ale i v případech živelních pohrom (povodní, požárů, zemětřesení apod.). V těchto případech zvláště platí, že tento **společný a jednoduchý zásobovací jazyk** umožňuje splnit požadavky na dodání potřebného materiálu v potřebném množství a co v nejkratším čase na ohrožená místa k záchraně zejména lidských životů, ale i materiálních prostředků z ohrožených oblastí.

8410	16	7654321
NATO Supply Classification (NSC) Kód zásobovací klasifikace NATO	NATO Code for National Codification Bureau (NCB) Kód národního kodifikačního úřadu	Non Significant Number Nevýznamné (zpravidla) pořadové číslo položky v národné databázi
	16 - 7654321	
	NATO Item Identification Number (NIIN) NATO Identifikační číslo položky	
8410 - 16 - 7654321		
NATO Stock Number (NSN) - Skladové číslo NATO		

Obr. 2: Skladové číslo NATO – struktura

Výhody, které kodifikační systém přináší svým uživatelům, podporují myšlenky na jeho rozšíření v ČR mimo rezort obrany. Výsledkem rozšíření by pak byl vznik **jednotného systému katalogizace ČR**. Legislativní podmínky k tomuto účelu vytvořil zákon č. 309/2000 Sb. [6] a vyhláška M0 č. 5/2001 Sb. [7].

Systém katalogizace ČR

Podmínkou pro zavedení a užívání systému katalogizace v působnosti některého ze subjektů státní správy (mimo rezort obrany) je vytvoření podmínek pro činnost tohoto systému a podání žádosti odboru katalogizace majetku Úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti (dále jen Úřadu) [8]. Žádost o užívání systému katalogizace je iniciačním dokumentem na základě kterého se projednají podmínky a stanoví se pravidla pro užívání systému.

Z pohledu systémového přístupu systém katalogizace ČR teoreticky zahrnuje již **existující** (JSKM rezortu obrany) a **potenciálně nové subsystémy** (systémy katalogizace uživatelů mimo rezort obrany). Toto dělení vychází z místa, které jednotlivým subsystémům v rámci systému katalogizace ČR náleží. Na činnosti systému katalogizace ČR se bude podílet řada subjektů. Jejich začlenění do jednotlivých úrovní vychází z jejich možného místa a role, která jim náleží nebo bude náležet v hierarchickém uspořádání systému (**obr. 3**).

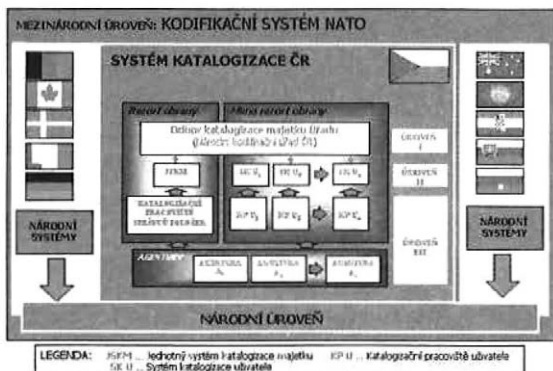
Jediným a rozhodujícím subjektem první úrovně je odbor katalogizace majetku Úřadu, který zastrešuje činnost systému katalogizace ČR a plní úkoly jak směrem do rezortu obrany, tak i mimo rezort obrany směrem k mimorezortním uživatelům systému katalogizace. Odbor plní roli Národního kodifikačního úřadu České republiky.

V souladu s ustanoveními zákona č. 309/2000 Sb. plní odbor katalogizace majetku Úřadu v prospěch mimorezortních uživatelů systému katalogizace řadu úkolů. Kromě toho že završuje celý proces katalogizace přidělením katalogizačního čísla výrobku a zařazením katalogizovaného výrobku do národní i mezinárodní databáze, navíc všem uživatelům systému katalogizace ČR poskytuje informace zahrnující přehled výrobků zařazených do systému katalogizace, přehled jejich uživatelů, dodavatelů a výrobců.

Dále ve prospěch všech uživatelů systému katalogizace vydává přehled agentur, kterým bylo vydáno nebo odejmuto „Osvědčení o způsobilosti zpracovávat návrh katalogizačních

dat o výrobku“, nebo pozastavena účinnost tohoto osvědčení. V případě nákupu výrobků ze zahraničí odbor katalogizace majetku vyžaduje v souladu s národním principem kodifikačního systému NATO provedení katalogizace těchto výrobků u příslušného národního kodifikačního úřadu.

Na druhé straně má odbor katalogizace majetku Úřadu právo odmítnout žádost o katalogizaci výrobku v případě, že nebyla uživatelem ve smlouvě s dodava-

telem uplatněna katalogizační doložka nebo přerušit proces katalogizace v případě zjištění nedostatků v předloženém návrhu katalogizačních dat.

Do druhé úrovně patří již existující nebo potenciálně nové uživatelské subsystémy katalogizace, tj. reálné existující JSKM rezortu obrany a potenciálně nové systémy z řad subjektů státní správy ($SK U_1, SK U_2, SK U_3, \dots SK U_n$).

Výsadní postavení z pohledu procesů probíhajících při provádění katalogizace [9] náleží a bude náležet JSKM rezortu obrany. Činnost JSKM rezortu obrany není a nebude závislá na existenci dalších subsystémů, ale naopak, činnost dalších subsystémů bude úzce souviset s činností JSKM.

JSKM je prvkem, který prostřednictvím odboru katalogizace majetku Úřadu završuje proces katalogizace přidělením **katalogizačního čísla výrobku** [10], spravuje ve své působnosti centrální databázi, realizuje mezinárodní výměnu **katalogizačních dat** [11] a zabezpečuje zveřejňování předepsaných standardizovaných informací o položkách zásobování pro všechny uživatele kodifikačního systému NATO a v budoucnosti i pro všechny uživatele systému katalogizace ČR.

Softwarová podpora JSKM je realizována prostřednictvím **APV KATALOG**, které je integrální součástí **informačního systému logistiky (ISL)**. APV Katalog vytváří centrální databázi majetku rezortu obrany zahrnující data o všech jeho položkách. Tato data jsou dostupná podle nadefinovaných přístupových práv všem uživatelům ISL a přes rozhraní uživatelům dalších informačních systémů, např. uživatelům **finančního informačního systému (FIS)**. Ve stanoveném standardizovaném tvaru jsou prostřednictvím NMCRL poskytována všem uživatelům kodifikačního systému NATO.

Každý uživatel systému katalogizace je povinen plnit zákonem stanovené povinnosti. V případě, že je neplní, zaniká mu právo užívat systém katalogizace a odbor katalogizace majetku Úřadu zahájí s takovým uživatelem správní řízení a vydá rozhodnutí v souladu se správním řádem.

Součástí **třetí úrovně** jsou subjekty zabezpečující přípravu návrhu katalogizačních dat [12] ke katalogizovaným výrobkům (položkám zásobování), tj.:

- ☐ katalogizační pracoviště správců položek JSKM rezortu obrany,
- ☐ katalogizační pracoviště ($KPU_1, KPU_2, \dots, KPU_n$) uživatelů systému katalogizace mimo rezort obrany, případně katalogizační pracoviště výrobců nebo dodavatelů vyhovující podmínkám stanoveným v zákoně č. 309/2000 Sb.,
- ☐ agentury [13] ($A_1, A_2, A_3, \dots A_n$), tj. subjekty podnikající v souladu se zákonem č. 309/2000 Sb. v oblasti přípravy návrhu katalogizačních dat.

Podle zákona č. 309/2000 Sb. je zavedení systému katalogizace založeno na **principu dobrovolnosti** a bude mít proto s největší pravděpodobností dlouhodobější charakter. Proces rozhodování o zavedení systému katalogizace (viz **obr. 4**) musí vycházet z celkové strategie potenciálního uživatele systému katalogizace, z důsledné analýzy stávajícího systému katalogizace a možných přínosů nového systému, z výsledků výzkumu, vývojových trendů a existující legislativy.

Rozhodnutí bude podmiňovat i **dostupnost finančních, lidských a materiálních zdrojů** na zavedení systému a jeho následné provozování včetně nákladů na překlopení stávajícího systému do nového (hardwarové a softwarové vybavení, příprava personálu ap.). Lze předpokládat nejen s návratností vynaložených finančních prostředků na zavedení systému, ale následně i s jejich značnými úsporami v důsledku efektivnější činnosti tohoto systému.

Obr. 4: Postup přípravy rozhodnutí o zavedení nového systému katalogizace

pečit potřebné materiální prostředky do krizových míst, kde jsou ohroženy zejména životy a bezpečnost lidí. Právě tento požadavek nejlépe plní systémy kompatibilní s kodifikačním systémem NATO.

Charakter procesů probíhajících v systému katalogizace ČR při zabezpečování katalogizace výrobků, jejich složitost, počet subjektů participujících na těchto procesech a vztahy mezi nimi bude ovlivněn skutečností, pro který subjekt jsou výstupy z tohoto procesu určeny, tj. zda jsou určeny pro uživatele systému katalogizace ČR, nebo pro některého ze zahraničních uživatelů kodifikačního systému NATO.

Variantou, kdy jsou výstupy určeny pro zahraniční uživatele kodifikačního systému NATO, se vzhledem k zaměření tohoto pojednání nebudu zabývat.

V případě, kdy procesy katalogizace budou probíhat jenom v systému katalogizace ČR, bude jejich složitost podmíněna skutečností, **pro kterého uživatele** bude katalogizace výrobků realizována, a **který subjekt** bude **zpracovávat návrh katalogizačních dat** ke katalogizovaným výrobkům.

Mohou nastat následující možné varianty (viz obr. 5), v rámci kterých bude zpracování návrhu katalogizačních dat realizováno:

- ❑ vlastním katalogizačním pracovištěm uživatele systému, tj. **varianta I**,
- ❑ katalogizačním pracovištěm dodavatele - tj. **varianta III**,
nebo
- ❑ agenturou - na základě smluvního vztahu s uživatelem systému, tj. **varianta II** nebo s dodavatelem výrobků - tj. **varianta IV**.

Nejjednodušší situace bude ve **variantě I**, a to v případě, kdy celý proces bude probíhat v rámci jednotného systému katalogizace

Důležitá otázka, která musí být vyřešena již v období rozhodování o zavedení systému, je stanovení **jakým způsobem bude realizováno zpracovávání návrhů katalogizačních dat**. Lze se rozhodnout pro vytvoření **vlastního pracoviště**, nebo pro variantu **najímání agentury**.

Dalším důležitým faktorem ovlivňujícím rozhodování je i skutečnost vyžadující mít systém, který umožňuje včas, bez zbytečného prodloužení, zabez-

Obr. 5: Možné varianty zpracování návrhu katalogizačních dat

majetku rezortu obrany. Katalogizační pracoviště správců položek zpracují návrh katalogizačních dat a postoupí jej ke schválení a přidělení skladového čísla odboru katalogizace majetku.

O něco větší složitost se v této variantě projeví v případě, kdy návrh katalogizačních dat bude zpracováván pracovištěm uživatelů systému mimo rezort obrany. Komplikovanost **se zvýší ve variantě II**, kdy do tohoto procesu vstoupí agentura.

Varianta III je více méně **variantou teoretickou**, i když může v budoucnosti dojít k situaci, kdy se některý z dominantních dodavatelů rozhodne pro zřízení vlastního katalogizačního pracoviště.

Nejsložitější variantou je varianta IV, kdy je požadováno dodání katalogizačních dat na dodavateli, který nemá vlastní katalogizační pracoviště. Proto, aby mohl tento požadavek realizovat, musí využít služeb některé agentury.

Rozhodujícím (iniciačním) podnětem pro zahájení procesu katalogizace výrobků bude **katalogizační doložka** uplatněná ve smlouvě na nákup výrobků. V katalogizační doložce bude kromě jiného, určen i způsob zpracování návrhů katalogizačních dat o výrobku. Vybraný subjekt zpracuje návrh, který je prostřednictvím uživatele systému katalogizace předán katalogizačnímu pracovišti správců položek JSKM rezortu obrany. Toto pracoviště provede jeho kontrolu a doplnění a postoupí jej jako „rozpracovanou položku zásobování“ ke schválení odboru katalogizace majetku Úřadu. Odbor návrh zkontroluje, schválí, přidělí výrobkům katalogizační čísla, zaregistruje jejich uživatele a zařadí je ve formě „schválené položky“ do národní a mezinárodní databáze. Takto jsou informace o výrobku, jeho výrobci a dodavateli dostupné všem uživatelům kodifikačního systému NATO v celosvětovém měřítku.

V případě zjištění nedostatků v předloženém návrhu katalogizačních dat o výrobku katalogizačním pracovištěm správců položek nebo odborem katalogizace majetku, je návrh vrácen zpět uživateli systému katalogizace s požadavkem na odstranění nedostatků. Odbor katalogizace majetku Úřadu v tomto případě stanoví termín na odstranění zjištěných nedostatků a v souladu s § 11 zákona č. 309/2000 Sb. pozastaví subjektu, který návrh zpracoval účinnost osvědčení o způsobilosti zpracovávat návrh katalogizačních dat o výrobku a stanoví termín pro odstranění nedostatků. Po jejich odstranění lze znovu zahájit celý proces schvalování návrhu katalogizačních dat.

Lze konstatovat, že důležitým faktorem, který bude ovlivňovat činnost systému katalogizace ČR je způsob přípravy návrhu katalogizačních dat. Existují již uváděné dvě možnosti - vlastní katalogizační pracoviště, nebo agentura.

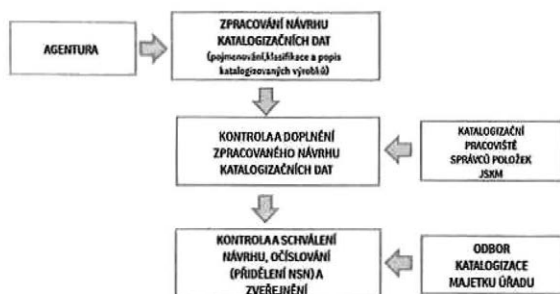
Místo a role agentur v systému katalogizace ČR

Agenturou může být kterákoliv právnická či fyzická osoba, případně i specializované pracoviště uživatele systému katalogizace, výrobce nebo dodavatele pokud splňuje podmínky stanovené zákonem č. 309/2000 Sb. [14]. Role agentury v procese katalogizace výrobků bude záviset na rozhodnutí uživatele systému katalogizace, zda bude požadovat na dodavateli návrh katalogizačních dat nebo ne, tj. zabezpečí si jeho zpracování vlastním katalogizačním pracovištěm a samozřejmě i na rozhodnutí dodavatele výrobků, pokud tento má svoje vlastní katalogizační pracoviště.

Činnost agentur je zaměřena na **zpracování návrhu katalogizačních dat** podle postupů stanovených kodifikačním systémem NATO v rozsahu zahrnujícím pojmenování, klasifikaci

a popis katalogizovaných výrobků (**obr. 6**). Je více méně jisté, že to bude práce ve většině případů nárazová.

Další kroky, tj. kontrola a doplnění agenturou zpracovaného návrhu katalogizačních dat, přidělení katalogizačního čísla výrobku (skladového čísla NATO) a zveřejnění katalogizačních

Obr. 6: Rozdělení úkolů v procesu katalogizace

dat, budou realizovány výhradně katalogizačními pracovišti správců položek JSKM a odborem katalogizace majetku Úřadu.

Může nastat i extrém, kdy uživatel systému katalogizace mající vlastní katalogizační pracoviště bude smluvně využívat ke zpracování návrhů katalogizačních dat agenturu. Druhý extrém může nastat, kdy uživatel systému katalogizace mající vlastní katalogizační pracoviště bude požadovat

dodání návrhu po dodavateli, který nemá vlastní katalogizační pracoviště. Tento bude nucen splnění tohoto požadavku realizovat prostřednictvím smluvního vztahu s agenturou.

Uvedené příklady možných extrémů, kromě zvýšení neprůhlednosti a komplikovanosti vazeb a vztahů mezi jednotlivými subjekty participujícími na zabezpečení procesu katalogizace, způsobí i zvýšení nároků na finanční krytí celého procesu co v konečném důsledku způsobuje potlačení základních cílů kodifikačního systému NATO, tj. zvyšování efektivnosti v činnosti zásobovacích systému jeho uživatelů a zvyšování efektivnosti v hospodaření s finančními prostředky přidělenými ze státního rozpočtu.

Využívání agentur pro zpracovávání návrhů katalogizačních dat bude způsobovat:

- ❑ zvyšování cen nakupovaných výrobků o náklady spojené se zpracováním návrhu katalogizačních dat,
- ❑ zvýšený počet komunikačních kanálů mezi subjekty podílejícími se na procesu katalogizace výrobků,
- ❑ vystavení se riziku, že agentury nebudou existovat.

Zřízení agentury nese s sebou poměrně vysoké riziko spojené s návratností finančních prostředků vynaložených na materiální a personální zabezpečení její činnosti v návaznosti na možný objem katalogizačních prací poskytovaných uživatelům systému katalogizace ČR. Návratnost těchto prostředků bude záviset:

- ❑ od dostatečného objemu zakázek na trhu což bude podmíněno i výkonností českého průmyslu schopného prosadit se v existujícím konkurenčním prostředí nejen na domácích, ale i na zahraničních trzích, tj. schopného vytvořit si podmínky pro dodávky své produkce nejen uživatelům systému katalogizace ČR, ale i zahraničním uživatelům kodifikačního systému NATO,
- ❑ na skutečnosti zda si potenciální uživatel systému katalogizace nezřídí vlastní katalogizační pracoviště,
- ❑ na schopnosti agentury připravovat návrh katalogizačních dat o výrobku v požadované kvalitě a za přijatelnou cenu.

Riziko návratnosti vynaložených prostředků vystupuje do popředí zvláště v současné době, kdy jediným uživatelem systému katalogizace v ČR je a asi delší dobu bude pouze rezort obrany, který má navíc své vlastní katalogizační pracoviště správců položek JSKM, tudíž **není nutné aby využíval služeb agentur**. S přihlédnutím na požadavky kladené na agentury a k současné situaci systému katalogizace ČR bude proto tato možnost podnikání pro řadu subjektů velice riziková, neatraktivní a neefektivní.

Vyskytující se úvahy o převedení činnosti spojené se zpracováváním návrhů katalogizačních dat o výrobcích výhradně na agentury, mohou způsobit vážné problémy. Potřeba zachovat katalogizační pracoviště, vyplývá z respektování jednoho ze základních principů kodifikačního systému NATO, tj. principu „národní odpovědnosti“, který vyžaduje, aby země původního výrobce zabezpečila kodifikaci položek pro všechny uživatelské země, a to i v případě, kdy se tato položka v zemi výrobce nepoužívá.

Odbor katalogizace majetku Úřadu musí ve své činnosti tento princip plně respektovat a musí v zabezpečit katalogizaci výrobků nejen pro národní uživatele systému katalogizace ČR, ale i pro všechny uživatele kodifikačního systému NATO. Proto případná neexistence vlastního katalogizačního pracoviště, spojená s možnou neexistencí agentur, by značně ztížila činnost tohoto odboru, který by koneckonců musel navíc plnit i úkoly spojené se samotným zpracováváním návrhů katalogizačních dat.

To jsou některé z možných vlivů negativně působících proti trendu využívat jenom agentury pro zpracovávání návrhů katalogizačních dat a naopak podporující zřízení vlastního katalogizačního pracoviště splňujícího požadavky zákona č. 309/2000 Sb. uživatelem systému katalogizace.

Dodavatelé v systému katalogizace ČR

Výrobci a dodavatelé výrobků jsou zdrojem veškerých informací charakterizujících nakupované a katalogizované výrobky a jejich výrobce. Tyto informace jsou základem pro provedení katalogizace nakupovaných výrobků. Nástrojem umožňujícím získat tyto informace je **katalogizační doložka** uplatněná uživatelem systému katalogizace do smlouvy s dodavatelem.

Povinností dodavatelů je uplatnit katalogizační doložku vůči všem subdodavatelům, kteří se budou podílet na realizaci dodávky. Takto se nastaví podmínky jak pro komunikaci mezi všemi subjekty podílejícími se na katalogizaci výrobků, tak i pro přístup k nezbytným informacím a údajům nutných k zabezpečení procesu katalogizace pro subjekt, který bude zpracovávat návrh katalogizačních dat.

Přesná a jednoznačná identifikace výrobce a dodavatele každého výrobku je v rámci kodifikačního systému realizovaná pomocí **NCAGE kódu** (NCAGE Code - NATO Commercial and Government Entity Code - kód NATO pro obchodní/komerční/ a vládní subjekty). Tento pětimístný alfanumerický kód v zákoně č. 309/2000 Sb. označován jako „katalogizační kód výrobce“, je spolu s kodifikačními daty položky zásobování součástí celkového záznamu položky (TIR), který se stává součástí nejen národní, ale i mezinárodní databáze kodifikačního systému NATO.

Perspektivy kodifikačního systému v ČR

Integrační procesy probíhající v současných podmínkách celospolečenského vývoje přesahují rámec národní a stále více získávají charakter procesů mezinárodních. Mimo těchto tendencí nestojí ani oblast vojenství, kde jedním z takových příkladů v oblasti vojenské logistiky je kodifikační systém NATO. Integrační trendy probíhající v rámci tohoto systému podporují neustále více a více myšlenku jeho rozšíření mimo rezort obrany ČR, tj. myšlenku reálného vzniku **systému katalogizace ČR**.

Proces rozšiřování počtu uživatelů systému katalogizace v současné době podmiňuje dobrovolnost jeho zavedení a používání. Tato skutečnost jednoznačně vyplývá s příslušných ustanovení zákona č. 309/2000 Sb. Změna přístupu je možná jenom na základě novelizace tohoto zákona, která by stanovila povinné používání systému katalogizace všem subjektům napojeným na státní rozpočet, které v rámci svých zásobovacích systémů obhospodařují materiální položky nutné k zabezpečení chodu státní správy a bezpečnosti ČR.

Základ k tomuto byl vytvořen. Existuje plně funkční JSKM rezortu obrany s vrcholným řídicím orgánem - **odborem katalogizace majetku**. Důležité je, aby místo pro realizaci této myšlenky, tj. myšlenky podporující vznik integrovaného jednotného systému katalogizace v podmínkách ČR, zůstalo i v reformních procesech probíhajících v rezortu obrany. Bez vytvoření potřebných podmínek v rámci rezortu obrany nelze v současné době zabezpečit životaschopnou činnost systémů katalogizace pracujících na zásadách a principech kodifikačního systému NATO mimo rezort obrany.

Je důležité si uvědomit skutečnost, že ozbrojené síly jsou a do budoucna zůstanou největším a nejdůležitějším uživatelem kodifikačního systému NATO v národním i mezinárodním měřítku. Proto bez vrcholového řídicího orgánu majícího odpovědnost za správnou činnost kodifikačního systému nejen v rámci rezortu obrany ČR, ale i odpovědnost v této oblasti vůči našim aliančním i mimoaliančním partnerům, nelze vytvořit odpovídající podmínky pro činnost JSKM.

Další vývoj systému katalogizace v ČR bude do značné míry podmiňovat i skutečnost zda odbor katalogizace majetku Úřadu nesoucí odpovědnost za systém katalogizace:

- ☐ zůstane v organizační struktuře a v podřízenosti rezortu obrany, nebo
- ☐ bude vyčleněn z působnosti rezortu obrany a přeřazen do působnosti jiného rezortu, tzn. že rezort obrany se vzdá svého rozhodujícího vlivu a přenechá svoje pravomoci některému z dalších ministerstev ČR.

Jako **výhodnější** se jeví **varianta** předpokládající **ponechání odboru katalogizace majetku v rezortu obrany**. Tuto variantu podporuje současný stav vývoje katalogizace v ČR a skutečnost, že rezort obrany je a s největší pravděpodobností i zůstane největším a nejdůležitějším uživatelem systému katalogizace v ČR. Toto řešení vyžaduje stanovit působnost odboru katalogizace majetku Úřadu jak v rámci rezortu obrany, tak i mimo něj, tzn. jednoznačně stanovit odboru odpovídající pravomoci i odpovědnosti.

Dalším faktorem podporujícím tuto variantu řešení je i otázka komplexní softwarové podpory systému, která je v rámci rezortního JSKM zabezpečena prostřednictvím **Aplikačního programového vybavení Katalog** (APV Katalog) informačního systému logistiky. APV Katalog je komponován tak, aby byl schopen plnit úkoly jak ve prospěch rezortu obrany, tak

i ve prospěch systému katalogizace ČR jako celku (řízení systému, centrální databáze systému, mezinárodní výměna katalogizačních dat v rámci kodifikačního systému NATO, ...).

Variantu předpokládající **vyčlenění** odboru katalogizace majetku Úřadu z **působnosti rezortu obrany**, je třeba důkladně zvážit. Je nutno provést vyhodnocení všech dopadů, které by toto řešení mohlo mít na samotnou činnost systému v podmínkách rezortu obrany a vliv na odpovědnost, kterou má rezort obrany vůči svým zahraničním aliančním i mimo-aliančním partnerům v této oblasti. Přesun pravomocí v oblasti katalogizace mimo rezort obrany by vyžadovalo vyřešit i otázku centrální softwarové podpory, kterou by nejvyšší řídicí prvek systému katalogizace v ČR musel mít zabezpečenu ke své činnosti a to jak ve prospěch národních uživatelů systému, tak i uživatelů zahraničních. To by si zřejmě vyžádalo další finanční náklady.

Přínosem pro rozvoj katalogizace v ČR by bylo provedení změn v zákoně č. 309/200 Sb. což by vyžadovalo navrhnout jeho novelizaci. Novelizace by s konečnou platností mohla jednoznačně vyřešit:

- otázku podřízenosti, místa a působnosti odboru katalogizace majetku jak v organizační struktuře rezortu obrany, tak i v hierarchickém uspořádání systému katalogizace ČR, čím by se dosáhlo taktéž i jednotného náhledu na proces rozšiřování systému katalogizace do působnosti dalších subjektů státní správy a na jeho řízení,
- otázku **povinného zavedení systému katalogizace** do působnosti všech subjektů státní správy, které obhospodařují materiální prostředky k zabezpečení chodu státní správy a bezpečnosti ČR.

Důležitou otázkou, která vyžaduje řešení, je i otázka jasného stanovení velitelské i odborné podřízenosti katalogizačních pracovišť správců položek JSKM. Z pohledu jednoznačné odpovědnosti za proces katalogizace výrobků v národním i mezinárodním měřítku (zákon č. 309/2000 sb., AcodP-1) se jeví jako výhodné plně podřídit tyto pracoviště odboru katalogizace majetku Úřadu.

Za úvahu by stála i centralizace těchto pracovišť do jednoho případně dvou celků. Takovéto uspořádání by z hlediska řízení i možné zastupitelnosti jednotlivých pracovníků vyhovovalo lépe potřebám efektivnější činnosti JSKM. Současná dvojí podřízenost a roztržštěnost těchto pracovišť po celém území ČR se nejeví jako nejlepší řešení.

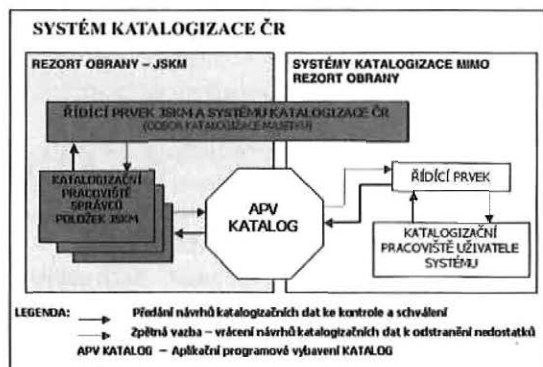
Další důležitou otázkou, která podmiňuje chod celého systému katalogizace i chod jeho subsystému, je **otázka přípravy návrhu katalogizačních dat**. Existují v podstatě již uvedené dvě možnosti - vlastní katalogizační pracoviště nebo agentura. V každém případě zpracovávání návrhů katalogizačních dat předpokládá kromě vysoké úrovně teoretických a praktických znalostí postupů i existenci vlastního podpůrného softwarového produktu umožňujícího zpracovávání návrhů katalogizačních dat o výrobcích v kódové podobě tak, aby byla možnost je přímo vložit do APV Katalog.

V rámci JSKM rezortu obrany je příprava návrhu katalogizačních dat realizována prostřednictvím katalogizačních pracovišť správců položek využívajících k tomuto účelu APV Katalog. Nelze taktéž vycházet ze současného počtu položek zásobování registrovaných v APV Katalog (přibližně jeden milion položek). Tento počet je zkreslen skladovaným již nepotřebným materiálem a existencí velkého počtu duplicit a multiplícit. Po „vyčištění“ skladu je předpoklad, že dojde k obrovskému poklesu počtů současně skladovaných položek zásobování.

Nabízí se myšlenka využít APV Katalog ke zpracování návrhu katalogizačních dat katalogizačními pracovišti všech uživatelů systému katalogizace ČR (obr. 7).

Takto pojeté řešení podporuje:

- ❑ úsporu prostředků ze státního rozpočtu nutných na vývoj nebo nákup účelového softwaru, který v současné době již existuje,
- ❑ kompatibilitu katalogizačních pracovišť všech uživatelů systému katalogizace ČR,
- ❑ zjednodušení vazeb, vztahů a procesů při zabezpečování katalogizace výrobků a lepší vzájemnou komunikaci mezi jednotlivými uživateli systému katalogizace ČR.

Obr. 7: Proces zpracování a schválení návrhu katalogizačních dat – toky informací

Realizace takto naznačeného pojetí možného fungování systému katalogizace ČR by vyžadovala provedení dílčích úprav APV Katalog spojených s přesným nadefinováním uživatelských práv umožňujících využívání APV Katalog ke zpracování návrhu katalogizačních dat katalogizačními pracovišti uživatelů systému katalogizace mimo rezort obrany.

Předpokládaný vývoj v oblasti rozšiřování systému katalogizace

mimo rezort obrany bude vyžadovat změnu přístupu v řízení systému katalogizace ze strany vrcholového řídicího prvku, tj. odboru katalogizace majetku Úřadu.

Neúměrné úsilí, které odbor katalogizace **zaměřil výhradně na vznik agentur**, bude nutno přesměrovat do oblasti **rozšiřování systému katalogizace mimo rezort obrany**. Jenom takto lze vytvořit základy pro reálný vznik jednotného systému katalogizace ČR a následně i pro efektivní a ekonomické řízení zásobovacích systémů v působnosti státní správy.

Rozhodujícími subjekty pro vznik systému katalogizace ČR jsou jeho uživatelé a ne agentury. Bez agentur systém existovat může a bude, avšak existence agentur je do značné míry výhradně závislá na existenci systému katalogizace ČR.

V případě rozšíření kodifikačního systému NATO mimo rezort obrany, tj. v případě reálného vzniku integrovaného „systému katalogizace ČR“, by se ČR stala prvním státem Evropy, který by systém v takovémto měřítku zavedl a používal. Důležitým výsledkem tohoto postupu by bylo snížení skladovaných zásob (redukce početního stavu položek zásobování), snížení nároků na skladovací prostory, na manipulační prostředky i na pracovní síly. Významným přínosem by bylo i uvolnění kapitálu vázaného v skladovaných zásobách v prospěch prostředků státního rozpočtu.

Nesporným přínosem by bylo **zkvalitnění řízení zásobovacích systémů** jak v působnosti jednotlivých uživatelů, tak i v rámci systému jako celku. Tato skutečnost by v konečném důsledku způsobila i snížení potřebných finančních prostředků čerpaných ze státního rozpočtu na zabezpečení provozu nejednotných a nekompatibilních skladovacích systémů provozovaných subjekty státní správy.

Strategická změna navzájem nekompatibilních systémů na jednotný systém katalogizace ČR, který ve své centrální databázi obsahuje reálné informace nejen o položkách zásobování, o místě jejich skladování, ale i o možných zdrojích, kde je lze získat, by umožnila dosažení vyšší efektivity logistické podpory bojových, ale i nebojových operací vedených na vlastním území i v zahraničí.

Myšlenku vzniku jednotného systému katalogizace ČR umocňuje i skutečnost, že ČR je součástí **preventivního bezpečnostního systému NATO**, který řeší jak civilní, tak i vojenská opatření krizového řízení.

Poznámky:

- [1] Standardizační dohoda – STANDARDISATION AGREEMENT – STANAG.
- [2] STANAG 3150–Uniform System of Supply Classification (Jednotný systém zásobovací klasifikace).
- [3] STANAG 3151–Uniform System of Item Identification (Jednotný systém identifikace položky).
- [4] NSN–NATO Stock Number (skladové číslo NATO).
- [5] STANAG 4177–Uniform System of Data Acquisition (Jednotný systém získávání dat).
- [6] Zákon o obranné standardizaci, katalogizaci a státním ověřování jakosti výrobků a služeb určených k zajištění obrany státu a o změně živnostenského zákona (zákon č. 309/2000 Sb.).
- [7] Vyhláška MO vydaná na základě § 16 zákona č. 309/2000 Sb. (Vyhláška MO č. 5/2001 Sb.).
- [8] Úřad v rámci své působnosti zastřešuje tři samostatné oblasti: (1) obrannou standardizaci, (2) katalogizaci majetku a (3) státní ověřování jakosti. Odpovědným prvkem za katalogizaci majetku je odbor katalogizace majetku, který v plném rozsahu plní úkoly spojené s činností JSKM rezortu obrany. Z pohledu zákona č. 309/2000 Sb. lze Úřad chápat jako samostatný orgán státní správy s celostátní působností, s jednoznačně vymezenými úkoly a kompetencemi.
- [9] Zákon používá některé terminologické pojmy, které jsou odlišné od pojmů běžně používaných v této oblasti kodifikačním systémem NATO. Jedná se zejména o následující pojmy: katalogizace, výrobek, návrh katalogizačních dat o výrobku, katalogizační data, katalogizační číslo výrobku, katalogizační kód výrobce/dodavatele, agentura. Katalogizace je zákonem definována jako proces umožňující pořízení, zpracování, udržování a aktualizaci katalogizačních dat o výrobku, výrobci tohoto výrobku a jeho dodavateli v souladu se základními zásadami a principy kodifikačního systému NATO a jednotného systému katalogizace majetku.
- [10] Katalogizačním číslem výrobku se rozumí třináctimístný numerický kód přidělený výrobku. Jeho struktura a vypovídací hodnota je totožná se strukturou a vypovídací hodnotou skladového čísla NATO (NSN) – viz obr. 3. Je přidělen výrobku nebo jeho komponentům na celou dobu jejich životního cyklu. V případě výřazení výrobku ze systému katalogizace již nelze tento numerický kód použít pro identifikaci jiného výrobku.
- [11] Katalogizační data jsou údaje a informace charakterizující výrobek, které jsou nezbytné pro přidělení katalogizačního čísla výrobku, katalogizačního kódu výrobce a katalogizačního kódu dodavatele odborem katalogizace majetku Úřadu. Jejich základ tvoří návrh katalogizačních dat o výrobku, který katalogizační pracoviště JSKM rezortu obrany před předáním ke schválení a přidělení katalogizačního čísla výrobku odborem katalogizace majetku, rozšíří o doplnění dalších údajů nezbytných pro přidělení katalogizačního čísla výrobku. Katalogizační data jsou souborem všech identifikačních údajů a informací o výrobku, o jeho výrobci, dodavateli a uživateli včetně údajů a informací nutných pro efektivní řízení zásobovacích systémů v rámci logistiky. Poskytují jejich uživatelům podstatné informace o výrobku, které tento výrobek odlišují od jiného výrobku. Rozsah požadovaných katalogizačních dat je dán charakterem výrobku a závisí na metodě, která bude použita pro jeho identifikaci. Mohou být zpracovávána katalogizačními pracovišti JSKM rezortu obrany, katalogizačními pracovišti uživatele systému katalogizace mimo rezort obrany nebo agenturou – tj. fyzickou nebo právnickou osobou, která má k tomuto účelu odborem katalogizace majetku Úřadu vydané osvědčení o způsobilosti zpracovávat návrh katalogizačních dat o výrobku.
- [12] Návrh katalogizačních dat o výrobku je soubor údajů a informací charakterizujících výrobek zpracovaný katalogizačním pracovištěm správců položek JSKM nebo agenturou podle zásad systému katalogizace v písemné nebo elektronické podobě. Tvoří základ katalogizačních dat výrobku, který po ověření umožňuje přidělení katalogizačního čísla výrobku.
- [13] Agentura je fyzická nebo právnická osoba, která podniká podle zákona č. 455/1991 Sb. (zákon o živnostenském podnikání) v oblasti zpracování návrhu katalogizačních dat o výrobku na základě osvědčení způsobilosti zpracovávat návrh katalogizačních dat o výrobku vydaného odborem katalogizace majetku Úřadu.

- [14] **Zákon č. 309/2000 Sb.** o obranné standardizaci, katalogizaci a státním ověřování jakosti výrobků a služeb určených k zajištění obrany státu a o změně živnostenského zákona.
- [15] **Výrobek** ve smyslu zákona odpovídá položce zásobování definované kodifikačním systémem NATO.
- [16] **Katalogizační (kodifikační) doložka** uplatněná dle požadavků STANAG 4177 je nástrojem determinujícím vztah uživatele systému katalogizace a dodavatele v oblasti zabezpečení katalogizace výrobků nezbytnou technickou dokumentací obsahující potřebné informace umožňující provedení katalogizace příslušných výrobků.
- [17] **Katalogizační kód výrobce/dodavatele** je totožný s kódem NCAGE přidělovaným v rámci kodifikačního systému NATO. Tento pětimístný alfanumerický kód, který zabezpečuje jednoznačnou identifikaci jak dodavatele výrobku, tak i jeho výrobce, přiděluje odbor katalogizace majetku Úřadu dodavatelí nebo výrobci, který může být zároveň i dodavatelem na základě jeho „Žádosti o přidělení katalogizačního kódu“. Dodavatel může uplatnit tento požadavek i za subdodavatele, jehož výrobky jsou součástí dodávaného celku, který podléhá katalogizaci. Vzor žádosti a přesné pokyny pro její vyplnění jsou uvedeny v příloze 3 Vyhlášky MO č. 5/2001.
- [18] **NPS-NATO Precautionary System** (systém bezpečnostních opatření NATO).

Literatura:

- ACodP-1: NATO Manual on Codification.* Capellen, NAMSA, 2001, 1092 s.
- ŠMONDRK J., MAREK P. *Kodifikační systém NATO, základní nástroj efektivní činnosti logistického systému ozbrojených sil.* Skripta p.č.t. 701, Vyškov: VVŠ 1999, 89 s.
- Guide to the NATO Codification System.* Capellen, Luxembourg: NAMSA, 1997, 44 p.
- RYŽÍK J. a kol. „Kodifikace dle systému NATO - základ interoperability v logistice.“ *Zpravodaj české pobočky AFCEA*, říjen 1998, ročník 2., č. 7, str. 16-17.
- ŠMONDRK J. „Kodifikační systém NATO.“ *Vojenské rozhledy* č. 4/1998, str. 106-113, Praha 1998.
- ŠMONDRK J. „Kodifikační systém NATO a průmysl.“ *Vojenské rozhledy* č. 2/2000, str. 134-141, Praha 2000.
- ŠMONDRK J. „Zajištění obrany státu z pohledu zákona č. 309/2000 Sb.“ *Vojenské rozhledy* č. 2/2001, str. 105-114, Praha 2001.
- Zásady pro řízení o způsobilosti agentury zpracovávat návrh katalogizačních dat o výrobku a kritéria hodnocení. Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, odbor katalogizace majetku, 2001.
- Vyhláška Ministerstva obrany č. 5/2001 Sb., kterou se stanoví náležitosti katalogizační doložky, vzory tiskopisů žádostí, oznámení a přehledů souvisejících s katalogizací a vzor osvědčení o způsobilosti zpracovávat návrh katalogizačních dat o výrobku. *Sbírka předpisů České republiky* ze dne 10. ledna 2001, částka 2/2001 Sb., Praha 2001.
- Zákon č. 199/1994 Sb. o zadávání veřejných zakázek. *Sbírka zákonů České republiky* č. 401/2000, částka 112, Praha 2000.
- Zákon č. 309/2000 Sb. o obranné standardizaci, katalogizaci a státním ověřování jakosti výrobků a služeb určených k zajištění obrany státu a o změně živnostenského zákona. *Sbírka předpisů České republiky* ze dne 7. září 2000, částka 85/2000 Sb., Praha 2000.
- PERNICA P. „Logistický management.“ *Teorie a podniková praxe.* Radix, s.r.o., Praha 1998, 664 s.

Prvním nejpravděpodobnějším cílem by byl Izrael. Pak by přišli na řadu Evropané, poněvadž až do Ameriky rakety dosud nedoletí. Však také bin Ládinův náměstek Ayman al-Zawahiri v říjnu 2002 cestou ochotné televize v Kataru informoval Evropu, že ona je též značně na řadě.

Ota Ulč
Bush, Saddám, svět
Nový Polygon
květen 2003

Orientace na perspektivní obranné technologie

Vztah obranného výzkumu, technologií a vojenství má dvě základní stránky. Na jedné straně nové objevy, materiály a technologie ovlivňují struktury armád i způsoby vedení operací, a na druhé straně záměry zabezpečení obrany zadávají úkoly na výzkum nových technologií ke zlepšení, případně vytváření nových obranných schopností.

Pro nezbytnost dlouhodobé orientace výzkumů a následného vývoje jsou obvykle vypracovávány dlouhodobé vědecké studie, které se zabývají progresivními technologiemi a jejich dopadem na vojenské systémy a jsou východiskem pro sestavení záměrů, programů a projektů výzkumu. Studie mapují oblasti vojensky využitelných technologií a z tohoto hlediska jsou podkladem pro výzkumné a vývojové plány, rozpočtování, výrobu nebo nákup použitelných a potřebných technologií. Takovéto studie mohou plánovací procesy pro obranné technologie stimulovat, napomáhat rozhodovací sféře při tvorbě dlouhodobé strategie pro vývoj a akvizici.

Přitom vyvstávají důležité otázky:

- ☐ jaké požadavky na vojenské schopnosti by daná technologie mohla naplňovat?
- ☐ jaká úroveň technologie je potřebná k naplnění určité vojenské schopnosti?
- ☐ kdy bude daná technologie dostupná pro určitou vojenskou schopnost?

Uvedené studie by tedy zároveň měly naznačit budoucnost, kdy se určité technologie stanou dostupnými pro budování nových schopností, uplatnitelných pro vojenské potřeby. Časové rozpětí prognóz tohoto typu je vhodné volit cca 25 let. Obvykle 15 let vyžaduje posun od demonstrace schopnosti v laboratořích do operačního zavedení systému. Následuje 10 let spirálovitého vývoje systému do konečné fáze ve výrobě.

Trendy obranného výzkumu a technologií a jejich orientací se zabývá celá řada institucí, studií a doporučení. V dalším uvádím některé z nich, které jsou všeobecně významné, nebo zvláště významné pro Českou republiku.

Strategie NATO pro obranný výzkum a technologie

Aliance věnuje velkou pozornost nalezení racionálních směrů budoucí orientace politiky, strategie, výstavby sil a jejich vybavení technikou a technologiemi. Přípravy strategických koncepcí NATO jsou pravidelně propojeny s aktivitami NATO v oblasti obranného výzkumu a technologií. Trendové analýzy jsou v NATO cílevědomě zpracovávány a jejich závěry ukazují na předpokládanou orientaci oborů obranného výzkumu a vývoje v příštích letech.

Posláním obranného výzkumu a technologií v NATO je zajistit, aby Aliance měla k dispozici nejlepší vědecký a technický potenciál a aby členské státy byly připraveny tento potenciál zpřístupnit ostatním.

K tomu si Aliance stanovuje tři základní strategie:

- ❑ Zabezpečit prvotřídní výzkum a technologie pro NATO včasným přispěním k definování a vyřešení potřeb NATO.
- ❑ Zajišťovat pružnost a inovace obranných technologií, jejich zdrojů a směrů jejich určení.
- ❑ Utváření společného zaměření pro obranný výzkum a technologie NATO.

K naplnění těchto strategií jsou v Alianci stanoveny následující iniciativy:

1. Pozornost zaměřená na zákazníky (zadavatele, klienty z řídicích a velitelských složek rezortů obrany) oblasti obranného výzkumu a technologií s adekvátním přístupem v odpovědnosti a hodnocení z jejich strany.
2. Pozornost orgánů NATO oblasti obranného výzkumu a technologií, úzká a pravidelná součinnost a spolupráce.
3. Iniciace strategického posuzování a analýz nových poznatků a technologií vojenskými orgány k jejich využití v obraně.
4. Prozkoumání možností ustavení virtuálních laboratoří, podle které se vytváří v několika zemích týmy složené z pracovníků z určených technologických provozů a laboratoří.
5. Hledání cest společné prezentace technologií k efektivnímu přenosu nových poznatků pro vojenské využití.
6. Zajištění optimalizace struktury a činností v řízení výzkumu a vývoje.

Jednou z konkrétních iniciativ, která se realizuje je

CDE (Concept Development and Experimentation) Vývoj koncepcí a experimentování.

Jedná se o na perspektivu zaměřený proces vývoje a hodnocení nových záměrů v aliančním rámci před vydáním značných zdrojů na jejich realizaci.

Část výzkumu v rámci iniciativy CDE NATO bude orientována do projektů, které byly podány a některé z nich schváleny (viz **tabulka**):

Název projektu	Vedoucí stát	Spolupracující	Realizace
Standoff Detection of Chemical and Biological Agents	Czech Republic	US, GE, CA, TUR	2002-2005
The Reception, Staging and Onward Movement of Multinational Forces in Article 5 and non-Article 5 Situations	NATO	US, UK, FR	2002-2005
Content Based Information Security (CBIS)	US	CA	2002-2005
Unmanned Underwater/Autonomous Vehicles for Covert Mine Hunting, Reconnaissance and Disposal (UUV/UAV)	SACLANT	BE, FR, GE, NL, NO, UK, US	2002-2010
C4ISR: The Multinational Dimension 2020	UK		
Coalition Combat Identification	US	UK, CA, GE, FR	2002-2006
Advanced Distributed Learning	NATO, SACLANT	UK, US, GE, CA, FIN, FR	
Information sharing within a coalition at various levels	FR		2000-2005
Mine Jamming (MJ)	SACLANT	CA, DK, IT, US, NL, NO, UK,	2015
Passive Surveillance Systems	Czech Republic		2005

Česká republika se v rámci CDE uchází o vedoucí roli ve dvou projektech.

1. Dálková detekce chemických a biologických bojových látek

Jedná se o mobilní, automatizovaný dálkový detektor chemických a biologických bojových látek propojený do systému včasné výstrahy relevantní úrovně velení a řízení. Projekt byl schválen orgány NATO a v dubnu 2003 byl uspořádán tzv. Exploratory meeting v zařízení VTÚO – Vojenského technického ústavu ochrany v Brně, který je hlavním řešitelem projektu. Zájem o spolupráci na projektu projeví svou aktivní účastí zástupci USA, Kanady, SRN a Turecka. Byl zpracován Plán proveditelnosti (Feasibility Plan) a vše pokračuje dle procedur CDE.

2. Pasivní sledovací systémy PSS

Navrhovaný projekt zahrnuje výzkum, vývoj a ověřování PSS, přípravu zavádění, organizační postupy a personál. Projekt zatím nebyl schválen orgány NATO jako projekt CDE. Jeho přihláška je však hodnocena pozitivně a členské státy byly vyzvány k vyjádření a případné spolupráci. Institucí odpovědnou za projekt je Velitelství specializovaných sil, odborně spolupracují VTÚ O Brno, firma ERA a další.

Dalším pramenem, který se významně zabývá orientací obranných technologií, je
Land operation in 2020 (L02020) – Pozemní operace v roce 2020

Jedná se o studii Organizace NATO pro obranný výzkum a technologie RTO TR-8.

Cílem studie bylo:

- ☐ poznat a popsat pravděpodobnou povahu bojiště 2020
- ☐ stanovit vliv technologie na budoucí bojiště a požadované charakteristiky pro síly NATO 2020
- ☐ doporučit změny pro alianční a národní výzkum a vývoj k podpoře pozemních operací
- ☐ zabezpečit vstupy do Defence Requirements Review (DRR) a Force Goal Cycle.

Studie identifikuje nejkritičtější řešení a rozvíjející se technologie a jejich vliv na pozemní síly v roce 2020. Zabývá se také pravděpodobnou povahou válčičtější, typy pozemních sil a jejich charakteristikou a schopnostmi. To pomůže NATO plánovat jeho výzkum a vývoj a SHAPE použije výsledky jako vstupní údaje do procesu plánování obrany NATO (NATO Defence Planning Process).

Studie hodnotí vliv technologií na operace v roce 2020. Ukazuje, že v procesu rozvoje vyzbrojování požadavky (potřeby) táhnou technologie k vývoji nových, dokonalejších zbraňových systémů a naopak objevující se technologie tlačí požadavky (potřeby) přesněji stanovit schopnější zbraňové systémy. Technologie postupují stále rostoucím tempem, což představuje jak příležitosti, tak výzvy pro vývoj vojenských zařízení a zbraňových systémů.

Rámec výzkumu je omezen těmi technologiemi, u nichž je rozumný předpoklad, že budou vyvinuty a zavedeny do roku 2020. Mají-li být vojenské systémy zavedeny např. do roku 2020, musí existovat alespoň ve formě základního, nebo aplikovaného výzkumu již v roce 2000 (vzhledem k dlouhé době pořízení). Takže udělat prognózu pro rok 2020 znamená vyvodit, které ze v současnosti zkoumaných technologií představují potenciální obranné a vojenské aplikace.

Nepředpokládá se, že se objeví nějaké převratné technologie před rokem 2020, uváděné technologie jsou známy a v současné době vyvíjeny, nebo jsou součástí výzkumného úsilí. Šlo

o to stanovit, které ze současných technologií na úrovni výzkumu jsou potenciální pro aplikaci a použití ve vojenských systémech v roce 2020.

Technologie musí být integrována do doktríny, koncepcí, struktur a výcviku, aby se maximalizoval její vliv. Prioritu je třeba dát investicím do technologií, které zabezpečí stupňovitou změnu v širokém rozsahu schopností, než pouze zdokonalení jednotlivé platformy.

Studie třídí jednotlivé **skupiny využitelných technologií**. Byly identifikovány čtyři **klíčové oblasti** rozvíjejících se technologií:

- ☐ High Power Battlefield Electrical Systems (výkonný polní elektrosystém),
- ☐ Biotechnology (biotechnologie),
- ☐ MEMS - Micro Electrical-Mechanical Systems (elektricko-mechanické mikrosystémy),
- ☐ Novel Energetic Materials (nové aktivní materiály).

Tyto oblasti technologií budou podporovat vývoj a zavádění vznikajících **technologických aplikací**:

- ☐ Precision Attack (přesný úder),
- ☐ Sensing (rozvoj sensorů),
- ☐ Information fusion (fúze informací),
- ☐ Digitisation (digitalizace),
- ☐ Non-Lethal Weapons and Barriers (nesmrtící zbraně a zátarasy),
- ☐ Robotics (robotika),
- ☐ Simulation and Synthetic Environments (simulace a umělé prostředí),
- ☐ Modular Systems (modulární systémy).

Podle studie budou v budoucnosti významné následující **širší technologické oblasti**:

- ☐ nové elektrotechnické technologie,
- ☐ senzory, směrovaná energie a komunikace,
- ☐ radiofrekvenční směrovaná energie,
- ☐ počítačové technologie,
- ☐ komunikační technologie (speciální technologie spojení),
- ☐ elektronické a informační vedení války,
- ☐ elektronické součástky, senzory a mikromechanika,
- ☐ biotechnologie,
- ☐ materiálová a technologická oblast,
- ☐ vzájemný vztah člověka a stroje,
- ☐ zbraně přesného navedení,
- ☐ robotizace a automatizace.

Každá z těchto oblastí je podporována (obsahuje) velkým počtem základních, podpůrných technologií.

Orientace obranného výzkumu a technologií v NATO

Orientace obranného výzkumu a technologií v NATO bude vyvozována ze Strategie NATO pro obranný výzkum a technologie a bude modifikována vznikajícími požadavky na nové

obraně a vojenské schopnosti, potřebné pro splnění poslání Aliance v nejisté a měnící se vojensko politické situaci ve světě.

Prognóza orientace obranného výzkumu musí identifikovat klíčové vznikající a vyvíjející se technologie. Při omezeném financování je potřebné se zaměřit na technologie, které významně ovlivní vojenské a obranné schopnosti v prognózovaném období. Rámec je omezen těmi technologiemi, u nichž je rozumný předpoklad, že budou v tomto období vyvinuty a zavedeny. Takovou prognózu obsahuje například výše uvedená studie *Land operation in 2020*.

Orientace obranného výzkumu v NATO je dále uplatňována prostřednictvím iniciativ v jednotlivých panelech Organizace NATO pro obranný výzkum a technologie – RTO.

V současné době se v RTO jako perspektivní ukazují pro obranný výzkum technologická témata, která již jsou v panelech sledována a mají i potenciál do budoucnosti.

Na zasedání RTB – Rady pro výzkum a technologie NATO – k otázkám strategického plánování v březnu 2003 bylo vybráno devět aktuálních technologických námětů:

- A. Non-Lethal Weapons – Neletální zbraně
- B. Space-Related Activities – Vesmírné aktivity
- C. Conventional Munitions Technology Activities – Technologie konvenční výbroje
- D. UAV Related Technology – Technologie bezpilotních prostředků
- E. Maritime-Oriented Activities – Námořní činnosti
- F. Directed Energy – Řízená energie
- G. Stand-off Detection and Identification of Biological Agents – Dálková detekce a identifikace biologických bojových látek
- H. Convergence of Nanotechnology, Biotechnology, Computing and Neuroscience – Sbližování nanotechnologií, biotechnologií, počítačových technologií a neurovědy
- I. Start a New Panel Focused on Command and Control – Vytvoření nového panelu, zaměřeného na velení a řízení – C2

Vznikající požadavky na vojenské schopnosti jsou obsaženy rovněž v DCI – iniciativě obranných schopností, formulovaných na summitu NATO v roce 1999, nebo aktuálně v tzv. Pražském závazku k rozvoji schopností aliančních sil (PCC).

Ten obsahuje některé změny vyplývající z deklarace pražského summitu NATO na němž byl přijat závazek členských zemí k budování vojenských schopností zejména v oblasti:

- ☐ obrany proti chemickým, biologickým, radiologickým a nukleárním zbraním,
- ☐ zpravodajství, sledování a zaměřování cílů,
- ☐ vzdušný průzkum,
- ☐ systém velení, řízení a komunikace,
- ☐ efektivity boje, včetně munice s koncovým navedením a potlačení nepřátelské proti-vzdušné obrany,
- ☐ strategické vzdušné a námořní přepravy,
- ☐ tankování za letu,
- ☐ rozmištitelných jednotek bojové podpory a bojových zabezpečovacích jednotek.

Dá se předpokládat, že postupně budou vznikat další iniciativy, jak to bude měnící se situace vyžadovat. Tyto iniciativy nebudou však zcela nové a převratné, budou více méně rozvíjet a upřesňovat předešlé.

Orientace obranného výzkumu a technologií v západoevropské skupině vyzbrojování WEAG

Pro orientaci obranného výzkumu a technologií je v rámci západoevropské skupiny vyzbrojování příslušný Panel II. V rámci něho jsou vytvořeny podle odborností skupiny CEPA (Common European Priority Area):

Identifikační číslo	Název priority
CEPA 1	Moderní radarové technologie a elektronický boj technologií vzdušných sil
CEPA 2	Mikroelektronika
CEPA 3	Zdokonalené, speciální materiály a struktury
CEPA 4	Modulová letecká elektronika
CEPA 6	Zdokonalení informačního a komunikačního procesu
CEPA 8	Opto-elektronická zařízení
CEPA 9	Satelitní dohled a vojenské vesmírné technologie
CEPA 10	Podmořská technologie a námořní hydrodynamika
CEPA 11	Modelování obrany a simulační technologie
CEPA 13	Radiologická, chemická a biologická obrana
CEPA 14	Energetické materiály
CEPA 15	Řízené střely, UAV, robotika
CEPA 16	Elektrické inženýrství

Pro Českou republiku se ukazují jako vhodné pro spolupráci vzhledem k jejím kapacitám výzkumným a výrobním zejména CEPA 1, 13, 14, 15, částečně i CEPA 3, 8 a 11.

Orientace obranného výzkumu a technologií v České republice

V ČR bude orientace obranného výzkumu určována jednak jeho stávajícími programy:

- ☐ Národním programem výzkumu v oblasti obrany a bezpečnosti
- ☐ Programem obranného výzkumu a podpory cílů výstavby sil AČR
- ☐ Programem rozvoje výzkumných pracovišť rezortu obrany
- ☐ Národním programem vývoje a obranných technologií

Dále novými programy spouštěnými od roku 2004:

- ☐ Program profesionalizace Armády české republiky, který bude zahrnovat:
 - ☐ rozvoj senzorů,
 - ☐ ochrana a zabezpečení živé síly a techniky,
 - ☐ rozvoj vojenského umění,
 - ☐ příprava vojenského profesionála v národních a mezinárodních podmínkách,
 - ☐ management krizových situací obrany a ochrany obyvatel a majetku,
 - ☐ rozvoj teorie operačního umění a taktiky,
 - ☐ teorie řízení, velení a informatiky na taktickém stupni,
 - ☐ teorie vzdělávání, výchovy a výcviku vojenského profesionála,
 - ☐ vojenská strategie, operační umění, výstavba a použití jednotek,
 - ☐ nové obranné technologie.

- Program reformy ozbrojených sil české republiky, který zahrnuje:
 - ochranu proti zbraním hromadného ničení (detekce chemických a biologických látek),
 - průzkum, aktivní a pasivní sledovací senzory,
 - zdravotnické zabezpečení v poli,
 - systémy velení a řízení,
 - výstavba pozemních a vzdušných sil,
 - ochrana proti terorismu.

Tyto nové programy již odrážejí aktuální požadavky orientace výzkumu a technologií dané:

- aliančními závazky, přijatými na summitu NATO v Praze
- úkoly vyplývajícími z reformy AČR
- přihlášenými iniciativami v rámci CDE

Hlavní orientace, která vyplývá ze shora uvedeného bude směřovat do oblastí:

- ochrany proti zbraním hromadného ničení (detekce a identifikace zbraní hromadného ničení a toxických látek)
- pasivních sledovacích systémů

V rámci Programu výstavby specializovaných sil dojde ke konstituování některých organizačních celků, které budou tyto otázky řešit, ale zároveň i ke stabilizaci výzkumných a vývojových kapacit, zaměřených na tyto prioritní směry.

V oblasti pasivních sledovacích systémů dá se v nejbližším období spíše než výzkum předpokládat nákup systémů a vybudování a výcvik bojové jednotky schopné zasazení. To vytvoří předpoklady pro ověřování bojových schopností systémů a jejich zdokonalování, což by mělo být využito v dalším výzkumu, který by zužitkoval dlouholeté zkušenosti a vysoce kvalifikované výzkumné pracovníky k získání a zabezpečení vedoucího postavení ČR v této oblasti.

Výzkumné a výrobní kapacity existují zejména ve Vojenském technickém ústavu ochrany Brno (transformovaného na Výzkumné a vývojové zařízení specializovaných sil), ve vytvářeném Centru pasivních systémů a elektronického boje a firmě ERA a.s. Pardubice.

Obdobně orientace výzkumu v oblasti OPZHN bude pokračovat v dosavadních programech a zároveň se bude organizačně a institucionálně připravovat na úkoly, vyplývající z potřeby budování nových schopností:

- ochranu proti vojenskému i nevojenskému ohrožení jadernými, radiologickými, chemickými a biologickými zbraněmi, prostředky nebo látkami (ZHN), a to jak proti prostředkům v současné době známým, tak proti prostředkům v budoucnu vyvinutým,
- vyčleňování předurčených mobilních prvků ve prospěch ozbrojených sil ČR a NATO,
- výstavby mobilních týmů a laboratoří pro detekci a verifikaci biologických a chemických látek,
- vybudování specializovaného zařízení pro diagnostiku použitých biologických látek a léčbu zasažených nebo infikovaných osob,
- nákup nových nebo modernizovaných prostředků ochrany proti ZHN.

Jelikož se jedná o oblast, která má v České republice největší potenciál pro výzkum i výrobu a v možnosti zaujmout přední místo i v rámci Aliance, věnuji jí ve svém článku více místa.

Česká republika byla při svém vstupu do NATO v rámci Aliance v určitém předstihu v mnoha oblastech OPZHN a to i před tak vyspělými státy jako USA, Francie a SRN.

V současné době už je úroveň zabezpečení OPZHN v řadě členských zemí NATO srovnatelná se stavem v AČR a v některých oblastech jako je OPZHN letectva, kolektivní ochrana, automatizace procesu detekce a varování, nebo protibiologická ochrana je na úrovni vyšší.

V první fázi do roku 2006 až 2008 se jeví potřeba **rozšíření počtů technických prostředků OPZHN** pomocí nákupu, případně modernizací. U některých prvků technického zabezpečení OPZHN bude potřebné v poměrně krátké době zvýšit jejich počty. Jedná se o soupravy ochranné masky OM-90, automobil chemický rozstřikovací ACHR-90, soupravy pro dekontaminaci osob SDO, chemické průzkumné vozidlo, program pro vyhodnocování a zajištění varování NBC Analysis (neoficiální standard NATO).

Další prvky technického zabezpečení OPZHN bude třeba **pořídít nové nebo modernizovat**. Jedná se například o chemický průzkumný transportér (zavedený BRDM-2rč nesplňuje standardizační požadavky NATO), výpočetně analytické pracoviště (mobilní, nebo stacionární kontejnerového typu pro automatický sběr informací od průzkumných vozidel, předávání zpráv o ohrožení a zajištění varování), integrovaný radiační informační systém IRIS (zjišťování a měření nízkých úrovní radiace), dozimetr pro vzdušný radiační průzkum VzRPZ, vševojskový přenosný dozimetrický přístroj, automobilní laboratoř AL-1M (analýza vzorků radioaktivních, chemických a některých bakteriologických látek od chemických průzkumných jednotek), trenážer na průzkumná vozidla, detektor otravných látek na bázi biosenzoru, rychlý detektor toxických látek, nespecifický signalizátor biologických látek.

V dlouhodobějším výhledu je potřebné **orientovat výzkum a vývoj** pro zavádění nových prostředků v letech 2008 až 2015, na ochranný oblek filtračního typu nové generace, ochranné kukly a podvleky pro piloty, palubní rychlý signalizátor otravných látek, převozní kolektivní úkryty a kolektivní filtry pro bojovou techniku, dálkový detektor otravných látek, detektor biologických látek na bázi biosenzoru, vševojskový palubní dozimetrický přístroj, signalizátor radioaktivních a otravných látek pro tanky a BVP, detektor pro bezpilotní prostředky, souprava pro dekontaminaci bojové techniky, vševojskové malé dekontaminační vozidlo, dekontaminační automobil ACHR VT, zařízení pro kontinuální dekontaminaci bojové techniky, autodekontaminační prostředek pro tanky a BVP, velkokapacitní prostředek pro dekontaminaci osob, aerosolový generátor dýmu na podvozku vozidla, souprava pro úpravu vody.

Pro řešení uvedených úkolů v oblasti OPZHN existuje již nyní solidní **vědecko výzkumná základna** rezortu MO:

- ☐ VVŠ PV Vyškov, VA Brno, VLA H. Králové,
- ☐ VTÚO Brno – výzkum a vývoj prostředků OPZHN,
- ☐ částečně VTÚ PV Vyškov.

Po implementaci reformy AČR bude vědecko výzkumnou základnu v oblasti OPZHN tvořit:

- ☐ Universita obrany – Ústav OPZHN,
- ☐ Výzkumné a vývojové zařízení specializovaných sil (specializovaný výzkum a vývoj ve prospěch sil chemické ochrany a PSS, další systémový rozvoj specializací OS ČR),
- ☐ Výzkumné a výcvikové středisko chemické ochrany,
- ☐ Ústřední vojenský zdravotnický ústav

- Centrum biologické ochrany (virtuální databáze vakcín a materiálu pro OPZHN (NATO Biological and Chemical Defence Stockpile), systém přehledu o nemocích v národním a aliančním měřítku (Disease Surveillance System),
- Výzkumné a výcvikové středisko biologické ochrany (speciální výzkum a vývoj).

Z hlediska výroby, ale i výzkumu technologií **pro oblast OPZHN** existuje v ČR poměrně **rozsáhlý obranný průmysl**, který v současné době je schopen pokrýt výrobu asi 40 až 50 % zavedených prostředků ochrany proti ZHN a zaměřuje svůj výzkum a výrobu na progresivní technologie:

- Firma ORITEST - zejména oblast detekce bojových otravných látek (detektory, polní laboratoř). Firma spolupracuje s odborníky armád NATO na výzkumu a vývoji speciálních metod, jaké zatím ve výbroji armád NATO chybějí a snaží se zaplnit bílá místa, která ještě v detekci některých bojových otravných látek zbývají, prodlužuje podstatně dobu použitelnosti výrobků, minimalizuje používání škodlivých a toxických látek při výrobě. Firma rovněž dodává dezaktivaci a odmořovací soupravy a směsi.
- Firma MEDTEC, spol. s r.o. Hradec Králové - Chemické průzkumné vozidlo LAND ROVER RCH.
- VOP 025, s.p. Nový Jičín - Chemický automobil rozstříkovací ACHR-90.
- Firma EST+, a.s. Ledec n. Sázavou - Souprava odmořovací OS-3(M).
- Firma ULTIMATE, spol. s r.o. Liblice - Souprava pro dekontaminaci osob SDO.
- Gumárny Zubří - protichemické masky.
- Sigma Lutín - filtry k těmto maskám.
- Firma MET.CHEM. s.r.o. Liberec - přetlakové, plynotěsné a ventilované NBC ochranné oděvy řady OCHOM-99, speciální vozidlo Biomaster - lehké intervenční vozidlo pro provádění profesionálních zásahů při ohrožení nebo použití biologických zbraní, nebo látek.
- Firma B.O.I.S. - FILTRY, spol. s r.o. Brno - filtrační ochranný oděv FOP - 96, vývoj a výroba speciálních vzduchových filtrů zachycujících široké spektrum škodlivin.
- Firma GEA GROUP, a.s. Liberec - Kolektivní filtry FMP-180M, KFM-200, KF-1000M.
- Firma RH plus, spol. s r.o. Praha - Dozimetrický přístroj DP-98.

V oblasti OPZHN je ČR uskutečňována i **mezinárodní spolupráce ve výzkumu a vývoji**:

- aktivní podíl ČR na řešení dlouhodobé vědecké studie LTSS-024 „Obranné aspekty chemických a biologických zbraní“ (řešena pod patronací skupiny LG.7/NAAG v rámci panelu SAS/RTB),
- řešení vzájemné zaměnitelnosti filtrů ochranných masek (pod skupinou NATO NIAG),
- projekt zaměřený na chemickou dekontaminaci (VTÚO Brno s AC Laboratorium Spiez),
- projekt zaměřený na stanovení stálosti klasických otravných látek (VTÚO Brno s USA, Nizozemskem a V. Británií),
- měření spekter otravných látek a doplňování Centrální databáze OPCW (VTÚO Brno pro Organizaci pro zákaz chemických zbraní - OPCW),
- projekt v rámci CDE „Detekce chemických a biologických bojových látek“, výsledkem bude plně automatizovaný dálkový detektor chemických bojových látek v první fázi (v roce 2005) a biologických bojových látek ve druhé fázi. Účastní se ČR - VTÚO Brno, USA - Engewood Chemical Biological Center, Kanada - Defence Research and development Canada - Valparier, SRN - Bundeswehr.

Nabízejí se i **další možnosti mezinárodní kooperace pro ČR** ve výzkumu a vývoji v oblasti OPZHN, jako je předávání know-how a nabídka nově vyvíjené techniky:

- ❑ možnost spolupráce ve vývoji průzkumného vozidla nové generace LAND ROVER-RCH splňující požadavky na průzkum v případě mírových, humanitárních a jiných operací,
- ❑ zkušenosti a spolupráce ve vývoji polní pojezdové laboratoře SONDA, která je zařazena do výzbroje AČR,
- ❑ know how z provádění vzdušného radiačního průzkumu s vysokým rozlišením,
- ❑ zkušenosti a spolupráce ve vývoji dálkového detektoru otravných látek (viz výše iniciativy CDE),
- ❑ možnost spolupráce ve vývoji nové dekontaminační techniky a roztoků,
- ❑ spolupráce na modernizaci dekontaminačního vozidla ACHR-90M umožňujícího dekontaminaci velkorozměrové techniky,
- ❑ možnost spolupráce s Vojským technickým ústavem L. Mikuláš – dálkový detektor vojenských technických látek M4.

Z uvedeného je patrné, že na různých úrovních – alianční, národní i jednotlivých institucí jsou zkoumány, vytvářeny a předkládány do diskuse, ale i do plánovacích procedur směry rozvoje oblastí, skupin i jednotlivých technologií, které ovlivní v budoucnu zlepšení stávajících a budování nových obranných schopností.

Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně dokončuje v rámci vlastního projektu „Perspektivy vývoje bezpečnostní situace, vojenství a obranných systémů do roku 2015 s výhledem do roku 2025“ dílčí studii „Orientace vědy, obranného výzkumu a technologií do roku 2015 (2025)“, která oblast obranného výzkumu a technologií analyzuje, ukazuje trendy jejich rozvoje a prognózuje jejich orientaci. Zaměřuje se zejména na následující technologie:

- a) Oblast specializací
 - ❑ pasivní sledovací systémy
 - ❑ ochrana proti zbráním hromadného ničení
- b) Oblast informačních technologií
- c) Oblast neletálních zbraní
- d) Oblast informační války
- e) Oblast nemateriálových technologií
- f) Bezpilotní prostředky
- g) Aktivní RL technika
- h) Trenažéry a simulátory
- i) Komunikační a navigační technologie
- j) Řízená energie
- k) Velení a řízení, C4ISR
- l) Malorázové zbraně a munice
- m) Optoelektronické prostředky

Tyto údaje zde uvádím na závěr i proto, že Ústav strategických studií sleduje obranné technologie z hlediska jejich orientace dlouhodobě a přivítá každou spolupráci v této oblasti jak z řad pracovníků výzkumu, decizní sféry, i obranného průmyslu.

Použitá literatura:

- NATO Research and Technology Strategy, RTO, 1999.
RTO Technical Report 8 - Land Operations in the year 2020. (kolektiv).
Long Term Scientific Study on CB Defence, SAS - 024, 2002. (kolektiv).

Současné bezpečnostní prostředí je charakterizováno překonáním globální blokové konfrontace. Podstatně se snížila možnost vypuknutí globálního válečného konfliktu, avšak přetrvávající ekonomické, politické, národnostní, náboženské a jiné neshody a spory, nevyřešené sociální a další problémy, otevřená, nebo skrytá rivalita mezi státy či mezi jejich etnickými skupinami jsou potenciálními zdroji napětí, krizí a ozbrojených konfliktů ve světě. Tyto krizové stavy a různé se projevující konflikty přímo, nebo nepřímo ohrožují vnitřní stabilitu a mírový život ostatních států a pokud se je nepodaří vyřešit politickými prostředky, mohou přerůst do válek různého rozsahu, trvání a intenzity.

Česká republika nemůže přehlížet existující hrozby vojenského či nevojenského a smíšeného charakteru. K zajištění své bezpečnosti připravuje nezbytná diplomatická, vojenská a další opatření.

Obrana státního území je i při členství v NATO v souladu s Ústavou ČR národní záležitostí. Je koordinována od nejvyšších stupňů politického rozhodování až po základní výkonné stupně.

Zajištění vojenské obrany ČR je především záležitostí Armády České republiky. Situace, která si vyžádá její použití, může vznikat postupně, nebo k ní může dojít v krátké době od jejího vzniku. AČR je připravována tak, aby mohla účinně čelit širokému spektru možných ohrožení státu a Aliance.

Při zachování individuální schopnosti k obraně vlastního státního území je AČR připravena k podílu na vojenských operacích v rámci společných operací vedených aliančními silami a k účasti na nevojových operacích mezinárodních bezpečnostních struktur.

Členění vojenských operací

Ozbrojené síly (OS) mohou různými způsoby přispívat k procesu urovnání vznikajících konfliktů nebo se na jejich eliminaci a řešení podílet vedením vojenských operací.

Vojenské operace představují základní způsob koncentrovaného a koordinovaného použití sil a prostředků v daném prostoru a čase ke splnění vojenských nebo i nevojenských úkolů, popř. i jejich kombinací, k dosažení politických, vojensko-strategických, operačních nebo i jiných cílů.

Vojenských operací se může účastnit různé množství sil a prostředků.

Celková typologie vojenských operací zahrnuje jejich značné množství a není pevně stabilizovaná. V následujícím textu je uveden jeden z možných přístupů k členění a charakteristice vojenských operací.

Podle použitých druhů sil mohou být soudobé operace členěny na:

- ☐ **mnohonárodní** (spojenecké) operace (za účasti dvou a více koaličních států),
- ☐ **uskutečňované národními silami**,
- ☐ **společné operace** (za účasti dvou a více druhů ozbrojených sil),
- ☐ **mezirezortní operace** (za účasti dvou a více rezortů státu).

Podle použitých zbraní mohou operace být vedeny **konvenčními zbraněmi** nebo za **použití ZHN**.

Podle rozsahu použití sil a prostředků:

- ☐ **operace velkého rozsahu** (mají operační až strategický charakter),
- ☐ **operace malého rozsahu** (mají taktický charakter).

Podle úkolů a způsobů použití vojenských sil: **válečné a vojenské operace jiné než válka (neválečné), bojové, nebojové a zabezpečovací**.

Podle charakteru prostředí, ve kterém budou operace vedeny, případně v závislosti na druhu a rozsahu ozbrojeného konfliktu jsou členěny na:

- ☐ **pozemní operace**,
- ☐ **vzdušné operace**,
- ☐ **výsadkové operace**,
- ☐ **obojživelné operace**,
- ☐ **námořní operace**,
- ☐ **kosmické operace**.

Všechny uvedené druhy operací ozbrojeného konfliktu budou prováděny podle jednoho společného záměru v úzké součinnosti [2, 3, 17].

V publikovaných materiálech NATO (RTO-TR-5 VOL.II/1999) je uveřejněna studie [12], kde jsou zpracovány čtyři scénáře, které představují široké spektrum operací, kterých se mohou v budoucnu členské země NATO, a tudíž i AČR, zúčastnit. Jedná se o:

- ☐ **operace na podporu míru** (Peace Support Operations),
- ☐ **operace proti proliferaci** (Counter Proliferation Operations),
- ☐ **operace mimo prostor** (Out of Area Operations),
- ☐ **operace podle čl. 5** (Article V Operations).

V souladu s přijatou Koncepcí výstavby profesionální AČR a mobilizace OS ČR, budou OS ČR působit v rámci bezpečnostního systému buď **preventivním**, nebo **reaktivním** způsobem.

Soubor preventivních opatření v případě OS ČR (kromě dalších opatření) tvoří:

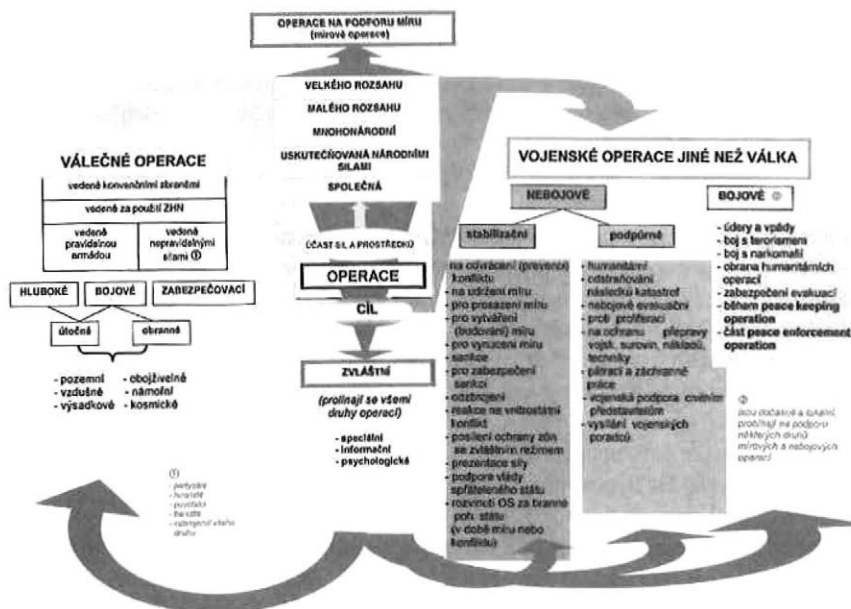
- ☐ schopnosti k použití předurčených jednotek AČR v rámci aliančních (koaličních) operací mimo území ČR i na území ČR,
- ☐ dosažení maximální úrovně interoperability

Soubor reaktivních opatření tvoří schopnosti:

- ☐ nasadit předurčené jednotky (v souladu s principem stupňované připravenosti) v oblasti krize, zapojit se do operací Aliance (koalice) s maximální bojovou efektivitou, udržet a zabezpečit své síly v místě nasazení po celou dobu trvání operace,
- ☐ plnit úkoly při zajišťování ochrany vnitřní bezpečnosti ČR a ochrany obyvatelstva před následky živelních pohrom, havárií a násilných činností včetně úkolů v rámci integrovaného záchranného systému (IZS),
- ☐ přijmout na území ČR síly posílení Aliance [4].

OS ČR budou schopny účastnit se aliančních, resp. koaličních operací primárně mimo území ČR. Přitom není předpokládáno působení OS ČR v operaci mimo území ČR samostatně.

Podpora hostitelskou zemí (Host Nation Support) spojuje preventivní funkci OS ČR (přípravu nezbytných opatření v době míru) s reaktivní funkcí v období těsně před krizí nebo v průběhu samotné krize a je tedy jednou z možných operací pod velením AČR.

Na schématu je znázorněna možná varianta členění operací. Uvedené členění vychází z charakteru konfliktu k jehož eliminaci je armáda použita a vytváří rámec její činnosti v daném typu operace. Operace mohou přerůstat jedna v druhou jako reakce na konkrétní situaci a mohou být uskutečňovány mnohonárodními nebo pouze národními silami [2, 3, 13, 14].

AČR se může v souladu s přijatými mezinárodními závazky ČR podílet na vedení vojenských operací v sestavě aliančních (koaličních) sil.

Při ohrožení nízké úrovně, které nabývá charakteru vnitrostátního konfliktu, může vést příslušný typ vojenské operace na vlastním teritoriu jako součást nadrezortních opatření ke zvládnutí vzniklé krize.

Bojové operace

Bojové operace jsou operace, ve kterých se protistojící strany snaží dosáhnout svých cílů bojem. Mohou probíhat různou intenzitou a v širokém spektru bojových činností. Bojové operace mohou být uskutečňovány proti pravidelným silám nepřítele, které vedou standardní bojové činnosti, nebo nepravidelným silám a ozbrojeným skupinám, pro které je charakteristický guerillový (partyzánský) způsob boje, či oběma druhům (nejčastěji) sil nepřítele.

Bojové operace uskutečňované proti pravidelným silám budou zpravidla mnohonárodní. Těchto operací se obvykle účastní jednotlivé druhy sil – pozemní, vzdušné, výsadkové, námořní, kosmické a další síly – a podle charakteru prostředí, ve kterém budou tyto operace vedeny a druhu sil, které ji vedou, hovoříme o pozemních, vzdušných, výsadkových, námořních a kosmických operacích. V řadě případů se bude jednat o společné operace.

Bojové operace uskutečňované proti nepravidelným silám a ozbrojeným skupinám budou převážně vedeny jako dílčí taktické operace. Těchto operací se obvykle účastní jen vyčleněné síly sdružené do úkolových uskupení.

I přesto, že přímé vojenské ohrožení teritoria ČR je málo pravděpodobné, jedním z nejdůležitějších úkolů zůstává zajištění obrany ČR a v souladu s článkem 5 Severoatlantické smlouvy (SAS) i ostatních států Aliance. Bojové operace budou zpravidla vedeny pro zajištění obrany ČR a naplnění SAS, čl. 5.

Podle převažujícího charakteru činnosti OS lze bojové operace členit na útočné a obranné.

Útočné operace jsou rozhodujícími bojovými operacemi. Představují souhrn útočných bojů, úderů a manévřů sjednocených co do cíle, úkolů, místa a doby provedení podle jednotného záměru a plánu. Jejich podstatou a cílem je získat a udržet iniciativu, zlomit vůli nepřítele k odporu, případně jej zničit, ovládnout stanovený prostor a dosáhnout vítězství.

Síly a prostředky AČR musí být schopny účastnit se útočných operací (podílet se na jejich realizaci) ve společném aliančním uskupení v souladu se zásadami vedení spojeneckých společných operací.

Obranné operace jsou operace vedené s cílem zastavit útok nepřítele, vyčerpat jeho útočné možnosti, udržet životně důležité prostory, získat iniciativu a tím vytvořit podmínky k následné útočné činnosti (operaci), či ukončení konfliktu.

Pozemní operace jsou vedeny pozemními silami s využitím účinku operací vedených ostatními druhy sil k obsazení a udržení prostoru, obnovení teritoriální celistvosti a k dosažení konečné porážky protivníka.

Vzdušné operace jsou koordinované série leteckých akcí určených k dosažení specifického strategického cíle. Jsou vedeny vzdušnými silami v součinnosti s ostatními druhy vojsk a OS, jako samostatná operace anebo ve prospěch operace velkého rozsahu, případně i jako její součást.

Výsadkové operace jsou operace jejichž cílem obvykle bude zmocnění se důležitých objektů, ovládnutí rozhodujících prostorů nebo vedení speciální bojové činnosti v hloubce sestavy nepřítele. Těchto operací se mohou účastnit speciálně připravované jednotky (útvary) AČR, popř. i jednotky (útvary) pozemních sil přepravitelné vzduchem.

Obojživelné operace jsou operace zahájené z moře námořními a vyloďovacími silami proti pobřeží skutečného nebo potencionálního nepřítele.

Námořní operace zahrnují činnosti prováděné ozbrojenými silami na moři, pod hladinou moře a nad mořem s cílem ovládnutí části mořského teritoria nebo zamezení použití sil z moře. Ve společných operacích mohou námořní operace ovlivnit pozemní operace. Námořní operace mohou být podporovány ze země průzkumem, logistikou a vzdušnou podporou. [3,17]. AČR se může v závislosti na situaci vyčleněnými silami a prostředky na provádění této operace pouze podílet.

Kosmické operace budou mít rozhodující význam pro výsledek možného budoucího konfliktu. Kosmické operace zahrnují řadu úkolů k nimž např. patří kosmická podpora, posílení

vojsk, kontrola kosmického prostoru a použití sil z kosmického prostoru. Faktem je, že tyto operace mohou vést v současné době jen nejvyspělejší státy. AČR bude v rámci koaličního uskupení využívat některých výsledků kosmických operací.

AČR bude schopna všestranně zabezpečit a vést operace a bojovou činnost v rámci společného aliančního uskupení, plnit úkoly jak k zajištění ochrany území ČR, zachování celistvosti a svrchovanosti ČR, tak přesunů a pobytu spojeneckých vojsk na teritoriu ČR. AČR může uskutečňovat operace samostatně nebo v rámci koalice.

Nebojové operace

Nebojové vojenské operace jsou ty, ve kterých se síly a prostředky armády používají bez bezprostředního (plánovaného) použití zbraní a munice (prostředků ozbrojeného zápasu). Za výjimečné situace mohou být zbraně použity pouze k sebeobraně vojáků napadených v průběhu plnění uložených úkolů. Nebojové operace mohou být prováděny v kombinaci s bojovými operacemi. Základními nebojovými operacemi jsou **stabilizační** a **podpůrné operace**.

Stabilizační operace jsou operace v nichž je použita vojenská síla k uklidnění vzniklé situace, vynucení míru, ovlivnění politického prostředí, usnadnění diplomacie, umožnění dalšího jednání, zamezení ilegálním aktivitám apod. Mohou zahrnovat jak akce reagující na vývoj situace, tak i donucovací akce.

Zpravidla budou odezvou mezinárodního společenství na hrozící nebo již vzniklé konflikty. Nové hrozby, které ještě ani nejsou známy, mohou být řešeny použitím vojenské síly.

V ČR může být stabilizační operace uskutečňována národními silami v situaci, kdyby nevojenské ohrožení vznikající ze společenských příčin nabylo takové intenzity, že jeho eliminace vyžaduje přímé použití armády, samozřejmě podle rozhodnutí zákonných orgánů a souladu s legislativou ČR.

Stabilizační operace může mít charakter:

- ☐ operace pro odvrácení (prevenci) konfliktů,
- ☐ operace na udržení (zachování) míru,
- ☐ operace pro prosazení míru,
- ☐ operace pro vytváření (budování) míru,
- ☐ operace pro vynucení míru,
- ☐ další: sankce, operace pro zabezpečení sankcí, odzbrojení, reakce na vnitrostátní konflikt, posílení ochrany zón se zvláštním režimem, prezentace síly, podpora vlády spřáteleného státu, rozvinutí OS za branné pohotovosti státu (v době míru nebo konfliktu).

Operace **pro odvrácení (prevenci) konfliktů** se dosahuje včasným jednáním proti sobě stojících stran pod patronací OSN, případně jiné mezinárodní organizace či dokonce státu (nejčastěji velmoci). Výsledkem jednání může být dohoda o vyslání mezinárodních pozorovatelů jako neutrálního dozoru nad dodržováním dohody oběma stranami.

Operace **na udržení (zachování) míru** se provádějí se souhlasem znesvářených stran. Jejich cílem je pomoci v nalezení řešení příčin konfliktu a znesvářené strany od sebe oddělit. Provádějí se v souladu s Chartou OSN.

Operace **pro prosazení míru** jsou vedeny k udržení dosaženého, ale dosud nejistého míru. Cílem je dosáhnout takového stavu, aby byl mír upevněn a zůstal zachován i po odchodu intervenujících sil.

Operace **pro vytváření (budování) míru** mají pomoci nastolit demokratickou vládu, obnovit infrastrukturu a odstranit následky způsobené konfliktem.

Operace **pro vynucení míru** jsou vedeny bez souhlasu zúčastněných stran konfliktu s cílem donutit je konflikt ukončit, nebo dosáhnout mírové dohody. Operace je založena na Chartě OSN, kap. VII [7, 8, 14].

Další druhy možných operací nebudou uváděny.

Při všech druzích těchto operací je třeba zdůraznit jejich humanitární charakter. Jejich společným a současně prvořadým cílem je vytvořit především podmínky pro ukončení napětí a normalizaci života obyvatel v konfliktu ohroženém prostorem a pomoci jim.

Uvedené druhy operací mohou přerůst jedna v druhou. Vyžadují různé druhy činností. Činnosti, které mají bojový charakter jsou sice možné, ale ohrožující životy nežádoucí. Dosažení stanovených cílů dlouhodobým použitím síly nemusí být nejlepším a nejjistějším řešením.

Ani při operacích pro vynucení míru, či pro prosazení míru by proto neměla být zhoršována situace již tak trpčícího obyvatelstva případnými bojovými akcemi či trváním dosud platných sankcí. Pokud k nim budou vojska mající mandát OSN či OBSE donucena, musí je provádět v duchu ženevských dohod. To znamená tak, aby stávající strádání obyvatelstva nebylo prodlužováno nebo k němu navíc přibýlo přímé ohrožení jeho zdraví a dokonce životů, případně z dalšího vývoje vyplývající exodus.

Platí-li výše uvedené za války, musí to být respektováno tím spíše v těch druzích operací, jejichž hlavním cílem je obyvatelstvo a hospodářství před válkou a ničením uchránit. Pokud tomu tak nebude, může to následně zhoršit v daném prostoru sociální podmínky a tím také rozpory a nestabilitu, které byly příčinou mezinárodního zásahu. V takovém případě by daná operace nesplnila své poslání.

Ve vnitrostátních podmínkách může být stabilizační operace prováděna silami AČR v případě, kdy nevojenské ohrožení nabývá na síle, jež vyžaduje nasazení AČR. Hodnota vyčleněného uskupení bude odpovídat charakteru a rozsahu daného ohrožení.

Podpůrné operace jsou operace v jejichž rámci je poskytována pomoc (zpravidla humanitární) obyvatelstvu a civilním orgánům a organizacím reagujícím na rozsáhlá nevojenská ohrožení. Jsou reakcí na situace vyvolané katastrofami, případně jinými příčinami, kdy jsou ohroženy lidské životy, majetkové a kulturní hodnoty a kdy síly a prostředky odpovědných řídících, především však výkonných orgánů na jejich řešení nestačí.

Síly a prostředky AČR vyčleněné k jejich uskutečnění mohou samostatně nebo ve spolupráci s jinými orgány a institucemi řešit komplex opatření jakými jsou záchranné práce, pátrací a pomocné akce, střežení veřejného majetku, poskytování zdravotnických, zásobovacích a dopravních služeb a další. Část sil a prostředků může být použita k asistenční činnosti ve prospěch orgánů ministerstva vnitra nebo být dočasně včleněna do integrovaného záchranného systému (IZS).

Podpůrné operace mohou být vedeny formou:

- ☐ humanitárních operací,
- ☐ odstraňování následků katastrof,
- ☐ nebojových evakuačních operací,
- ☐ operací proti proliferaci,

- operací na ochranu přepravy vojsk, surovin, nákladů, techniky (mimo prostorů),
- pátracích a záchranných akcí,
- vojenské podpory (pomoci) civilním představitelům,
- vysílání vojenských poradců.

V mezinárodním měřítku jde v podstatě většinou o humanitární pomoc – humanitární operaci, prováděnou z iniciativy a pod patronací OSN, nebo OBSE.

Humanitární operace jsou společné akce civilního sektoru i ozbrojených sil při společném řešení složitých otázek v prostorech ozbrojených konfliktů, rozsáhlých přírodních a antropogenních katastrof. Jedná se především o odzbrojení bojujících stran, o řešení otázek uprchlíků a bezdomovců, zajištění dodržování lidských práv, obnovu a zabezpečení základních druhů zásobování, ubytování, zajištění nezbytných hygienických potřeb pro obyvatelstvo v postižených prostorech.

Operace k odstraňování následků pohrom je těsně spjata s humanitárními operacemi. Jedná se o operace, jejichž cílem je odstranit následky pohrom (živelní pohromy, průmyslové havárie nebo kombinované události), čímž se rozumí škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací.

Nebojové evakuační operace jsou vojenské operace vedené s cílem zajistit bezpečnou evakuaci určených nebojujících osob.

Operace proti proliferaci zahrnují operace, jejichž cílem je zabránit státním i nestátním subjektům získat a zneužít zbraně hromadného ničení včetně jejich nosičů, ale rovněž zabránit nezákonnému šíření moderních technologií.

Operace na ochranu přepravy vojsk, surovin, nákladů, techniky (mimo prostorů) jsou operace, jejichž cílem je ochránit přepravu vojsk, klíčových ekonomických produktů (surovin), nákladů a techniky.

Pátrací a záchranné operace jsou operace uskutečňované v součinnosti s civilními záchrannými sbory.

Vojenská pomoc (podpora) civilním představitelům spojuje vojenské aktivity, které zajišťují dočasnou podporu civilním organizacím nebo úřadům, jsou-li v souladu se zákony a které jsou vykonávány, jestliže okolnosti nebo stav nouze přesahuje možnosti civilních úřadů.

Podpůrné operace, prováděné na vlastním území, v ČR, mohou být vedle sil IZS také organizovaným zasazením vojenských sil a prostředků v souladu s platnou legislativou ČR.

Speciální, informační a psychologické operace

Následující část pojednává o operacích, kterým nebyla dosud věnována v AČR velká pozornost, a proto je potřeba se touto problematikou zabývat podrobněji, protože jsou perspektivními operacemi a budou velmi důležitým nástrojem úspěchu jednotlivých bojových i nebojových operací.

Speciální, informační a psychologické operace mohou být v závislosti na situaci součástí jednotlivých výše uvedených druhů operací.

Speciální operace jsou prováděny speciálně určenými, vybranými, organizovanými, vycvičenými a vybavenými konvenčními silami, které používají nestandardní operační techniky a způsoby činnosti.

Úlohou speciálních operací je dosáhnout strategických nebo operačních, vojenských, politických, ekonomických a psychologických cílů vojenskou činností. To může být obzvlášť důležité jestliže politické nebo vojenské důvody vyžadují použít tajných a diskrétních metod provádění, nebo je-li fyzické či politické riziko spojené s konvenční operací nepřijatelné a neakceptovatelné. Takto prováděné operace jsou používány v rámci vojenských operací uskutečňovaných zejména před krizí a v jejím průběhu, nezávisle nebo v koordinaci s operacemi konvenčních sil.

Speciální operace mohou dostat nový význam vzhledem k možnosti využití nových technologií používaných u speciálních sil. Právě kvůli těmto speciálním technologiím budou však zřejmě záležitosti vojensky nejvyspělejších států.

Tento typ operací je používán i v poválečných konfliktech a dokonce i v mírové době jako součást protiteroristických akcí. Právě rozvoj terorismu a organizovaného zločinu si vynutil vznik protiteroristických jednotek mimo rámec armády. Podle potřeby se však mohou na této činnosti také podílet vyčleněné síly AČR [3].

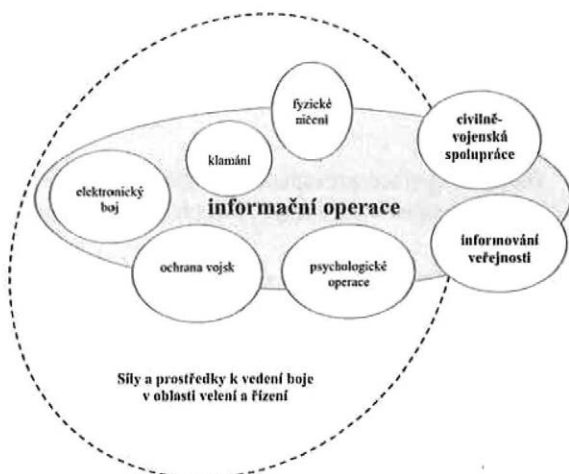
Informační operace jsou perspektivními operacemi a budou velmi důležitým nástrojem úspěchu. Vznikají na základě stále většího významu informací pro vedení soudobých operací.

Představují souhrn koordinovaných činností směřujících k ovlivňování rozhodování nepřítele a podporujících dosažení vojenských a politických cílů realizovaných cíleným působením na informace, informační procesy a systémy nepřítele při současném využívání a ochraně vlastních informací, informačních procesů a systémů.

Získávání informací, jejich rychlý a bezpečný přenos, zpracování, vyhodnocení, distribuce uživatelům a využití v procesu rozhodování a velení a jejich ochrana se stávají podmínkou úspěchu ve válce.

Informační převaha vytváří podmínky k plnému využívání vlastní a spojenecké komunikační infrastruktury a umožňuje získávání a využívání takových informací, které umožní velitelům a řídicím orgánům přijímat správná rozhodnutí k nadcházející činnosti. Současně je nepřítelem a jeho spojencům ztěžováno až znemožněno využívání jak naší, tak jeho komunikační infrastruktury a tím omezováno získávání a využívání informací pro jeho potřeby.

Dosažení informační převahy nad nepřítelem vyžaduje

Grafické znázornění použití sil a prostředků AČR daných vojenských činností v informačních operacích

soustředěné a koordinované použití všech vhodných sil a prostředků - to znamená vést informační válku.

Na obrázku na vedlejší straně je znázorněno využití vojenských činností v informačních operacích AČR. Z obrázku je patrné, které vojenské činnosti budou v informačních operacích plně využity a které mohou přispívat.

V závislosti na prováděných činnostech můžeme informační operace rozčlenit na útočné (ofenzivní) a obranné (defenzivní).

Útočné informační operace se provádějí na informace a komunikační infrastrukturu potencionálního nepřítele a jeho spojenců a mohou být otevřené nebo skryté.

Obranné informační operace jsou prováděny uvnitř naší a spojenecké komunikační infrastruktury a svou povahou jsou diskrétní [10].

Některé poznatky o Doktríně informačních operací (americká koncepce) byly publikovány např. ve Vojenských rozhledech číslo 3/2001, Organizace psychologické a informační kampaně v mírové misi SFOR II v čísle 1/2001 a dalších.

Psychologické operace (PSYOP) jsou považovány za integrální součást informační války. Jsou definovány jako plánované a cílevědomé psychologické působení, prováděné v době míru a za stavu vnějšího ohrožení státu, zaměřené na cílové skupiny k ovlivnění jejich postojů a chování pro dosažení stanovených politických a vojenských cílů."

V souladu s Doktrínou AČR (AD-3-7) jsou psychologické operace děleny na:

- strategické psychologické operace (SPO - Strategic Psychological Operations),
- psychologické operace na podporu bojových operací (CPO - Combat Psychological Operations),
- psychologické operace na podporu nebojových operací (CRPO - Crises Response Psychological Operations).

Strategické psychologické operace (SPO) je plánované psychologické působení v době míru, stavu vnějšího ohrožení státu a za válečného stavu, vedené na cílovou skupinu. Cílem SPO je získat podporu a spolupráci spřátelených a neutrálních zemí a snížit vůli a odhodlání nepřátelských států vést válku vůči ČR a Alianci. SPO jsou v míru součástí uplatňování bezpečnostní a obranné politiky směřující k dosažení bezpečnostních zájmů ČR. V případě vzniku krize SPO ukazují odhodlání, vůli a způsob řešit ji představiteli státu a obyvatelstvem. SPO jsou plánovány, řízeny a vedeny silami a prostředky státních orgánů. V případě potřeby mohou být koordinovány Velitelstvím NATO a lze je zařadit z časového hlediska mezi dlouhodobé. Rezort obrany bude v případě potřeby přispívat svými silami a prostředky k jejich plánování nebo tvorbě produktů psychologického působení.

Psychologické operace na podporu bojových operací (CPO) představují plánované psychologické působení vedené za stavu vnějšího ohrožení státu a válečného stavu jako nedílná součást bojových operací k zabezpečení obrany státu nebo kolektivní obrany podle článku 5 Washingtonské smlouvy. Z časového hlediska je lze charakterizovat jako krátkodobé a mohou se podílet na vedení informačních operací u operačního stupně. Cílem CPO je vyvíjet psychologický nátlak na nepřátelské síly a obyvatelstvo pod kontrolou nepřítele v oblasti bojové činnosti a napomoci tak dosažení operačních a taktických cílů operace. CPO jsou v podmínkách AČR plánovány a řízeny velitelem operačního uskupení a vedeny silami a prostředky AČR.

Psychologické operace na podporu nebojových operací (CRPO) lze charakterizovat jako plánované psychologické působení prováděné jako integrální součást nebojových operací. Jejich záměrem je přispět k vytvoření atmosféry pro spolupráci mezi obyvatelstvem a působícími vojenskými jednotkami s cílem napomoci k uklidnění situace, prosazení míru, ovlivnění politického prostředí, zamezení nelegálních aktivit apod.

Z hlediska střednědobého až dlouhodobého vývoje je možné předpokládat, že cíle a obsah psychologických operací v AČR budou totožné, nebo se budou velmi přibližovat obecným cílům a obsahu psychologických operací v Alianci. Bude se to týkat zejména strategické úrovně vedení PSYOP. Je však také pravděpodobné, že na nižších úrovních vedení PSYOP se budou projevovat určité odlišnosti v přístupu k realizaci PSYOP. Lze předpokládat, že se budou objevovat rozdíly při provádění tzv. defenzivních PSYOP, zaměřených na eliminaci působení protivníka na vlastní armádu a obyvatelstvo [15].

Závěr

Významným rysem budoucích operací, i když ne zcela novým, bude jejich **alianční charakter** a často i **mnohonárodní charakter** v případě vedení operací pod záštitou mezinárodních organizací, například mírové operace. Tyto operace si vyžádají vysoký stupeň **interoperability**, prioritně v oblasti procedur velení a řízení, ale i v oblasti jazykové.

Nové podmínky operací a plnění úkolů v nich povede v řadě případů k **vytváření specifických, konkrétních a účelově vytvořených operačních uskupení** daným úkolům, často i mimo tradiční struktury. Zejména na operační úrovni může dojít k prohloubení tohoto jevu, který může mít svou podobu i na taktickém stupni. Častým bude vytváření **společných smíšených úkolových uskupení** (CJTF - Combined Joint Task Force). Řada zkušeností s uplatňováním tohoto požadavku byla získána v mírových operacích.

Uvedené poznatky naznačují co a jak by mohlo ovlivňovat budoucí operace. Válka je však vzhledem k rozhodující úloze člověka v ní natolik specifický společenský jev, že vynášet absolutní soudy o možných operacích je velmi obtížné. Právě proto prognózování budoucích operací vyžaduje trvalou a systematickou pozornost.

AČR se může podílet vyčleňovanými silami v operacích na vlastním území nebo v zahraničí. Limitující jsou možnosti materiálních a finančních prostředků.

Základní výčet možných situací a závěrů:

1. AČR se může v případě nutnosti a podle situace podílet na vedení některých operací uvedených v článku. Síly AČR v nich budou plnit jen omezené cíle a úkoly.
2. Síly AČR nebudou pověřeny vedením budoucích operací v rámci Aliance.
3. Nepředpokládá se vedení samostatné národní operace mimo území ČR ani vedení samostatné válečné operace na území ČR.
4. Účast ve společných operacích vyžaduje trvalý rozvoj interoperabilních schopností. Síly AČR mohou být vyčleněny do společného smíšeného úkolového uskupení, vytvořeného k plnění specifických úkolů.
5. Velmi pravděpodobná je účast ve stabilizačních operacích dlouhodobého charakteru a v podpůrných operacích.

6. Informační operace ve spojení s psychologickými operacemi budou velmi důležitým nástrojem úspěchu zvláště poté, kdy se budou i nadále stále více stírat rozdíly mezi prostorem provádění vlastní vojenské operace a zázemím.
7. Síly AČR budou zasazovány mimo území ČR v nejrůznějších geografických a klimatických podmínkách, jako jsou oblasti v mírném pásmu, horských oblastech a v pouštní oblasti. Nasazení v podmínkách tropických pralesů se nepředpokládá. Předpokládaný rádius zasazení je do 2000 km. Musí být schopny dlouhodobého působení v prostoru nasazení.
8. Síly AČR se mohou setkávat na bojišti s velmi různorodou vojenskou technologií a různými způsoby vedení války v obou případech od nízké po vysokou úroveň. Budou moci spíše využívat než samy uplatňovat výsledky nasazení moderních technologií. Bez podstatné změny vybavenosti moderními zbraněmi a vojenským materiálem nedojde ani k zásadním změnám ve vedení boje a operace.
9. Zásadní pozornost si vyžaduje rozvoj logistického zabezpečení, systému průzkumu, velení a spojení na všech úrovních, osobní výzbroje a vybavení vojáka, zlepšení možností manévru a palby modernizací dosavadní výzbroje.
10. Stav a posláním AČR, stanovované cíle a úkoly jsou určující pro její vybavení, složení a organizační struktury. Jen tak je možno zajistit všestrannou efektivnost při dosahování stanovených cílů a z nich vyplývajících úkolů.
11. AČR musí být připravena k vedení operací v podmínkách kontaminace radioaktivními a průmyslovými toxickými látkami, ale i v podmínkách použití ZHN. K tomu je nezbytné trvale rozvíjet opatření k ochraně před použitím ZHN a průmyslových toxických látek.

Literatura:

- [1] *Vojenská strategie České republiky*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2002.
- [2] *Doktrína Armády České republiky*. 1. vyd. Praha: Generální štáb AČR, 2001.
- [3] *Polní řád pozemních sil Armády České republiky* (Č.j. 80210/5-2002-618). Praha: Generální štáb AČR, 2002.
- [4] *Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky*. Praha: Ministerstvo obrany, Sekce perspektivního plánování, 2002.
- [5] NĚMEC, P. *Operace, kterých se může AČR v budoucnu zúčastnit*. Vědecký úkol ÚSS/2000. StS-003. Brno, VA 2000.
- [6] RÝZNAR, B. *Rozvoj schopností AČR pro vedení nebojových operací*. Vědecký úkol ÚSS/2000. S-2-018. Brno, VA 2002.
- [7] NĚMEC, P., URBÁNEK, K. *Vojenské operace v příštích letech*. Vědecký úkol ÚSS/2001. S-2-010. Brno, VA 2001.
- [8] KUBEŠA, M., KRÁSNÝ, A. *Realizace operačních požadavků kladených na vojska*. Vědecký úkol ÚSS/2000. S-2-012. Brno, VA 2001.
- [9] PROCHÁZKA, J. „Psychologické a informační operace.“ *Vojenské rozhledy* č. 1. MČR. AVIS 2001.
- [10] MORAVČÍK, J. *Informační operace AČR*. Vědecký úkol ÚSS/2002. S-2-016. Brno, VA 2002.
- [11] HODNÝ, J. a kol. *Využití poznatků z vedení psychologických operací v rámci bojových a nebojových operací a perspektivy jejich zavádění do AČR*. Vědecký úkol ÚSS/ 2002. S-2-017. Brno, VA 2002.
- [12] RTO TECHNICAL REPORT 5. Aerospace Applications Study 44. Improving Battle Damage Assessment to Support NATO Operations. Volume II: Main Report and Appendices. August 1999.
- [13] NOVOTNÝ, K. *Bezpečnostní systémy České republiky*. Učebnice. Vyškov: VVŠ PV 2001.
- [14] KRÁSNÝ, A. *Charakteristika vojenských operací, operačních požadavků a vlivů technického pokroku na vojenství do roku 2015 (2025)*. Podkladový materiál. Brno, VA 2003.
- [15] *Psychologické operace*. AD-3.7. Návrh doktríny. Praha: Ministerstvo obrany, Sekce perspektivního plánování, 2003.
- [16] *Bílá kniha o obraně ČR*. Návrh. Praha: Ministerstvo obrany, 2003.
- [17] *Společná spojenecká doktrína*. Allied Joint Doctrine, AJP-01(B), 2000. (Publikace NATO, překlad).
- [18] JALÚVKA, I. „Doktrína informačních operací.“ *Vojenské rozhledy* č. 3. MČR. AVIS 2001.

Srovnávací analýza vybraných pojmů
bezpečnostní terminologie

Cílem této analytické sondy do vybraných dokumentů bezpečnostní politiky je komparace používání některých pojmů bezpečnostní terminologie z hlediska chápání jejich významu, vzájemné vazby a porovnání používání v dokumentech různé provenience a platnosti. V současné době, kdy se připravuje aktualizované vydání Bezpečnostní strategie České republiky a kdy se uvnitř české bezpečnostní komunity rozproudila živá terminologická diskuze, je nutné sladit používání často i velmi zásadních pojmů na odborné úrovni a pomoci autorům oficiálních dokumentů bezpečnostní politiky zorientovat se v této problematice.

V tomto článku jsou analyzovány pojmy **bezpečnostní systém** (státu, České republiky), **obrný systém** (státu, České republiky), **obrné plánování**, **plánování obrany státu** a srovnáváno je jejich užití v závazných normách (zákony), deklarativních oficiálních, avšak nezávazných dokumentech (Bezpečnostní strategie ČR, Vojenská strategie ČR) a dokumentech vnitřních (Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky aj.).

Bezpečnostní systém a obranný systém

Pojem bezpečnostní systém se v oficiálních dokumentech objevuje v roce 1999, v první Bezpečnostní strategii České republiky. Uvádí se zde, že ... *zajištění bezpečnosti České republiky, udržení a prosazení jejích životních a strategických zájmů musí vycházet z komplexního pojetí bezpečnosti. Základními prvky bezpečnostního systému státu jsou jeho ústavní instituce a činitelé, to znamená prezident republiky, Parlament České republiky, vláda České republiky a dále Bezpečnostní rada státu a její stálé pracovní orgány. V případě vzniku rizikových a krizových situací jsou aktivovány mechanismy krizového řízení* [1].

Tématu zajištění bezpečnostního systému státu je dále v tomto dokumentu věnován poměrně rozsáhlý prostor.

Bezpečnostní strategie České republiky z roku 2001 toto strukturální a funkční vymezení bezpečnostního systému jen s malými obměnami přejímá a popisuje bezpečnostní systém následujícím způsobem: *Bezpečnostní systém státu je právně ukotven. Hlavní principy zajištění bezpečnosti definují ústava a soubor navazujících právních předpisů. Základními prvky bezpečnostního systému jsou ústavní instituce a činitelé, kterými jsou především prezident republiky, parlament, vláda a dále Bezpečnostní rada státu a její stálé pracovní orgány. Činnost jednotlivých složek probíhá koordinovaně, avšak bezpečnostní systém je koncipován tak, aby jeho součásti byly schopny uskutečňovat zákonem stanovené úkoly i samostatně* [2].

Zajímavé je, že definovaný pojem bezpečnostní systém se neobjevuje v legislativních normách týkající se zajištění bezpečnosti a obrany České republiky.

V nově připravované aktualizované verzi Bezpečnostní strategie České republiky je bezpečnostnímu systému, jeho vymezení a funkci, věnován velmi rozsáhlý prostor, jenž však bude

pravděpodobně vzhledem k předpokládanému rozsahu finálního dokumentu redukován. Oproti stávající Bezpečnostní strategii je zřetelný posun v chápání množství a úrovně komponentů bezpečnostního systému.

Podle tzv. Rozšířených tezí Bezpečnostní strategie České republiky, podkladového materiálu autorské skupiny, je bezpečnostní systém vymezen následujícím způsobem: *Bezpečnostní systém České republiky je institucionálním nástrojem pro tvorbu a realizaci bezpečnostní politiky ČR, je založen na komplexním pojetí zajištění bezpečnosti státu a opírá se o platné právní normy.*

Tyto normy však nejsou zmíněny a nelze ani jednoznačně odkázat na konkrétní zákon upravující rozsah a podobu bezpečnostního systému. Jeho cílem je zajištění bezpečnosti ČR, udržení a prosazení našich životních, strategických i dalších významných zájmů. Je tvořen jednotlivými prvky disponujícími příslušnými funkčními kompetencemi v oblasti vnější a vnitřní bezpečnosti státu. Tyto prvky vytvářejí strukturu bezpečnostního systému ČR, v níž jsou obecnými pravidly, zásadami a specifickými postupy vymezeny vzájemné funkční vztahy a působnosti při zajišťování bezpečnosti ČR na všech úrovních. Struktura bezpečnostního systému ČR je tvořena příslušnými prvky zákonodárné, výkonné a soudní moci, územní samosprávy, ale i právníky a fyzickými osobami, které mají odpovědnost za zajištění bezpečnosti ČR a plní povinnosti v rozsahu stanoveném příslušnými zákony. Struktura bezpečnostního systému ČR je uspořádána hierarchicky s příslušnou dělbou pravomocí, povinností, odpovědností a zahrnuje zejména prezidenta republiky, Parlament České republiky, vládu, Bezpečnostní radu státu a její pracovní orgány, krajské a obecní úřady a jejich výkonné orgány krizového řízení, a dále ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní sbory, zpravodajské služby, záchranné sbory a havarijní služby [3].

Návrh se dále velice podrobně zabývá kompetencemi součástí bezpečnostního systému a jejich vzájemnými vazbami, přičemž za řízení a funkčnost celého bezpečnostního systému odpovídá vláda. Podobně jako u předchozích verzí Bezpečnostní strategie ani zde není zmínka o obranném systému.

Pojem obranný systém je pojmem, který se objevuje v řadě dokumentů, avšak jeho jednoznačná a všeobecně přijímaná definice není dána. Obsah tohoto pojmu není zcela striktně vymezen a není ani vyjasněna vazba k pojmu bezpečnostní systém. Současné zákony ani oficiální deklaratorní dokumenty s pojmem obranný systém téměř neoperují, objevuje se však zejména v dokumentech rezortní proveniencí.

V zákoně č. 222/1999 Sb. ze dne 14. září 1999 o zajišťování obrany České republiky ve znění zákona č. 320/2002 Sb., část druhá, § 5, odst. 2, písm. b) se hovoří o podobném pojmu, **tzv. systému obrany státu**: *Vláda k zajišťování obrany státu za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu rozhoduje o opatřeních k účinnému fungování systému obrany státu.*

Bohužel, v zákoně definice tohoto pojmu chybí a je otázkou, zda jej lze ztotožnit s pojmem obranný systém. Situaci také komplikuje část první, § 2, odst. 1 tohoto zákona, kde se uvádí, že *obrana státu je souhrn opatření k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením. Obrana státu zahrnuje výstavbu účinného systému obrany státu, přípravu a použití odpovídajících sil a prostředků a účast v kolektivním obranném systému* [4].

Systém obrany státu je zde chápán jako samostatná entita a obranný systém je ztotožněn s kolektivním, mezinárodním systémem, kterým je v současnosti pro Českou republiku *de facto* pouze NATO.

Naproti tomu dokumenty z provenience Ministerstva obrany s pojmem obranný systém operují relativně často a v odlišném pojetí. Příkladem může být jeho vymezení v Konceptu výstavby profesionální armády, kde je v části 2.2.3. obecně popsán:

Rezort MO a AČR jsou integračními součástmi obranného systému ČR. Tento systém je tvořen prezidentem, vládou, vybranými správními úřady, orgány územní samosprávy a soudními orgány, ozbrojenými silami, ozbrojenými bezpečnostními sbory, záchrannými sbory, havarijními, záchrannými a dalšími službami a zařízeními, určenými právníckými a fyzickými osobami, jejich vzájemnými vazbami, kompetencemi a procesy. Všechny součásti obranného systému ČR plánují, připravují, realizují a zabezpečují svou činnost při zajišťování obrany ČR. Obranný systém ČR je součástí bezpečnostního systému ČR [5].

Toto pojetí obranného systému zřejmě v rezortu obrany získává na důležitosti, neboť podobná definice je zahrnuta i do tzv. Tezí nezbytných legislativních opatření (část 1.5.1), které zahrnují předpokládané nebo žádoucí změny zákonů:

Obranný systém státu bude tvořen ústavními složkami moci zákonodárné, výkonné a soudní a jejich pracovními orgány, dále pak ústředními správními úřady, určenými správními úřady, orgány územní samosprávy, ozbrojenými silami, ozbrojenými bezpečnostními sbory, záchrannými sbory, havarijními, záchrannými aj. službami a zařízeními, určenými právníckými a fyzickými osobami, jejich vzájemnými vazbami, kompetencemi a nástroji, kterými řídí, plánují, připravují, realizují a zabezpečují svou činnost při zajišťování obrany státu [6].

Problémem však je, že toto pojetí se dostává do rozporu se stávající i připravovanou (ale právně nezávaznou) Bezpečnostní strategií České republiky, která v podstatě shodným způsobem definuje bezpečnostní systém státu. Koncept výstavby profesionální armády také předpokládá podřízenost obranného systému vůči systému bezpečnostnímu (obránný systém jako součást bezpečnostního systému).

Jestliže obsah obou pojmů a jejich vzájemné pojmové vymezení není zcela jasné, hierarchické vymezení má svoji logiku. Česká republika definuje svoji bezpečnostní politiku jako celostní přístup k otázkám zajištění vnitřní i vnější bezpečnosti a tuto formuluje ve svém nejvyšším dokumentu - Bezpečnostní strategii. Pro realizaci této bezpečnostní politiky buduje funkční bezpečnostní systém. Vojenská strategie jakožto navazující a užší dokument rozpracovává principy obranné politiky směřující k zajištění bezpečnostních (životních) zájmů české republiky před vnějším napadením.

Oporu pro rozlišení nadřazenosti bezpečnostní politiky nad obrannou politiku a obecné pojmů bezpečnost nad pojmem obrana dává např. Ústavní zákon č. 110/1998 Sb. ze dne 22. dubna 1998 o bezpečnosti České republiky, kde podle článku 3, odst. 1 ... *bezpečnost České republiky zajišťují ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní sbory, záchranné sbory a havarijní služby* a podle článku 3, odst. 2 *státní orgány, orgány územních samosprávních celků a právnícké a fyzické osoby jsou povinny se podílet na zajišťování bezpečnosti České republiky. Rozsah povinností a další podrobnosti stanoví zákon [7].*

Tímto zákonem je především zákon č. 219/1999 Sb. ze dne 14. září 1999 o ozbrojených silách České republiky [8], hovořící v části druhé, hlava I, § 3, odst. 1 o tom, že *k zajišťování své bezpečnosti vytváří Česká republika ozbrojené síly*. Na druhou stranu v části druhé, hlava III, § 9, odst. 1 *je základním úkolem ozbrojených sil připravovat se k obraně České republiky a bránit ji proti vnějšímu napadení*.

Z hlediska logické návaznosti by pak systém budovaný k naplňování obranné politiky – obranný systém – měl být podřízenou součástí bezpečnostního systému. Je samozřejmě

velmi obtížné v obecné rovině rozlišit komponenty bezpečnostního i obranného systému, avšak pro snazší orientaci je tento krok nezbytný.

Jiné řešení nabízí důsledné celostní a exkluzivní pojetí bezpečnostní politiky, jež by rezignovalo na specifika zejména vojenské obrany před vnějším napadením a existenci podřízené svébytné obranné politiky a definovalo bezpečnostní systém jako systém schopný reagovat na jakékoliv vnitřní či vnější ohrožení státu.

Obranné plánování a plánování obrany

Bezpečnostní strategie České republiky z roku 1999 s pojmy obranné plánování či plánování obrany neoperuje, pouze řídce odkazuje na systém obranného plánování NATO a možnosti zapojení České republiky. Navazující Vojenská strategie České republiky z téhož roku je v této oblasti sdílnější a uvádí dokonce hierarchický vztah a obsah zmíněných pojmů:

Plánování obrany zahrnuje obranné plánování a operační plánování ... Obranné plánování je souhrnem činností, procedur a vazeb, realizovaných státními orgány k určení cílů, potřeb a úkolů obrany státu a z nich plynoucích subjektů, postupů a termínů jejich plnění. Jsou přitom respektovány politické, vojenské, ekonomické a technologické požadavky a požadavky na zajištění obrany státu při efektivním využívání lidských, věcných a finančních zdrojů. Je organizačně, obsahově i institucionálně provázáno se systémem obranného plánování v rámci kolektivní obrany ... Systém obranného plánování je v oblasti koordinace aktivit a zdrojů k podpoře ozbrojených sil podporován systémem civilního nouzového plánování ... Základními úrovněmi obranného plánování je systém plánování NATO, obranné plánování státu a obranné plánování rezortů ... Operační plánování zahrnuje plánování, přípravu a použití ozbrojených sil. Realizuje se v souladu se spojeneckým operačním plánováním [9].

Aktualizovaná Vojenská strategie z roku 2002 je mnohem stručnější a uvedeným pojmům se věnuje pouze okrajově. Pouze konstatuje, že ... *optimalizace struktury ozbrojených sil České republiky a efektivní využívání zdrojů jsou předmětem obranného plánování, jehož hlavním cílem je dosažení jejich požadovaných schopností. Předpokládá také, že materiálové zdroje pro obranu budou přednostně plánovány a zajišťovány z domácí průmyslové a hospodářské základny v rámci národního systému obranného plánování na základě definovaných požadavků ze strany Ministerstva obrany [10].*

Ani dosud platná Bezpečnostní strategie České republiky z roku 2001 nevznáší do situace jasno a nerozlišuje mezi plánováním obrany a obranným plánováním. *Vláda a Parlament České republiky zajišťují nezbytné lidské, věcné a finanční zdroje pro vnitřní a vnější bezpečnost České republiky a jejich optimální využití. Prostředky vyčleněné k zajištění vnější a vnitřní bezpečnosti vycházejí z možností české ekonomiky a státu a z naléhavosti jednotlivých hrozeb a rizik. Zajištění vyváženosti a vzájemné komplementarity vynaložených prostředků je úlohou obranného a civilního nouzového plánování [11].*

Naproti tomu v koncepčních dokumentech týkajících se zejména reformy ozbrojených sil se pojem obranné plánování vyskytuje poměrně frekventovaně, avšak z hlediska definice je jeho vymezení užší než v případě pojmu plánování obrany státu. V dokumentu *Reforma ozbrojených sil České republiky*, v části 5.2.2. je uvedeno, že

... obranné plánování tvoří systémový základ pro rozvoj Armády České republiky v souladu s národními zájmy a závazky vůči Alianci. Přijetím zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR, vzniklo potřebné právní prostředí k obrannému plánování. Proces obranného plánování

řídí vláda ČR. Zřízením Bezpečnostní rady státu a Výboru pro obranné plánování byly vytvořeny struktury potřebné pro obranné plánování na národní úrovni. V rezortu Ministerstva obrany se však nepodařilo vytvořit dostatečně efektivní systém, který by zabezpečil sladění požadavků se zdroji a praktickou aplikaci obranného plánování NATO ve vnitřních plánovacích procesech rezortu. [12]

Také Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky uvažuje o obranném plánování především v souvislosti s armádou. V části 1. 7. se hovoří o tom, že *plánování aktivit, které souvisejí se zajišťováním obrany ČR, tvoří systémový základ pro výstavbu a přípravu AČR i dalších prvků obranného systému ČR* [13]. Není zde však uvedena jeho definice.

Výše zmíněný zákon č. 222/1999 Sb. ze dne 14. září 1999 o zajišťování obrany České republiky ve znění zákona č. 320/2002 Sb. přináší v této kauze zásadní terminologickou změnu. Pojem obranné plánování je zde totiž v řadě článků nahrazen pojmem plánování obrany státu. Definice pojmu plánování obrany státu je obsažena v části první, § 2, odst. 8 tohoto zákona:

Plánováním obrany státu se rozumí soubor plánovaných opatření, vzájemně se ovlivňujících, k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního řádu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením a ke splnění všech požadavků na zajišťování obrany státu, zabezpečení mezinárodních smluvních závazků o společné obraně, včetně podílu ozbrojených sil na činnostech mezinárodních organizací ve prospěch míru, účasti na mírových operacích a podílu při záchranných pracích a při plnění humanitárních úkolů. Plán obrany státu tvoří obranné plánování, operační plánování, mobilizační plánování, plánování připravenosti obranného systému státu a plánování příprav k záchranným pracím a k plnění humanitárních úkolů [14].

Navazuje tak na Vojenskou strategii z roku 1999 a rozlišuje mezi plánováním obrany státu a obranným plánováním jako jednou z jeho součástí.

Bohužel terminologický chaos komplikuje řada pojmů, které jsou sémanticky velmi příbuzné. Příkladem může být např. pojem řízení a organizace obrany státu. Opět podle zákona 222/1999 Sb., kde se v části druhé, § 3 tento pojem objevuje, se konstatuje, že *řízení a organizace obrany státu zahrnují výstavbu, přípravu a řízení ozbrojených sil, operační přípravu státního území, plánování obrany státu a opatření v národním hospodářství a na všech úsecích veřejného života v zájmu zajišťování obrany státu*.

Vztahy mezi pojmy a jejich reálný obsah se tak stávají velmi nepřehlednými. Jiným příkladem může být část druhá, § 4 tohoto zákona, kde se hovoří o tom, že *za přípravu a zajišťování obrany státu odpovídá vláda*. Jaký je rozdíl mezi plánováním obrany státu, řízením a organizací obrany státu, přípravou a zajišťováním obrany státu není jasné. Tato nejednoznačnost také komplikuje pochopení především části druhé a paragrafy 5 a 6 tohoto zákona, vymezující kompetence a povinnosti vlády, Ministerstva obrany a dalších státních institucí.

Pokusem vyrovnat se s touto komplikovanou situací je návrh legislativních úprav shrnutých v již zmíněných Tezích nezbytných legislativních opatření. Zde se v části 1.5.1. uvažuje o nutnosti upřesnění pojmu plánování obrany, který bude definován v širším obsahovém významu jako *souhrn vzájemně se ovlivňujících činností věcně příslušných orgánů, kterými jsou plánovány rozvoj, příprava a použití obranného systému státu při zajišťování obrany státu, včetně podílu ozbrojených sil na činnostech mezinárodních organizací ve prospěch míru, na plnění úkolů Policie ČR, na záchranných pracích aj. činnostech při zajišťování ochrany obyvatelstva a na plnění humanitárních úkolů*.

V části 1.5.2. je dále podrobněji definována role vlády a Ministerstva obrany: *Orgánem odpovědným za plánování obrany státu bude vláda. Vláda bude i nadále oprávněna stanovit obsahovou náplň plánování obrany a rozsah výsledných plánovacích dokumentů. Zároveň stanoví způsob jejich zpracování a provázání s ostatními dokumenty zpracovávány podle zvláštních právních předpisů. Za metodické řízení odpovídá Ministerstvo obrany.*

Teze předpokládají také úpravu pojmu obrana státu a zajištění obrany státu. *Obrana státu bude definována jako souhrn opatření k udržení svrchovanosti, územní celistvosti, demokracie a právního státu, k ochraně životů, zdraví obyvatel a majetku v případě napadení České republiky. Zajištění obrany státu bude zahrnovat výstavbu a rozvoj obranného systému státu, přípravu a použití odpovídajících vlastních sil a prostředků určených pro obranu státu a plnění smluvních závazků České republiky v mezinárodních obranných systémech.*

Závěry a doporučení

Tato krátká analytická sonda týkající se několika pojmů bezpečnostní terminologie ukazuje na stále přetrvávající chaos související s dynamickým procesem vytváření české bezpečnostní terminologie. Na základě výše uvedeného rozboru, který si ovšem neklade za cíl být vyčerpávající a kompletní analýzou, lze snad při troše troufalosti zobecnit některé aspekty, které provázejí vytváření a používání pojmů bezpečnostní terminologie.

V první řadě se jedná o přetrvávající anarchické používání pojmů a jejich značnou sémantickou blízkost, která vyplývá z nedostatečné obsahové a hierarchické definice. Řada používaných termínů by měla být jednoznačně, jednoduše a srozumitelně vysvětlena a velmi blízké pojmy by měly být pokud možno eliminovány.

Pojmy musí vycházet z konkrétního terminologického a teoretického kontextu, neboť pojem nelze posuzovat sám o sobě, ale právě vzhledem k kontextu jeho používání a místu v teorii. Znalost teoretického pozadí by také nepochybně přispěla k posílení zdravého konzervatismu v této oblasti a zabráňovala unáhlenému zavádění nových pojmů bez prozkoumání dopadu na návazné dokumenty a opatření.

Vyjasnění vztahů jednotlivých pojmů by také přispělo ozřejmění jejich vzájemné vazby, hierarchie, podřízenosti a nadřazenosti (příkladem může být pojetí pojmů bezpečnostní politika / obranná politika nebo bezpečnostní systém / obranný systém). A pokud již je některý z pojmů zaveden, zejména je-li obsažen v právně závazných normách, je nutné jej důsledně dodržovat a aplikovat. Zde je patrný rozdíl mezi oficiálními deklaratorními dokumenty a stávajícími zákony, kde je nutné uvést v soulad užívanou terminologii. Zároveň je žádoucí vytvořit takový pojmový aparát, který bude kompatibilní s pojmovým aparátem užívaným např. v dokumentech NATO.

V oblasti české bezpečnostní terminologie je stále celá řada problémů, jejichž uspokojivé vyřešení si vyžádá hodně času a úsilí vedoucí k nápravě neuspokojivého stavu. Tomu však musí předcházet důkladná a důsledná analýza stávajících závazných dokumentů a především širší terminologická odborná diskuze, která stanoví paradigma pro tuto oblast.

Použité prameny a literatura:

- [1] *Bezpečnostní strategie České republiky* [online]. Úřad vlády České republiky. [Praha (Česká republika)]: Bezpečnostní rada státu, 1999 [cit. 12. 1. 2000]. Dostupné na: <http://www.vlada.cz>.

- [2] *Bezpečnostní strategie České republiky* [online]. Úřad vlády České republiky. [Praha (Česká republika)]: Bezpečnostní rada státu, 2001 [cit. 27. 3. 2002]. Dostupné na: <http://www.vlada.cz>.
- [3] *Rozšířené teze BS ČR*. Podklad pro jednání čtvrté schůze *ad hoc* pracovní skupiny VKZBP pro novelizaci Bezpečnostní strategie ČR ze dne 17. března 2003 (rkp.).
- [4] *Věstník Ministerstva obrany*, částka 15. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2002. s. 341-360.
- [5] *Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky*. Ministerstvo obrany České republiky. Praha: Sekce strategického plánování MO ČR, 2002. 205 s.
- [6] *Teze nezbytných legislativních opatření*. Příloha č. IV/63 k č.j. V40892/5/2002-3691 (rkp.).
- [7] *Věstník Ministerstva obrany*, částka 15. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2002. s. 263-264.
- [8] *Věstník Ministerstva obrany*, částka 15. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2002. s. 287-295.
- [9] *Vojenská strategie České republiky*. [online]. Úřad vlády České republiky. [Praha (Česká republika)]: Bezpečnostní rada státu, 1999 [cit. 12. 1. 2000]. Dostupné na: <http://www.vlada.cz>.
- [10] *Vojenská strategie České republiky*. [online]. Úřad vlády České republiky. [Praha (Česká republika)]: Bezpečnostní rada státu, 2002 [cit. 26. 3. 2002]. Dostupné na: <http://www.vlada.cz>.
- [11] *Bezpečnostní strategie České republiky* [online]. Úřad vlády České republiky. [Praha (Česká republika)]: Bezpečnostní rada státu, 2001 [cit. 27. 3. 2002]. Dostupné na: <http://www.vlada.cz>.
- [12] *Reforma ozbrojených sil České republiky*. [online]. Ministerstvo obrany České republiky. [Praha (Česká republika)]: Centrum pro reformu ozbrojených sil, 2001 [cit. 29. srpna 2001]. Dostupné na: <http://www.army.cz>.
- [13] *Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky*. Ministerstvo obrany České republiky. Praha: Sekce strategického plánování MO ČR, 2002. 205 s.
- [14] *Věstník Ministerstva obrany*, částka 15. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2002. s. 341-360.

Převážná většina lidí si je vědoma, že válka je nejkrajnějším řešením problémů po tom, co selhaly všechny jiné alternativní snahy, včetně diplomacie, a řešení již nesnese žádného odkladu. Občané by si měli uvědomit, že válka v Iránu není v žádném případě jen problém Ameriky a Británie, ale je problémem celého civilizovaného světa, vyjma států s totalitními režimy (KLDŘ, Kuba, Čína apod.), které svým způsobem z nebezpečí terorismu pro ekonomicky vyspělé země profitují, dle zásady „čím hůř, tím lépe“.

dr. M. Beňo
Válka proti Saddámovi – válka proti zlu
Nový Polygon
květen 2003

Některé zkušenosti ze zapojování vnějších zdrojů v prostředí obrany (Pojmy „outsourcing“ a „insourcing“)

Nutnost vyrovnat se s poklesem vojenského rozpočtu v důsledku požadovaných velkých obranných a vojenských výkonů a zároveň snaha minimalizovat vliv tohoto snížení na obrannou schopnost vedou v mnoha zemích NATO, ale i v jiných zemích k rozšíření úlohy soukromého sektoru při zajišťování služeb pro obranu a k důraznější aplikaci komerčního uvažování ve vojenských organizacích.

Chce-li naše ministerstvo obrany pokračovat v profesionalizaci armády, udržet připravenost armády a najít nové prostředky pro modernizaci, musí začít proces zapojování vnějších zdrojů a vsadit na tržní síly existující v soukromém sektoru [1]. Jak z ekonomického, vojenského, ale i politického hlediska si nemůžeme dovolit provádět nesčetné civilní podpůrné funkce v AČR při nedostatečné znalosti vlastních nákladů a absenci hospodářské soutěže.

V této stati proto uvedu některé poznatky za zapojování vnějších zdrojů v prostředí obrany na podkladě publikovaných zkušeností americké armády. Zkušenosti z dalších zemí Aliance lze nalézt v dalších zdrojích [2]. Toto pojednání není vyčerpávající, ale je jej nutno chápat jako příspěvek k probíhající diskuzi o místě a poslání outsourcingu v prostředí AČR a jeho realizaci.

Obecné vymezení outsourcingu

Outsourcing je pojem pocházející z americké angličtiny, výraz *to outsource* znamená „vytěsnit“, „odsunout“. Český bychom mohli outsourcing definovat jako „využívání externích služeb“. Podnik může v rámci své činnosti pro své potřeby využívat jednak zdroje, které má uvnitř podniku k dispozici. Outsourcing je takový stav, kdy vstup, který by jinak podnik získával z vlastních zdrojů, koupí od jiného podnikatelského subjektu jako službu, případně jako zboží. Tím odstraní interní činnosti související s obhospodařováním zdroje, a tento zdroj od sebe odsune - „out“.

Pojem „outsourcing“ je přejat ze soukromého hospodářství USA a je odvozen od „outside resource using“ (využívání vedlejších zdrojů). Tím je řečeno, že určitá organizace chce využívat zdrojů, které odebere od jiné organizace. Tato organizace **může být úsekem vyčleněným z ní samotné** nebo být „úplným cizincem“ (interní resp. externí outsourcing). V dalším bude pojednání pouze o externím outsourcingu. Pojem vyjadřuje možnosti pro optimalizaci podnikových funkcí a procesů pověřováním externích poskytovatelů služeb výkonů, které byly předtím vykonávány vnitřními funkčními jednotkami podniku. Přesně vzato, není tím outsourcing žádnou novinkou v hospodářském životě, neboť již po desetiletí běží kontinuální proces vyčleňování: oddělení nebo celé provozní části ze soukromých společností a organizací veřejné správy a jsou vyčleňovány a předávány jiným subjektům.

Outsourcing vlastně vyjadřuje pokračující dělbu práce. Outsourcing zahrnuje obvykle takové funkční oblasti, které nesouvisejí s hlavním předmětem činnosti podniku, i když bylo dosud obvyklé je provádět v podniku samém. Ale samozřejmě vydělovat lze i činnosti

dosud patřící mezi kmenové. V případě převodu jednotlivých výrobních spíše než o outsourcingu lze hovořit o kooperaci. Outsourcing se používá jako pojem spíše u služeb.

Outsourcing se dnes prezentuje jako banka různých koncepcí – centralizace a decentralizace, racionalizace rozhodování make-or-buy (vlastní výroba nebo nákup), privatizace (především pro veřejné spravování dat).

Primárním motivem je dlouhodobě šetřit náklady avšak souběžně zkvalitňovat svou činnost. V jeho základě však vždy spočívá individuálně vynucená vazba jednotlivých nákladových faktorů. Bezprostředně malé náklady očekává *outsourcer* (vnější zdroj) pro technické a systémové technické výkony služeb. Tyto náklady v největším počtu případů přesahují původní představy, protože je potřebný stále rozsáhlejší a speciálnější know-how pro optimální utváření výkonnosti (nasazení). Tento posledně uvedený motiv vede zase zpět k motivu primárnímu: užití know-how od externího poskytovatele služeb, aby se mohly ušetřit náklady.

Motiv využití externího know-how se skládá jako nákladový motiv z celého svazku motivů. Tato potřeba vede znovu zpět k nákladovému motivu, neboť kvantitativně a kvalitativně vyšší stupeň užití technik vede k relativní optimalizaci nákladů. Oba motivy tak představují navzájem související motivy pro outsourcing.

Rigorózní a neuvážený outsourcing na bázi krátkodobých, čistě finančních rozvah, bez společného určení základních kompetencí, může vést k tomu, že se nenávratně ztrácí důležité území. Ztracené základní kompetence jsou často nenávratně ztracenými zdroji.

Protipólem k outsourcingu je *insourcing*. Zde je na jedné straně otočení směru pohledu, neboť každá organizace s outsourcingem se stará o to, že příjemce outsourcingu ve své roli dodavatele obdrží do své organizace vložený úkol. Na straně druhé se tím dává najevo, že každý *outsourcer* je potenciálně též *insourcerem*, protože vůči jiným nabízejícím prosazuje svoji základní kompetenci, která pak může být eventuálně využita ze strany třetího.

Některé zkušenosti ze zapojování vnějších zdrojů v americké armádě

Podle Úřadu managementu a rozpočtu (*OMB – Office of Management and Budget*) a Rozpočtového oběžníku A-76 (dokument federální vlády používaný jako směrnice pro většinu akcí outsourcingu) to jsou aktivity, jež jsou považovány za komerční aktivity (jsou definovány jako aktivity, „jejichž výsledkem je produkt či služba, která se získává, či by bylo možno ji získat, ze zdroje privátního sektoru“) a mohou se stát předmětem kompetice. Funkce, které jsou ze své vnitřní podstaty vládní (jsou definovány jako funkce, které musí být díky svému těsnému spojení s veřejným zájmem svěřeny federálním zaměstnancům), se nesmí otevírat konkurenci soukromého sektoru. Určení toho, o jaký typ funkce se jedná, se opírá o celou řadu faktorů, mezi něž patří i míra požadované vládní kontroly a dohledu [3].

Ozbrojené síly jsou nuceny opatřovat si zdroje pro realizaci svých ambiciózních cílů v náročné, vysoce konkurenčním prostředí. Proto kladou veliký důraz na identifikaci klíčových aktivit, usilují o zvýšení efektivnosti svých nákladů a o zefektivnění výkonu, snaží se cestou úspor získat prostředky pro udržování svých sil ve stavu bojovnosti a pro jejich modernizaci.

Uvádí se, že zapojování vnějších zdrojů, privatizace a soutěže nabízejí možnost snížení nákladů a zvýšení výkonnosti u celé řady podpůrných činností [4]. Jako např. využití vnějších zdrojů pro zajištění výcvikových programů vojenského letectva [5]. Jde také o stále širší zapojování v oblasti pronájmu, provozu a údržby výcvikových systémů.

Cílem aktivity ministerstva obrany je udržet nebo zlepšit připravenost armády, vytvořit úspory pro modernizaci a zdokonalit kvalitu a efektivnost podpory bojových jednotek po ukončení studené války [6]. Začíná se psát o pohotovosti, kvalitě a modernizaci v podmínkách ozbrojených sil se zmenšujícími se finančními prostředky. Velká pozornost se věnuje řešení logistických potřeb prostřednictvím soukromého sektoru [7]. Zdůrazňují se některé výhody propojení soukromého a veřejného sektoru při zabezpečování potřeb obrany. O této problematice se píše od poloviny 90. let. Ve větší míře se objevují studie a články v odborném vojenském tisku po roce 1996 [8].

Ve sborníku ze semináře, který se konal v Praze v roce 1997, americká strana uváděla, že „dosavadní analýzy ukazují na úspory v armádním prostředí v letech 1984-1994, jež činily asi 1,5 mld. USD. Roční provozní náklady u těchto činností, které převzaly soukromé firmy, se pro armádu snížily o 31 %. Je nutno si uvědomit, že do zapojování vnějších zdrojů se musí počítat jak ze soukromým tak i se státním sektorem“ [9].

V tomto sledovaném období bylo uskutečněno 2138 soutěží [10]. Celková roční úspora představovala ve finančním roce 1478 mil. USD a procento úspor představovalo 31 %.

V souhrnu je u podpůrných činností využíváno 25 % komerčních aktivit základen, 28 % skladištních funkcí, 10 % finančních a účetních operací, 70 % leteckého výcviku, 45 % likvidace přebytečného materiálu, 33 % distribuce materiálu.

Uvádí se, že v podstatě každá podpůrná funkce je v některé lokalitě zabezpečována soukromým sektorem.

Náměstek ministra obrany zahájil průběžný program (informace r. 2000) zasahující celý rezort obrany, jehož úkolem je identifikovat funkce, které by mohly být zajišťovány vnějšími zdroji, analyzovat je, tj. stanovit, kdy je vnější zdroj cenově efektivní a případně zahájit spolupráci. Velmi podrobně jsou popisovány postupy při zapojování vnějších zdrojů při rozhodování o volbě opravárenského závodu pro realizaci programu údržby [11]. Jde o to jak zajistit vojenskou pohotovost a komerční dílenské opravy.

Do programu je zapojen řídicí civilní i vojenský personál Ministerstva obrany USA, vojenských úřadů a Kanceláře ministra obrany. Aktivita se zapojováním vnějších zdrojů jsou mimo jiné směřovány také ke skladištním kapacitám [12]. Jde také o využití konkurence ve veřejné soutěži pro zvýšení výkonnosti a nákladové efektivnosti programů akvizice a modernizace. Píše se o využití veřejné soutěže pro volby smluvních dodavatelů vzdušných sil pro oblast pohonných hmot a stavebního inženýrství [13]. Cílem je také pomoci outsourcingu zajištění provozu leteckých základen využitím vnějších zdrojů a to tak, že se budou integrovat různé služby, zabezpečující provoz do jediného kontraktu a tím by se mělo dosáhnout snížení provozních nákladů [14].

Kritéria, která jsou ozbrojenými silami používána pro určování toho, které funkce se mohou stát předmětem veřejné/privátní soutěže, vycházejí z tzv. „základní potřeby lidské síly“ ozbrojených sil. Ozbrojené síly z ní pak vyjmou (odečtou) ty osoby, které spadají pod UTC (deployable unit type codes) – kódy jednotky nasaditelného typu: veškerý zdravotnický personál a personál se speciálním označením a rotující jednotky kontinentálních sil Spojených států (CONUS - *Continental United States*) pro nasazení v zámoří – a další základní vojenské funkce, které mají ze své podstaty vládní povahu, či ty, které se nemohou stát předmětem kontraktace v důsledku statutárních restrikcí.

Osoby zařazené do jednotek UTC jsou vyjmuty a tvoří tak rozsáhlý rezervoár „nedotknutelných“ pozic. Ty se nesmí nahrazovat civilními službami.

Americké studie a analýzy, publikované ve vojenském tisku, uvádějí, že lze o zapojení vnějšího zdroje uvažovat pouze při splnění těchto podmínek:

- ❑ Soukromé firmy musí být schopny provádět danou aktivitu a musí vyhovovat našemu bojovému poslání. MO neuvažuje o zapojení vnějších zdrojů do funkcí, které tvoří jádro vojenské činnosti.
- ❑ Pro danou aktivitu musí existovat trh s konkurenčním prostředím. Tržní síly nutí organizace ke zvyšování kvality, efektivnosti a snižování cen. Zapojení vnějšího zdroje bude pro MO výhodné pouze v případech, že existují stimuly pro trvalé zlepšování služby.
- ❑ Přesunutí aktivity na vnější zdroj musí přinést armádě a tím i daňovým poplatníkům co nejvyšší hodnotu.
- ❑ Zapojení vnějšího zdroje lze uvažovat pouze tehdy, bude-li soukromý sektor v kontextu dlouhodobé hospodářské soutěže schopen zvýšit výkonnost nebo snížit cenu.

Například zavedením dodávek náhradních dílů od soukromých společností, kdy se vynechají vojenské mezisklady, se jejich dodávka zrychlí asi o 75-90 %, a dojde k úspoře prostředků ve výši asi 25-35 %, v porovnání s dodávkami přes vojenskou agenturu v rámci ministerstva obrany [15].

Zásobování pohonnými hmotami a stavební inženýrství jakožto podpůrné funkce ozbrojených sil jsou názorným příkladem potenciálních problémů, které mohou nastávat v souvislosti s akcemi využívání konkurenčního prostředí soukromého sektoru k zefektivnění procesu zaopatřování zdrojů pro armádu [16].

Obecně řečeno, zásobování pohonnými hmotami v letectvu je například úkolem specializovaných zásobovacích eskader a letek. Tyto letky mají na starosti rekvizice, což je možno chápat jako objednávky, příjem, skladování, vydávání, kontrolu kvality a účetnictví všech ropných pohonných látek a kryogenních produktů.

O roku 1993 je zodpovědnost za management infrastruktury pohonných hmot vzdušných ozbrojených sil pohonnými hmotami a všeobecně za zásobování pohonnými hmotami rozdělena mezi logistickou agenturu pro vzdušné ozbrojené síly a obranu (*DLA - Air Force and Defence Logistics Agency*) a Středisko podpory obrany energií (*DESC - Defence Energy Support Center*). Dříve se toto středisko označovalo jako Středisko zásobování obrany pohonnými látkami (*DESC - Defence Fuel Supply Center*). DESC dnes zodpovídá za renovaci, údržbu, opravy a environmentální výdaje související s operacemi zásobování pohonnými látkami kdekoli po celém světě, stejně jako za nové stavby [17].

V současné době se usiluje o to, aby byla funkce zásobování pohonnými hmotami při operacích probíhajících v zámorí z převážné části zabezpečována prostřednictvím „outsourcingu“ a privátního trhu. V roce 1998 zadalo ministerstvo obrany Institutu pro management logistiky (*LMI - Logistics Management Institute*) kontrakt na zhodnocení možností privatizace infrastruktury vojenských zařízení pro zásobování pohonnými látkami. LMI detailně zhodnotil možnosti pěti lokalit (zahrnuty byly všechny tři druhy vojsk) a v říjnu 1998 dodal ministerstvu obranu zprávu s návrhem čtyř alternativních strategií cílených na přitažení zájmu soukromého sektoru do oblasti pohonných látek a paliv rezortu obrany. Tyto strategie zahrnovaly např. následující postupy [18]:

- ❑ příjem služeb soukromé firmy provozovaných na zařízeních MO výměnou za podíl na produktu pohonných látek (*produkt plus tarif*),
- ❑ sdílené vyživání zařízení, sdružení několika různých zařízení MO za účelem privatizace,
- ❑ výměna pozemků za realie.

V červenci 1999 vyjádřil náměstek podsekretáře ministra obrany pro logistiku (Deputy Under Secretary of Defence for Logistics) svůj předběžný souhlas s těmito závěry, s tím, že do konce roku 1999 by se tam, kde se to bude jevit jako vhodné, mělo přikročit k pokusné privatizaci infrastruktury jednotek nasaditelných v zahraničí – jedná se o pohonné látky a paliva. V průběhu fiskálního roku 1999 provedly vzdušné ozbrojené síly analýzu dvou lokalit vybraných pro provedení těchto privatizačních experimentů. Jednalo se o leteckou základnu Nellis v Nevadě a leteckou základnu Hickam na Havaji.

Přestože studie LMI doporučila obě základny jako lokality s vysokou prioritou, jejich bezprostřední privatizace byly nakonec zamítnuty. V jednom případě se argumentovalo tím, že by privatizace mohla vést ke ztrátě kvalifikovaného personálu vycvičeného pro funkce zásobování palivy a pohonnými látkami, ve druhém případě se pak zamítnutí privatizace odůvodnilo poukazem na možné finanční problémy s výstavbou [19].

V současné době (2002) stále probíhají analýzy aktivit MO. Tato hodnocení pravděpodobně ukáží, že u řady aktivit není zapojení vnějších zdrojů nebo vypsaní soutěže vhodné. Zbytek bude nicméně dostatečně rozsáhlý a očekává se, že potenciál pro zvýšení úspor a zlepšení výkonnosti bude významný a dosáhne ročně řádově miliard USD. Byl schválen masivní armádní plán na rozšíření metody zabezpečení ozbrojených sil pomocí outsourcingu. Cílem je vytvořit prostor pro plnění vojenských úkolů [20]. Zajišťování zdrojů pro vojenství z komerčního sektoru je pojato jako vládní politika v novém století [21].

V posledním období se poukazuje na snahu vybudovat smluvní logistiku jako prostředku outsourcingu. Smluvní logistiku je možno chápat jako službu v rukou civilních dodavatelů. Tento přechod by se měl uskutečnit pomocí využití metod pružného zásobování civilními firmami [22]. Armádní organizace by si prováděla sledování jejich dodávek po celé trase přísunu apod. Mělo by jít také o předání, úplné, těchto logistických služeb do rukou smluvních dodavatelů v době jak míru tak i války.

Někteří autoři uvádí že kladem tohoto předání by byla pružnost zásobování bez existence nadbytečných zásob apod. Zároveň avšak upozorňují ale i na zápory. Zápory spatřují především v tom, že zástupci dodavatelů u vojsk musí mít znalosti taktiky boje a užití vojenských spojovacích systémů. Je zde také kladena otázka jak dalece je možné tyto dodavatele vystavit bojovým rizikům. Na základě podrobných analýz se dochází k závěru, že ve většině případů by mělo jít především o kompromisní začlenění dodavatelů do nově zpracovávaných změn v logistickém zabezpečení [23].

Jsou již první zkušenosti z nedodržení smluvních podmínek outsourcovaných zabezpečujících služeb. Jsou to zkušenosti z využívání vnějších zdrojů v prostředí armády v případě neplnění podmínek ze strany soukromé firmy. Byl analyzován právní spor o dělbu práce při zabezpečování údržby a oprav vojenských letadel mezi logistickými středisky vzdušných sil a soukromými průmyslovými podniky. Tento spor vznikl proto, že nebyl dodržen federální zákon, který stanovil pravidlo „pravidla 50/50“. Soukromé firmy chtěly zabezpečovat a zabezpečovaly větší část oprav, než stanovených 50 %.

Na základě tohoto sporu došlo se k poznání, že je nutné zajišťovat opravy a údržbu vojenské techniky, anebo techniky používané ozbrojenými silami alespoň částečně organickými prostředky vzdušných sil bez ohledu na ekonomické faktory, které mohou destabilizovat soukromý průmysl.

Byla provedena kritika rostoucí závislosti vzdušných sil na vnějších zdrojích, která je zbavuje infrastruktury nezbytné pro krizové situace a vydává je na milost dodavatelům při zajišťování výrobků s služeb životně důležitých pro rozvinutí sil za krize [24].

Jako shrnutí uvedu postup při zapojování vnějších zdrojů na příkladě rozhodování a uzavření kontraktu na využití vnějších zdrojů v ozbrojených silách USA:

- vypracování návrhu,
- předložení návrhu ke schválení služebním postupem,
- specifikace parametrů projektu,
- předání projektu soukromým firmám s žádostí o předložení nabídek,
- vypracování státní nabídky (COMPARE) jako hodnotícího kritéria efektivnosti projektu,
- vyhodnocení předložených nabídek,
- výběr dodavatele,
- jestliže dodavatel nabídne cenu nižší [25] než vypracovaná státní nabídka (COMPARE), získá kontrakt [26].

Otázky výkonu dodavatele služeb

Základním požadavkem každého velitele složky je, aby dodavatel služeb byl schopen okamžitě pružně reagovat na vniklou potřebu, což se týče především situací, v nichž se započne s bojovými operacemi. To, že v takových situacích sehrává pružná podpora službami kritickou úlohu, je mimo jakoukoli diskuzi. Uvádí se, že americké vzdušné ozbrojené síly nejsou schopny plnit náročné úkoly v rámci svých misí bez včasné podpory, a neschopnost dodavatele poskytnout včas požadované služby by je mohla vážně ohrozit.

Neustálá redukce ozbrojených sil a „outsourcing“ vedly k vytvoření situace, kdy ozbrojené síly nemají již žádné rezervní kapacity, kterými by mohly vyplnit díry v případě výpadku civilního dodavatele služeb. Tento výrok byl učiněn v době, kdy jeden Američan z padesáti nasazených v Perském zálivu byl civilista; v případě konfliktu v Bosně byl již tento poměr 1:10 [27].

Otázka nákladů

Hlavním motivem pro přesouvání podpůrných funkcí do oblasti veřejné/privátní soutěže je všeobecně přijímaný předpoklad, že konkurence soukromého sektoru umožní dosáhnout značných úspor vládních financí a dojde ke zlepšení kvality podpůrných činností. Jednotlivé analýzy sice udávají poněkud odlišné potenciální úspory, v typickém případě se však předpokládají přibližně ve výši 30 %. Předpoklad o takové výši úspor se většinou opírá o taková fakta, jako je schopnost privátního sektoru udržet pod kontrolou výši mezd, otázka nutnosti platit důchody či jiné dávky vojákům či civilním federálním zaměstnancům, předpoklad, že zaměstnanci civilního sektoru se vyznačují větší schopností pružného pracovního nasazení (obzvláště v kontrastu s civilními federálními zaměstnanci, kteří jsou často organizováni v odborech). Jiné zdroje sice neudávají tak vysoké úspory, jak bylo uvedeno výše, nicméně se zde udává zhruba 9 % redukce nákladů a odpovídající zvýšení kapacity a kvality.

Dřívější studie federálních kontraktů „outsourcingu“ naznačují že, i když se předpovídají úspory v rozmezí 20-30 %, tyto předpovědi jsou často založeny na počátečních odhadech, a neodpovídají dlouhodobým skutečným úsporám. Skutečné úspory jsou často podstatně nižší, v některých případech dokonce i nulové ...

Do výpočtu celkových nákladů kontraktu je třeba započítat i dodatečné náklady související s poskytováním ochrany soukromým firmám v průběhu jejich nasazení [28]. Tato otázka se stává velmi aktuální především díky růstu intenzity služeb podpory poskytovaných soukromým sektorem. Většina dodavatelů služeb podpory není schopna zajistit vlastními prostředky bezpečnost pracovníků v zápolí, a spoléhá se v tomto ohledu na armádu. Tím se však úkoly armády komplikují a vznikají jí dodatečné problémy se zdroji.

V současné době mohou soukromé firmy při zabezpečování takových ochranných služeb těžit z výhody relativně nízkých nákladů na výcvik, protože často zaměstnávají bývalé vojáky, kteří jsou již vycvičení a mají již osvědčení o bezpečnostních prověrkách a další nutné atributy, které jim umožňují splnit rychle podmínky kontraktu a jsou schopni plnit i úkoly ochrany dodávaných služeb, včetně ochrany před zbraněmi hromadného ničení.

Najímání bývalého vojenského personálu umožňuje soukromému sektoru výrazně snížit náklady na výcvik a bezpečnostní prověrky. Avšak s postupujícími procesy „outsourcingu“ a redukce rezortu obrany lze téměř s jistotou očekávat, že tyto náklady v budoucnu porostou. Ve vojenském tisku se uvádí, že všechny tyto faktory povedou ve svém úhrnu k tomu, že faktické úspory spojené s využíváním služeb privátních dodavatelů pro zabezpečení podpory americké armády při nasazení v bojových akcích budou menší, než jak se předpokládalo.

Doporučuje se, aby při určování, zda nějaká funkce podpory vojenského nasazení, která se považuje za komerční, by měla být skutečně učiněna předmětem kompetice, je třeba se rozhodovat velice opatrně a opatřit si napřed detailní analýzy trhu. V těchto analýzách se musí pracovat se skutečnými celkovými náklady spojenými se zabezpečováním dané funkce privátním sektorem (do nichž musejí být zahrnuty i výše uvedené faktory). Zdůrazňuje se také, že je třeba, aby tyto analýzy zahrnuly i otázku, zda by podobné úspory nákladů nemohly být dosaženy přestavbou vojenských organizací, obzvláště pokud by byly odstraněny různé statutární a regulační bariéry.

Nebude-li se pokračovat v zapojování vnějších zdrojů, může to mít za následek celkové snížení potenciálu konkurenčního trhu s jistým typem dodavatelů podpůrných služeb pro armádu. Pokud skutečně dojde k redukci tohoto trhu a zmenší se počet dodavatelů, schopnost těchto dodavatelů dosáhnout dostatečně vysokého tržního zisku se bude zmenšovat, nebude-li armáda ochotna platit vyšší ceny za poskytované služby.

V kombinaci s faktory, jakými jsou např. požadavek preferovat prodloužené kontraktní období, který je prosazován v rámci iniciativy akviziční reformy, úzká spolupráce mezi dodavateli a vládou při vymezování požadavků na parametry dodávaných služeb a snížení schopnosti samotné armády zabezpečovat tyto služby vlastními silami, se kterým je v budoucnosti třeba počítat, by další pokračování aktivit konkurenčního zdrojování mohlo vést k situaci, kdy by bylo nutno dotovat vysokými částkami privátních dodavatelů s cílem udržet jejich schopnost poskytovat tyto základní služby. Využívání konkurenčního zdrojování motivované vyhlídkou na střednědobé úspory nákladů může mít za následek dražší zabezpečování služeb podpory soukromými dodavateli.

Redukce amerických ozbrojených sil probíhající v posledních deset letech se již citelně dotkla početných stavů personálu, který je k dispozici pro plnění úkolů podpory službami, k čemuž dochází v situaci, kdy narůstá počet a náročnost operací zabezpečovaných personálem v aktivní službě vyčleněným pro úkoly podpory službami. Je sice třeba připustit, že uchýlení se k „outsourcingu“ s cílem zmírnit dopady redukce ozbrojených sil a jejich přetíženost úkoly

při zabezpečování misí bylo do jisté míry úspěšné, nicméně se také začínají ukazovat jisté nedostatky tohoto řešení jak například uvádí americký vojenský tisk [29].

Zároveň se uvádí, jestliže se bude i nadále pokračovat v outsourcingu těchto funkcí, je na druhé straně třeba, aby se ozbrojené síly začaly zabývat řešením problému úbytku vycvičeného vojenského personálu. Jakmile totiž začnou síly zabezpečovat tyto funkce formou outsourcingu, bude obtížné udržet personál s odpovídajícími dovednostmi v armádě. Je tomu tak proto, že neexistuje žádná záruka, že se ozbrojeným silám podaří po outsourcingu těchto funkcí udržet si technické know-how v odpovídajících oblastech, nebo že si adekvátní znalostní základnu dokáží udržet dodavatelé (aniž by přitom došlo k značnému navýšení nákladů), což platí především tam, kde se používají relativně krátkodobé kontrakty (s kratším než-li pětiletým základním obdobím). Jedním z možných řešení tohoto problému je prostě **vyjmout jisté klíčové funkce z kompetice**, tak jak to např. vzdušné ozbrojené síly učinily v případě více nežli 600 systémů jednotek nasaditelných v zahraničí [30].

Vzdušné ozbrojené síly to odůvodnily tím, že tato zařízení musí být obsluhována vojenským personálem, protože je třeba mít záruky, že personál zabezpečující provoz těchto zařízení bude řádně vycvičen a bude vázán vojenskou povinností při zabezpečování úkolů v situaci nasazení.

Mezi problémy, které byly v souvislosti s touto otázkou identifikovány, patří:

- ☐ kontrakty, které byly uzavřeny, nevěnovaly dostatečnou pozornost otázce integrace na bojišti,
- ☐ personál nasazený na bojišti se musel potýkat s problémy vyplývajícími z nekonsistentního organizačního zabezpečení,
- ☐ toky služeb a materiálů zabezpečovaných dodavatelem nebyly integrovány pod řízením CINC (Commander-in-Chief, vrchní velitel),
- ☐ nekoordinovaný tok personálu dodavatele do oblasti bojiště ztěžoval úkoly CINC při zabezpečování ochrany sil, ošacení, ubytování, zdravotních služeb, dopravy a právních aspektů.

Účastníci operací udávali jako hlavní příčiny vzniklých problémů jednak to, že ministerstvo obrany se při zabezpečování služeb příliš spoléhalo na civilní dodavatele, jednak malou koordinaci činností mezi komunitou zabezpečující akvizici a komunitou zabezpečující logistiku, a konečně také absenci standardů a jednoznačně definovaných požadavků v procesu plánování.

V důsledku těchto nedostatků se v téměř všech válečných hrách, které vyžadovaly dlouhodobější podporu službami, projeví následující negativní jevy [31]:

- ☐ volný tok personálu, materiálu a techniky, při kterém nebyla zabezpečena adekvátní viditelnost bojiště,
- ☐ následné vytvoření multiplicitních podpůrných mechanismů, které komplikovaly koordinaci logistiky na bojišti,
- ☐ nedostatky v oblasti ochrany sil, podpory operací a právního zabezpečení,
- ☐ nedostatečná integrace informačních systémů civilního dodavatele a MO.

Závěr

V závěru bych se pokusil o zohlednění některých poznatků a uvedl rizika outsourcingu při realizaci v ozbrojených silách. Chceme-li totiž vymezit rizika outsourcingu, je nutné nejdříve uvést, že dvě z níže uváděných rizik jsou zvláště nebezpečné:

- ☐ ztráta vědomostního potenciálu specializovaných vojenských činností,
- ☐ neschopnost posoudit ekonomickou výhodnost nakupovaných činností.

Dále sem patří:

- ☐ rozhodnutí pro outsourcing je často nezvratné [32],
- ☐ pro organizaci je téměř nemožné později znovu vybudovat daný systém s moderní technologií a vysoce kvalifikovaným personálem,
- ☐ dodavatel může získat vůči svému klientovi velmi silnou vyjednávací pozici,
- ☐ současně se může ukázat že výhody outsourcingu jsou z hlediska dlouhodobého nezajištěné,
- ☐ ztráta kontroly nad zabezpečovaným systémem,
- ☐ neschopnost organizace posoudit (vyhodnotit) pečlivost, hospodárnosti (kvality) plnění smluvních povinností,
- ☐ nedostatečné pochopení potřeb organizace,
- ☐ zneužití znalostí o systému odběratele,
- ☐ časté střídání dodavatelů služeb – má-li totiž outsourcing nějakou cenu musí organizace spolupracovat s jedním partnerem, který umí strategicky profesionálně myslet a který je dlouhodobě seznámen s činností organizace,
- ☐ vyčleňování přesáhne svůj cíl – může nastat např. kdy organizace svěří jednomu dodavateli služeb provádění určitých služeb a současně i kontrolu jejich nákladů (nebo organizace není schopna provést kontrolu nákladů /věcnou/),
- ☐ totální outsourcing obslužných činností je utopíí.

Podle zkušeností z komerční sféry nejrychlejší cestou jak **rychle** snížit vysoké náklady je rozpustit některá „oddělení“ a kupovat jejich výkony od externích podniků. Velké podniky to dělají tak, že zaměstnanci rozpuštěných oddělení mohou založit samostatný podnik služeb od nějž si bývalý zaměstnavatel kupuje potřebné výkony. Je nutno dodržet tři zásady:

1. Organizace nesmí jen chtít snížit náklady a propustit zaměstnance – cílem musí být zabezpečovací funkce optimalizovat, a také je pak využívat.
2. Organizace musí mít dostatečný objem obchodní činnosti a potřebné know-how (velký podnik).
3. Vyčlenění pracovníci musí mít podnikatelskou vůli podnik služeb (řídit) aktivně jej provozovat.

Při zapojování vnějších zdrojů vzniklých z bývalých vojenských těles je nutno brát do úvahy subjektivní problémy. Především je nutné přezkoumat možnosti kooperace a zvážit zda by nešlo propojit know-how různých směrů tak aby vznikl tržně schopný podnik služeb. Existuje tu však potencionální nebezpečí úspěšného osamostatnění, které se skrývá ve vztazích mezi mateřskou organizací a vyčleněnou organizací. Zde musí dojít:

- ☐ ke kompetenci a decentralizace kontaktů mezi „podnikem služeb“ a jejich zadavatelem,

- ❑ ve styčných bodech musí být zabráněno úniku know-how z organizace (tím je zajišťována možnost návratu k vlastním spec. útvarům či výkonům).

Při posuzování otázky, zda je outsourcing efektivní, je třeba považovat za absolutně základní zabezpečení viditelnosti operací velitelem a zabezpečení jejich říditelnosti velitelem, a schopnosti dosažení integrace činnosti s civilním dodavatelem služeb.

To vše musí být zabezpečeno spolehlivými mechanismy a nikoli pouze na základě spoléhání se na dodavatele na bázi principu „můžete mi věřit“. Má-li tato koncepce v ozbrojených silách opravdu fungovat, je třeba, aby byla důkladně promyšlená, a aby zohlednila jak výhody, tak nevýhody využívání služeb privátního sektoru v jistých oblastech. Do stadia zralosti je možno ji dopracovat jen tehdy, když se jasněji vymezí následující okruhy:

- ❑ zdokonalení partnerských vztahů prostřednictvím speciálních kontraktačních pravidel a prostřednictvím vypracování a implementace standardů akviziční politiky a definice požadavků na podporu službami,
- ❑ jasným vymezením toho, které funkce musí být zabezpečovány vojenským personálem, a které mohou být zabezpečovány privátním sektorem,
- ❑ vytvořením integrovaných informačních systémů pro nasazený personál dodavatele služeb a jednotky ozbrojených sil účastníci se daných operací,
- ❑ integrací logistické podpory či podobných konstruktů v logistickém plánování,
- ❑ rozšíření společných a koordinačních workshopů (seminářů) ozbrojených sil, které by měly zahrnout používání logistické podpory či jiných konstruktů, jež mají klíčový význam pro podporu službami,
- ❑ účasti vysoce postavených představitelů firem, které mají na základě již uzavřeného kontraktu být připraveny na své případně nasazení, na cvičeníh v terénu.

Následující kritéria by měla být brána do úvahy při jednání o nasazení mimo území republiky:

- ❑ zvážení toho, jaký typ služeb bude pro nasazení mimo území ČR potřebný,
- ❑ jakou délku nasazení je v případě daného typu služeb třeba předpokládat,
- ❑ jaká je pravděpodobnost toho, že daná služba bude v případě nasazení k dispozici ve stavu bojové připravenosti,
- ❑ odhad míry rizika, kterému zaměstnanec civilního sektoru vystaví další civilní či vojenský personál v případě nasazení v bojové situaci,
- ❑ analýza toho, jaké dopady bude mít využívání rozličných „směsí“ veřejné a soukromé techniky, resp. personálu, na flexibilitu a efektivitu nasazení ozbrojených sil,
- ❑ měly by se vzít v úvahu dopady využívání služeb civilních dodavatelů jak při nasazení, tak na v jednotkách logistické podpory,
- ❑ sestavení přehledu potřeb jednotlivých druhů služeb v pravděpodobných typech nasazení (regionální konflikty verus humanitární operace apod.)

K eliminaci nedostatků zapojování vnějších zdrojů bychom měli:

- ❑ definovat základní kompetence a procesy organizace,
- ❑ stanovit úroveň vlastních výkonů v porovnání s nejlepším externím podnikem v jednotlivých oblastech služeb,
- ❑ porovnat vlastní provedení výkonů s externě dodávanými výkony (náklady),

- ❑ určit alternativy postupů vyčleňování,
- ❑ stanovit rozsah vyčleňování (poměr vlastních a dodaných výkonů),
- ❑ diagnostikovat rizika a shrnout pozitiva (přínosy),
- ❑ zvolit a zavést optimální alternativu.

Outsourcing má své opodstatnění v podmínkách rezortu ministerstva obrany. Jeho uplatňování však musí přísně vycházet ze zkušeností v bližším a vzdálenějším okolí AČR. Cílem nebo kritériem pak musí být:

- a) zvýšení kvality dodávaných služeb,
- b) zvýšení možnosti plně se soustředit na základní úkoly (cíle) v rezortu, resp. AČR,
- c) snižování nákladů.

Poznámky:

1. KRČ, M. Outsourcing v ozbrojených silách. *Finance a armáda*. Sborník ze semináře. 18. června 2002. VVŠ PV Vyškov, Vyškov 2002, s. 99.
2. Komplexní analýza je ve sborníku z konference v roce 1997 v Praze. In: *Úloha soukromého sektoru v rámci obrany státu*. Sborník přednášek ze semináře NATO konaného ve dnech 28. a 29. dubna 1997 v Praze, 1. vyd. Praha: MO ČR, 1997. ISBN 80-86049-10-8. Tento seminář zobecňoval poznatky, které byly získány do poloviny 90. let. Jako další příklad uvádíme studii Ústavu strategických studií Vojenské akademie v Brně. Jsou zde popisovány zkušenosti ze zapojování vnějších zdrojů do prostředí obrany na příkladech americké, německé, britské, kanadské, norské a rakouské armády ve druhé polovině 90. let. Struktura studie je následující: Obecné vymezení outsourcingu, Praktický příklad outsourcingu v civilním sektoru, Outsourcing v ozbrojených silách jako problém státní versus soukromí dodavatelé, Americké, Německé, britské, kanadské, norské a rakouské zkušenosti ze zapojování vnějších zdrojů, Zabezpečovací služby obecně vhodné k zajišťování pomoci vnějších zdrojů v podmínkách rezortu obrany, Základní problémy při zapojování vnějších zdrojů v prostředí obrany, Vliv na zadávání zakázek, Obecné výhody proti zapojování vnějších zdrojů v prostředí zabezpečení obranných potřeb, Obvyklé výhody vůči zapojování soukromého sektoru do zabezpečení obrany, Přednosti zapojování vnějších zdrojů v prostředí obrany, Výhody podpůrných aktivit armády, Nevýhody podpůrných aktivit pro armádu, Zvýšení hospodárnosti armády při zapojení podpůrných aktivit, Zvýšení výkonnosti armády při zapojení podpůrných aktivit, Možný přístup k hodnocení podporujícího rozhodnutí o koupi služby či vlastní realizaci ozbrojenými silami, Cíle při rozhodování o zapojení vnějšího zdroje, Základní fáze při zapojování vnějších zdrojů, Outsourcing a speciální technika, Uzavírání kontraktů v rámci zapojování vnějších zdrojů, Rámec principál – agent, Efektivní kontraktace, Omezení zapojování vnějších zdrojů ve výzkumu a vývoji, Rozsah kompetice při zapojování vnějších zdrojů, Možné oblasti zapojování vnějších zdrojů v armádě, Shrnutí problematiky outsourcingu, In: Krč, M.: *Možnosti využití outsourcingu v podmínkách ozbrojených sil, zkušenosti států NATO*. Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně, Brno 2002, s. 61.
3. PAUSCH, M., F. "Force deployments and support services contractors. Running out of gas?" *Air Force Journal of Logistics*. Volume XXIV, Number 1, 2000, s. 7-8.
4. SHUE, R.: Zvyšování bojeschopnosti zapojováním vnějších zdrojů. *Úloha soukromého sektoru v rámci obrany státu* (Sborník přednášek ze semináře NATO konaného ve dnech 28. a 29. dubna 1997 v Praze). 1. vyd. Praha: MO ČR, 1997. ISBN 80-86049-10-8. s. 105.
5. KAUCHAK, M. "Outsourcing. US military aviation." *MS&T*, 2000, XII, č. 6, s. 50.
6. WITHERS, J. R. "Contracting for depot-level maintenance." *Army Logistician*, 32, 2000, I-II, č. 1, s. 39.
7. WHITE, J. P. "Outsourcing stretches DoD dollars." *Defense*, 1996, VI, č. 3, s. 19-26.
8. *Tamtéž*.
9. *Úloha soukromého sektoru v rámci obrany státu* (Sborník přednášek ze semináře NATO konaného ve dnech 28. a 29. dubna 1997 v Praze). 1. vyd. Praha: MO ČR, 1997. ISBN 80-86049-10-8.
10. SHUE, R.: Zvyšování bojeschopnosti zapojováním vnějších zdrojů. *Úloha soukromého sektoru v rámci obrany státu* (Sborník přednášek ze semináře NATO konaného ve dnech 28. a 29. dubna 1997 v Praze). 1. vyd. Praha: MO ČR, 1997. ISBN 80-86049-10-8. s. 108.
11. BOWLING, K. "Military readiness and outsourcing depot repair." *Air Force Journal of Logistics*, 24, 2000, XII, č. 4, s. 24-25.

12. "Secretary White memorandum on Army outsourcing initiative." *Government executive Magazine*, October 10, 2002. October 4, 2002; "Military depots can't tell how much work they outsourcing." *Government executive Magazine*, October 22, 2002.
13. PAUSCH, M. "Air force deployment and support services contractor." *Air Force Journal of Logistics*, 24, 2000, III, č. 1, s. 39-40.
14. KITTIK, K. "Base operations support competitive sourcing and privatization." *Air Force Journal of Logistics*, 25, 2001, IX, č. 3, s. 8.
15. SHUE, R. Zvyšování bojových schopností zapojováním vnějších zdrojů. *Úloha soukromého sektoru v rámci obrany státu* (Sborník přednášek ze semináře NATO konaného ve dnech 28. a 29. dubna 1997 v Praze). 1. vyd. Praha: MO ČR, 1997. ISBN 80-86049-10-8, s. 108.
16. Tento proces nese odborný název - Competitive sourcing.
17. PAUSCH, M., F. "Air force deployments and support services contractors. Running out of gas?" In: *Air Force Journal of Logistics*. Volume XXIV, Number 1, 2000, s. 8.
18. *Tamtéž*, s. 9.
19. *Tamtéž*, s. 9.
20. "Army Secretary approves massive outsourcing plan." *Government executive Magazine*, October 10, 2002.
21. "Outsourcing trend demands closer examination." *Signal*, 55, 2000, XI, č. 3, s. 46.
22. "Outsourcing the sinews of war: contractors logistics." *Military Review*, 2001, č. 5, s. 73.
23. *Tamtéž*, s. 83.
24. BUTLER, A. "Loggies vs. contractors." *Air Force Magazine*, 84, 2001, I, č. 1, s. 66-69.
25. Je to podle velikosti kontraktu, buďto o 2 mil. USD nebo o 10 mil. USD.
26. LAVADOUR, J., CUNNINGHAM, W. "Pitfalls of the A-76 process." *Force Journal of Logistics*, 2001, XII, č. 4, s. 38-40.
27. PAUSCH, M. F. "Air force deployments and support services contractors. Running out of gas?" *Air Force Journal of Logistics*. Volume XXIV, Number 1, 2000, s. 9.
28. S touto problematikou se setkala i naše armáda v roce 1990 při vojenském nasazení „Pouštní bouře“. Civilním osobám cizí národnosti plnící úkoly ve prospěch armády jsme museli zabezpečovat vojenskou ochranu, včetně dodání prostředků ochrany před chemickými zbraněmi.
29. PAUSCH, M. F. "Air force deployments and support services contractors. Running out of gas?" *Air Force Journal of Logistics* Volume XXIV, Number 1, 2000, s. 14 -15.
30. *Tamtéž*, s. 14.
31. *Tamtéž*, s. 12.
32. KRČ, M. Outsourcing v ozbrojených silách. *Finance a armáda*. Sborník ze semináře. Vyškov: VVŠ PV Vyškov, 18. června 2002. s. 99.

Pro naprostou většinu (91 %) Američanů, na rozdíl od Evropanů (64 %), je mezinárodní terorismus hlavní hrozbou, a proto mají zájem, aby zbraně hromadného ničení se nedostaly do rukou Al Kajdy, aby Saddám neposkytl zbraně hromadného ničení fanaticům, přesvědčeným, že vraždami vykonávají vůli Alláha.

Ota Ulč
Bush, Saddám, svět
Nový Polygon
květen 2003

Bundeswehr čekají zásadní změny. Německá armáda se má ještě více vzdálit dosavadnímu modelu obrany země a má se naopak soustředit na asymetrické způsoby vedení válek a na boj s terorismem, který nejvíce ohrožuje moderní civilizaci. Sociálnědemokratického ministra ale v letošním roce ještě čeká střet s koaličním partnerem, Stranou zelených, protože Peter Struck zamýšlí nasazovat v budoucnu vojáky na území Německa jak proti teroristům, tak na ochranu obyvatel, infrastruktury atd. Toto téma bylo dosud v berlínské vládní koalici v podstatě tabu. Zeleným se také nezamlouvá, že má zůstat zachována branná povinnost, což odporuje trendům v řadě dalších armád Evropy. Dalším problémem je délka základní vojenské služby, jež je dosud devět měsíců, ale už nějakou dobu se diskutuje o možném zkrácení na půl roku. Ministr obrany Struck plánuje další snížení početních stavů Bundeswehru z 285 na 270 tisíc. Debatuje se i o snížení až na 240 000. Jestli i nadále armáda o současných počtech vystačí s rozpočtem 24 miliard eur ročně, to je otázka.

Změna mezinárodního bezpečnostního prostředí podnítila velmi podstatné zásahy do struktury armád evropských členů NATO v souvislosti s adaptací na nové úkoly Aliance. Jednou z těchto armád je i armáda německá. V Německu probíhá od roku 2000 velmi ambiciózní reforma Bundeswehru, která bude předmětem této studie. Rozboru jednotlivých koncepcí a zahraničně politickým okolnostem reformy německé armády nebude věnována větší pozornost a budou pouze zmíněny, protože se jimi již autor zabýval na stránkách tohoto časopisu (Vojenské rozhledy 3/2002), nehledě na skutečnost, že reforma německé armády je předmětem zájmu i jiných badatelů. Cílem této studie je zejména ukázat na možná úskali realizované reformy ohrožující její úspěšné dokončení. V první části stati autor proto stručně představí jednotlivé koncepce, ve druhé části se bude věnovat dosavadnímu průběhu reformy a ve třetí části poukáže na možná úskali.

Koncepce reformy Bundeswehru a její cíle

Již při nástupu rudo-zelené koalice k moci v roce 1998 se obě levicové strany shodly na svolání komise k reformě Bundeswehru, což potvrdily v koaliční smlouvě. Hlavním důvodem reformy je potřeba přizpůsobit německou brannou moc charakteru současného mezinárodního bezpečnostního prostředí. Nejprve provedla nová vláda mapování situace v německé armádě, k čemuž posloužilo zpracování dokumentu s názvem „Bestandaufnahme der Bundeswehr an der Schwelle zum 21. Jahrhundert“. Na jaře 1999 byla sestavena komise „Gemeinsame Sicherheit und Zukunft der Bundeswehr“ v čele s Richardem Weizsäckerem s velmi obsáhlým a ambiciózním úkolem. Úkol komise spočíval v komplexní analýze bezpečnostní situace ve světě, ve vyhodnocení bezpečnostních hrozeb a předpokládaných úkolů Bundeswehru, zejména ale v návrhu jeho rozsahu, organizační struktury, způsobu rekrutace, výcviku a výzbroje. Dne 23. 5. 2000 předala komise závěrečnou zprávu pod názvem „Gemeinsame Sicherheit und Zukunft der Bundeswehr“.

Přestože o nutnosti reformovat německou armádu se postupně od poloviny 90. let tvoří konsenzus v rámci německé politické elity, hlavní impulzy pro – ve srovnání s vývojem 90. let – dosud bezprecedentní reformu německé branné moci zahájenou v roce 2000 přišly ze zahraničí. Těmi nejzávažnějšími impulzy bylo schválení Iniciativy obranných schopností (*Defense Capabilities Initiative - DCI*) na vrcholném setkání Severoatlantické aliance v dubnu 1999 ve Washingtonu a vyhlášení *European Headline Goal (EHG)* na summitu Evropské unie v Helsinkách. Jak v této souvislosti upozorňuje Harald Kujat „*Budoucí úkoly Bundeswehru vyžadují odklon od tradičního důrazu na obranu teritoria*“ [1].

Souběžně s tímto dokumentem byla vypracována zpráva tehdejšího generálního inspektora Bundeswehru Hanse Petra Kirchbacha s názvem „*Eckwerte für die konzeptionelle und planerische Weiterentwicklung der Bundeswehr*“. Generální inspektor ve své koncepci reformy navrhoval redukci Bundeswehru na 290 000 vojáků, zkrácení základní vojenské služby na 9 a 7 měsíců s častějšími cvičeními při počtu 85 000 vojáků základní služby (104 000 povolanců za rok), výstavbu sil krizové reakce disponujících 157 000 vojáků, větší důraz na získání schopností k provádění celé škály operací krizového managementu mimo teritorium Německa a omezení počtu civilního personálu na 109 000. K jeho návrhům patřila dále redukce a reorganizace velitelských struktur, opatření ke zlepšení hospodárnosti a zlepšení spolupráce se soukromým sektorem [2].

Ministerstvo obrany v souvislosti s reformou Bundeswehru předložilo 5. června 2000 dokument „*Die Bundeswehr sicher ins 21. Jahrhundert. Eckpfeiler für eine Erneuerung von Grund auf*“. **Dle obecných rysů této koncepce v současnosti probíhá transformace německé armády, neboť její jádro se stalo součástí vládního rozhodnutí.** Shody a rozdíly výše uvedených koncepcí srovnává **tab. 1.** Německá vláda implementovala jádro koncepce zpracované plánovacími

	Weizsäcker	Eckpfeiler	Kirchbach	Legenda
1.	240	277	290	1 – velikost Bundeswehru
2.	140	150	157	2 – počty sil krizové reakce
3.	25	77	85	3 – počty vojáků základní služby
4.	10	9 (23)	9 (23)	4 – délka základní vojenské služby
5.	KM+OT	OT+KM	OT+KM	5 – filozofie výstavby Bundeswehru
6.	Ano	Ano	Ano	6 – modernizace
7.	Ano	Ano	Ano	7 – multinacionalita
8.	Ano	Ano	Ano	8 – rozpočet
8.	Navýšení	Stávající	Navýšení	KM – krizový management OT – obrana teritoria

Tabulka č. 1: Srovnání koncepcí reformy Bundeswehru

oddělením ministerstva obrany pod vedením Haralda Kujata do dokumentu „*Eckpfeiler für die konzeptionelle und planerische Weiterentwicklung der Streitkräfte*“ z 14. června 2000.

Jak upozorňuje architekt reformy Harald Kujat, nový profil schopností německé armády se opírá o vybudování schopnosti k přenosu informací na strategické, operační a taktické úrovni, zlepšení schopnosti k velení na národní a multinacionální úrovni, vybudování kapacit ke strategické mobilitě a vysoké flexibilitě a mobilitě v operačním nasazení, zlepšení účinnosti v nasazení, zlepšení logistických schopností s důrazem na udržení jednotek v nasazení a zlepšení schopnosti vojsk přežít na moderním válčišti [3].

V průběhu reformy německá vláda několikrát mírně korigovala některé její parametry, například navýšila početní stavy speciálních jednotek o 5000 vojáků [4]. Po drobných úpravách

politického zadání, které ale prozatím nesouvisejí se změnami ve vrcholovém managementu, kdy došlo například k mírnému navýšení celkového početního stavu německé branné moci, má být cílovým stavem v roce 2006: získání schopností plnit rozšířené úkoly Bundeswehru a mezinárodních závazky; multinacionální orientace Bundeswehru; odstranění duplicitních kapacit v rámci jednotlivých složek německé armády; zhospodárnění provozu Bundeswehru a zvýšení efektivity; redukce tabulkových počtů Bundeswehru na 282 400 mužů a žen; zvýšení počtu vojáků z povolání a vojáků na čas ze současných 186 000 na 202 400 tisíc; posílení „sil krizové reakce“ (*Einsatzkräften*) na 150 000 vojáků; získání schopnosti provádět jednu operaci mimo území Německa v síle 50 000 vojáků po dobu 12 měsíců, nebo dvou menších v rozsahu 10 000 vojáků teoreticky neomezeně dlouho; zachování všeobecné branné povinnosti a základní vojenské služby při předpokládaném počtu 53 000 vojáků devítiměsíční základní služby a 27 000 dobrovolně děsloužících vojáků; vyčlenění 22 000 tabulkových míst pro získávání civilní kvalifikace vojáků; redukce počtu občanských zaměstnanců ze 120 000 na 80–90 000 v roce 2010; uzavření 61 posádek a podstatné zmenšení 40 posádek; navýšení investičních výdajů na 30 %, a tím umožnění modernizace německé armády; centralizace velitelských struktur pod jedno mezisložkové velitelství; zvětšení atraktivity Bundeswehru jako zaměstnavatele zlepšením platových podmínek a možností získávat civilní kvalifikaci pro děsloužící vojáky a vojáky z povolání; zachování všech principů „vnitřního vedení“ a principů „voják – občan státu v uniformě“ [5].

V průběhu roku 2003 se počínají vést debaty o případném dalším snížení početních stavů Bundeswehru na 240 000 vojáků, což prozatím německé vojenské elity vehementně odmítají.

Pokud záměry německé vlády shrneme, můžeme konstatovat, že Bundeswehr budoucnosti by měl být dle vládních představ po ukončení reformy plánovaném na rok 2006 menší, mobilnější, s pružnější velitelskou strukturou, orientovaný více než v minulosti na operace mimo teritorium Německa, redukováný o část těžkých zbraňových systémů, vybavený odpovídající technikou umožňující strategickou mobilitu, strategický průzkum a vedení boje inteligentní municí na hranici dosahu a mimo dosah prostředků protivníka a oproštěný od části podpůrných struktur, jež budou privatizovány.

Hlavním cílem je zejména zlepšení interoperability se spojeneckými armádami. Bundeswehr blízké budoucnosti by tedy měl být připraven vést jak moderní boj mimo teritorium státu, tak i operace podobající se svým charakterem spíše policejnímu zásahu, případně koloniální intervenci. Vládní záměr ale předpokládá i zachování schopnosti provést mobilizaci, navýšit početní stavy o zálohy a bránit se na teritoriu SRN. **Celkově ale vojenská schopnost vést klasický vojenský konflikt ve střední Evropě ustupuje do pozadí, jakkoli na ni není zcela rezignováno.** Jedinou konstantu při současných změnách v německé armádě představuje zachování a posílení principů „vnitřního vedení“ a „voják-občan státu v uniformě.“

Dosavadní průběh reformy

Vláda rudo-zelené koalice zahájila realizaci některých opatření souvisejících s reformou Bundeswehru ještě před přijetím koncepce reformy armády a ukončení fáze selekce navržených variant. V této souvislosti šlo zejména o uzavření smlouvy „*Rahmenvereinbarung mit Unternehmen der Wirtschaft über die Förderung der Zusammenarbeit im Bereich beruflicher Qualifizierung*“ z července 1999 zaměřené na zlepšení možností německých vojáků osvojit si kvalifikaci využitelnou mimo armádu. Cílem smlouvy je slovy Rudolfa Scharpinga, aby „každý

délesloužící voják, který přijde s civilní kvalifikací do Bundeswehru mohl Bundeswehru s vysokým stupněm civilní kvalifikace opustit" [6]. Projekt má usnadnit vojákům zahájení druhé civilní kariéry. Dále ministerstvo ještě před započatím reformy přijalo rámcovou dohodu s německými průmyslovými kruhy „*Innovation, Investition und Wirtschaftlichkeit in der Bundeswehr*“ z prosince 1999 zaměřenou na lepší prosazení ekonomických kritérií do hospodaření německé armády a rozvíjení spolupráce v oblasti modernizace německé armády.

Vlastní implementační fáze reformy německé armády započala přijetím dokumentu „*Eckpfeiler für die konzeptionelle und planerische Weiterentwicklung der Streitkräfte*“ německou vládou 14. června 2000, který navázal na dokument „*Die Bundeswehr sicher ins 21. Jahrhundert. Eckpfeiler für eine Erneuerung von Grund auf*“ zpracovaný plánovacím oddělením ministra obrany kolem Harald Kujata z 5. června 2000. Německá rudo-zelená vláda v intencích výše uvedených dokumentů započala reformu Bundeswehru. V říjnu 2000 byl přijat dokument „*Neuausrichtung der Bundeswehr. Grobausplanung. Ergebnisse und Entscheidungen*“. Ve výše uvedeném dokumentu spolková vláda rozpracovala základní směr reformy německé armády. V prosinci 2001 (platnost od 1. ledna 2002) byl přijat „*Gesetz zur Neuausrichtung der Bundeswehr*“, který vytvořil potřebné právní prostředí pro realizaci cílů reformy, neboť provedl potřebné změny 24 zákonů a služebních předpisů. Ukončení reformy Bundeswehru je i nadále předpokládán v roce 2006.

Realizaci reformy německé armády můžeme rozčlenit do tří oblastí: reforma organizačních a velitelských struktur, modernizace Bundeswehru a zvyšování hospodárnosti a konečně také v oblasti personálu, což v praxi znamená snižování početních stavů a zvyšování atraktivity Bundeswehru jako zaměstnavatele.

V oblasti reformy organizačních a velitelských struktur na „*Neuausrichtung der Bundeswehr. Grobausplanung. Ergebnisse und Entscheidungen*“ navázalo 16. února 2001 rozhodnutí o budoucí struktuře posádek ve SRN, které je obsaženo v dokumentu „*Die Bundeswehr der Zukunft. Ressortkonzept Stationierung*“. Velmi významnými kroky byla rozhodnutí týkající se reformy posádek. Německá vláda na straně jedné přistoupila k jejich redukci, ale na straně druhé zohlednila představy zemí a obcí, čímž se vzdala možných úspor ve výši zhruba 500 mil. DM (250 mil. euro) [7]. Na základě přijaté varianty bude Bundeswehr dislokován v 541 obcích, což znamená, že zachováno zůstane 90 % posádek. U 39 posádek dojde k podstatné redukci personálu a celkem 61 posádek, z toho 21 malých, bude zavřeno. Redukcí počtu posádek a redukcí velikosti velké části posádek uspoří Bundeswehr 16 % stávajícího personálu [8].

V průběhu roku 2003 se ale v Německu opět otevírá diskuze o další redukci posádek, vynucené nedostatečným financováním reformy a vedené za účelem uvolnění finančních zdrojů pro jiné oblasti. V dubnu 2001 dosáhlo operační způsobilosti „*Streitkräfteunterstützungskommando*“. Ve stejném měsíci byl zřízen „*Bundesbesamt für Informationsmanagement und Informationstechnik der Bundeswehr – IT-AmtBw*“. V červnu 2001 bylo uvedeno do operační způsobilosti „*Einsatzführungskommando*“ v Postupimi určené pro velení probíhajícím operacím Bundeswehru. V rámci redukce a reorganizace velitelských struktur bylo posíleno postavení generálního inspektora. Naopak některé nové struktury nově vznikly. V této souvislosti jde zejména „*Einsatzrat*“, jejímž účelem je podporovat vrchního velitele (v době míru ministr obrany, v době války kancléř) při plánování, přípravě a vedení operací Bundeswehru a o „*Rüstungsrat*“ harmonizující pod předsednictvím generálního inspektora vyzbrojování Bundeswehru. V rámci slučování logistické organizace jednotlivých složek vznikla „*Streitkräftebasis*“, odpovědná za logistiku v rámci celé německé armády.

Pro modernizaci Bundeswehru a zlepšení hospodárnosti v září téhož roku 2000 zřídila spolková vláda „Gesellschaft für Entwicklung, Beschaffung und Betrieb – GEBB“. Úkolem společnosti je poskytovat poradenskou činnost při výběru variant v oblasti nákupů, provozu, financování, platebních možnostech, privatizaci nepotřebného majetku atp. V březnu 2001 byl schválen dokument „Das Material und Ausrüstungskonzept“. Z hlediska dosažení cílů reformy německé armády v oblasti zvýšení vojenských schopností je nutné zdůraznit získání souhlasu politických orgánů (zejména vojenského výboru Spolkového sněmu) s plánem nákupů nových zbraňových systémů v prosinci 2001 a březnu 2002. Šlo zejména o radarové systémy SAR Lupe, korvety K 130, průzkumná vozidla FENNEK, transportní letouny Airbus A 400M, tankovací letouny A 310, datový systém MIDS a některých dalších zbraní.

V této souvislosti je nutné vzít v úvahu, že některé projekty modernizace německé armády již několik let probíhají. Jde zejména o vývoj, nákup, případně modernizaci vrtulníků NH-90 a Tiger, bojových superponiků Eurofighter a Tornádo a protiletadlových systémů Patriot. Celkem byly v letech 1998–2001 za vlády rudo-zelené koalice uzavřeny kontrakty na modernizaci Bundeswehru v úhrnné výši téměř 12 mld. euro (bez A 400M). [9] Přestože některé z těchto projektů pocházejí ještě z období studené války (např. Eurofighter), celkově měla prioritu výzbroj potřebná pro provádění širokého spektra operací krizového managementu mimo teritorium SRN, ovšem přirozeně upotřebitelná i při obraně země. Rozdělení investičních výdajů dle německých priorit v rámci DCI shrnuje tab. 2.

Oblast	Částka v mil. euro
Velení	127
Průzkum	764
Transport	2439
Účinnost v nasazení	3500
Délka nasazení	147
Schopnost přežít na bojišti	3398
Jiné	1568
Celkem	11 943

Tabulka č. 2: Rozdělení investičních výdajů dle DCI [22]

V roce 2003 bylo rozhodnuto o nákupu 60 transportních letadel A 400M místo původně uvažovaných 72. V každém případě pokud se podaří tento nákup skutečně realizovat, bude to znamenat významné zlepšení německých schopností strategického transportu. V dnešním Německu se také pozvolna otevírá debata o dalším snížení počtů těžké techniky, která je částečně iniciována generálním tajemníkem NATO George Robertsonem.

V rámci reformy personálu byly od prvního ledna 2001 v německé armádě na základě rozhodnutí justice zpřístupněny ženám všechny posty, včetně postů u bojových jednotek. Od ledna 2002 vstoupila v platnost změna odměňování vojáků Bundeswehru zvyšující atraktivitu služby, neboť se tím otevřela cesta ke zvýšení platu nebo povýšení 42 000 vojáků. Od dubna 2002 byly reformovány kariérní postupy praporčíků, rotmistrů a vojáků na čas. Reforma Bundeswehru v oblasti personální struktury a zvýšení atraktivity armády jako zaměstnavatele má ale i další dimenzi, totiž dimenzi zvyšování civilní kvalifikace vojáků pro jejich snadnější uplatnění po ukončení služby.

Na základě „Rahmenvereinbarung mit Unternehmen der Wirtschaft über die Förderung der Zusammenarbeit im Bereich beruflicher Qualifizierung“ z roku 1999 uzavřel Bundeswehr dohody o prohlubování civilní kvalifikace vojáků do roku 2002 celkem s 56 průmyslovými a obchodními komorami a s 49 komorami řemeslníků. Celkem se jedná o více než 1600 jednotlivých případů spolupráce v této oblasti [10]. O pozornosti věnované v německé armádě civilní budoucnosti vojáků svědčí vyčlenění celkem 22 000 všech tabulkových míst (téměř 8%) pro zvyšování civilní kvalifikace vojáků.

V rámci reformy německé armády byla od 1. 1. 2002 zkrácena délka základní vojenské služby na 9 měsíců s tím, že se i nadále předpokládá její zachování. Vojenská služba má flexibilní charakter. Je možné ji vykonat v celku nebo po částech formou 6 měsíců služby, šest týdnů v civilu, šest týdnů služby atd. Nadále je možné nastoupit na dobrovolnou prodlouženou vojenskou službu v době trvání 23 měsíců. V roce 2003 využívá tuto možnost 24 382 vojáků. Spolkové ministerstvo obrany předpokládá v průběhu let 2003 a 2004 zpřísnění kritérií pro povolávání branců, čímž chce pravděpodobně řešit problém nedostatku služebních míst pro všechny v úvahu přicházející brance.

Změny ve vrcholovém managementu spolkového ministerstva obrany se prozatím (jaro 2003) nijak neprojeví na základním směru a strategii reformy německé armády. Tento závěr se týká jak výměny generálního inspektora – jednoho z vojenských architektů reformy – Haralda Kujata za Wolfganga Schneiderhana (v souvislosti s Kujatovým nástupem do Bruselu na místo předsedy Vojenského výboru Severoatlantické aliance v červnu 2002), tak mnohem závažnější změny, totiž nahrazení Rudolfa Scharpinga na postu ministra obrany dosavadním předsedou frakce SPD v Bundestagu Peterem Struckem [11].

V každém případě reforma německé armády bude dále probíhat pod jiným politickým i vojenským vedením, než byla započata. **Po určitém období potřebném na zapracování nového vedení resortu lze ale očekávat analýzu současného vývoje reformy, která by při existenci politické vůle a odvahy vedení resortu mohla být prvním krokem při revizi reformy.**

Úskalí reformy německé armády

Vládní směřování reformy Bundeswehru předpokládá nadále budování německé branné moci k obraně teritoria země a spojenců a teprve v druhé rovině k provádění operací krizového managementu mimo článek 5 Washingtonské smlouvy.

Reforma německé armády předpokládá trojnásobné navýšení sil krizové reakce (*Einsatzkräfte*), avšak souběžně také pokračování povinné vojenské služby, povolávání 53 000 branců ročně a vyčlenění 27 000 míst pro dobrovolně dělesloužící vojáky (nasaditelné v zahraničí). Je otázkou, zda takto navržený rámec skutečně odpovídá současnému mezinárodnímu bezpečnostnímu prostředí a bezpečnostním hrozbám a zda by nebylo vhodné priority obrátit, jak navrhla komise pod vedením Richarda Weizsäckera. Pokud skutečně ze současného mezinárodního bezpečnostního prostředí nevyplývá hrozba přímého vojenského útoku na teritorium Německa a jeho spojenců a je mnohem pravděpodobnější nasazování německé branné moci mimo teritorium země a i mimo teritorium spojenců v rámci operací krizového managementu, bylo by logičtější zaměřit se na budování armády primárně schopné působit v tomto typu operací s tím, že by byl zachován potenciál k posílení schopností k obraně teritoria v případě, že se začne mezinárodní bezpečnostní prostředí měnit. O potřebě reálného stanovení úkolů pro reformovaný Bundeswehr se v dnešním Německu vedou mnohé politické a odborné spory.

Německé vládní dokumenty nadále předpokládají, že reformovaný Bundeswehr bude primárně budován k obraně teritoria a těmito prostředky se bude v případě nutnosti účastnit operací krizového managementu.

V roce 2002 spolková vláda znovu potvrdila, že „*Hlavní funkcí Bundeswehru je kolektivní obrana. To znamená obranu země v aliančním rámci a podporu spojenců. Obrana země v aliančním rámci se může konat mimo Německo i uvnitř Německa*“ [12]. Leitmotivem německých

vládních představ bylo zdůrazňování potřeby disponovat zálohami a tedy schopností mobilizace jako nástroje vyjadřujícího v případě krize připravenost země k odporu. Nárůst sil krizové reakce sice ukazuje, kde se předpokládá jádro operačních aktivit německé branné moci v blízké budoucnosti, avšak poměrně značný počet vojáků základní služby je důkazem neurčitosti stanovení priorit z hlediska budoucích úkolů Bundeswehru.

Pokud se radikálně nezmění parametry německé vnitřní politiky a veřejného mínění ve vztahu k Bundeswehru, je nepravděpodobné, že by jakákoli německá politická strana, jež chce ve volbách znovu získat moc, v blízké budoucnosti jen navrhla vysílat do zahraničí vojáky základní služby na jiném než dobrovolném principu.

Německá vláda nadále trvá na zachování konskripčního charakteru německé armády, ovšem při zvětšování relativní váhy jejího dobrovolného a profesionálního jádra. Výše uvedené politické omezení musíme brát jako základní východisko dalších úvah. Za výše zmíněného politického omezení je při dobrovolném způsobu rekrutace k dosažení schopnosti provádět operace krizového managementu mimo teritorium SRN v síle 10 000 vojáků zapotřebí zhruba 105 000 příslušníků armády [13].

Velmi často používaným argumentem části německých politických a vojenských elit pro zachování konskripčního Bundeswehru jsou vysoké náklady dobrovolné a profesionální armády. Jak ukazuje vývoj profesionalizace armád evropských států NATO, je tento závěr v zásadě správný. Z toho ale ještě nevyplyvá, že při současném charakteru mezinárodního bezpečnostního prostředí a pravděpodobném způsobu nasazení armády je konskripční armáda levnější než armáda dobrovolná. **Rozhodující je totiž počet reálně nasaditelných vojáků.** Existence výše uvedeného politického limitu nenasazovat konskripčně rekrutované vojáky mimo teritorium země je faktorem, jenž zásadně mění diskuzi o přílišných nákladech dobrovolné armády.

Z konskripčně rekrutovaných vojáků totiž není nasazení schopný nikdo. Nejde ani tak o kvalitu výcviku, jako o celospolečenskou a tím vnitropolitickou nepřijatelnost jejich používání v operacích „out of area“. Při zohlednění tohoto kritéria dospěl Huber k závěru, že náklady na nasaditelného vojáka jsou u konskripčně rekrutovaného Bundeswehru o 40 % větší než u dobrovolné US-Army. [14] Reiner K. Huber a B. Schmidt konstatují, že: „*Signifikantní navýšení sil krizové reakce je možné pouze prostřednictvím restrukturalizace ve spojení s redukcí podílu vojáků základní vojenské služby, zejména u pozemních sil, případně v dlouhodobém výhledu zrušením branné povinnosti.*“ [15] Reiner K. Huber odhaduje, že při zachování povinné vojenské služby by pro dosažení cílů reformy Bundeswehru muselo být ročně vydáno nikoli 23,5 mld. euro v rámci kapitoly ministerstva obrany, nýbrž téměř 31 miliard [16].

Pokud se nezmění současné mezinárodní bezpečnostní prostředí a nebo politická vůle nenasazovat konskripčně rekrutované vojáky v operacích mimo teritorium země (což je obojí málo pravděpodobné) je podle výhodnější a levnější dobrovolně rekrutovaná armáda. **Pokud by hrozilo nebezpečí přímé vojenské agrese teritoriu státu a nebo pokud by se změnilo postavení armády ve společnosti a umožnilo nasazování konskripčně rekrutovaných vojáků v zahraničí, vycházela by konskripční armáda levněji než armáda dobrovolná.** Změna těchto parametrů je ale v krátkodobém a střednědobém horizontu nepravděpodobná.

Význam konskripční rekrutace armády pro navýšení početních stavů mobilizací v případě potřeby je velmi hojně diskutovaným problémem dnešního Německa. Předně je nutné představit, že pronikání stále modernější techniky do armády poněkud mění význam mobilizace ve srovnání s obdobím studené války. Potřeba kvalifikovaných odborníků pro současně zbra-

nové systémy nemůže být často pokryta prostřednictvím vojáků základní služby, protože délka služby jednoduše nestačí k adekvátnímu výcviku. Předpokládá se, že vycvičit operátora moderních zbraňových systémů a zejména udržení získaných návyků vyžaduje více času, než výcvik motostřelce 80. let.

Základním problémem v Německu je určení priorit reformy, tedy stanovení, zda má větší prioritu udržení schopnosti zvětšení početních stavů před obnovením interoperability a modernizací. Německá armáda velmi angažovaná v multinacionálních formacích – například v eurosboru a v dánsko-německo-polské brigádě – má paradoxně problémy s interoperabilitou. Bundeswehr, sice schopný mobilizovat a zvýšit početní stavy na čtyřnásobek mírových počtů, avšak neschopný bojovat společně s aliančními jednotkami, je dle soudu autora méně vhodnou variantou německé armády pro současné mezinárodní bezpečnostní prostředí, než interoperabilní německá armáda schopná v případě potřeby zdvojnásobení mírových počtů.

Jak upozorňuje Reinhard K. Huber, Bundeswehr rekrutovaný na dobrovolném principu bude při převedení všech vojáků na čas odcházejících z armády do zálohy schopný v případě potřeby zdvojnásobit početní stavy bez nákladného výcviku záloh prostřednictvím povinné vojenské služby [17].

Není třeba pochybovat o skutečnosti, že voják na čas, často více let dobrovolně sloužící v Bundeswehru, v důsledku existence finančních prostředků cvičící a účastnivší se dvou až tří operací „out of area“ je podstatně lépe vycvičeným záložníkem, než voják devítiměsíční základní vojenské služby využívaný většinu času jako „bezpečnostní agentura ostrahy objektů“. Při sledování vývoje na současné německé politické scéně lze najít více indicií naznačujících, že v blízké budoucnosti bude otázka povinné vojenské služby předmětem zkoumání.

Vedle způsobu rekrutace německé armády řeší experti otázku finančního zajištění reformy německé armády. Úskalí nedostatečného financování celého procesu je hojně diskutované (a to nejenom v Německu) a je mediálně populární. Jak již bylo výše uvedeno, Německo se svými obrannými výdaji ve výši 1,5 % HDP pohybuje pod Severoatlantickou aliancí doporučenou hranicí 2 %, čímž se otevírá prostor pro diskuzi ve smyslu „Německo – černý pasažér v NATO“.

Z těchto poměrně omezených prostředků je v 90. letech pouze o málo více než 20 % vydáváno na investice. Důsledek je zřejmý. Výzbroj Bundeswehru postupně morálně i fyzicky zastarává a neprobíhá nutná obměna výzbroje z armády vybavené k velkému pozemnímu konfliktu v evropském regionu k pružnější a mobilnější armádě vyzbrojené k širšímu spektru operací „out of area“. Ve srovnání se Spojenými státy vydává Německo na konci 90. let (1998) pouze 40 % finančních prostředků na jednoho vojáka, přičemž na investice tato částka činí 30 %, na provoz 30 % a na personál 80 % částky vydané USA [18].

Co je z hlediska německých politických ambicí ještě více alarmující je skutečnost, že v těchto parametrech nezaostává Německo pouze za USA, ale i za Velkou Británií. Je zřejmé, že při trvání na principu všeobecné branné povinnosti a povinné vojenské služby – což jsou prozatím konstanty přijaté reformy (jaro 2003) – je možné dosáhnout zlepšení neblahé situace ve financování německé armády pouze prostřednictvím navýšení obranných výdajů. K tomuto kroku není v Německu i přes proklamovanou ochotu křesťanské pravice ani příznivá politická atmosféra, ani prostor z hlediska stavu německých veřejných financí.

O nutnosti redukovat výši státního dluhu a schodek veřejných rozpočtů v dnešním Německu nepochybuje dokonce ani levicová vláda. **Naděje na získání dodatečných zdrojů šetřením v rámci resortu se prozatím nenaplnily.** Přestože ministr obrany Peter Struck několikrát opa-

trně sondoval možnost navýšení obranných výdajů (jakkoli veřejně hovořil o nutnosti zachovat nynější výši), ani rozpočet na rok 2003 schválený hlasy vládní koalice 19. 3. 2003 neznamenal žádné navýšení obranných výdajů, neboť jejich celková výše 24,4 mld. euro odpovídá výši minulých let. Tento rozpočet předpokládá navýšení investičních výdajů na 24,7 % v roce 2003 s předpokladem dalšího zvýšení na 27 % v roce 2006. V rámci celkové výše německých obranných výdajů však tento posun nemůže přinést žádoucí změnu při odstraňování všech německých vojenských slabín. Proto lze přepokládat specializaci na vybrané oblasti, zejména na schopnost strategického transportu, spojovacích systémů a přesně naváděné munice.

V průběhu reformy Bundeswehru začali na rizika plynoucí z nedostatečného financování Bundeswehru upozorňovat i představitelé německé vojenské elity, včetně generálního inspektora Bundeswehru Haralda Kujata, který odhadoval při zachování současných plánů deficit ve financování reformy na přibližně 2,7 mld. euro v roce 2006. Do roku 2006 odhaduje Kujat celkový deficit ve financování reformy na zhruba 8-10 mld. euro [19].

U Kujata se postupně stalo financování Bundeswehru významným konfliktním tématem s ministrem obrany Scharpingem a kancléřem Schröderem. Vývoj německých výdajů

Rok	Plánované výdaje	Skutečné výdaje
1994	24 788	24 134
1995	24 470	24 314
1996	24 663	24 142
1997	23 668	23 634
1998	23 687	23 962
1999	24 055	24 576
2000	24 201	24 320
2001	23 960	24 279
2002	24 695	24 542

Tabulka č. 3: Výdaje na obranu v letech 1994 – 2002 (mil. euro) [23]

na obranu ukazuje **tab. 3.** Jak uvádí Lothar Rühl v roce 2000: „Financování německé armády není nic jiného než žití z podstaty, tedy redukce existující materiální základny.“ [20]

V následujícím období nedošlo v oblasti financování Bundeswehru k zásadní změně a mezi bezpečnostní komunitou Německa sílí přesvědčení o nutnosti navýšit výdaje na obranu [21]. Vzhledem k omezeným finančním zdrojům je ohrožena i modernizace německé armády, která sice je směřována do oblastí požadovaných

v rámci iniciativy v obranných možnostech (DCI - Defence Capability Initiative), avšak v míře odstraňující pouze ty nejmarkantnější slabiny a pouze v nezbytně nutném míře.

Závěr

Reformu německé armády ohrožují následující faktory, jejich kombinace a časový souběh: nejasnost hlavního pravděpodobného způsobu budoucího nasazení německé armády a přetrvávající velký důraz na obranu teritoria, trvání na všeobecné branné povinnosti a povinné vojenské službě, snaha o provádění reformy a modernizace Bundeswehru s konstantními obrannými výdaji a nejednotnost v prioritách rozhodujících parlamentních politických stran a z toho vyplývající odlišné postoje politické elity.

Jinými slovy, reforma Bundeswehru probíhá za velmi nepříznivých vnějších i vnitřních podmínek, kdy dochází ke kumulaci nárůstu úkolů německé armády mimo teritorium SRN, relativní ztráty uznání významu vojenství německou společností a obtížnou ekonomickou situací doprovázenou snahami o konsolidaci veřejných rozpočtů s nejvyšším stupněm priority. Reforma Bundeswehru stojí před nejistou budoucností a dosažení jejích cílů v roce 2006 je ohroženo.

Někteří němečtí politici a vysoce postavení vojáci začínají v této souvislosti otevřeně hovořit o dosažení cílů reformy až v roce 2012. Její pozdější ukončení, např. v roce 2012 by mělo velmi negativní konsekvence jak pro dosažení cílů německé zahraniční politiky, tak pro budování bezpečnostního rozměru Evropské unie.

Zpoždění při dosažení cílů reformy v řádu několika let je možné v současnosti považovat za pravděpodobnější než její včasné reálné a nikoli formální dokončení. Proto lze předpokládat v tomto volební období snahu o korekci reformy Bundeswehru.

Poznámky:

- [1] Kujat, HARALD. „Die Bundeswehr auf ihrem Weg der Erneuerung von Grund auf.“ *Europäische Sicherheit* 1/2001, s. 32.
- [2] Kromě výše uvedeného dokumentu blíže KIRCHBACH, Hans-Peter. „Die Bundeswehr an der Schwelle zum 21. Jahrhundert.“ *Europäische Sicherheit* 1/2000.
- [3] Rede des Generalinspektors der Bundeswehr, General Harald Kujat, auf der 38. Kommandeur-Tagung der Bundeswehr in Leipzig am 13. November 2000.
- [4] Peter ZUMKLEY. Bundeswehrreform auf Erfolgskurs. Pressemitteilung 0305, 15.4. 2002. Dokument byl získán na <http://www.spdfraktion.de>
- [5] Die Bundeswehr 2002. Sachstand und Perspektiven. Berlin 2002.
- [6] SCHARPING, Rudolf. „Kooperation mit der Wirtschaft - Säule der Reform der Bundeswehr.“ *Europäische Sicherheit* 8/2001, s. 6.
- [7] Rede des Bundesministers der Verteidigung, Rudolf Scharping, anlässlich der Vortragsserie „Die Neuaustrichtung der Bundeswehr – Kooperation der Bundeswehr mit der Wirtschaft“ am 08. November 2001 in Dortmund. Dokument byl získán na <http://ministerium.bundeswehr.de>
- [8] Bundesministerium der Verteidigung. Bundeswehr 2002. Sachstand und Perspektiven. Berlin 2002, s. 52.
- [9] V této souvislosti je ale nutné zdůraznit, že pouze menší část z výše uvedených akvizic jsou nové nákupy rudo-zelené vlády.
- [10] Bundesministerium der Verteidigung. Bundeswehr 2002. Sachstand und Perspektiven. Berlin 2002, s. 31.
- [11] V této souvislosti je vhodné podotknout, že nový spolkový ministr obrany Struck je nevoják.
- [12] Bundesministerium der Verteidigung. Wehrpflicht im 21. Jahrhundert. Berlin 2002 s. 8.
- [13] HUBER, Reiner K. Überlegungen zur Weiterentwicklung der Bundeswehr. Trends der Einsatzfähigkeit und Stand der Technik. Vortrag beim Montagsgespräch der Rheinmetall DeTec AG am 15. Mai 2000 in Berlin, s. 3.
- [14] Tamtéž, s. 4.
- [15] HUBER, Reiner K., SCHMIDT, Bernhard. „Auf der Suche nach einem neuen Gleichgewicht.“ *Europäische Sicherheit* 2/2000, s. 31.
- [16] NINK, Karin, STADLMAYER, Tina: Militärexperten befürworten Berufsarmee. *Financial Times Deutschland* 8. 4. 2002.
- [17] HUBER, Reiner K. Überlegungen zur Weiterentwicklung der Bundeswehr. Trends der Einsatzfähigkeit und Stand der Technik. Vortrag beim Montagsgespräch der Rheinmetall DeTec AG am 15. Mai 2000 in Berlin, s. 4.
- [18] HUBER Reiner K., SCHMIDT Bernard. „Auf der Suche nach einem neuen Gleichgewicht.“ *Europäische Sicherheit* 2/2000, s. 29.
- [19] BÜCHNER, Gerold, KOLHOFF, Werner. „Kujat sieht höheren Finanzbedarf als Scharping.“ *Berliner Zeitung* 15. 6. 2001.
- [20] Rühl, LOTHAR. „Die Bundeswehr-Reform aus bündnispolitischer Sicht.“ Aus Politik und Zeitgeschichte B 43/2000, s. 9.
- [21] Srovnej: CLEMENT, Rolf. „Bundesverteidigungsminister Peter Struck - erste Schritte im neuen Amt.“ *Europäische Sicherheit* 9/2002.
- [22] Bundesministerium der Verteidigung. Bundeswehr 2002. Sachstand und Perspektiven. Berlin 2002, s. 37
- [23] Bundesministerium der Verteidigung. Bundeswehr 2002. Sachstand und Perspektiven. Berlin 2002, s. 44.

Zpravodajské instituce neuveřejňují údaje o svém poslání, organizaci, pracovních metodách, prostorech působení atd. Francouzský časopis Armées d'aujourd'hui však učinil výjimku a - aniž by cokoli prozradil - uveřejnil sérii článků (bez uvedení jejich autorů) týkajících se Generálního ředitelství vnější bezpečnosti. Tato série byla podkladem pro zpracování této stati.

Poslání

Generální ředitelství vnější bezpečnosti (DGSE) je nástrojem, který francouzským vedoucím politickým činitelům poskytuje spolehlivé a nezávislé zpravodajské údaje o nových ohroženích bezpečnosti Francie jako podklady pro jejich rozhodování, jak proti těmto ohrožením účinně bojovat. Svoje poznatky získává z jiných než „otevřených“ zdrojů. Je přizpůsobeno vývoji světa, aby mohlo reagovat na nová ohrožení.

Uživatelé výsledků činnosti Generálního ředitelství vnější bezpečnosti jsou:

- ☐ prezident republiky,
- ☐ předseda vlády,
- ☐ ministr obrany,
- ☐ ministr zahraničí,
- ☐ ostatní ministerstva, jichž se předmět týká.

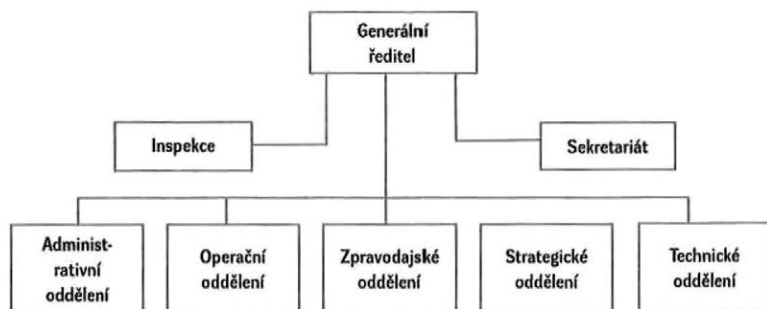
Zpravodajství je základem bezpečnosti země a jeho význam pro bezpečnost státu se v souvislosti se světovým vývojem zvyšuje. Bezpečnost ohrožují regionální krize, terorismus, pirátství, pašování, ideologická diverze. Zpravodajské orgány působící v zahraničí musejí zabránit špiónáži proti francouzským zájmům.

Existuje mezinárodní spolupráce zpravodajských služeb. Jakmile Evropská unie skutečně vytvoří svou společnou zahraniční a obrannou politiku, bude v ní zpravodajství hrát důležitou úlohu. Zatím nelze posoudit, zda integrace zpravodajských služeb evropských států povede k vytvoření „evropské zpravodajské služby“ nezávislé na členských státech.

Základní zásadou působení Generálního ředitelství vnější bezpečnosti je utajení jeho činnosti, protože bezpečnost národního společenství vyžaduje určitá omezení, inkompatibilní se zásadou absolutní otevřenosti. Neúspěchy zpravodajských služeb jsou vždy lépe známy než jejich úspěchy. Zpravodajské instituce ani nepotvrzují, ani nevyvracejí to, co se o nich vypráví. Rozpočet není veřejný.

Organizace

Generální ředitelství vnější bezpečnosti je podřízeno ministru obrany. Přestože působí utajeně, výsledky jeho činnosti slouží vládním institucím zabývajícím se národní bezpečností, s nimiž spolupracuje, především s ozbrojenými silami (viz obr.).

Obr.: Organizace Generálního ředitelství vnější bezpečnosti

Personál

Zahraniční zpravodajství je umění vykonávané profesionály mimořádných schopností. Personál Generálního ředitelství vnější bezpečnosti má 4613 osob a tvoří ho ze 70 procent občanští pracovníci a ze 30 procent vojáci. Ženy jsou zastoupeny 25 procenty. Průměrný věk pracovníků je 39 roků. Občanští pracovníci jsou ze tří čtvrtin získáváni na základě konkursu. Vojáci pocházejí ze všech druhů ozbrojených sil.

Zpravodajští pracovníci se vyznačují svou inteligencí, svou psychologii a svým důvtipem. Nejsou to nadlidé. Jejich akce zůstávají utajeny před většinou jejich spolupracovníků, před jejich rodinami a přáteli. Zůstávají v anonymitě pro vlastní bezpečnost i pro bezpečnost jejich organizace.

Vysoké nároky jsou kladeny na pracovníka, který v zahraničí využívá osoby jako zdroje zpravodajských údajů a je nazýván „řídící důstojník“. Musí být adaptabilní, musí znát zemi v níž pracuje i její jazyk, musí být psychologicky stabilní, i když je jeho chování rozdvojeno, a musí slučovat dva paradoxy: být introvert pro zachování svého krytí a extrovert schopný navazovat komunikaci.

Pracovní metody

Zpravodajští pracovníci získávají informace týkající se národní bezpečnosti ze zdrojů neveřejných, nepřístupných a utajovaných, nacházejících se mimo francouzské území. Proto nemohou být informace získávány způsoby běžnými u otevřených zdrojů. Působení v utajení umožňuje zachovávat přítomnost v zájmových prostorech, kde nelze používat diplomatických kanálů, a tak se chránit před nebezpečím.

Generální ředitelství vnější bezpečnosti v dokumentech, které předkládá, a svou účastí na procesu rozhodování ve věcech zahraniční politiky přináší obraz odlišný od běžného vnímání světa. Obohacuje diskuzi živou diplomatickými, strategickými a jinými analýzami jiných odborníků. Kanál Generálního ředitelství je objektivní kanál svou podstatou drsný, nepřikrášlený a analýza v něm není důležitá: uživatel potřebuje holá fakta.

Řízení zpravodajství se orientuje

- ☐ podle geografických regionů a
- ☐ podle přeshraniční bezpečnostní problematiky: šíření ZHN, terorismus, organizovaný zločin a kontrašpionáž.

Zpracování zpravodajských údajů v ústředí přímo závisí na metodě použité k jejich získání: agenturní zpravodajství spočívá v získání osoby, která má přístup k předmětu zpravodajského zájmu. Získávání takových zdrojů je pomalé, opakované, náležité a náročné. Uskutečňuje se ve šesti fázích a nevede vždy k úspěchu. Je nesnadné získat optimální zdroj. Jako zdrojů se často používá emigrantů vlastní národnosti. Zpravodajec, který v zahraničí využívá osob jako zdrojů zpravodajských údajů, se nazývá „řídící důstojník“. Při získávání osob používá čtyř nástrojů: peníze, ego („já“, domýšlivost), kompromis (v mravních věcech) a ideologie. Zpravodajec je ohrožen nepřátelskou kontrašpionáží a je závislý na spolehlivosti zdroje, využívání technických prostředků spočívá v odposlechu elektromagnetických signálů a v družicovém pozorování.

Odposlech vyžaduje demodulaci signálu a výběr, dešifrování a překlad textu. Odposlech se uskutečňuje v mezích zákona, avšak bez publicity. Tato metoda je spolehlivá a bez rizika. Dalším úkolem technického oddělení je dodávat prostředky nezbytné pro tajné akce, u nichž nelze zjistit zemi jejich původu, a vybavení pro zpravodajce působící v zahraničí, operační metody spočívají v získávání dokumentů anebo v napojení na spojovací systém bez vědomí jejich majitele.

Operační metody jsou levné a spolehlivé, avšak jsou spojeny s rizikem odhalení, spolupráce mezi službami se uskutečňuje v rámci národních zpravodajských služeb a v rámci spojeneckých zpravodajských služeb v otázkách společného zájmu, např. v boji proti terorismu.

Každá metoda neboli každý prostředek má svoje výhody a nevýhody. Volba mezi nimi je funkcí okolností a prostředí, neboli „kontextu“ zpravodajské akce. Přednost se dává „kombinaci prostředků“ pro potvrzení, doplnění a ověření dat před sestavením zpravodajských údajů. Použití všech čtyř metod musí být koordinováno: analytik kombinuje prostředky, srovnává jejich údaje, provádí syntézu a požaduje nové údaje, přičemž usiluje o objektivitu a dává přednost odbornosti před politikou. Při spolupráci se zpravodajci v zahraničí se vychází z potřeby zpravodajských údajů.

Situační středisko

Situační středisko Generálního ředitelství vnější bezpečnosti řeší náležité záležitosti, podílí se na řešení krizí a sleduje operace. Je orgánem pro plánování a řízení operací. Pracuje po celé 24 hodin, je ve styku se všemi zpravodajskými zdroji a přijímá od nich zprávy. Působí pouze pro vnitřní potřebu, avšak udržuje styk s generálním štábem ozbrojených sil a ředitelstvím vojenského zpravodajství.

Protiteroristický odbor

Tento odbor, nejpočetnější v rámci ředitelství, má čtyři skupiny, které sledují mezinárodní islamistické teroristické sítě, jejich záměry, zabezpečení a prostředky. Jeho úkoly jsou:

- ☐ hodnotit politiku a akční možnosti teroristických skupin, týkajících se francouzských zájmů v zemi i v zahraničí,
- ☐ předvídaním ohrožení a působením proti němu v zahraničí snižovat úroveň ohrožení, v součinnosti s ministerstvem vnitra neutralizovat vážná ohrožení týkající se francouzského území.

Odbor proti šíření ZHN

Tento odbor sleduje šíření jaderných, biologických a chemických zbraní a balistických raket. Jeho úkoly jsou:

- sledovat a hodnotit činnosti států anebo organizací týkajících se výzkumu a vývoje zbraní hromadného ničení a jejich nosičů,
- sledovat a popisovat vývoz a šíření zbraní hromadného ničení, poznatků týkajících se těchto zbraní, materiálů a vybavení potřebných k výrobě zbraní hromadného ničení,
- sestavovat pokud možno přesné kvalitativní a kvantitativní přehledy nekonvenčních zbraní.

Ke sledování výroby jaderných zbraní se používají především družicové snímky, protože jejich výroba vyžaduje velké objekty. Objekty pro výrobu chemických a biologických zbraní jsou malé a proto zůstávají skryty.

Jednotky „Service Action“

Jednotky „Service Action“ v počtu několika stovek osob jsou přiděleny operačnímu oddělení Generálního ředitelství vnější bezpečnosti a působí pouze v zájmu ředitelství. Jsou tajným prostředkem zahraničního zpravodajství v zájmu politického rozhodování. Nevedou vojenské operace, nýbrž utajené zpravodajství a akce „nezaměřené na dobývání“ (non-revendicables). Prioritou nejsou násilné nebo destrukční akce, i když ani ty nejsou vyloučeny. Při všech jejich akcích (průzkum, pomoc spřáteleným hnutím, speciální akce) jsou klíčovými slovy „utajení“ a „ilegálnost“. Na rozdíl od otevřených vojenských operací, vedených ve stejnokrojích a pod ochranou mezinárodního válečného práva, spočívá ochrana jednotek „Service Action“ v tom, že nebudou zjištěny a rozpoznány.

Za krizové situace musí působení Generálního ředitelství vnější bezpečnosti podporovat přípravu zasazení speciálních a jiných sil. Přitom je úkolem jednotek „Service Action“ získávat zpravodajské údaje a zjišťovat a označovat cíle všeho druhu.

Jednotky „Service Action“ jsou doplňovány muži a ženami z personálu ozbrojených sil se zřetelem k fyzickým, psychologickým, intelektuálním a morálním vlastnostem uchazečů, přičemž se přihlíží ke speciálním schopnostem jazykovým, technickým aj. Výběr provádí samotné ředitelství. Výcvik trvá dva roky a po něm následuje zařazení do specializované jednotky.

(nas)

V tomto článku jsou vysvětleny základní pojmy z teorie stimulace, která je standardně využívána nejen v podmínkách civilních, státních, ale i soukromých organizací. Pokusíme se tedy objasnit teoretické přístupy k dané problematice a poskytnout tak vojenským i civilním odborníkům dostatečné základy pro úvahy nad úlohou a významem stimulačních prostředků profesionálních vojáků Armády České republiky. V konkrétním pohledu se článek zabývá významem stimulačních prostředků, které hrají velice důležitou roli v oblasti pracovní motivace. Je zde podrobně pojednáno o nejvýznamnějších stimulech, je zde zdůrazněna významnost úlohy přímého nadřízeného.

Význam stimulačních prostředků

Hlavní myšlenkou stimulačních procesů je cílené ovlivňování lidského chování. V knize *Psychologie a sociologie řízení* její autoři E. Bedrnová a I. Nový (2002) tvrdí, že čím lépe poznáme relativně stálou motivační strukturu člověka, jehož chceme ovlivňovat, tím snadněji se nám podaří vybrat z množství stimulačních podnětů právě ty, které budou v dané chvíli nejúčinnější. Základním elementem je stimul. Většinou se používá v následujících významech:

- ☐ vnější podnět,
- ☐ pobídka,
- ☐ popud,
- ☐ incentiva.

Prostřednictvím stimulu můžeme záměrně působit na motivaci člověka. V praxi ovšem platí, že pouze některé podněty jsou schopny motivaci člověka ovlivnit. Z tohoto vyplývá, že mezi stimulací a motivací není jednoznačně přímočarý vztah. Celkový účinek stimulace závisí na vnitřním prostředí, na motivační struktuře, určité relativně stálé připravenosti přijmout nebo nepřijmout podnět.

Z hlediska systémového přístupu pak na jedné straně stojí stimulace a na druhé motivace. Mezi ně pak vstupuje člověk, který má svou motivační strukturu. Do ní se samozřejmě promítají jeho vrozené a získané potřeby, hodnoty, zájmy, zkušenosti, preference, způsoby jednání, vlastní aspirační úroveň a psychická rovnováha. Přestože si většinou vnější podněty neuvědomujeme, jsme schopni reagovat určitým způsobem. Motivační profil je pak v literatuře označován jako nástroj, který vybírá z naší motivační struktury to nejdůležitější pro pracovní chování.

Základní podmínkou pro účinnou stimulaci pracovníků je znalost jejich osobnosti a v rámci osobnosti pak znalost motivačního profilu. Jen tak je možné „šít“ stimulaci na míru (Bedrnová, Nový 2002).

Pojetí stimulace není v žádném případě činnost jednorázová. Je žádoucí, aby probíhala stále. Každý vedoucí pracovník musí proto podněcovat výkon svého pracovního týmu. Vedoucí

ovšem nemá jednoduchou situaci, neboť na každého zaměstnance je třeba uplatnit něco jiného, v závislosti na tom, že jsme každý individualita a osobnost zcela odlišná. Stimulem tedy může být pro každého něco jiného. Platí obecná zásada, že stimulem je vše co je pro pracovníka určitým způsobem významné, neboli vše co může organizace svému zaměstnanci nabídnout. Mezi základní stimulační prostředky patří např.:

- ☐ hmotná odměna,
- ☐ obsah práce,
- ☐ povzbuzování - neformální hodnocení,
- ☐ atmosféra pracovní skupiny,
- ☐ pracovní podmínky a režim práce,
- ☐ identifikace s prací, profesí a organizací,
- ☐ externí stimulační faktory.

1. Hmotná odměna

Je považována za hlavní stimulační prostředek. Souvisí s tím, že je zdrojem existenčních finančních prostředků, které jsou pro život pracovníka i jeho rodiny nezbytné. Většinou má podobu peněžní – mzda, plat, prémie, cílové prémie, odměny za vyšší výkony. Může mít samozřejmě i řadu dalších podob, které pak mohou hlouběji působit na stimulaci pracovníka. V současné době jako specifická odměna vystupuje služební auto, které může zaměstnanec používat i k soukromým účelům. Další forma je například v podobě důchodového či jiného nadstandardního pojištění hrazené zaměstnavatelem. Další formou jsou příspěvky na bydlení, oblečení, kadeřníka, kulturu, sport či dopravu. Tyto formy odměn mají velmi osobitou a specifickou hodnotu. Myslím si, že tato forma odměny může pracovníka podněcovat mnohdy více než peníze. Je mnohdy chápána jako zájem ze strany organizace, že je zaměstnanec pro podnik cenný, roste jeho sebevědomí a zároveň pocit sounáležitosti. Z toho pak vyrůstá časem identifikace s cíli podniku.

Bedrnová, Nový (2002) definují pravidla, která zvyšují jejich stimulační účinek:

- ☐ Nezbytný je přímý vztah hmotné odměny k výkonu.
- ☐ Odměny by měly přicházet co nejdříve po skončení úkolu, nikdy ne předem.
- ☐ Pracovník by měl mít zcela jasno, pokud jde o vztah mezi vynaloženým úsilím a odměnou. Odměna by měla být za výkon a pracovník by měl přesně vědět, za jaký.
- ☐ Předem by měla být stanovena závazná pravidla, která vztah mezi výkonem a odměnou vymezují.

Velice důležité je řídit se podle principu spravedlnosti v přidělování hmotných odměn v pracovních skupinách. Tento princip nejen působí v souladu s motivací, ale i zajistí bezproblémové vztahy na pracovišti. Hmotná odměna působí zejména na ty pracovníky, kteří jsou právě na ni orientováni.

2. Obsah práce

Obsah práce je jedním z dalších významných faktorů stimulace. Obsah práce je součástí motivačního profilu. Na jedné straně zde stojí orientace na úspěch, na druhé straně pak obsah činnosti. Z praxe vyplývá, že stimulační efekt jednotlivých vykonávaných činností pracovníky je různý. Záleží tedy na tom, který aspekt činnosti je pro ně nejvíce přijatelný.

Bedrnová, Nový (2002) uvádějí tyto apely činnosti působící na obsah práce:

- **apel na tvořivé myšlení:** přestože je práce někdy považovaná za monotónní, vyžaduje se hledání nových řešení, schopnost reakce na měnící se podmínky, dávat možnost uplatňování vlastních nápadů,
- **apel na samostatnost, autonomii:** v práci vystupuje člověk samostatně, zodpovědně, nevykonává jen něčí příkazy, ale sám si určuje, co, kdy a jak bude vykonávat,
- **apel na koncepční myšlení:** práce ve své podstatě vyžaduje náhled, analýzu logiky vztahů a jejich promítnutí do budoucnosti,
- **apel na hrdost na práci:** práce má smysl, je užitečná, vytváří všeobecně oceňované hodnoty,
- **apel hrdosti na vlastní schopnosti:** práce je náročná a může v ní uspět jen ten, kdo prokáže výjimečné kvality - dovednosti, schopnosti, znalosti,
- **apel na prestiž:** práce je společensky oceňovaná ve smyslu „módně atraktivní“
- **apel na seberozvoj:** práce v oboru, který se rychle rozvíjí a vyžaduje zvládat stále nové a náročnější úkoly,
- **apel sebekontroly:** v práci člověk získává bezprostřední zpětnou vazbu o výsledku své činnosti a má možnost rychle své jednání korigovat,
- **apel moci:** práce dává pocit nadřazenosti, nadvlády nad druhými lidmi,
- **apel estetický:** při práci se zachází s estetickými, uměleckými i mimouměleckými hodnotami,
- **apel společenský:** práce umožňuje práci s lidmi a množství lidsky kvalitních vztahů,
- **apel péče o druhé lidi:** práce přináší uspokojení z pomoci druhým lidem,
- **apel péče o přírodu:** práce, které napravují škody civilizace na přírodě nebo se snaží těmto škodám předcházet,
- **apel jistoty a perspektivnosti jistot:** práce v oboru, který má ze současného pohledu dlouhodobou prosperitu.

Tyto stimulační apely patří mezi nejdůležitější. Prostřednictvím jejich působení dochází k ovlivňování pracovníků. Tento výčet není úplný, protože existuje celá řada dalších stimulů, které vycházejí z konkrétní pracovní činnosti vykonávané zaměstnancem. Hlavní úkol vedoucího pracovníka by měl spočívat v pomoci svým podřízeným nalézt takový apel, který je pro ně nejlepší.

3. Povzbuzování pracovníků - neformální hodnocení

Povzbuzování pracovníků patří mezi významné nástroje, které jsou v rukou řídicích pracovníků. Snaží se pomáhat, nalézt stimulační hodnotu práce. Toto hodnocení je neformální a jsou v něm zvýrazněny zejména pozitivní prvky. Hodnocení ovlivňuje zejména rovinu racionální obsahovou, ale i rovinu pozitivkovou neboli emocionální. V rovině racionální můžeme hovořit o zpětné vazbě. Ta je realizovaná prostřednictvím vedoucího. Ten informuje pracovníka o kvalitě jeho podávaného výkonu. Jakým způsobem pracovník přispívá k plnění vytyčeného cíle atd. Koncepce zpětné vazby musí být ovšem založena na konkrétnosti. Je třeba, aby byla podávána v průběhu činnosti, či po jejím bezprostředním skončení. Naopak v rovině pozitivkové pracovník sám cítí důležitost své práce pro organizaci. Samozřejmě že dochází k pozitivnímu pocitu, posiluje se mu sebevědomí a přesvědčení, že je schopen podat ještě lepší výkon. Tím dochází k povzbuzování motivace a ochotě pracovat.

Klíčovou úlohu hraje vedoucí pracovník zejména v oblasti mezilidské komunikace. Musí na jedné straně upozornit zaměstnance na chyby, na druhé straně nesmí člověka odradit. Jednotlivá neformální neveřejná hodnocení mohou pak přerůst do hodnocení veřejného. Je žádoucí, aby se výrazné výsledky prezentovaly na poradách, úspěchy lidí se vyvěšovaly na vývěskách. Formalizované hodnocení má také velký význam, neboť vytváří podstatu spravedlivého hodnocení a zároveň možnost řízení profesní kariéry. Veškeré činnosti a aktivity managementu podniku, které dávají zaměstnancům najevo jejich význam a nezbytnost pro organizaci jsou zcela jednoznačně žádoucí.

4. Atmosféra pracovní skupiny

Atmosféra pracovní skupiny souvisí se sociálními faktory, které v sobě zahrnují výrazné stimulační účinky. Každá sociální skupina má svá vlastní pravidla, normy a projevy. Vše vychází z konkrétního prostředí, ve kterém se skupina nachází. Vedoucí pracovník má možnost ovlivnit dění ve skupině jen do určité míry. Může působit na dění ve skupině svou formální a neformální aktivitou. Podstatou správného fungování skupiny je možnost vytvoření vztahu založeného na důvěře mezi skupinou a mezi vedoucím pracovníkem. Pro vytvoření tohoto vztahu je důležité aby manažer respektoval skupinu jako celek a zároveň se choval ke všem členům spravedlivě. Celkovou soudržnost skupiny pak může vedoucí podporovat zlepšováním vztahů na pracovišti, zajišťovat skupinové řešení problémů, či vytvářet prostor pro neformální setkávání. Pakliže by některá z těchto aktivit přerostla v násilnou, cíle soudržnosti by nebylo dodrženo, spíše naopak. V pracovní skupině dochází k porovnávání pracovních výsledků. Zejména pak v dobré pracovní skupině může člověk posílit své sebevědomí. Zároveň má velmi dobrý motivační základ pro to, být jednoznačně lepší než jsou druzí, což se samozřejmě odrazí v podávaném výkonu. Naopak špatné pracovní skupiny působí negativně a spíše demotivně. Zde pak je dobrý výkon člena skupiny zpravidla posuzován jako šplhounství. Tím může dojít k tvorbě umělých překážek či problémů v komunikaci a pracovním soužití celé skupiny. Mezi skupinami je pak pozitivní zejména soutěživost, tím jsou dosahovány lepší výkony. Tato soutěživost podněcuje soudržnost celé skupiny a ta je pak schopna skutečně maximální výkon podat. Vedoucí pracovník by měl vnímat sociální jevy a vztahy na pracovišti a využít pozitivní stránky atmosféry pracovní skupiny. BEDRNOVÁ, NOVÝ (2002) definují skupinu sedmi fenoménů na co by se měl vedoucí pracovník zaměřit:

1. Jakou roli má každý jedinec ve skupině.
2. Kdo je ve skupině neformálním vůdcem a jak tento vůdce skupinu ovlivňuje.
3. Jakou má skupina vnitřní strukturu, jaká je hierarchie členů ve skupině, pokud je skupina uspořádána hierarchicky.
4. Jaké procesy ve skupině probíhají, v čem a jak rychle se skupina mění.
5. Jaká je soudržnost skupiny, jak jsou jednotliví členové vázáni ke skupině.
6. Jaká konkrétní pravidla a normy chování si skupina vytvořila.
7. Jak skupina reaguje na porušení pravidel, jak je tolerantní, jaké případné skupinové sankce používá.

Bez těchto základních informací nelze skupinu vést, působit na ni a řešit problémy v mezilidských vztazích.

6. Pracovní podmínky a režim práce

Výsledky výzkumů ukazují, že člověk není uspokojen jen tím, že pracuje v dobrých tepelných, zvukových či světelných podmínkách. Každá organizace by se měla ale zaměřit na zlepšování pracovních podmínek. Primárně se zlepšení pracovních podmínek odrazí ve výkonu. Zaměstnanci jsou méně unavení a lepší se také pracovní pohoda. Druhotným faktorem je zlepšení vztahu mezi podnikem a zaměstnanci. Podnik svou péčí totiž dává najevo, že si svých zaměstnanců váží. Tím pak roste spokojenost a zvyšuje se motivace k práci. Přesto tedy platí, že nezájem organizace působí destimulačně i tehdy, když jsou hmotné odměny vysoké.

6. Identifikace s prací, profesí a organizací

Identifikace znamená, že člověk přijal práci jako součást svého života. Úspěchy, kterých pak je schopen dosáhnout, jsou velmi důležitým kritériem jeho sebehodnocení. Identifikace s konkrétní profesí pak vyjadřuje, že člověk svou profesí bere jako součást své osobní charakteristiky. Aby se člověk dobře identifikoval s profesí, musí si v první řadě profesi správně zvolit a zároveň využít adaptační mechanismy tak, aby byl schopen překonat rozdíly mezi původní představou o profesi a skutečností. Identifikace s podnikem pak vyjadřuje ztotožnění pracovníka s organizací. Podstatou je přijetí cílů podniku za své vlastní. Tím totiž nedochází k vnitřnímu rozporu zda upřednostnit cíle podnikové či osobní.

Když se identifikace s prací u zaměstnance propojuje s identifikací s profesí a podnikem, vede to k tomu, že jeho pracovní výkon je dlouhodobě vysoký, že pracuje hospodárně, je odpovědný, tvořivý, aktivní a vstřícný ke svým spolupracovníkům (Bedrnová, Nový 2002). Mnohdy je velice těžké vybrat si tu správnou profesi s kterou by se člověk ztotožnil a realizoval pracovní kariéru. Hrozí ovšem nebezpečí, že někdo hledá tu svou profesi celý produktivní život. Rozhled v možnostech a přiměřené sebehodnocení zaručí, že člověk najde svou profesi v první třetině produktivního života.

7. Externí simulační faktory

Podstata pracovní ochoty se také odráží i ve faktorech, které mají širší podnikový rámec. Jedná se zejména o působení podniku navenek prostřednictvím své image. Je tedy jasné, že čím bude daná organizace uznávanější a prestižnější tím, budou zaměstnanci více stimulováni k práci. Stejně tak opačný případ. Negativní image a neoblíbenost organizace nebude mít velký vliv na stimulaci pracovníků. Vnější makroekonomická situace působí také stimulačně. Dochází ke střídání období apatie a skepse s obdobím pracovního nadšení. Jestliže se očekává ekonomický růst je to výrazný stimul, naopak stagnace a recese působí spíše demotivně. Stejně tak politická situace patří do vnějších faktorů, které mají svůj podstatný vliv.

Závěr

Slova povzbuzují, příklady táhnou. Toto motto by účinně mohlo vysvětlovat problematiku stimulačních prostředků, a zejména pak jejich významnost v oblasti motivace. Role stimulů je zde klíčová. Empirické studie potvrzují, že není možné jednoznačně říci, který stimul je nejvýznamnější. Vzhledem k tomu, že každý z nás je odlišná osobnost a individualita, je tedy

zřejmé, že dílčí stimuly pak pro každého budou mít mírně odlišný význam. Závěrem je také důležité zdůraznit, že stimulace nesmí být považována jako jednorázová činnost. Proto tedy zabezpečení neustálého aplikování stimulačních principů a zároveň vyhodnocování zpětné vazby je prioritou dosažení efektivního motivačního systému jak v soukromém, tak i státním sektoru. Cesta souladu stimulačních prostředků a systémů motivace by pak měla být aplikována především v nastartované reformě Armády České republiky.

Literatura:

- BEDRNOVÁ, E., NOVÝ, I. a kol. *Psychologie a sociologie řízení*. Praha: Management Press, 2002.
KLEIBL, J., DVOŘÁKOVÁ, Z., ŠUBRT, B. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: C. H. Beck, 2001.
NAKONEČNÝ, M. *Emoce a motivace*. Praha: SPN, 1973.
PROVAZNÍK, V., KOMÁRKOVÁ, R. *Motivace pracovního jednání*. Praha: VŠE, 1998.

Mnoho lidí je toho názoru, že terorismus má své kořeny v chudobě arabského světa. Těmto zemím je tudíž třeba ekonomicky pomáhat, říkají, aby se tak teroru vzala půda pod nohama. Sociální spravedlnost v celosvětovém měřítku, tak praví ona teze, by se docílilo vyrovnaní protichůdných zájmů. A skutečně i za těmi nejbohatšími fasádami v monarchiích kolem Perského zálivu žijí také lidé úplně na dně, jimž na přežití musí stačit méně než jeden dolar denně. Bohatství je v mnoha arabských státech rozděleno extrémně nerovnoměrně. Dělit se musejí nikoli západní průmyslové státy nýbrž v první řadě vládci oněch koruptních pospolitostí, které na zádech svého obyvatelstva vedou život v luxusu. V úvahu je třeba brát další aspekt: atentáčníci z 11. září nepocházejí z řad lumpenproletariátu. Jejich rodiny náleží přinejmenším k střední vrstvě, osoby v pozadí pak k vrstvě horní. Smysl pro realitu není na škodu ani v humanitárních otázkách. A proto také žádným východiskem není vykoupit se z islamistického terorismu štědrým darem rozvojové pomoci.

Udo Ulfkotte
Hrozba terorismu
(Islamisté a jejich tajná síť)
Ikar, Euromedia Group, 2003

ÚVOD

V roce 2000 byl vytvořen Výbor pro terminologii, který sdružuje odborníky ze všech oblastí činnosti rezortu MO ČR. Výbor se schází třikrát ročně a jedenkrát do roka je uspořádána ve spolupráci s Národním úřadem pro vyzbrojování MO a s Vojenskou akademií v Brně celostátní terminologická konference. Ta poslední se konala 27. března na VA Brno. Některé z nejzajímavějších příspěvků redakce uveřejňuje ve zkráceném znění.

Jednotná terminologie v rezortu MO je nezbytná pro zajištění shodného chápání významu jednotlivých termínů a pro zamezení nejednotného výkladu. Vstupem ČR do NATO vyvstal problém se zaváděním nových pojmů se stanovením odpovídajících českých výkladů pro tyto pojmy. V dokumentech NATO se musí používat jednotná terminologie NATO. Standardizace terminologie je proto základem pro společné porozumění v rámci NATO jak při písemné, tak i ústní komunikaci. Proto se terminologií zabývá v rámci rezortu MO Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti.

Za poslední roky došlo k výraznému pokroku i v této oblasti standardizace v našich podmínkách. Je to výsledek práce nejen jednotlivých pracovníků tohoto úřadu, kteří se terminologií zabývají, ale Vás všech, kteří jste se do této problematiky zapojili.

Důležitým prvkem se v tomto procesu stalo zapojení všech členů Výboru pro terminologii a na ně napojených odborných skupin. Dále se do této práce stále více zapojují pracovníci vojenských technických ústavů, pracovníci všech vzdělávacích středisek atd. Tím se zpětně získávají zkušenosti z uživatelské úrovně a praxe.

Sjednocování vojenské terminologie je velmi složitý a komplexní proces. Na straně jedné vystupuje nutnost odrážet realitu NATO do našich podmínek. Na straně druhé jsou to zvláštnosti jak českého jazyka, tak i zavedených procedur v rezortu MO. To vše vytváří prostředí, v rámci kterého se musíme s touto problematikou vypořádávat.

Ing. Jiří Matějovič

Terminologie a překlady standardizačních dokumentů

Jsem příslušníkem odboru obranné standardizace (OOS), do mých funkčních povinností patří terminologie, zejména kontrola překladů standardizační dokumentace. Ve svém příspěvku vás seznámím s filozofií standardizace terminologie a překladů standardizační dokumentace.

Cílem terminologie je ujednotit chápání a používání pojmů. Ve standardizačním programu NATO je vyjádřen požadavek na používání jednotné terminologie. V praxi to znamená, že každý stát má používat vlastní ujednocenou terminologii, ale ta musí odpovídat terminologii NATO.

Proto se překladům standardizační dokumentace věnuje tak velká pozornost. Jsou určeny široké vojenské veřejnosti, jsou využívány i v civilním sektoru, nepřísluší pouze odborníkům. Požadavkem je obsah odpovídající originálu, zpracování podle Pravidel českého pravopisu, srozumitelnost, čtivost, omezit nadměrné používání cizích slov. Pro překladatele je důležitá dobrá znalost mateřského jazyka.

Ke kvalitě přeložených dokumentů přispívá rovněž odpovídající formální úprava.

Na základě **zákona č. 309/2000** o obranné standardizaci, katalogizaci a státním ověřování jakosti a služeb určených k zajištění obrany státu a o změně živnostenského zákona:

- ☐ OOS odpovídá za překlady základních standardizačních dokumentů.
- ☐ OOS odpovídá za překlady dalších důležitých dokumentů NATO.
- ☐ OOS stanoví kritéria pro překlady standardizačních dokumentů.
- ☐ OOS kontroluje plnění požadavků na překlady.

V článku se budu zabývat následujícími body:

1. Ukázka standardizačních dokumentů.
2. Ukázka AAP-4: Popis kapitol, podrobněji 3. a 4. kapitola.
3. Ukázka AAP-15: Popis originálu a českého překladu.
4. Ukázka Služební pomůcky ev. č. 307.
5. Ukázka překladů.
6. Formální úpravy.
7. Připomínky a kritéria.
8. A-Č vojenský slovník.
9. Anotace.
10. Závěr.

1. Ukázka standardizačních dokumentů

Mezi základní standardizační dokumenty NATO patří AAP-3, AAP-4, AAP-6, AAP-15. Jde o spojenecké administrativní publikace, zde je uvedeno jejich zaměření.

AAP-3

POSTUPY PRO TVORBU STANAG AP

AAP-4

STANAG AP

Odbor obranné standardizace vydal další pomůcky pro práci s dokumenty NATO, jejichž názvy jsou uvedeny na obrázcích. Cílem bylo rozšířit databázi zkratk a poskytnout pomoc k používání jednotně zavedených názvů.

ZKRATKY NATO

SEZNAM výborů a pracovních skupin NATO

Uvedené dokumenty jsou k dispozici v textové a elektronické podobě na Subregistru obranné standardizace, kde se poskytují na vyžádání. Jsou rovněž dostupné na sítích internet, intranet, ŠIS (MIS). Základní adresou pro intranet je www.stand.acr.

2. Ukázka AAP-4

Dalším bodem je krátké seznámení s AAP-4, kde budu charakterizovat jednotlivé kapitoly.

1. KAPITOLA

Obsahuje základní ustanovení a pojednání s uvedením obsahu, zkratk pracovních skupin, spojeneckých publikací, hierarchie AP, důležitého upozornění (např. neustávané dokumenty jsou volně přístupné pro PFP-odpadá zkratka REL-NREL = uvolněno-neuvolněno mimo NATO) a další.

2. KAPITOLA

Přidělení STANAG pracovním skupinám

Základní obsah tvoří přidělení STANAG a AP radám druhů ozbrojených sil, mezinárodnímu sekretariátu, mezinárodnímu vojenskému štábu a pracovním skupinám. Dále je uveden příklad přidělení STANAG jedné pracovní skupině.

Na doplnění uvádím, že I znamená vyhlášený STANAG, II je ve stadiu návrhu na přistoupení, III je ve stadiu prvotního návrhu.

HOSTAC	HELICOPTER OPERATIONS FROM SHIPS OTHER THAN AIRCRAFT CARRIERS Činnost vrtulníků z jiných lodí než letadlových Nařízení: NSA (NAVAL) 1320-HOS z 13.11.01
I	1162, 1194 (APP-2/MPP-2 VOL I), 1236, 1276, 1278, 1288 (APP-2 SUPP-1), 1435, 1444, 1445, APP-2/MPP-2 VOL II
II	1452
III	1404

3. KAPITOLA

Přehled všech STANAG

Představuje hlavní část celého dokumentu a obsahuje základní údaje o všech existujících standardizačních dohodách (STANAG). Pro představu je uveden vzor originálního dokumentu a překlad, upravený pro potřeby OOS a všech uživatelů v ČR.

ORIGINAL AAP-4

4382	NU	SLOW HEATING TESTS FOR MUNITIONS	1	AC/310(SG/III)
PPS			30.10.96	Draft/projet E2
		ESSAIS D'ECHAUFFEMENT LENT POUR MUNITIONS		

4383	NU	12.7 mm (.50) AMMUNITION PACKED AS LINKED BELTS		AC/225(LG.3)
LAND				Draft/projet E1
		MUNITIONS DE 12,7mm (.50) EMBALLES SUR BANDES A MAILLONS		

PŘEKLAD AAP-4 STANAG

(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)	(G)	(H)	(I)
Označení Prac. sk.	Stup. Utaj.	Název anglický, francouzský, český	Edice	Doplňk	Návrh	Překlad	P-Z	ČOS
4382 AC/310 SG/3	NU	SLOW HEATING, TEST FOR MUNITION ESSAIS D'ECHAUFFEMENT LENT POUR MUNITIONS Postupy zkoušek munice na pomalý ohřev	1 30.10.96	1 31.7.01	Draft E 2	E 1 SLOV	P 1 P 2 Draft	123456
			8		7			
4383 AC/225 LG/3	NR	12.7 mm (.50) AMMUNITION PACKED AS LINKED BELTS MUNITIONS DE 12,7mm (.50) EMBALLES SUR BANDES A MAILLONS Munice ráže 12,7 mm uložená (napáskovaná) v nábojových pásech	1 31.7.01	1 10.9.01	Draft E 2	E 1	P 1 Draft	
			8					

Pro vysvětlení používaných symbolů je na konci překladu AAP-4 uvedena Legenda. V této ukázce objasním pouze podbarvení: šedé podbarvení znamená nějaký stupeň utajení, v částech Edice, Doplněk, Návrh a Překlad šedé podbarvení znamená, že dokument je k dispozici na Subregistru obranné standardizace. P-Z znamená přistoupení a zavedení, ČOS je český obranný standard, vztahující se k danému STANAG. Červená barva v elektronické verzi znamená změnu od 1. 5. 2003, zelená barva změnu od 1. 1. 2004.

4. KAPITOLA – AP

(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)	(G)	
Název	STANAG	Stup. utajení	Název A, F, český překlad	Edice Listy	Změna	Návrhy Listy	Překlad
ATP-52	2394	NU	LAND FORCE COMBAT ENGINEER DOCTRINE DOCTRINE DU GENIE DES FORCES TERRESTRES Zásady (doktrína) bojového použití ženijního vojska pozemních sil	A 1.97 67	Ch 1 2.01		

V této kapitole je uspořádání obdobné jako ve 3. kapitole, týká se spojeneckých publikací.

5. KAPITOLA

STANAG ZRUŠENÉ V ROCE 2002

Číslo Pracovní skupina	Stupeň utajení	Anglický, francouzský, český název
1080 NS	NU REL	NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION FISHING PERMIT PERMIS DE PECHE DE L'ORGANISATION DU TRAITE DE L'ATLANTIQUE NORD Povolení rybolovu v NATO
1097 MW	NC NREL	ACOUSTIC GOAL FOR THE MINE THREAT NIVEAU ACOUSTIQUE MAXIMUM AUTORISE VIS-A-VIS DES MINES Čára (vzdálenost), po jejímž překročení může nastat aktivace miny hlukem, který vydává plavidlo

6. KAPITOLA

STANAG A DOPLŇKY VYHLÁŠENÉ V ROCE 2002

(A) Označení Prac. sk.	(B) Stupeň utajení	(C) Název anglický, francouzský, český	(D) Edice Listy	(E) Dopl-něk	(F) Návrhy Listy
1052 MAROPS	NU	ALLIED SUBMARINE AND ANTI-SUBMARINE EXERCISE MANUAL MANUEL INTERALLIE D'EXERCICES SOUS-MARINS ET ANTI-SOUS-MARINS Příručka pro provádění cvičení ponorek a protiponor-kových sil	29 4.9.02		

INDEX

Angličtina

Anglický název	Český název	STANAG (AP)
ABBREVIATION	Zkratky	Ukazatelé přístrojů a kabina letadla (AI)- 3871, elektronika letadel-3908, zkratky zemí-1059, AAP-15
ABSORBANT	Pohlcující látka	Kapacita materiálu pohlcujícího CO ₂ - 1411
ACCELEROMETER	Rychloměr	Způsoby testování pro letadlo INS- 4218

Francouzština

Francouzský název	Český název	Anglický název	STANAG (AP)
ABORD DES BATIMENTS	Na palubě lodí	SHIPBOARD	Vyvážení rotujících strojů-4139, lano pro vyprošťování vrtulníků-1274, ukázka digitálních dat-4222, zdroje elektrické energie-1008, hlášení o vlnobití a větru-4194
ABREVIATION	Zkratky	ABBREVIATION	Ukazatelé přístrojů a kabina letadla (AI)-3871, elektro-nika letadel-3908, zkratky zemí-1059, AAP-15

Další kapitoly (5, 6) a indexy mají informativní charakter pro doplnění ucelené představy o zrušených a nově vyhlášených dohodách, indexy mají pomoci při hledání požadovaných dohod pomocí zvolených slov.

3. Ukázka AAP-15: Popis originálu a českého překladu

V překladu spojenecké publikace AAP-15 jsou zkratky seřazeny podle abecedy, uvedeny pořadovým číslem, následuje zkratka, anglický a francouzský text (pro odlišení je uveden kursivou), tmavý řádek označuje, že se jedná o francouzskou zkratku.

ORIGINÁL AAP-15

AAB

air assault brigade
brigade d'assaut aérien

AAC

ACCS Advisory Committee [has replaced AIAC and APAC]
Comité consultatif pour l'ACCS [remplace AIAC et APAC]

PŘEKLAD AAP-15

Poř.č	Zkratka	Anglický – francouzský text	Český překlad
10	AAB	Air Assault Brigade brigade d'assaut aérien	Aeromobilní brigáda
11	AAC	ACCS Advisory Committee (has replaced AIAC and APAC) Comité consultatif pour l'ACCS (remplace...)	Poradní výbor pro ACCS (nahradil...)
54	HNS	Host Nation Support soutien fourni par le pays hôte	Zabezpečení poskytované hostitelskou zemí
11	LAN (F)	Antisurface Warfare (ASUW) lutte antinavire	Boj s hladinovými plavidly

Pro porovnání je v článku uveden vzor originálu a překladu, jak je zpracován pro potřeby OOS a všech uživatelů v ČR.

4. Ukázka Služební pomůcky ev. č. 307

Zpracování překladů, analýz, stanovisek, posudků, standardizačních dokumentů a jejich finanční zabezpečení

Pro práci s překlady byla vydána Služební pomůcka ev. č. 307. Obsahuje veškeré potřebné údaje a pokyny pro zpracování překladů. Podle uvedeného obsahu je patrné, že řeší jak stránky administrativní a finanční, tak stránky obsahové a formální.

Pomůcka je poskytována v elektronické podobě a překladatelům stačí vyplňovat stanovené formuláře.

V článku je uveden Obsah v plném znění, 2 vzory formulářů a popis pouze některých částí se zaměřením na požadavky vůči překladatelům.

Z tohoto krátkého úvodu vyplývá, že pokud překladatel nesplní kritéria stanovená v této pomůcce, nebude jeho překlad přijat a neobdrží finanční odměnu.

OBSAH

ÚVOD	3
Část I – Metodika k provádění překladů	5
1. Postup při zadávání a realizaci zakázek na překlady standardizačních dokumentů	
2. Podmínky pro zadávání překladů	5
3. Druhy překládaných standardizačních dokumentů	5
4. Pokyny pro formální a jazykovou úpravu překladů	5
5. Postup práce posuzovatele překladů	7
6. Doporučený postup práce překladatele	7
7. Ochrana utajovaných skutečností	8
8. Využití programu WORKBENCH k překladům standardizačních dokumentů...	8
Část II – Analýzy	9
Část III – Stanoviska	9
Část IV – Posudky	9
Část V – Finanční zabezpečení	10
1. Finanční náklady, uzavírání pracovních vztahů	10
2. Odměny	11
3. Platební a fakturační podmínky	11
Přílohy:	
Č. 1 STANAG (titulní stránka, str. ii, iii)	
Č. 2 STANAG-NÁVRH	
Č. 3 AP (titulní stránka, str. iii)	
Č. 4 Tarify za provedení překladů pomocí programu WORKBENCH	
Č. 5 Požadavkový list	
Č. 6 Dohoda o provedení práce	
Č. 7 Dohoda o pracovní činnosti	
Č. 8 Potvrzení o provedení práce a příkaz k výplatě (vl)	
Č. 9 Potvrzení o provedení práce a příkaz k výplatě (ext)	
Č.10 Smlouva o dílo	
Č.11 Protokol o splnění Smlouvy o dílo (Dohody ...)	
Č.12 Evidenční list analýzy normativně technického dokumentu	

KRITÉRIA PRO PŘEKLADATELE

- 12.** Překlady se zpracovávají v textovém procesoru MS Word verze 6.0 a vyšší. Toto platí i při zpracování a vyplňování tabulek. **Řádkování** je 1 až 1,5. **Písmo:** Times New Roman CE (velikost písma 12, **zarovnání** vlevo nebo do bloku). **Nadpisy** se píší tučně, velikost písma 14. V případě dokumentů většího rozsahu (např. spojeneckých publikací je možno použít řádkování 1,0, velikost písma 10, u nadpisů velikost písma 12).

13. Překlady musí mít **jednotnou formální úpravu**, vzhled stránky takto: nahoře 2,5, dole 2,5, vpravo 2,5 a vlevo 2,5, hřbet 0, záhlaví 1,25, pata 1,25. Překlad musí obsahovat celé znění dokumentu včetně tabulek, obrázků a příloh.

Stupeň utajení v záhlaví a zápatí ponechat v anglické (francouzské) **originální verzi**.

Pro ujednacení překladů pojmů, které se vyskytují ve všech standardizačních dohodách NATO, byly stanoveny následující české názvy:

AIM	- CÍL
AGREEMENT	- DOHODA
GENERAL	- VŠEOBECNÁ USTANOVENÍ
IMPLEMENTATION	- ZAVEDENÍ
RATIFICATION	- PŘISTOUPENÍ

Následují ukázky vzorů formulářů, které jsou součástí pomůcky a mají usnadnit práci překladatele a současně pomoci dosáhnout ujednacení překladů standardizačních dokumentů. Záměr OOS spočívá v tom, aby překladatel pouze nahradil potřebné údaje (např. číslo STANAG, jeho název, kdo přeložil atd.). Tím bude dosaženo jednotné úpravy.

NATO UNCLASSIFIED	STANAG 3149 7. vydání
ORGANIZACE SEVEROATLANTICKÉ SMLOUVY (NATO)	
	
VOJENSKÁ AGENTURA PRO STANDARDIZACI [14] (MAS) varianta	
AGENTURA NATO PRO STANDARDIZACI [14] (NSA)	
STANDARDIZAČNÍ DOHODA [22] (STANAG)	
přeložil: hodnost, titul, jméno, příjmení [12]	
Věc: PŘEHLED MINIMÁLNÍ JAKOSTI ROPNÝCH VÝROBKŮ [12]	
Vyhlášeno dne 30. dubna 1993 Jan H. ERIKSEN Generalmajor, NOAF předseda MAS (ředitel NSA)	
i NATO UNCLASSIFIED	

ZÁZNAM O DOPLŇCÍCH

Číslo	Označení doplňku a datum vydání	Datum zápisu	Podpis	Poznámka

VYSVĚTLIVKY

1. Tato standardizační dohoda NATO (STANAG) je vyhlášena předsedou MAS (ředitelem NSA), který k tomu byl oprávněn Vojenským výborem NATO.
2. Bez předběžné konzultace s odpovědným orgánem (TA) nelze provést v dohodě změny. Státy mohou kdykoliv navrhnout odpovědnému orgánu změny, které budou posuzovány stejným postupem jako originál dohody.
3. Přistupující státy se zavazují, že jejich nařízení, předpisy a směrnice, kterými je STANAG zaváděn, budou obsahovat odkazy na číslo příslušného STANAG za účelem jejich identifikace.

DEFINICE

4. **Ratifikace** (přistoupení) je „V rámci standardizace NATO prohlášení, kterým se členský stát zavazuje přijmout obsah standardizační dohody s výhradami nebo bez nich“ (AAP-6).
5. **Implementace** (zavedení) je „V rámci standardizace NATO splnění závazků členským státem tak, jak jsou formulovány ve standardizační dohodě“ (AAP-6).
6. **Výhrady** jsou „V rámci standardizace NATO prohlášením členského státu, jímž je popisována část standardizační dohody, která nebude zavedena nebo jen s omezeními“ (AAP-6).

PŘISTOUPENÍ, ZAVEDENÍ, VÝHRADY

7. Stránka iii popisuje podrobně přistoupení a zavedení každé dohody. Pokud nejsou uvedeny žádné podrobnosti znamená to, že daný stát dosud neinformoval odpovědný orgán (TA) o svých záměrech. Stránka iv (a další) popisuje podrobně výhrady a vlastnická práva, která jsou uváděna.

ZASÍLÁNÍ PŘIPOMÍNEK

8. Jakékoliv připomínky, týkající se tohoto dokumentu, zašlete NATO/MAS (NSA) Bvd Leopold III - 1110 Brussels - BE.

5. UKÁZKA PŘEKLADŮ

V této části bych chtěl upozornit na možnosti překladu některých pojmů, zkušenosti a kritéria, která lze využívat při provádění překladů.

A.

Originál	Chybně	Správně
TACTICAL LAND VEHICLE	TAKTICKÉ POZEMNÍ VOZIDLO	VOJENSKÉ VOZIDLO
LS VEHICLE	POZEMNÍ PÁTRACÍ VOZIDLO	PÁTRACÍ VOZIDLO

+
VEHICLE

ANGLIČTINA

space vehicle
aerial vehicle
land vehicle
sub-surface vehicle

-

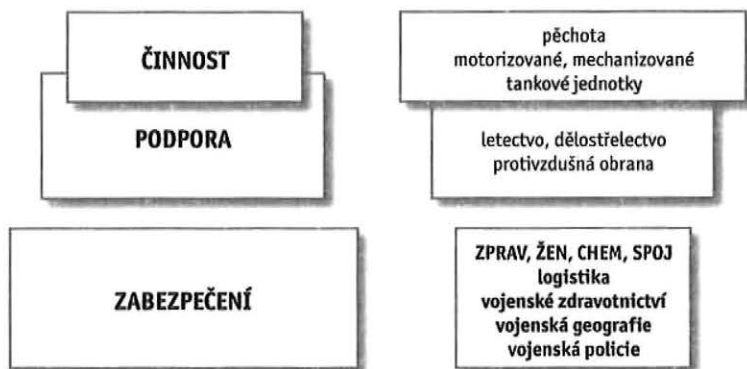
+
VOZIDLO

ČEŠTINA

kosmický prostředek
letadlo
vozidlo
podvodní prostředek

Z uvedeného je patrné, že není správné překládat doslova, ale vycházet z významu překládaných slov. Čeština nepoužívá slovo **vozidlo** stejným způsobem jako angličtina.

B. Objasnění překladu slova **SUPPORT** z hlediska časového a prostorového

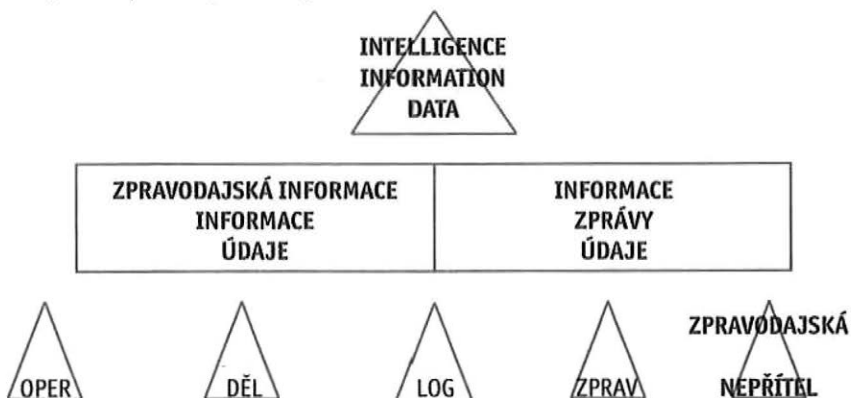
Slovo **support** je potřebné překládat z hlediska významu. Činnost a podpora spolu souvisí, probíhají časově a prostorově současně. Zabezpečení je z tohoto hlediska odlišné, vytváří podmínky, zejména materiálové, aby činnost a podpora mohly probíhat. Na schématu je znázorněno, kdo se na čem podílí. Není nic špatného na tom, že logistika poskytuje materiální zabezpečení. Jiné vyjádření vytváří pochybnosti o logice myšlení.

Je potřebné vyvarovat se názoru, že slovo „support“ se překládá pouze jako podpora. Význam je potřebné hledat ve slovníku většího rozsahu.

Obě ukázky jsou příkladem použití argumentů pro zvolení varianty překladu termínů, kde nejsou ujednoceny názory na správnost překladu.

C. Překlad slova INTELLIGENCE

Ve spojenecké publikaci AJP-2 je uveden tento krásný trojúhelník, vyjadřující vztahy mezi pojmy. Teď jde o to, jak je přeložit. V levé části tabulky je zvolená varianta sekce vojenské zpravodajské služby, v pravé části je varianta jiná. Domnívám se, že pravá část je přesnější, neboť obsah trojúhelníku si nemohou přivlastnit pouze příslušníci této sekce, ale týká se všech. Označení „zpravodajská“ se vždy týkalo nepřítele. To je argument proti variantě sekce vojenské zpravodajské služby.

INTELLIGENCE PREPARATION OF THE BATTLEFIELD

A systematic and continuous process that describes the tactical environment and the effects of that environment on operations and what enemy can accomplish.

Zpravodajská příprava bojiště

Příprava informací z bojiště

Překlad sekce vojenské zpravodajské služby, uvedený vlevo, lze považovat za málo pochopitelný, protože nenaplní požadavek významu. Pokud však pozměníme překlad slova intelligence na informace, jak je uvedeno vpravo, stane se překlad pochopitelným.

D. Ukázka překladu zkratk z Věstníku MO částka 3/2003

45	CAOC	Combined Air Operations Centre (has replaced ICAOC) <i>centre combiné d'opérations aériennes (remplace ICAOC)</i>	Společné operační středisko letectva (nahrazuje...)
----	------	--	--

CAOC - Kombinované středisko řízení leteckých operací

ŠPATNĚ

48	CC AIR NORTH	Component Command(er) Air Forces North (NNMS) <i>Commandement (commandant) de composante des Forces aériennes alliées Nord (NSMO)</i>	Velitelství (velitel) složky vzdušných sil Sever
----	--------------	--	--

CC AIR NORTH - Komponentní velitelství vzdušných sil NATO v oblasti Sever

ŠPATNĚ

82	JSRC	Joint Sub-Regional Command (NNMS) <i>Commandement interarmées sous-régional (NSMO)</i>	Společné subregionální velitelství
----	------	---	------------------------------------

JSRC - Spojené podregionální velitelství Střed

ŠPATNĚ

Další ukázka používání češtiny:

- ☐ obranný poradce,
- ☐ náčelník divize IMS,
- ☐ náčelník divize strategického velitelství,
- ☐ velitel NATO velitelství.

ŠPATNĚ
ŠPATNĚ
ŠPATNĚ
ŠPATNĚ

V uvedeném Věstníku MO jsou používány zkratky, které jsou zařazeny v AAP-15 (2002), český překlad (jsou označeny pořadovým číslem). Problém spočívá v tom, že zpracovatel tohoto příspěvku naprosto ignoroval základní terminologický dokument AAP-15. Zvolil vlastní překlad, který je velmi špatný, překladatel vůbec nepochopil, o co se jedná, nemá ani ponětí o velitelské struktuře NATO. Základní neznalosti vojenské terminologie ukazují i další čtyři pojmy. Takový postup snižuje hodnotu Věstníku MO.

E. Jakým způsobem bychom měli překládat následující pojmy?

- ☐ **Přeprava:** POZEMNÍ NÁMOŘNÍ VZDUŠNÁ

Vzdušný zdravotnický odsun

Existují tři základní druhy přepravy, měli bychom je překládat významově stejně. Není potřebné, aby si příslušníci vojenské zdravotnické služby vymýšleli vlastní překlady (např. letecká evakuace). Vzdušná přeprava není jen letecká.

- ☐ **Automated Signal Operating Instruction**
Automatizované směrnice pro spojovací provoz?
Směrnice pro automatizovaný spojovací provoz

- ☐ **Air Transport Operation**
Operace vzdušné přepravy? Stačí pouze Vzdušná přeprava.
Je vhodné si uvědomit, že anglické slovo „operation“ lze přeložit rovněž jako činnost. V tomto případě však můžeme překlad slova operation vynechat a český význam je dostatečně srozumitelný.

Nepoužívat !!! Standardizační dohoda STANAG Standardizační dohoda=STANAG

6. FORMÁLNÍ ÚPRAVY

Cílem tohoto pojednání je zaměřit pozornost na estetickou úpravu dokumentů.

A. Tabulky

Zkratka	Název	Překlad
HNS	Host Nation Support	Zabezpečení poskytované hostitelskou zemí

Zkratka	Název	Překlad
HNS	Host Nation Support	Zabezpečení poskytované hostitelskou zemí

Formální úprava první tabulky se používá často, neboť se kopíruje z originálu. Není esteticky upravená. Názvy sloupců mají stejné zarovnání jako obsah, překlad je zarovnán na stránku.

Druhá tabulka je mnohem přehlednější, se zarovnáním názvů sloupců uprostřed a obsahu doleva. Písmo ve druhé tabulce má vytvořenu mezeru od horního řádku.

B. Text

Při psaní textu používat Pravidla českého pravopisu, dbát na správné používání interpunkčních znamének a dalších ustanovení. Uvádím příklad označení obrázku a tabulky (bez znaménka za číslem).

Obr. 1 Přehled uskupení...

Tab. 1 Stanovené normy...

ODSTAVCE A ZAROVNÁNÍ

Národní formuláře zpracované na základě této přílohy musí obsahovat odkaz na tuto dohodu (tj. Literatura: STANAG 3345) a zpracované následující minimální prvky údajů:

- a. AIRLIFT (LOAD) REQUIREMENT BY DESTINATION ARRIVAL PRIORITY (Požadavek přepravy podle priority příletu na místo určení)
Požadavek na naložení osob a nákladu (včetně vozidel) je uveden v dodatku 1 k této příloze.

Používání odstavců zlepšuje estetickou úpravu dokumentů a pomáhá ke zvýšení jejich přehlednosti. Pokud je odstavec ukončen tečkou, představuje ukončení dílčího myšlenkového celku. Pokud pokračují odrážky, označené jakýmkoliv způsobem, měl by být odstavec ukončen dvojtečkou. To upozorňuje na pokračování ucelené části textu. V tom je základní rozdíl od způsobů psaní standardizačních dokumentů v angličtině.

Je výhodné, aby byl odstavec zarovnán na stránku a odrážky vlevo. Dochází k optickému zvýraznění textu.

7. PŘIPOMÍNKY PŘI KONTROLE PŘEKLADŮ

Zásadní:

- ☐ Nesplnění povinností stanovených Služební pomůckou. Např. není stupeň utajení v originále, vynechané části textu, vynechané obrázky, schémata, nepřeložené části z jiného jazyka a další.
- ☐ Překlady názvů STANAG, AP nesouhlasí s překlady v AAP-4, český překlad.
- ☐ Překlad zkratk nesouhlasí s překladem v AAP-15, český překlad
- ☐ STANAG a AP musí být uvedeny v originále a překladu (literatura).
- ☐ Nesouhlasí názvy kapitol, článků v Obsahu s názvy v textu.
- ☐ Větší množství překlepů a pravopisných chyb.

Ostatní:

- ☐ Ve značné míře používaná cizí slova.
- ☐ Označování doslovný překlad, kdy česká slova byla řazena ve stejném pořadí jako anglická.

- ❑ Interpunkční znaménka vkládána přesně podle originálu, aniž by se brala v úvahu čeština.
- ❑ Formulace vět neodpovídala českému slohu, byla až nesrozumitelná.

KRITÉRIA

Jazyková správnost

Gramatika

VÝZNAM

Co musí umět překladatel pro svoji práci?

ČEŠTINA

ANGLIČTINA

VŠEOBECNÉ ZNALOSTI

ODBORNOST

8. A-Č vojenský slovník

Posláním slovníku by mělo být přispět k ujednocování terminologie a poskytnout pomoc všem uživatelům při čtení, používání a překladech dokumentů v anglickém jazyce. V rezortu MO je potřebná náhrada za zrušený slovník Škol 51-23.

Zpracovatel slovníku dr. Straka vynaložil velké úsilí, které však nebylo odměněno požadovaným výsledkem. Příčinou je málo kvalitní práce těch, co poskytovali podklady do tohoto slovníku. Podklady byly nevhodně vybrány, jsou zastaralé, mnohé jsou nepochopitelné a další do vojenského slovníku nepatří.

Příklady:

Land forces battlefield maintenance - technické zabezpečení bojiště pozemních sil

Land-based aircraft - pozemní letadlo

Mason's mash - zednické kladívko (a další nářadí)

Cleaning of the battlefield - úklid bojiště

Bylo by potřebné tomuto slovníku věnovat zvýšenou pozornost a opravit jej, aby mohl být využíván.

Urychlené vydání tohoto slovníku ve formě skript VA Brno pod číslem S 1902 nebylo příliš prozíravé, neboť uživatelé budou mateni nesprávnými pojmy.

9. Anotace

Nově vytvářeným dokumentem jsou „Anotace standardizačních dohod“. Cílem je přiblížit zájemcům obsah STANAG. Z hlediska formálního je uvedeno číslo STANAG, přibližný název podle obsahu a pojednání do 5 řádků. Odlišují se STANAG ve formě návrhu a stupně utajení. Podrobné údaje jsou uvedeny v legendě.

V uvedeném příkladě má S 2010 nějaký stupeň utajení, S 2394 přejímá spojeneckou publikaci.

ANOTACE

STANAG

2000

2010

OZNAČENÍ NÁKLADU, MOSTŮ A PRÁMŮ

Dohoda obsahuje způsoby standardizace označování zatížitelnosti mostů, prámů vojenským nákladem, a odpovídající označování vozidel. Obsahuje vzory značek, způsoby jejich používání, umísťování a popis činností.

2036

KLADENÍ MIN

Dohoda obsahuje standardizované postupy pro plánování, kladení, označování a evidenci pozemních minových polí, hlášení a jejich řízení ozbrojenými silami NATO. Uvádí se všeobecná ustanovení, a druhy minových polí, způsoby jejich používání, druhy min a jejich možnosti. Doplněno tabulkami, schématy a formuláři týkající se minových polí.

2394

ŽENIJNÍ DOKTRÍNA POZEMNÍCH SIL

ATP-52 (A)

Dohoda obsahuje údaje o přistoupení a zavedení, týkající se spojenecké publikace ATP-52 (A). Jejím obsahem je ženijní doktrína pozemních sil.

ZÁVĚR

Cílem bylo pojednat o terminologii, seznámit se s dokumenty, které se této oblasti týkají a ukázat na některé problémy i možnosti překladů používaných pojmů. Pro ČR, která je členským státem NATO, rovněž platí požadavek používat jednotnou terminologii. Z několika uvedených příkladů je patrné, že k naplnění tohoto požadavku máme velmi daleko.

Problematika standardizace terminologie pomalu proniká do celé oblasti vojenství, která má co dělat se standardizací. To se stává stále zřetelnějším tím jak vzrůstá potřeba spolu vzájemně komunikovat, zejména v rámci NATO.

Česká republika je členskou zemí NATO a v rámci této organizace proces sjednocování terminologie probíhá opravdu na bázi standardizace. I když je to často proces zdoluhavý, jsou hledány postupy na jeho efektivní zvládnutí. To je koneckonců vidět na dosavadním stavu zavádění nových procesů konečného schvalování v rámci NATO po vytvoření Agentury NATO pro standardizaci (*NSA – NATO Standardization Agency*).

Dosavadní proces, který zatím je platný, je završován terminologickou konferencí, která je orgánem Vojenského výboru pro tvorbu a publikování spojenecké publikace AAP-6. Tato Konference je řízena koordinátorem terminologie, který je zároveň příslušníkem agentury pro standardizaci NSA.

Nové postupy, které jsou v NATO předpokládány, budou platné nejdříve v roce 2004, pokud budou v letošním roce prostřednictvím Výboru pro standardizaci NATO (NCS) schváleny.

Ale opakovaně zdůrazňuji, že se jedná o proces standardizace, a proto i v našich podmínkách se snažíme s tímto úkolem poprat právě na poli standardizace. To ale nejde bez zapojení všech složek rezortu, které mají do toho něco říci.

Tak jak se lidé na svých místech mění, vystupuje do popředí otázka, že jednou naučené postupy a zásady je třeba od počátku opakovat a zavádět.

Tak se daří efektivně spolupracovat se všemi zainteresovanými složkami. Jsou to otázky tvorby slovníků a sborníků zejména v angličtině a francouzštině. Základem našeho úsilí bylo v roce 2002 udržet krok s aktualizací terminologie v NATO prostřednictvím spojenecké publikace AAP-6.

V tom chci vyjádřit poděkování všem, kteří se chtěli tímto nějak zabývat. Zpravidla je to vnímáno jako práce, která zdržuje v bleskovém rozletu ve funkcích. Jde o mravenčí práci sjednocování formulací. V tom nechceme nijak snižovat práci jiných, pokud se rozhodnou danou frází překládat po svém. Naši snahou je, aby zvolené fráze, pokud jsou v angličtině a francouzštině jednotné, zněly jednotně i v českém jazyce v rámci celého dokumentu. Proto je pak potřebné trochu korigovat práce, odvedené na jiných pracovištích.

V loňském období bylo v AAP-6 změněno asi 80 výrazů a jejich definic. Pomalu se tato dynamika dostává do všeobecného povědomí, i když ne všechny složky rezortu si to chtějí uvědomovat. To je prostě realita NATO a je na nás všech tuto realitu odrážet.

Všichni, kteří kdy zpracovávali nějaký předpis, znají zdoluhavost procesu tvorby těchto dokumentů, patřící do skupiny „vnitřních normativních aktů“. Myslím, že právem ze strany legislativní a právní sekce MO zaznívá volání po sjednocování terminologie prostřednictvím dokumentů, nazývaných „názvoslovné normy“, jejichž tvorba podléhá zásadám uvedeným v předpise Vševojsk 15-1. Nicméně schází ze strany této složky reflektovat realitu NATO právě v dynamice každoročních změn. Určitě lze najít nějaký kompromis v uplatnění tohoto před-

pisu, avšak předepisované „lístkové“ systémy určitě nesvědčí o reakci na průměrně starou výpočetní techniku v našich podmínkách. Souhlasím s voláním po jednotném pojmenovávání vojenských realit prostřednictvím normotvorných dokumentů. Musí to ale být dostatečně pružné, aby byly reflektovány v souladu s realitou NATO.

To myslím je také otázka dokumentů, nazývaných v současných podmínkách jako „doktríny“ a na nichž je zainteresována část kapacit generálního štábu a dalších pracovišť. Věřím, že nově vznikající pracoviště si touto dynamikou v NATO poradí a v tom chceme nabídnout spolupráci a vyměnit si zkušenosti.

Naším cílem od počátku je na bázi standardizace prostřednictvím terminologického programu přinášet pokud možno jednotnou terminologii co nejširšímu okruhu uživatelů. Byli jsme sice často kritizováni, nicméně nikdo přišel s ničím lepším a efektivnějším jak realitu terminologie NATO zavádět do našeho prostředí.

Je třeba zdůraznit, že to co nabízíme, je určitý druh služby pro ostatní pracoviště. Závisí na dalších pracovištích, jak tuto službu využijí a uchopí, jak přispějí k jejímu zkvalitnění.

Jak už je všeobecně známé, prostřednictvím prostředků zvaného *Multiterm* jsme nabídli k využívání prostřednictvím celoarmádní datové sítě i štábního informačního systému k využití nejširší terminologickou databází v našem resortu. Můžeme se jistě bavit o dalším zpřístupňování. Je ale zapotřebí, aby se tato informace dostávala dále do povědomí všem případným uživatelům. Zejména jde o nejrůznější jazykové kurzy, aby se necvičilo jen na terminologii obchodní či z běžného života, ale také z oblasti reality NATO. Je zde terminologické bohatství asi 25 nejrůznějších oborových slovníků z celé řady pracovišť v jednotném prostředí.

Často slyšíme jen povzdechy, že není k dispozici dané výpočetní zařízení a podobně. Asi v tom pomoci nemůžeme, ale spíše jsou to výmluvy proč nespolupracovat, proč neposkytovat ostatním získané zkušenosti. Spekulace o duševním vlastnictví jsou častým argumentem proč se do spolupráce nezapojovat. Mohl bych být konkrétní a jmenovat jednotlivé pracovníky či pracoviště, která z podobných příčin přílišnou aktivitou v oblasti sjednocování terminologie nevynikají. To ale není mým cílem. Chci především demonstrovat to, že se nám daří toto problematiku cestou standardizace prosazovat kupředu. A také skutečnost, že se na poli standardizace stále více osob snaží tento proces nějakým způsobem odrážet.

Podařilo se tedy vydat v letošním únoru aktualizovanou verzi spojenecké publikace AAP-6 (2003). Tato je v originále francouzsko-anglickém také na síti Internet.

Na našich intranetových stránkách (www.stand.acr/terminologie) jsou slovníky a zkratky NATO. Jde o známou spojeneckou publikaci AAP-15. V prosinci 2002 byla publikována nová verze. Také tato problematika je v NATO v procesu změn a je snaha ji nějakým způsobem na bázi standardizace usměrnit.

Vedle prostředku *Multiterm* jsme nabídli využívání další technologie firmy TRADOS ze Stuttgartu, která představuje určitou normu jak v rámci lingvistického centra SHAPE a velitelství NATO pro překládání mezi angličtinou a francouzštinou, tak i dalších pracovišť, například Evropské unie. Věřím, že postupem času i tyto prostředky zevšední na dalších pracovištích resortu M0.

V dalším období proto chceme i nadále rozvíjet úsilí v oblasti standardizace terminologie a určitě přivítáme nápady, podněty a spolupráci od všech. Naše práce na tomto poli standardizace je ve prospěch všech. Určitě neumíme všechno, spíše se snažíme poučit od všech a každého, kdo chce nejen kritizovat, ale také něco podnětného nabídnout.

Názvoslovné normy*(Úloha legislativního a právního odboru MO v procesu tvorby a zavádění vojenské odborné terminologie)*

Proces tvorby a zavádění vojenské odborné terminologie není nic jiného než interní normativní činnost, tedy vytváření určitého druhu vojenských předpisů, které se nazývají názvoslovné normy Ministerstva obrany. Metodiku tohoto procesu není třeba složitě vymýšlet, protože je v obecné poloze stanovena v předpise Vševojsk-15-1 a je ji možno pouze aplikovat na aktuální podmínky. Názvoslovné normy Ministerstva obrany (NN) mají předepsanou podobu a vydávají se podle stejných pravidel jako vojenské předpisy. V rezortu jich v současné době působí 24. Výpovědní hodnota většiny z nich je s ohledem na dobu jejich vydání poněkud problematická. Tyto normy většinou vznikaly v 70. a 80. letech minulého století a jsou do značné míry tomuto období poplatné. Od roku 2000 byly vydány tři nové, a to: Hospodaření s majetkem (NN 12 0102), Munice a výbušniny (NN 09 0101) a Chemické vojsko (NN 30 01 01). Tyto normy by se mohly stát určitým vzorem pro způsob řešení problematiky nového vojenského odborného názvosloví.

Jednotné vojenské názvosloví hraje důležitou roli v jednoznačném ústním i písemném dorozumívacím styku v rámci rezortu a je zcela nezbytné pro tvorbu interních normativních aktů. Za jeho kodifikaci odpovídají, v souladu s ustanoveními předpisu Vševojsk-15-1, ti vedoucí zaměstnanci organizačních útvarů Ministerstva obrany, kteří odpovídají za určitou oblast odborné činnosti a řídí ji.

Praktický význam kodifikovaného názvosloví určitého oboru činnosti spočívá především v jeho přehledném uspořádání v rámci jedné názvoslovné normy a ve srozumitelné, jednoznačné a vzájemně provázané stavbě definic jednotlivých pojmů (ve slovním vyjádření hesel). Takto uspořádané názvosloví pak nevyžaduje vysvětlování určitých pojmů v úvodních částech nebo v přílohách vojenských předpisů a každý uživatel názvoslovné normy je kdykoli připraven se seznámit s obsahem příslušného pojmu. Z praxe mohu potvrdit, že nikdo není schopen si celý, mnohdy velmi složitý, rozsah i obsah pojmů pamatovat.

Legislativní a právní odbor Ministerstva obrany posuzuje návrhy všech interních normativních aktů z hlediska jejich souladu s obecně závaznými právními předpisy a v konečné fázi zajišťuje jejich redakční úpravu, vytištění a distribuci do rezortu. Z toho vyplývá, že na stanovení uceleného vojenského odborného názvosloví na profesionální úrovni má zájem, a také se na něm v rámci své působnosti podílí. Mohu vám odpovědně říci, že v současné době je na „původní znění“ většiny návrhů interních normativních aktů tristiň pohled.

Nejenže se při jejich tvorbě nerespektuje předepsané názvosloví, a to ani tehdy, kdy se na něm významově nic nezměnilo, ale používají se takové výrazy, které nerespektují pravidla českého jazyka, neberou v úvahu sémantické hledisko, státní ani další související normy apod. Kritériem pro užití takových výrazů je v řadě případů subjektivní dojem zpracovatele, popř. jeho nadřízeného. Za takovýchto okolností pronikají bez vysvětlení do textu interních normativních aktů výrazy, jejichž obsah zná pouze zpracovatel, a to jen po dobu svého setrvávání na funkci.

Je pochopitelné, že v 90. letech minulého století nebyl na kodifikaci uceleného odborného názvosloví čas ani podmínky. Prakticky všichni funkcionáři odpovědní za stanovení názvosloví

svěřeného úseku se několikrát vyměnili a kodifikace názvosloví je příliš netrápila. Je smutnou skutečností, že nebyť vstupu do NATO, netrápila by je pravděpodobně ani dnes.

Změna majetkových poměrů v naší zemi a názvosloví užívané v NATO jsou pravděpodobně tím pravým hnacím motorem pro novelizaci vojenského odborného názvosloví. Svědčí o tom nejen potřeba svolat tuto konferenci. K tvorbě návrhů názvoslovných norem bych rád řekl několik slov, která by zpracovatelům mohla být užitečná:

1. Je třeba si uvědomit, že se vytváří interní normativní akt, který je závazný pro celý rezort. Návrh by měl zpracovávat skutečný odborník nebo skupina odborníků s potřebnou erudicí v oboru.
2. Je třeba pořídit ucelený soupis pojmů (hesel) podle věcných souvislostí, vymezit jim místo a získat přehled o jejich rozsahu.
3. Jednotlivá hesla je třeba konfrontovat s hesly uvedenými v dosud platných názvoslovných normách. Tam, kde dosavadní definice pojmu vyhovuje i současným potřebám, je možno dosavadní stav zachovat a heslo v nové názvoslovné normě neuvádět. V takovém případě je otázkou potřeba uvedení cizojazyčného ekvivalentu v dosud platné normě. Nevychová-li dosavadní definice hesla v platné názvoslovné normě, je třeba heslo i s definicí předepsaným způsobem (doplňkem) zrušit, popř. zrušit celou názvoslovnou normu.
4. Nové definice pojmů je třeba vytvořit tak, aby byla dodržena povinná podmínka – zařazení pojmu pod širší rodový pojem. Nedodržení této podmínky neumožňuje systematickou orientaci v názvosloví.
5. Je třeba důsledně uplatnit sémantické hledisko a přisuzovat slovům jen takový význam, který podle spisovné češtiny skutečně mají. Například v návrhu názvoslovné normy Hospodaření s majetkem se stalo problémem anglické slovo „codification“. Překladatel jej v českém kontextu uvedl prostě jako „kodifikaci“, aniž by vzal v úvahu, že v češtině se toto slovo může použít pouze v souvislosti s právem nebo jazykem. Po zamýšlení nad problémem se přijde na to, že se někdy jedná o „katalogizaci“ nebo „začlenění“ nějaké věci do určitého systému a podobně. Nad významem slov je skutečně třeba přemýšlet a oprostit se od subjektivních názorů, jinak se vytvářejí nevhodná slovní spojení nebo přímo nesmysly.
6. Je absurdní požadovat, aby se v rezortu kodifikovala hesla, která čeština nezná ani jako počestěná slova, použitelná v českém kontextu, např. „commonality“ nebo „interchangeability“, aby se tato slova považovala za pojmy a tvořily se jejich definice.
7. Při tvorbě návrhu je třeba eliminovat kolize a duplicity uvnitř vlastní názvoslovné normy a mezi názvoslovnými normami a ostatními předpisy.

Při překladech cizojazyčných textů je podle mého názoru pro citlivé vystižení podstaty věci v definici potřebná spolupráce s erudovaným odborníkem, a to s ohledem na specifiku vyjadřování v češtině.

Závěrem bych chtěl zdůraznit, že legislativní a právní odbor Ministerstva obrany požaduje, aby se vojenské odborné názvosloví novelizovalo předepsaným způsobem tak, aby sloužilo jako východisko pro jednotnou realizaci řídicích procesů v rezortu. To znamená, že je nutno vytvářet názvoslovné normy Ministerstva obrany, které v souladu s ustanoveními předpisu Vševojsk-15-1 plní v rezortu úlohu terminologických slovníků, nikoli terminologické slovníky jako takové, protože ty nejsou pro zpracovatele interních normativních aktů závazné. V neposlední řadě je třeba si uvědomit, že úřední řeč v České republice je čeština, nikoli angličtina.

Zkušenosti s používáním vojenské terminologie ve výukovém procesu

Ráda bych podala stručný informační přehled o rozsahu používání anglické vojenské terminologie ve výukovém procesu, a to jak při výuce ve prospěch studentů VA, tak při výuce ve prospěch kurzů. Jde o začleňování odborné angličtiny do následně uvedených směrů studia.

Rozsah a způsob výuky odborné angličtiny závisí na dvou hlavních faktorech:

- ☐ na cílech daného studia,
- ☐ na jeho časové dotaci.

Podle cílů studia můžeme rozdělit jazykovou přípravu na VA na tři hlavní směry:

1. Příprava posluchačů na zkoušky podle normy NATO STANAG 6001.
2. Studium v rámci doktorských studijních programů.
3. Specializovaná výuka odborné angličtiny.

1. Příprava posluchačů na zkoušky podle normy NATO STANAG 6001, stupně standardizovaného jazykového projevu 1, 2, 3

Většina jazykové přípravy, kterou náš ústav zabezpečuje, je zaměřena k přípravě posluchačů na zkoušky podle normy NATO STANAG 6001. Cílem výuky je vést posluchače k postupnému osvojování jazyka prostřednictvím rozvoje jednotlivých jazykových dovedností, kterými jsou mluvení, poslech, čtení a psaní.

Při přípravě na uvedené zkoušky respektujeme požadavky oddělení metodiky a testování na odbornou angličtinu pro jednotlivé stupně, které jsou vedeny na intranetu, a to vždy ve vztahu k posluchači a jeho oboru.

Vzhledem k tomu, že u zkoušek podle normy NATO STANAG 6001 stupně standardizovaného projevu 1 a 2 často uspějí posluchači, kteří k nám přicházejí z civilních škol, je zřejmé, že hlavní důraz je zde kladen na obecnou angličtinu. Poněkud jiná je situace při přípravě na stupeň 3, kdy při rozvíjení jednotlivých dovedností ke kontextu společenskému přistupuje kontext vojenskopolitický.

Studenti jsou vedeni k diskuzím o společnosti, armádě, otázkách míru a bezpečnosti a k prezentacím o svých kariérách a oborech. Potřeby studentů pravidelně monitorujeme formou dotazníků a vycházíme tak vstříc požadavkům na začleňování vojenské angličtiny v rámci rozvoje všech jazykových dovedností. Snažíme se, aby tyto hodiny byly vedeny – pokud možno – příslušníky armády. V minulém roce nám vypomáhal příslušník dánských ozbrojených sil (pan Pederson), který mohl využít při výuce své zkušenosti z řady zahraničních misí; v současné době učí vojenskou angličtinu bývalý příslušník amerických ozbrojených sil (pan Bennett).

Pro každý kurz dále připravujeme aktuální materiály s použitím autentických nahrávek a textů, které odrážejí domácí a zahraniční vojenskopolitickou situaci – v současné době např. pro popis konkrétních válečných událostí a průběh bojů v Iráku.

2. Studium v rámci doktorských studijních programů

V doktorském studiu klademe důraz na individuální práci studentů, a to zejména v rámci konzultací. Podobně jako při výše zmíněném studiu studenti zvládají základní jazykové struktury specifické pro vojenskou angličtinu a učí se správně vyslovovat odborné termíny. Navíc pracují s vysoce specializovanými texty a jejich prezentace mají charakter odborných přednášek.

3. Specializovaná výuka odborné angličtiny (v současné době pouze ve prospěch letectva a protivzdušných sil)

U posluchačů denního studia je odborná angličtina vyučována pouze v rozsahu 30 hodin u oboru pilot a řízení letového provozu (ŘLP). Studium spočívá zejména ve zvládnutí letecké frazeologie. Výuku se snažíme zpestřit používáním doplňkových materiálů, např. pro ilustrování okolností či možnosti autentického poslechu.

V současné době spolupracujeme s katedrou 307 na Fakultě letectví a protivzdušné obrany VA v Brně na perspektivní přípravě terminologických jazykových kurzů pro inženýrskou leteckou službu, které by měly vést ke zpřístupnění porozumění anglické odborné dokumentace.

Stejně jako v AČR, tak i v armádách NATO, existuje v každé odbornosti značné množství zkratk a výrazů se kterými se musí každý pozorovatel nebo příslušník jednotky v zahraniční misi seznámit. Jedná se zejména o zkratky, které se v dané misi používají. Všechny prověřené a využívané trasy, označení jednotlivých velitelství, jednotek, skupin, oddělení, ubytoven, jídelen a podobně je uváděno ve zkratkách nebo je označeno písmenem a číslem. V další své práci se příslušníci zahraničních misí v podstatě neustále setkávají s novými výrazy, zkratkami, termíny, které jsou velmi specifické a přizpůsobené dané misi, oblasti nasazení, rozsahu operačního úkolu, velikosti a množství nasazených jednotek. Z důvodů začlenění našich jednotek do mnohonárodních uskupení jsou i na základních našich jednotek nápisy ve stanoveném jazyce, pro případ příchodu jiného státního příslušníka. Velmi specifická znalost vojenské terminologie NATO je také nutná u příslušníků spojovacích jednotek při přejímání a předávání zpráv – jedná se o různé volací znaky, zprávy atd.

Mjr. Ing. Karol Suchár

Vojenská terminologie v rámci zahraničních misí jednotek AČR
(z příspěvku na 4. terminologické konferenci na VA Brno, 27. 3. 2003)

Jednotné chápání pojmů

(Vojenská terminologie v návaznosti na úkoly spojené s popisem procesů řízení a zajišťování činnosti a rozvoje rezortu MO)

Terminologický slovník v rezortu MO musí být normou, která zajišťuje jednotné chápání pojmů a nemůže být nijak substituována. Platný je význam uvedený v této normě, a ne v jiných pramenech. Tak vnímáme účel takového díla.

Potřeba definování pojmového aparátu vzniká v rezortu při řešení celé řady úkolů. Sekce strategického plánování Ministerstva obrany (SSP MO) v současné době řeší problematiku popisů procesů řízení a zajišťování činnosti a rozvoje rezortu MO. Už samo znění úkolu „Popis procesů“ napovídá, že terminologie bude hrát stěžejní roli, protože čím jiným než správně vymezenými termíny se popis musí uskutečňovat.

Vymezení pojmů musí být nutně koordinováno s terminologií, která je v rezortu již zmíněnou normou a musí tak být tak říkajíc pod jednou „střechou“. Proto nepochybně musí existovat složka, která tuto koordinaci zajišťuje a s níž je nutné spolupracovat na definování pojmů i na formě publikace. Proto si myslíme, že dojednání způsobů koordinace s tím, kdo je za normovanou terminologii zodpovědný, by mělo být též předmětem jednání.

Potřeba sjednocení je dána tím, že není možné, aby v rezortu existovalo více souborů vymezení těchto pojmů. Taková norma by měla být jedna a jiná díla by měla s ní být naprosto v souladu, buď jako specializovaný výťah z ní, nebo jako doplněk ke stávajícím. V každém případě by však takové dílo mělo mít certifikát normy. Terminologie zároveň musí být sjednocena s odbornou terminologií NATO.

Do terminologie rezortu MO by tedy měla být zahrnuta i terminologie popisu procesů, která je základem k pochopení katalogu procesů a manuálu procesů, a to jako samostatná výstupní publikace, založená na popisu procesů. Samostatná proto, že samostatnou publikací bude jak „Katalog procesů“, tak i „Manuál procesů“. Současně však může být zahrnuta i do jiných publikací univerzálnějšího charakteru.

Pokud neexistuje v rezortu MO složka hrající roli centrálního koordinátora, měla by být stanovena spolu s širokým zpracovatelským týmem pokrývajícím odborně tematickou strukturu. Dovedeme si totiž představit, jak je tvorba takového slovníku náročná. Stačí jen, když nahlédneme do seznamu autorů některého takového díla, kde uvidíme jejich počet a kvalifikační úroveň.

Bez kooperace s ostatními zpracovateli v rezortu není možné u nás takové dílo vytvořit. Hrozilo by nebezpečí jeho neslučitelnosti s ostatními. Navíc by náš výstup postrádal váhu normy. A to je jistě jedním z cílů jeho tvorby. Do rezortu by se zanášel informační šum a inkonsistence.

Francouzsko-český a česko-francouzský **Z KONFERENCE** sborník vojenských pojmů a definic

Obsahem článku je vystoupení na 4. terminologické konferenci MO ke stavu řešení projektu obranného výzkumu Česká vojenská normotvorná terminologie, jehož cílem je sestavení česko-francouzského a francouzsko-českého sborníku vojenských pojmů a definic. Autorka informuje, jak se tento projekt v průběhu tří let vyvíjel a jaký je jeho aktuální stav.

Chtěla bych vás seznámit se stavem řešení česko-francouzského projektu, jehož cílem je sestavit sborník vojenských pojmů a definic. Vzhledem k tomu, že tento projekt má za sebou již třetí rok řešení, dovolila bych si Vám ve stručnosti připomenout, jak tento projekt vznikl a jak se v průběhu tří let vyvíjel. Možná, že pro některé z Vás to budou údaje známé, ale určitě jsou mezi námi účastníci, kteří tyto informace uslyší poprvé.

Na podzim roku 1999 zavítala do České republiky delegace Společného výboru pro vojenskou terminologii Francouzských ozbrojených sil. Tento výbor reprezentuje Francii při NATO v oblasti vojenské terminologie a vyjadřuje stanovisko Francie pro jednotlivé národní i mezinárodní organizace pracující v této oblasti. V kontextu vstupu ČR do NATO francouzští zástupci Společného výboru pro vojenskou terminologii vyjádřili mimo jiné zájem sestavit francouzsko-český pracovní tým, který by zpracoval francouzsko-český sborník vojenských pojmů a definic.

Následně v roce 2000 byly vyhlášeny v rámci POV dva terminologické projekty: projekt Terminologie I - Anglicko-český vojenský slovník a projekt Terminologie II - Francouzsko-český sborník vojenských pojmů a definic, jehož pilotním řešitelským pracovištěm se stala katedra jazyků VVŠ PV ve Vyškově.

Samozřejmě zájem francouzské strany se plně využil pro řešení projektu Terminologie II. Postupně byl vytvořen mezinárodní realizační a konzultační tým, za účasti odborné mezinárodní veřejnosti byla vyspecifikována základní filozofická stavba celého projektu, byly vydefinovány pracovní metody, technické prostředky a dílčí postupné kroky k úspěšné realizaci projektu.

Bylo dohodnuto, že Sborník bude obsahovat dvě části, a to část operačně-taktickou a část strategicko-politickou. Přičemž rozsah a zpracování jsou koordinovány oběma stranami. V zásadě dílo navazuje na třetí část spojenecké publikace AAP-6. Rovněž se využívají spojenecké publikace NATO týkající se pojmů a definic jednotlivých vojenských odborností. A v neposlední řadě jak česká tak i francouzská strana si vzájemně poskytují své databáze pojmů a definic. Tyto zdrojové položky jsou následně překládány do cílového jazyka a okamžitě jsou ověřovány z hlediska odborného i jazykového druhou stranou. Tímto se zajišťuje jejich maximální terminologická i jazyková správnost. U každé definice je povinně uvedený její zdroj.

V podstatě je možné říci, že práce na projektu se plně rozběhly zhruba od ledna 2001, kdy byly vytvořeny personální, materiální a metodické podmínky k vlastní práci.

První výstupy byly prezentovány v tištěné i elektronické verzi v roce 2002 (na 3. terminologické konferenci MO), kdy se objevily pracovní verze česko-francouzských sborníků vojenských pojmů a definic části operačně-taktické z oblasti pozemních sil, chemického vojska a dělostřelectva. Kromě toho se pracovalo na části strategicko-politické.

V průběhu roku 2002 se česká i francouzská strana dohodly, že sborníky budou kompletně doplněny o angličtinu, takže výstupy z ledna 2003 jsou již tříjazyčné - tzn. že každá položka obsahuje termíny a definice v jejich české, francouzské a anglické verzi.

Nyní bych se zastavila u každého výstupu a trochu bych charakterizovala jak probíhaly práce na těchto výstupech.

V oblasti **operačně-taktické terminologie** jsme začali nejprve zpracovávat **terminologii chemického vojska**. Vycházeli jsme z postavení chemického vojska AČR v rámci NATO a dále ze skutečnosti, že terminologie chemického vojska byla dostatečně zpracována. Základním zdrojem chemické terminologie je především spojenecká publikace AAP-21 doplněná o Návoslovnou normu chemického vojska, jejíž návrh byl zpracován v průběhu roku 2001. Aby se umožnilo co největšímu počtu odborníků se vyjádřit k daným termínům a definicím, byla publikována v tištěné podobě pracovní verze francouzsko-českého sborníku chemického vojska (verze 2002). Následně se nám v průběhu roku 2002 sešly připomínky především ze 6. střediska monitorování radiační a chemické situace v Hostivících a od katedry chemie VVŠ PV. Připomínky byly zapracovány do databáze, byla opravena čeština a byla dopracována anglická verze databáze. Výsledkem je pracovní verze leden 2003, která je tříjazyčná (česko-francouzsko-anglická). Prostřednictvím Společného výboru pro vojenskou terminologii a rovněž díky kontaktům katedry chemie VVŠ PV jsme navázali v této oblasti významnou spolupráci s Centre de formation NBC v Draguignanu (Francie), se kterými máme dnes možnost přímo konzultovat francouzskou terminologie chemického vojska. Anglická terminologie je průběžně revidovaná zástupci kanadských ozbrojených sil.

Dále následovala **terminologie dělostřelectva**. Základním zdrojem je materiál, který jsme pracovníčně nazvali Terminologický slovník dělostřelectva, a který byl z větší části zpracován na katedře 105 VA Brno (především zásluhou Ing. Stanislava Mrázka). V průběhu roku 2002 byla publikována v tištěné podobě pracovní verze francouzsko-českého sborníku dělostřelectva (verze 2002). Během roku se sešly připomínky z katedry dělostřelectva VVŠ PV a z katedry 105 VA Brno. Tyto připomínky byly zapracovány. Dopracovala se anglická verze dělostřelectvých termínů a definic. Materiál v pracovní verzi leden 2003 je k dispozici každému zájemci.

Další oblastí byla **terminologie pozemních sil**, která vychází z Terminologického slovníku pozemních sil zpracovaného autorským kolektivem pod vedením doc. Kašpara na katedře 102 VA v Brně. Tento materiál je kompletně zpracovaný v česko-francouzské verzi a v roce 2002 byla publikována jeho pracovní verze (verze 2002). V současné době zapracováváme připomínky a dopracováváme jeho anglickou verzi. Rovněž slaďujeme vstupy, které se odvolávají na AAP-6 s její aktuální verzí tzn. AAP-6 (2003).

Francouzská strana poskytla pro oblast **operačně-taktické terminologie Francouzských ozbrojených sil** databázi, která vychází z dokumentu TTA 106 verze 2.0. (Terminologie de Toutes Armes), kterou poskytlo Commandement de la Doctrine et de l'Enseignement Supérieur de l'Armée de Terre prostřednictvím Společného výboru pro vojenskou terminologii. V této části je rovněž zahrnuta i **letecká terminologie** francouzského letectva. Návrhy českých verzí francouzsko-anglických pojmů a definic byly posuzovány na katedře taktiky VVŠ PV, dále na odboru pozemních sil operační sekce GŠ, v případě letecké terminologie pak ve Vojenském technickém ústavu letectva a protivzdušné obrany Praha a na Velitelství vzdušných sil ve Staré Boleslavi. Provedené změny byly zapracovány do stávající francouzsko-anglicko-české databáze, která je rovněž k dispozici ve své pracovní verzi leden 2003.

V oblasti strategicko-politické terminologie probíhaly práce následovně. V průběhu roku 2001 byla vypracována databáze základních výrazů a definic a byl vyspecifikován jejich aktuální soubor. Poté probíhalo ujednecování termínů a definic. Od roku 2001, kdy tato databáze vznikala a je neustále obohacována, byly za českou stranu jednotlivé pojmy a definice posuzovány pracovníky bývalé sekce vojenské bezpečnostní politiky (SVBP) - odboru mezinárodního práva, sekce obranné politiky (SOP) MO, Ústavu strategických studií VA v Brně a Ústavu mezinárodních vztahů MZV, a naposledy sekce strategického plánování (SSP) MO. Za francouzskou stranu byla databáze posuzována členy Společného výboru pro vojenskou terminologii (CITA) Generálního štábu Francouzských ozbrojených sil a Střediskem pro vývoj a ověřování doktrín při Válečné škole v Paříži (CREDAT). Na posuzování francouzské vojenské terminologie se rovněž podíleli specialisté Centra pro jazykovou přípravu zpravodajských specialistů Francouzských ozbrojených sil ve Strasbourgu. Francouzská strana rovněž poskytla databázi strategicko-politické terminologie z probíhajícího terminologického projektu RUSKO-NATO. V současné době je k dispozici tříjazyčná pracovní verze leden 2003.

Jak operačně-taktická tak především strategicko-politická terminologie je koordinována z úrovně pracoviště odboru obranné standardizace Úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti. To se ukazuje jako velmi užitečné při projednávání terminologie s jednotlivými sekce MO a GŠ.

Všechny sborníky pracovní verze leden 2003 existují v tištěné podobě. Rovněž je můžeme poskytnout v elektronické verzi (*pdf,) a v prostředí Multiterm a MySQL.

Závěrem bych chtěla shrnout celkovou filozofii projektu. Cílem mezinárodního týmu zpracovatelů je vytvořit co možná nej kvalitnější komplexní česko-francouzsko-anglický sborník vojenských pojmů a definic, který ve svém obsahu navazuje na AAP-6 a další spojenecké publikace a který bude sloužit jak k profesním tak i studijním účelům. Zpracovatelský tým si v žádném případě nedělá monopol na pravdu. Naší snahou bylo a je, aby se k daným výstupům vyjadřovalo co nejvíce odborníků v daných oblastech, jak na české tak i francouzské straně. Tento přístup prosazujeme od samého počátku. Zároveň bychom byli rádi, aby v případě české terminologie se jednotlivé složky zároveň staly garanty své terminologie jako je tomu např. u terminologie chemického vojska, kde se garantem stalo 6. SMRCHS v Hostivících. Nevytváříme nějaký definitivní jednou provždy uzavřený dokument, ale jde o materiál otevřený a přístupný dalším změnám. Jde o know-how celého rezortu a skutečnost, že všechny doposud zpracované materiály běží on line na síti, je toho jenom důkazem.

Projekt obranného výzkumu Česká vojenská normotvorná terminologie

(Zpráva na konferenci 27. 3. 2003)

V minulém roce jsme dokončili a připravili k vydání první verzi Anglicko-českého vojenského terminologického slovníku. V tomto slovníku jsou obsaženy termíny z AAP-6, část 5 AAP-6 a 50 souborů z různých odborností Armády České republiky, které jsme získali od zpracovatelů z kateder VA Brno (zhruba 30) a složek Armády České republiky, celkem více jak 50 odborníků. Soubory byly revidovány OdSPT VA, katedrami VVŠ PV Vyškov (specializace pozemního vojska) a VÚ letectva a PVO ve Kbelích (letecké specializace).

Jak jsme postupovali:

Po sjednocení jsme získali celkový soubor, který měl více jak 50 000 termínů a který jsme (v dubnu - červnu) upravovali tak, že jsme především odstraňovali dublety a další české ekvivalenty anglického termínu v různých odbornostech byly vypisovány (kopírovány) na stejný řádek i se záznamem zdroje, odkud pochází. Všechny tyto práce byly prováděny v programu Excell. V této fázi nám velmi pomohl odborník na počítače svob. Mgr. Špaček, který připravil přesné pokyny pro vytváření finální verze slovníku, makra pro zjišťování dublet a také program pro vygenerování Excellu do Wordu (s pomocí ing. Vojkůvky z VUT).

Na finálním sestavování slovníku se podílelo pouze šest zpracovatelů - J. Straka, J. Dvorský, E. Staňková, R. Szlaurová, J. Stodolová, M. Špaček - aby se snáze udržela jednotná forma slovníku.

V červnu pak celý soubor prošli češtináři, kteří odstranili drobnější nedostatky v pravopise, např. psaní čárky v řídící a řídicí, psaní velkých písmen apod.

Protože byl slovník sestavován v programu Excell, následoval proces vygenerování do podoby v programu Word, kdy slovník získal přijatelnou grafickou úpravu. Slovník obsahuje v konečné verzi necelých 33 000 anglických hesel. Samozřejmě českých termínů je obsaženo ve slovníku daleko více (35 000) nejen proto, že jsme nechávali více českých ekvivalentů, ale jeden anglický termín má odlišné české ekvivalenty v různých odbornostech. Je ponecháno (zaznamenáno) i částečně se odlišující znění českých termínů v příbuzných odbornostech a domníváme se, že je na slovníku velmi cenné to, že je zachycen i původ těchto termínů. Na druhé straně zde zůstává určitý prostor pro další sjednocování vojenské terminologie v blízkých specializacích, např. oblast ženijní a muniční, vojenské policie a mírových sil. Jeden příklad: „arming pin“ - žen. pojistka; AAP 6 odjišťovací pojistka; mun. pojistný kolík; prtvzd. dopravní pojistka. Ale toto jsou spíše výjimky.

Na závěr je vložena tabulka s hodnotami v základních druzích vojsk americké a britské armády a jejich ekvivalenty v Armádě České republiky a tabulka s názvy jednotek, kódovací tabulka NATO a některé povely.

Po vytištění ve Wordu byl slovník znovu revidován, tentokrát již v tištěné podobě, což je určitě efektivnější, než když kontrolování probíhá na monitoru počítače. Přes veškerou snahu zpracovatelů a použití makra zůstaly ve slovníku dublety. Jednalo se o slova, která se mohou psát jako dvě slova, přes pomlčku a dohromady - např. take off. Tyto dublety makra nezachytila

kvůli různé formě psaní a zpracovatelé při kontrole také ne, protože jsou v abecedě od sebe vzdálena a často jsou na jiné stránce. Poznámka na okraj tohoto problému: v této oblasti je mnoho nejasností a hlavně nejednotnosti i v originálních anglických textech a slovnících a museli jsme řešit i případy, kdy stejný termín byl jinak psán v AAP-6 a části 5 AAP-6, např. minewatching v AAP-6 a mine watching v ATP-6. Samozřejmě jsme použili psaní dohromady jako jedno slovo, protože jsme zachovali pravopis AAP-6 jako nejdůležitějšího terminologického dokumentu NATO.

V jiných podobných případech jsme vycházeli a aplikovali obecnou tendenci v angličtině: od psaní dvou slov samostatně, přes psaní s pomlčkou k psaní dohromady jako jedno slovo/jeden termín.

V srpnu a září byly všechny opravy zaneseny do finální verze slovníku společně se změnami, které byly udělány v AAP-6 na úrovni terminologického výboru a OOS před vydáním verze AAP-6 roku 2002 a letos jsme vložili změny z verze 2003.

Slovník obsahuje necelých 33 000 anglických hesel z 50 oblastí (odborností) Armády České republiky a podílelo se na něm více jak 50 spolupracovníků, kteří zpracovali soubory nejdůležitější slovní zásoby ze své specializace; a rovněž více jak 50 osob se podílelo na různých formách kontroly a revize slovníku v jednotlivých etapách jeho tvorby. Jmenovitý seznam odborností zastoupených ve slovníku a všichni spolupracovníci jsou uvedeni v předmluvě.

Jestliže vezmeme v úvahu všechny, kteří se podíleli i formou konzultací, přesáhl celkový počet spolupracovníků na projektu značně číslo 100. Mohu konstatovat, že spolupráce se všemi byla dobrá a setkávali jsme se snahou maximálně pomoci a to jak na ÚJP, kde se učitelé podíleli na této práci navzdory svým vysokým pedagogickým úvazkům, tak na ostatních pracovištích. Chtěl bych zmínit, že práce na anglicko-českém vojenském slovníku byly zahájeny za posledních několik desítek let na různých úrovních již několikrát, ale doposud vždy ztroskotaly v důsledku obsáhlosti a náročnosti úkolu a nedostatku ochoty ke spolupráci. Práci jsme se věnovali s maximálním úsilím a jsem proto velmi rád, že se nám tento slovník podařilo dokončit a splnit tak první fázi projektu Terminologie I.

Pravopis použitý ve slovníku vychází z britské normy nebo je zachován pravopis dokumentů NATO, např. fuze z AAP-6, ačkoli britský pravopis je fuse. Pokud se jedná o americký termín nebo pravopis, je to specifikováno v závorce za termínem, stejně tak jako pro daný termín používaná zkratka.

Výrazy, které jsou v závorce, blíže specifikují význam a je možno je vypustit. Výrazy po lomítku představují další možnou variantu výrazu.

Každý anglický termín je uveden v plném znění a u každého českého ekvivalentu je vždy uveden zdroj, odkud pochází.

Velká písmena byla použita v termínech tehdy, jestliže se jednalo o jedinečnou instituci. Ne vždy to bylo možno jednoznačně rozhodnout, a proto bude nutno v jednotlivých případech přihlídnout ke konkrétní situaci, ve které se daný termín použije.

Slovník byl v září odevzdán do tiskárny a vydán v tištěné podobě pro potřeby VA Brno v polovině listopadu 2002. V tištěné podobě má slovník asi 500 stran.

Slovník existuje ve verzi 2002 v programu Excell, je na www.stand.acr, které jsou však přístupné pouze s internetovou verzí minimálně Explorer 5.5. Chtěli jsme také provést do konce roku převedení do podoby programu Multiterm, ale voják základní služby bohužel odešel předčasně do civilu, takže z toho sešlo.

30. 10. 2002 proběhlo oponentní řízení k tomuto projektu a dnes jsem odevzdal pplk. Voyskovi verzi, kde jsou zapracovány některé připomínky a návrhy, které byly vzneseny v rámci oponentního řízení, např. zadekvatnění vojenských hodnotností podle normy STANAG 2116 a Věstníku MO (OR 1-9, OF 1-9) a další doporučení hlavně pplk. Stojana.

Koncem roku 2002 jsme kromě zapracovávání připomínek k anglicko-českému slovníku zahájili práci na převedení tohoto slovníku do verze česko-anglické. I v tomto slovníku jsme chtěli zachovat u každého termínu zdroj odkud pochází, což se v dalším ukázalo jako příčina značných problémů. Nejprve ještě pan svob. Špaček provedl počítačové převedení a pak následovaly dva velmi časově náročné kroky: 1) protože českých ekvivalentů bylo více, tak jsme museli provést rozepisování a nové utřídění podle abecedy a 2) v druhém kroku pak spojování více českých ekvivalentů a dopisování ekvivalentů anglických. Na práci podílelo 8–10 zpracovatelů, proto se musel vždy při každém kroku celý soubor rozdělit a pak opět spojit. Protože při prvním kroku došlo u jednoho zpracovatele k posunu řádků, na což jsme přišli až když jsme zahájili práci na spojování ekvivalentů, museli jsme opravy provádět jednotlivě až do závěrečného již spojeného slovníku.

Zbývá ještě zapracovat změny pro rok 2003 z AAP-6.

V současné době provádíme opravy ve vytištěné formě slovníku a předpokládáme, že by mohl být dokončen do konce června. Slovník obsahuje 35 200 českých hesel a anglických termínů je více, kolem 38 000.

Koncem roku jsme také zahájili práci na sestavování definic. V listopadu proběhla schůzka zpracovatelů jednotlivých souborů z VA Brno (těch, kteří zpracovali základní soubory), kde byli požádáni o další spolupráci a sestavení definic v češtině i angličtině k vybraným nejdůležitějším termínům ze svých odborností. Patnáct zpracovatelů přislíbilo dodat 150–200 definic z každého oboru do poloviny dubna.

V nedávné době jsme odeslali na OVOT žádost o zachování původního termínu dokončení. Návrh projektu (včetně přihlášky) předpokládal plnění až do roku 2005, a proto navrhujeme, aby POV Česká vojenská normotvorná terminologie pokračoval i v roce 2004 a 2005 – bez nároku na finance.

Domníváme se, že projekt je natolik rozsáhlý, že jej není možno do konce roku 2003 dokončit. Náročnost projektu určitě vyžaduje dodržení původního termínu – do konce roku 2005.

Před několika dny však přišlo zamítnutí, takže budeme muset ukončit projekt ve stavu ke konci roku 2003.

V roce 2003 plánujeme:

- ☐ dokončit úpravu verze Anglicko-českého vojenského terminologického slovníku – 33 000 hesel v programu Excell
- ☐ zpracovat verzi Česko-anglického vojenského terminologického slovníku – 35 000 hesel v programu Excell (elektronické podobě) a připravit ji pro tištěné vydání
- ☐ sestavit a připravit k dalšímu revidování soubor v rozsahu asi 2 500 definic v angličtině a češtině z 15 odborností Armády České republiky.

V roce 2004 a 2005 zamýšlíme:

- ☐ provést revidování souboru v rozsahu asi 2 500 definic v angličtině a češtině z 15 odborností Armády České republiky
- ☐ sestavit a revidovat 8 000 – 10 000 definic v českém jazyce z 30 až 40 specializací Armády České republiky (jiné definice než v AAP-6).

V tomto časovém období bychom dokončili zpracování českých definic k základním termínům z většiny odborností Armády české republiky a splnili záměr projektu, který má název Česká vojenská normotvorná terminologie.

Zpracovaný Anglicko-český vojenský terminologický slovník i jeho česko-anglická verze jistě přispějí ke zlepšení a usnadnění práce s originálními vojenskými materiály v anglickém jazyce. Chtěli bychom zdůraznit, že se jedná o skutečně nově sestavený slovník, kde prakticky každý termín byl získán individuálně a kde rozsah slovníku by měl odrážet výskyt a důležitost termínů v jednotlivých specializacích AČR.

Upravená verze 2003 Anglicko-českého vojenského terminologického slovníku bude od dubna dostupná na výše zmíněné internetové adrese v podobě programu Excell a Česko-anglický vojenský terminologický slovník také ve verzi 2003 bude dostupný od června. I když provedení v Excellu není esteticky nejlepší, program umí rychle a snadno vyhledat jakékoli heslo a práce s ním je velmi snadná a pohodlná. Další jeho výhodou je, že je možno snadno měnit stávající hesla a doplňovat slovník novými termíny.

Slovník obsahuje jistě nepřesnosti a chyby. Je to však první zpracování nového vojenského slovníku a v každém případě je to určitý výchozí dokument, na který bude možno navazovat, který bude možno doplňovat, modernizovat a celkově vylepšovat, aby se stal důležitým dokumentem v Armádě České republiky.

Budeme proto velmi vděční za jakékoli rady, náměty a upozornění. Vaše připomínky můžete posílat na e-mailovou adresu jiri.straka@vabo.cz.

I když v rámci AČR bylo již přistoupeno k celé řadě STANAGů a bylo vydáno množství výkladových slovníků, zkratk a sborníků, které jsou postupně uplatňovány při činnosti jednotek AČR v zahraničních misích a při novelizaci předpisů, nařízení, pomůcek atd., je nutné, aby byly od velitelů kontingentů i nadále soustřeďovány zkušenosti z používání těchto zkratk, STANAGů, SOP, a ty byly předávány na odbor obranné standardizace Úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti k zapracování nově získaných zkratk a výrazů do terminologické literatury.

Mjr. Ing. Karol Suchár
Vojenská terminologie v rámci zahraničních misí jednotek AČR
(z příspěvku na 4. terminologické konferenci na VA Brno, 27. 3. 2003)

Zkušenosti s používáním vojenské terminologie v procesu výuky

Učitelé anglického jazyka katedry jazyků Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově zabezpečují výuku studentů obou fakult naší vysoké školy a rovněž se podílejí na přípravě důstojníků a praporčíků AČR v kurzech STANAG 1 a 2. Vyučují jak obecný jazyk, tak odbornou vojenskou a ekonomickou terminologii. Ve svém příspěvku chci rozebrat pouze zkušenosti z přípravy a provádění terminologických kurzů, které jsme v uplynulém období organizovali podle požadavků velitelství 1. mechanizované divize.

Celkem jsme připravili a provedli čtyři kurzy. První dva kurzy se uskutečnily v době od 28. ledna do 8. února 2002 a účastnilo se jich celkem 30 příslušníků velitelství divize a přímo podřízených svazků a útvarů. Cílem těchto kurzů bylo zopakovat a upevnit znalosti vojenské terminologie a připravit účastníky kurzů k úspěšnému zvládnutí úkolů v rámci mnohonárodního dvoustupňového velitelsko-štábního cvičení Moravian Shield 2002.

Z velitelství 1. mechanizované divize jsme obdrželi následující požadavky:

- ☐ obsah obou kurzů přizpůsobit jazykové úrovni STANAG 2,
- ☐ zopakovat základy gramatiky,
- ☐ zaměřit se na zvládnutí dovedností v následujícím poměru – mluvení 60 %, poslech 20 %, čtení 10 %, psaní 10 %,
- ☐ hlavní důraz položit na vojenskou terminologii pro stupeň brigáda, prapor,
- ☐ prakticky procvičit následující témata: operační rozkaz, situační hlášení, terminologie pro jednotlivé druhy boje (útok, obrana, boj na zdrženou), počítačová terminologie a zkratky.

Protože již několik let nemáme na katedře žádného rodilého mluvčího, obrátila jsem se s žádostí o pomoc při výuce na podplukovníka Wilsona z velitelství Britského vojenského poradního a výcvikového týmu (BMATT). Podplukovník Wilson vyčlenil jednoho příslušníka BMATT, který se podílel jak na přípravě materiálů ke kurzu, tak i na vlastní výuce.

S přípravou dokumentů nám také ochotně pomohl Úřad pro obrannou standardizaci. Podplukovník Vosyka nám poradil a také připravil a zaslal veškeré vzory dokumentů, které jsme pro výuku v kurzech potřebovali.

Výuka probíhala v následujících blocích:

1. blok: briefing vedený rodilým mluvčím (příslušníkem BMATT),
2. blok: cvičení
3. blok: diskuze, na které se podílel kromě příslušníka BMATT i učitel katedry.

Výuku v kurzu ztěžovala rozdílná úroveň jazykových znalostí. Dalším problémem bylo to, že se kurzů účastnili příslušníci štábů rozdílných vojenských specializací (např. vševojskové, dělostřelecké atd.) a všichni se chtěli zdokonalit v terminologii odpovídající jejich služebnímu zařazení.

Vzhledem k tomu, že požadavkem byla jazyková úroveň znalostí STANAG 2 a briefingy prováděli rodilí mluvčí, nemohli jsme se přizpůsobit nižší úrovni znalostí některých účastníků kurzů. Tento problém jsme prodiskutovali s organizátory kurzu z velitelství 1. mechanizované divize a v následujících kurzech se tento problém již nevyskytl.

Co se týká problému rozdílných specializací, museli jsme z každé vojenské odbornosti specifikovat to nejdůležitější z vojenské odborné terminologie. K tomu jsme připravili a každému účastníku kurzu předali složku materiálů.

Ze závěrečného hodnocení vyplynulo, že účastníci byli spokojeni s celkovou úrovní kurzu, včetně jeho obsahové náplně. Pro přípravu dalších kurzů navrhli:

- ☐ zařadit více samostatné práce,
- ☐ zaměřit se na prezentaci před kolektivem, to znamená umožnit, aby každý z účastníků kurzu vystoupil s krátkým briefíngem (v rozsahu 5-10 minut) nejlépe před mapou.

Oba návrhy jsme využili při přípravě a provedení dalších dvou terminologických kurzů.

Tento druhý blok terminologických kurzů proběhl před mezinárodním cvičením *Canon Cloud* 2002 v době od 30. září do 4. října 2002. Kurzu se opět zúčastnili příslušníci velitelství 1. mechanizované divize v Brně, včetně podřízených složek a útvarů.

Cílem těchto kurzů bylo zdokonalení v poslechu a psaní odborných anglických textů a především procvičení dovednosti mluvení při provádění briefíngů, vedení konverzací v anglickém jazyce s příslušníky cizích armád a zvládnutí diskuze na dané téma.

Požadovaná témata byla téměř totožná, to znamená především operační rozkaz, situační hlášení, terminologie pro jednotlivé druhy boje a zkratky.

Na výuce se kromě učitelů AJ z katedry podíleli rovněž příslušníci BMATT a nově také příslušníci Military Cooperation Branch (MCB) v Heidelbergu, SRN.

Součástí výuky byla informace dr. Tomšů o projektu s názvem Česko-francouzsko-anglický sborník vojenských pojmů a definic. Součástí hodiny byla seznámení s programovým prostředím MULTITERM. S tímto projektem jste se seznámili v předcházejícím vystoupení. Účastníci kurzu využili nabídky ke zkopírování tohoto materiálu.

Poslední den kurzu byl vyhrazen pro samostatné briefíngy účastníků kurzu před mapou. Jednotlivá vystoupení hodnotili z profesního hlediska příslušníci BMATT a MCB, z jazykového hlediska učitel katedry jazyků.

Ze závěrečných hodnocení vyplynulo, že kurzy splnily očekávání účastníků, kteří kladně hodnotili jak obsah tak i přístup jednotlivých lektorů a učitelů.

V současné době skupina anglického jazyka katedry jazyků VVŠ PV zabezpečuje výuku v kurzu CONAMS. Tento kurz je součástí odborné přípravy příslušníků AČR zařazených do databáze osob vybraných a navržených pro práci ve strukturách NATO a EU.

Obsahová náplň tohoto kurzu je následující:

- ☐ terminologie na operačně strategické úrovni,
- ☐ příprava a vedení pracovního jednání či briefíngu,
- ☐ problematika, která se řeší při zahraničních služebních cestách.

Při přípravě kurzu jsme, kromě jiného, využili materiály ze zahraničních kurzů, které organizovala Britská rada v rámci projektu PEP (Peacekeeping English Project).

Co říci závěrem? Zkušenosti z výuky studentů VVŠ i účastníků všech druhů kurzů ukazují, že odborná vojenská terminologie v anglickém jazyce je nezbytnou součástí jejich jazykové přípravy. Zpracované slovníky a další materiály, které byly prezentovány v rámci terminologické konference, jsou užitečnou pomůckou jak pro učitele, tak i pro samostatnou přípravu příslušníků AČR.

Bezpilotní letadla prokázala svou technickou realizovatelnost, vojenskou účelnost a operační hodnotu. Bojová bezpilotní letadla mohou dostupně a účinně umlčovat nepřátelskou protivzdušnou obranu a provádět údery v rámci zavedeného systému velení. Průzkumná bezpilotní letadla mohou plnit průzkumné úkoly ve dne i v noci a za každého počasí do různé hloubky podle potřeb stupně velení, jemuž slouží.

Bezpilotní letadla nalétala 65 000 hodin, z toho polovinu za bojových situací. Koeficient technické pohotovosti byl 96 %.

Porovnání pilotovaných a bezpilotních letadel

Bezpilotní letadlo se od pilotovaného letadla liší především tím, že je „bez pilota“, a proto také bez systémů, které jsou pro pilota nezbytné: kyslíkové vybavení, anti-G oblek, kabina, přístroje v kabině, katapultážní křeslo aj. Všechny tyto systémy vyžadují vývoj, výrobu, ošetřování, tj. výdaje a prostor. Mají velkou hmotnost a jejich spolehlivost není stoprocentní. Bezpilotní letadlo je proto menší, lehčí, jednodušší, méně poruchové, levnější a jeho ošetřování je snazší. Základní výcvik pilota moderního letounu trvá několik let a pilotní výcvik nikdy nekončí. Bezpilotní letadlo může být uloženo, pravidelně kontrolováno a v případě potřeby použito. Výcvik operátorů pozemních řídicích stanic bezpilotních letadel se bude provádět pomocí simulátorů.

Bezpilotní letadlo nepotřebuje dlouhou vzletovou a přistávací dráhu. Pozemní personál pro zabezpečení bezpilotních letadel tvoří jen několik málo osob.

Protože je bezpilotní letadlo menší, a protože má motor nižšího výkonu, má také menší demaskující příznaky:

- ☐ menší efektivní radarovou odraznou plochu, a proto je radary zjištěn v mnohem menší vzdálenosti, která neumožní včasné zahájení palby prostředků země-vzduch,
- ☐ menší letadlo je zrakem zjištěno na malou vzdálenost,
- ☐ motor menšího výkonu má menší infračervené příznaky, a proto je jeho letadlo méně ohroženo raketami s infračerveným samonavedením,
- ☐ motor menšího výkonu má nižší akustické demaskující příznaky.

Vyvíjená bojová bezpilotní letadla mají vlastnosti stealth. Proto má bezpilotní letadlo vysokou schopnost přežití. Ke ztrátám bezpilotních letadel, které nejsou příliš citelné, dochází poměrně zřídka, zatímco ztráta pilota je velkou, nesnadno nahraditelnou ztrátou.

Charakteristiky bezpilotního letadla

Systém bezpilotního letadla tvoří:

- ☐ bezpilotní letadlo s průzkumným vybavením a výzbrojí,
- ☐ pozemní řídicí stanice,
- ☐ startovací katapult; některá bezpilotní letadla mají svislý vzlet, jiná vzlétají jako letoun a miniaturní bezpilotní letadla jsou vypouštěna z ruky,
- ☐ prostředky pro ošetřování,
- ☐ přepravník pro několik bezpilotních letadel.

Cena bojového bezpilotního letadla je nižší než jedna třetina ceny pilotovaného bojového letounu. Výdaje na provoz a používání během životnosti bezpilotního letadla jsou rovněž mnohem nižší. Výhody bezpilotních letadel jsou zároveň důvody pro jejich zavádění.

Použití malé „chytré“ munice u bojových bezpilotních letadel jim umožní útočit na několik cílů během jednoho vzletu, takže se sníží výdaje na jeden zničený cíl.

Mobilní pozemní řídicí stanice bude schopna řídit několik bojových bezpilotních letadel současně, a to u bezpilotních letadel dalekého dosahu i za horizontem. Její operátor jako výkonný prvek systému velení se bude podílet na rozhodovacím procesu a bude uskutečňovat autonomní řízení při plnění úkolů.

Obraz pozemní situace pozorovaný senzory bezpilotního bojového letadla bude přenášěn na řídicí stanici a na různá místa velení. Senzory bojového bezpilotního letadla mohou být radar, televizní kamera, infračervená kamera a jejich kombinace. Požadavkem na senzory je vysoká rozlišovací schopnost a použitelnost bez ohledu na podmínky viditelnosti.

Výzbrojí bojových bezpilotních letounů byly protitankové rakety Hellfire, které úspěšně ničily vozidla v Afghánistánu a na základě zpravodajských údajů zasáhly automobil s teroristy Al Kajdy. Bzpilotní letadla mohou být vyzbrojena chytrými přesnými pumami anebo vybavena prostředky elektronického boje.

Předpokládá se zavedení bezpilotních letadel několika stupňů výkonnosti udávané dobou setrvání ve vzduchu a doletem. Pro jednotlivé stupně velení pozemního vojska budou určeny typy bezpilotních letadel schopných působit v celém jejich zájmovém prostoru a v různých, včetně velkých výškách:

- pro četu bezpilotní průzkumné letadlo s dobou letu několik desítek minut, dolet 2 až 3 km,
- ☐ pro brigádu doba letu cca 1 hodina, dolet do 20 km,
- ☐ pro vyšší stupně doba letu jeden den, dolet 80 km.

Pro malé jednotky budou určena bezpilotní letadla vypouštěná z ruky.

Letectvo USA zařadí bezpilotní letadla do svého budoucího ofenzivního leteckého systému, který budou tvořit

- ☐ pilotované letouny,
- ☐ bezpilotní průzkumná a bojová letadla,
- ☐ řízené střely s plochou dráhou letu,
- ☐ letouny pro velení, spojení, udávání cílů a průzkum.

Bzpilotní letadla budou podrobena pravidlům pro řízení letového provozu.

Použití bojových bezpilotních letadel

Bezpilotní letadla se stala nenahraditelným taktickým prostředkem. V Afghánistánu byla bezpilotní letadla Predator ve vzduchu po celé 24 hodin denně, a to po dlouhou dobu. Přibližně jedna třetina celkového počtu zasazených bezpilotních letadel byla během operací ztracena z různých důvodů: mechanická porucha, chyba „pilota“, počasí (námrza, protože létala v malých výškách) a nepřátelská palba.

Bojové bezpilotní letadlo Predator A s pístovým motorem prokázalo schopnost zjistit vedoucí činitele Talibánu a Al Kajdy ve vozidlech v Afghánistánu a Jemenu a bez varování je zničit raketami Hellfire.

V Afghánistánu bezpilotní letadlo Predator předávalo snímky svých senzorů letounu C-130 a silám pro speciální operace. Tím se zkrátila doba mezi zjištěním a zničením časově náročných cílů. Rozpoznávání bylo dostatečně přesné, takže pravděpodobnost vedlejších škod a střelby na vlastní byla nízká. Bezpilotní letouny umožňovaly také hodnocení výsledků úderů.

Na základě zkušeností s použitím bezpilotních letadel v Afghánistánu se plánuje společný výcvik v použití bojových bezpilotních letadel k přímé letecké podpoře.

Během konfliktu budou bojová bezpilotní letadla ve „střehu na zemi“ očekávat povel ke vzletu k plnění úkolu, nebo budou „ve střehu ve vzduchu“, umožněném jejich dlouhou dobou setrvávání ve vzduchu, a samostatně vyhledávat cíle nebo útočit na cíle podle povelů operátora.

Pozemní vojsko USA disponuje bojovými bezpilotními letadly RQ-5A Hunter, která jsou sborovým prostředkem a jsou vyzbrojena chytrou protitankovou submunicí a určena k létání nad bojištěm a k úderům na mizivé cíle, jako jsou např. mobilní odpalovací zařízení balistických raket.

Brigády pozemního vojska USA disponují taktickými bezpilotními letadly RQ-7A Shadow.

Bezpilotní bojová letadla se v dohledné budoucnosti stanou důležitou součástí výzbroje ozbrojených sil. Letectvo je bude používat k plnění vysoce rizikových a prioritních bojových úkolů, pro které nelze ohrozit pilota ani jeho letoun, a to s vyšší účinností než umožňují pilotovaná letadla. Bezpilotní bojová letadla budou použitelná v konfliktech všeho druhu i v neválečných a mírových operacích kdekoli na světě a nad obydlenými oblastmi a v kontrolovaném vzdušném prostoru.

Bezpilotní bojové letadlo může využívat své konstrukce a operační volnosti „jednání“ dané tím, že pilot byl přemístěn z letadla do pozemní řídicí stanice, k novému způsobu použití při zachování taktického úsudku a duševních schopností operátora. Zbraňový systém tvořený bezpilotním bojovým letadlem a řídicí stanicí bude schopen působit proti několika cílům za jediného vzletu při minimální potřebě personálu.

Při zahájení konfliktu mohou bezpilotní bojová letadla umlčet anebo zničit systémy nepřátelské protivzdušné obrany a otevřít tak cestu pilotovaným letounům a vrtulníkům. Během konfliktu bude neustálé pohotovosti bezpilotních bojových letadel využíváno k ničení důležitých a časově náročných cílů.

Bezpilotní letadla umožňují skrytý průzkum nepřátelské sestavy a cílů pro vedení paleb a minimalizují nutnost vyslat pilotované letouny do ohrožených prostorů. Jsou použitelná ve vševojskových, protiteroristických a speciálních operacích. Plní tyto úkoly: snímkování, průzkum v různých částech spektra, radiační a chemický průzkum, řízení palby dělostřelectva

a hodnocení účinků paleb, udávání cílů pro přesné řízení zbraně, údery na pozemní cíle, elektronický boj, retranslace spojení, výcvik jednotek PVO, a to ve dne i v noci. Předpokládá se používání bezpilotních letadel za boje ve městech, pro podporu sil pro speciální operace a během leteckých a námořních operací. Vojskové letectvo bude organizovat spolupráci s bezpilotními letadly, která prodlužují dosah vrtulníků pro plnění nesnadných úkolů.

V nedávných lokálních konfliktech bylo s úspěchem používáno bezpilotních letadel průzkumných i bojových.

Za války v Čečensku terén a počasí omezovaly manévrovost bezpilotních letadel, použití video-vybavení a průzkum v horském a zalesněném terénu v malé výšce.

Budoucnost bezpilotních letadel

Bezpilotním letadlům jako bojovému prostředku se přikládá velký význam pro přesné údery a průzkum a předpokládá se jejich rozšíření u ozbrojených sil. Vývoj je zaměřen na novou generaci bezpilotních letadel s vysokou schopností přežití a s vysokou spolehlivostí. Zranitelné části budou chráněny kevralem, avionika bude redundantní aj.

Ministerstvo obrany USA do roku 2010 zvýší počet bezpilotních letadel, včetně bojových, z nynějších devadesáti na čtyřnásobek, což umožní snížit počet bojových vrtulníků a bude kompenzací zmenšených počtů ozbrojených sil. Letectvo a námořnictvo zahájí společný program rozvoje bojových bezpilotních letadel. Prioritami vývoje jsou bezpilotní bojová letadla pro umlčování PVO, pro elektronický boj, vybavení bezpilotních letadel televizní aparaturou, bezpilotní letadla s technologií Stealth, účinná munice, zvětšení doby a výšky letu, vertikální vzlet a přistání aj. V příštích šesti letech plánuje Ministerstvo obrany USA výdaje 4 miliardy dolarů na bezpilotní bojová letadla.

Důležitými příklady bojových bezpilotních letadel jsou vyvíjená bezpilotní letadla X-45 a X-47 a zavedená bezpilotní letadla Predator a Global Hawk. Letadla budou uložena a předzásobena po světě a bude prováděn simulovaný výcvik operátorů řídicích stanic. V konfliktu budou letadla intenzivně použita. Budou létat nad bojištěm po mnoho hodin. Budou vybavena senzory s vysokou rozlišovací schopností a přesnou výzbrojí. Výroba bezpilotních letadel v USA může převyšovat desítku měsíčně. Zásoba bezpilotních letadel Predator A má být 140 a Predator B 100 kusů.

Ve vývoji je přenosná řídicí stanice, která může být umístěna v letounu C-130 nebo jiném letounu, takže budou bezpilotní letadla řízena z letounu nacházejícího se nad bojištěm.

Ve vývoji je i bojové bezpilotní letadlo Predator B (hmotnost 3400 kg) s turbovrtulovým pohonem. Přídavné palivové nádrže prodlouží jeho dobu letu na 48 hodin. Pro výzbroj je určeno šest závěsníků.

Letectvo USA připravuje použití raket vzduch-vzduch Stinger a raket AIM-9 Sidewinder a AIM-120 AMRAAM delšího dosahu na bezpilotním bojovém letadle Predator B.

V únoru 2003 byl úspěšně uskutečněn první let bojového bezpilotního letadla stealth X-47A Pegasus pro námořnictvo USA, tj. pro vzlet a přistání na letadlových lodích. Letadlo má proudový motor a aerodynamické uspořádání „bez ocasu“. Je sestaveno z kompozitních materiálů. Může vzlétnout, létat a přistát bez dálkového řízení operátorem. Za letu manévrovalo a k navigaci používalo dat globálního polohového systému. Dosáhlo výšky 365 m a rychlosti 227 km/hod. Přistálo 6 m od předem stanoveného bodu.

Rozměry X-47A: délka 8,5 m, rozpětí 8,47 m. Vzletová hmotnost je 2 628 kg, z toho 412 kg paliva. Účelem zkoušek X-47A je prokázat schopnost bezpilotních letadel umístěných na letadlové lodi provádět průzkumné a bojové lety a umlčovat nepřátelskou protivzdušnou obranu. Při zkouškách bezpilotní letadlo X-47 letectva USA úspěšně vypustilo rakety Stinger proti vzdušným cílům, aby byla prokázána schopnost použití bojových bezpilotních letadel v úloze vzduch-vzduch, např. pro obranu proti vrtulníkům.

Druhé bezpilotní bojové letadlo X-45A vykonalo prvý 29-minutový let. Dosáhlo rychlosti 365 km/hod. a výšky 228 m. Je určeno pro letectvo USA. Jeden operátor může řídit více než jedno bezpilotní letadlo proti nepohyblivým cílům a objektům PVO. Další zkušební let uskutečnil dvě letadla ve skupině, která budou vzájemně spolupracovat při úderu na cíl. V rámci tohoto programu se uskuteční zkouška doplňování bezpilotního letadla palivem za letu.

Probíhají zkoušky řízení až čtyř malých bezpilotních letadel z kabiny letounu F/A-22 nebo F-35, který je dopravil do prostoru zásahu a vypustil.

Rusko zavedlo systém bezpilotního letadla Pčela-1 pro průzkum, sledování a udávání cílů a pro hodnocení výsledků paleb, který spolupracuje s velitelskými stanovišti palebných prostředků a může působit do hloubky 70 km.

Bezpilotní průzkumné letadlo Eagle pro střední výšky má dlouhou dobu letu, palivové nádrže v křídlech, rozpoznávací systém a rádiové spojení pro řízení letového provozu. Snímky získané televizní a infračervenou kamerou a radarem jsou předávány v reálném čase. Může plnit úkoly elektronického a spojovacího průzkumu. Jeho schopnost přežít je dána vysokou mírou redundance. Startuje a přistává automaticky, takže nevyžaduje výcvik „pilota“. Úplný systém Eagle zahrnuje několik bezpilotních letadel, bezpečné družicové datové spojení a pozemní systém tvořený řídicím stanovištěm a několika pozemními stanicemi.

Francie disponuje bezpilotním letadlem Sperwer s různými druhy výzbroje: protitankovými řízenými raketami Strix a Javelin, tříštivými raketami NATO a protitankovými kanonovými střelami.

Německo plánuje nákup bezpilotního letadla Taifun pro úder do hloubky mimo dostřel dělostřelectva proti důležitým cílům. Taifun má cestovní rychlost 250 km/hod a ve fázi útoku ji může zvýšit na 500 km/hod. Jeho bojová hlavička má hmotnost 12 kg.

Holandsko vyvíjí miniaturní bezpilotní vrtulník pro pozorování, udávání cílů, průzkum ZHN a boj ve městě, který bude řízen globálním polohovým systémem. Užitečné zatížení bude až 70 kg a doba letu 17 hodin. Průzkumové vybavení tvoří infračervená kamera. Podobných příkladů existuje mnoho v mnoha státech světa.

Bezpilotní letadla budou tvořit součást letounového systému NATO pro pozorování vzdušného prostoru, který bude uveden do pohotovosti v roce 2010. K tomu účelu je ve vývoji evropská verze bezpilotního letadla Global Hawk zvaná Euro Hawk a s ním soutěží letadlo Predator-E (E = enhanced = zdokonaleno).

Zavádění bezpilotních letadel neznamená vyřazení pilotovaných letounů a vrtulníků. Předpokládá se vzájemná spolupráce pilotovaných a bezpilotních letadel s využitím jejich výhod a k vyloučení jejich nevýhod při vedení úderů a průzkumu. Bude nutno vyřešit začlenění bezpilotních letadel do řízení letového provozu, včetně jejich rozpoznávání.

(nas)

Článek poskytuje základní představu o problému obrany proti balistickým raketám krátkého a středního doletu.

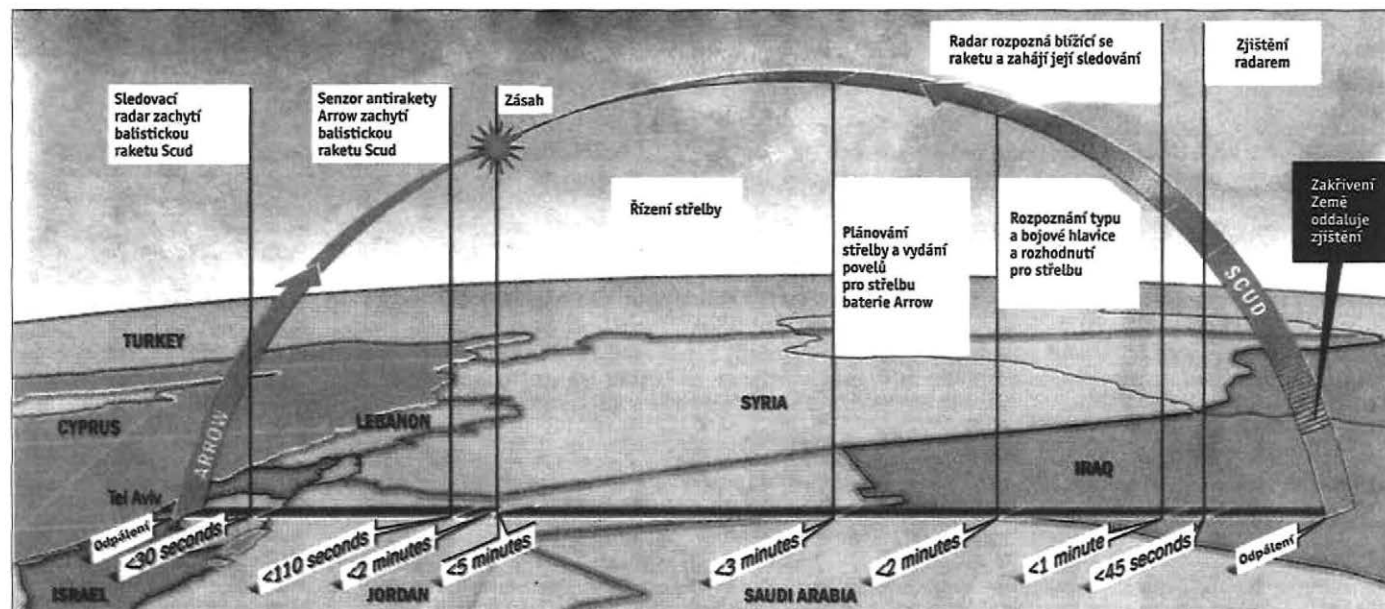
Izrael vybudoval dvojúčelový simulátor střelby protiraketových jednotek Arrow a Patriot pro výcvik svých jednotek protiraketové obrany a jejich orgánů velení a pro výzkum problémů protiraketové obrany. Simulátor umožnil vybudovat středisko řízení protiraketové obrany Citron Tree.

Simulátor umožňuje izraelským jednotkám protiraketové obrany a vývojovým institucím ověřovat taktiku obrany proti raketovým útokům. Popis průběhu simulované střelby irácké balistické rakety Scud středního doletu na Tel Aviv a působení izraelské protiraketové obrany poskytuje částečnou představu o problémech spojených s obranou proti balistickým raketám krátkého a středního dosahu. Problémy obrany proti mezikontinentálním balistickým raketám mají jiné dimenze. Průběh simulovaného útoku a obranné střelby je znázorněn na obrázku na následující straně. Obraz není v měřítku a uvedené časy jsou přibližné.

Při simulovaném cvičení bylo během pěti minut vypuštěno jedenáct nepřátelských balistických raket z různých míst v severní Sýrii a západním Iráku. Simulátor během několika sekund zpracoval data systémů včasné výstrahy, které zjistily balistické rakety, rozpoznaly jejich typ, dosah a bojové hlavice a sledovaly blížící se cíle. K obraně proti nim byly použity dvě protiraketové baterie Patriot u severního pobřežního města Haifa, jedna protiraketová baterie Arrow uprostřed izraelského území a jedna baterie Arrow na jihu v negevské poušti. Systém vyřešil plán obrany proti jednotlivým blížícím se raketám, stanovil, které baterie povedou obrannou střelbu a kolik antiraket každá z nich použije.

Když byla balistická raketa doletu 600 km zaměřena na Tel Aviv, počítač ji přidal k jedné ze severních baterií, avšak potom svoje rozhodnutí změnil a předal tuto raketu jiné protiraketové baterii umístěné jižněji. Cvičení trvalo necelých 15 minut od simulovaného vypuštění prvé balistické rakety. Systém hodnotil obranu jako úspěšnou: deset balistických raket bylo sestřeleno a jedna, kterou systém označil jako cíl nenesoucí chemické ani biologické bojové látky, byla záměrně propuštěna, aby dopadla do neobydlené pouště.

Tato simulovaná cvičení umožňují cvičit jednotky protiraketové obrany ve vedení boje: rozhodnout kolik antiraket vypustit a v jaké výšce působit proti balistickým raketám, organizovat součinnost mezi bateriemi a hodnotit situaci v průběhu boje. Se simulátorem byly provedeny stovky cvičení za mnoha rozmanitých situací. Simulátor umožňuje vyhodnocovat různé situace ke zjištění, jaké uspořádání protiraketové obrany je nejvhodnější a jakých pravidel obrany je nutno používat. Simulátor je schopen hodnotit omezení lidského faktoru a jeho schopnost přijímat za stresu rychlá rozhodnutí. Přitom bylo zjištěno, že člověk může působit stejně účinně jako automat a proto může být zařazen do rozhodovacího procesu, i když je možno systém protiraketové obrany v případě potřeby přepnout do automatického režimu rozhodování.

Obr.: Průběh simulovaného útoku a obranné střelby

Tento příspěvek byl zpracován podle několika desítek článků uveřejněných v odborných časopisech USA a Velké Británie v březnu a dubnu t. r. Nelze ho považovat za vyčerpávající strategické, operační a taktické hodnocení války ani za její historii, nýbrž pouze za shrnutí bezprostředně získaných poznatků. Přesto poskytuje alespoň dílčí poučení o přípravě, průběhu a výsledcích letecké operace v kontextu války.

Válka v Iráku byla ověřením vojenské strategie USA známé jako „operace zaměřené na výsledky“. Nepřítel je považován za „soustavu systémů“, z níž je nutno vyřadit klíčové prvky a přivodit tak zhroucení celé soustavy.

Válečná strategie USA předpokládala, že zasazením pozemních sil, použitím přesné řízené munice proti iráckému vedení, rychlým postupem směrem k Bagdádu a rozsáhlými psychologickými operacemi dosáhne zhroucení režimu s minimem zasazených sil.

Nová strategie národní bezpečnosti USA formuluje vojenský předstihový úder proti „zločinným státům“ (rogue states) a teroristickým skupinám jako oficiální doktrínu, avšak také jako krajní možnost. Spojené státy zahájily válku proti Iráku minimálním nezbytným počtem sil s důvěrou v úspěšnost transformace svých ozbrojených sil. Avšak ozbrojené síly USA podceňily morálku Iráčanů a v průběhu operace bylo nutno přisunout posily. Zpravodajské orgány varovaly, že paravojenské síly zůstanou věrné režimu. Válka trvala déle, než se předpokládalo. Cíli strategie USA byly změna režimu v Iráku a boj proti terorismu.

Koaliční plány války proti Iráku předpokládaly, že se podaří psychologickými operacemi přesvědčit části iráckých ozbrojených sil, aby nebojovaly, aby tak byla zachována infrastruktura země a aby byla irácká armáda schopna udržet pořádek v zemi po pádu režimu.

Potvrdila se pravdivost tohoto výroku: „One of the basic rules of planning: the enemy always gets a vote.“

Taktika irácké armády

Je zřejmé, že Iráčané se poučili ze své porážky v roce 1991 a že pozorně studovali četné omezené konflikty a mírové operace vedené USA. Intenzita iráckého odporu překvapila velitele USA. Iráčané účinně využívali snahy ozbrojených sil USA o omezení ztrát mezi nekombatanty.

Irácké ozbrojené síly porušovaly mezinárodní válečné právo. Iráčtí vojáci byli často oblečení v civilním oděvu a používali civilní motorová vozidla. Předstírali, že se vzdávají a na přibližující se spojenecké vojáky zahajovali palbu s překvapením. Používali guerillovou taktiku. Nutili ženy a děti působit jako lidské štíty v jimi obsazených budovách. Umísťovali velitelství do škol a nemocnic. Dělostřelecká postavení volili v obydlených místech, aby zabránili protibateriové palbě. Zneužívali znaku červeného kříže na obrněných transportérech dopravujících posily. Nosili stejnokroje USA. Nutili ženy a děti ke sběru zbraní od padlých

vojáků. Pod hrozbou nutili civily k boji. Při přiblížení vrtulníků vysunuli protiletadlové kanony z úkrytů, zahájili palbu a poté kanony zase skryli, nebo předstírali kapitulaci a po odletu vrtulníků se znovu chopili zbraní.

Irácký režim zasadil spolehlivé paravojenské síly v počtu přibližně 30 000 bojovníků pro svou obranu a tyto síly prokázaly v boji vysokou účinnost, připravovaly léčky a vytvářely ohniska odporu.

Irácké síly využívaly slabých míst vzdušného průzkumu a přesuny prováděly za písečných bouří, za nichž nemohly působit ani vrtulníky ani průzkumná bezpilotní letadla. Změna taktiky iráckého pozemního vojska přiměla spojenecké síly k přizpůsobení taktiky, avšak neměla za následek porušování pravidel vedení války z jejich strany. Náročná pravidla zasazení a úsilí o vyloučení civilních ztrát a vedlejších škod omezovaly volnost jednání spojeneckých sil a využití jejich bojových možností.

Spojenecká letecká operace

Od léta roku 2002 bojové letouny USA a Británie ničily irácká střediska velení a radarová a palebná postavení PVO na jihu Iráku, aby byla uvolněna cesta pro nadcházející rozsáhlou leteckou operaci.

Operace v Iráku dokazuje, že ozbrojené síly USA jsou rychlé, přesné a účinné a že tato skutečnost změní priority výzbroje po celém světě. Tato operace ukazuje, jak budou vedeny války v budoucnosti.

První letecký úder proti Iráku byl naplánován a proveden během čtyř hodin dvěma letouny F-117 na sídlo Saddáma Husajna poblíž Bagdádu pomocí čtyř průrazných pum EGBU-27 o hmotnosti jedna tuna, řízených globálním polohovým systémem. Informace o cíli a jeho souřadnice dodalo kombinované operační středisko. Všechny pumy byly svrženy současně a dopadly blízko sebe. Útok překvapil iráckou PVO, která zahájila palbu až po svržení pum. Není známo, zda byl úderem Saddám Husajn zlikvidován, je ale považováno za chybu, že cílem leteckých útoků byl Saddám Husajn, a nikoli místa velení Republikánské gardy.

Posláním letectva (včetně námořního) bylo ničit strategické cíle a podporovat pozemní vojsko a námořní pěchotu. Bombardování bylo omezeno na „cíle režimu“, avšak naděje, že bombardováním bude svržen režim Saddáma Husajna, se nenaplnila.

Bombardování Iráku bylo „operací zaměřenou na účinky“ (effects-based operation), tj. mělo přivodit zhroucení iráckého vojenského velení, nikoli rozsáhlé zničení vojenských jednotek. Byla uplatněna operační koncepce „paralelní války“, podle níž několik dobře plánovaných současných úderů může vyloučit nutnost ničit všechny prvky rozsáhlé soustavy cílů (např. elektrické rozvodné sítě aj.).

Hromadný letecký útok byl zahájen 21. března vypuštěním 320 střel Tomahawk z lodí a ponorek a úderem letounů F-117A pomocí pum řízených globálním polohovým systémem. Útok směřoval proti vedení iráckého režimu a měl minimalizovat civilní ztráty.

Nicméně bombardování Bagdádu nepřimělo irácké vedení ke kapitulaci. Irácké obyvatelstvo nepovstalo proti režimu. Irácká taktika chránit jednotky jejich umístěním mezi civilní obyvatelstvo ztěžovala vedení leteckých úderů. Koaliční síly si byly vědomy, že velké ztráty civilního obyvatelstva by ohrozily podporu nepříteli populární války.

Spojenecké letectvo muselo hledat způsoby podpory pozemních vojsk bez narušení přísných pravidel zasazení, nepřipouštějících útoky proti nekomatantům. Piloti nesměli útočit

na podezřelé cíle, dokud se neprojeví jako nepřátelské. Musili se spoléhat méně na řízení munice globálním polohovým systémem a více na zrakové rozpoznávání pohyblivých cílů. Byl kladen větší důraz na přímou leteckou podporu poskytovanou vrtulníky.

Každý jednotlivý cíl byl posouzen a pečlivě byla zvolena zbraň pro tento cíl. Časový rozvrh úderů se zřetelem k dennímu režimu života obyvatelstva minimalizoval vedlejší škody.

Počáteční fáze války se zúčastnilo 1600 koaličních letounů.

Značný počet vzletů letounů byl určen k úderům na cíle v hloubce, aby byly oslabeny nepřátelské pozemní jednotky dříve, než s nimi naváže dotyk pozemní vojsko. Při těchto úderech byly zničeny velké počty obrněných vozidel a děl.

Na základě zpravodajských údajů získaných v Bagdádu byl uskutečněn další pokus o likvidaci iráckého vedení letounem B-1, a to v rámci „systému vedení boje založeného na síti“. Pumpy byly na cíl svrženy 12 minut po přidělení cíle. Krátké reakční doby bylo dosaženo integrací zpravodajství a velení, jakož i udržováním letounů B-1 ve vzduchu po celé 24 hodiny, což umožňovalo během několika minut svrhnout pumpy stanoveného typu na cíl kdekoliv v Iráku. Pumpy byly odhazovány z výšky 20 000 stop (i při oblačnosti) podle souřadnic cíle dodaných osádce letounu krátce před útokem. Pumpy zasáhly cíl s přesností 40 stop (cca 12 m). Nejdříve byla svržena průrazná puma a tři sekundy po ní puma se zpožděným zapalovačem. Tato metoda snižuje vedlejší škody. Na snímcích bylo vidět, že cílová budova byla zničena. V Iráku letouny B-1 svrhly přibližně 40 procent celkové hmotnosti pum během konfliktu.

Na počátku konfliktu byl zřejmý nedostatek koordinace mezi letectvem a pozemními silami ve věci přímé letecké podpory. Pozemní boj byl zahájen jeden celý den před počátkem letecké operace a dva dny před plánovaným zahájením leteckých úderů.

Teprve po pěti dnech války byly zahájeny letecké úderý proti nepřátelským pozemním silám, zvláště proti dobře vyzbrojeným a organizovaným jednotkám Republikánské gardy. Přímá letecká podpora zesílila teprve, když se po překonání vzdálenosti 220 mil (1 600 km) směrem na Bagdád zpomalil postup pozemních sil USA. Tento postup probíhal bez přímé letecké podpory, nýbrž pouze za podpory bojovými vrtulníky vojenského letectva v případech, když pozemní jednotky narazily na odpor.

Při rychlém postupu pozemních sil došlo ke zranitelnosti zásobovacích linií a k vystavení sil léčkám a guerille pod ochranou přísečných bouří, proti nimž byly těžké zbraně nepoužitelné. Zastávky v postupu pozemních sil bylo využito k leteckému bombardování Republikánské gardy. Irácký systém velení byl zničen.

Umístění čáry koordinace přímé letecké podpory (před níž je působení bitevních letounů značně omezeno) bylo problémem. Tato čára byla volena v takové vzdálenosti před útočícími jednotkami, že piloti letounů nebyli schopni metodicky ničit irácké pozemní jednotky. Namísto toho byly úkoly přímé podpory svěřovány bojovým vrtulníkům, které létají malou rychlostí a v malé výšce a jsou proto zranitelné soustředěnou palbou ručních zbraní a malorážového protiletadlového dělostřelectva.

Skutečnost, že nebyly včas vedeny letecké úderý proti důležitým iráckým pozemním jednotkám, pravděpodobně ztížila vedení války a přispěla k tomu, že Iráčané začali používat guerillové metody boje.

Síly USA se zmocnily dvou letišť v západním Iráku, což po jejich přípravě umožnilo pokračovat v leteckých operacích. Těžké dopravní letouny na tato letiště dopravovaly jednotky a zásoby, které byly pomocí letounů C-130 přepravovány do severního Iráku ke stabilizaci situace. V tomto prostoru byly předem bombardováním zničeny protiletadlové rakety, odpa-

lovací zařízení balistických raket a pozemní síly. Po ovládnutí tohoto prostoru byl letecký průzkum zaměřen na hlavní bojiště v prostoru Bagdádu.

Letecká operace pokračovala hromadným úderem přibližně 40 střel s plochou dráhou letu Tomahawk vypuštěných z lodí a ponorek a 2000-librových (0,9 tuny) pum svržených ze dvou letounů F-117 proti cílům jižně a východně od Bagdádu, včetně iráckého vedení a rozhlasových a televizních stanic. Byly použity laserem řízené zbraně s pravděpodobnou chybou 10 stop (3 m) a zbraně řízené globálním polohovým systémem s pravděpodobnou chybou 20 stop (6 m). Po 16 hodinách počátečního útoku proti iráckému vedení hořely důležité vládní budovy v Bagdádu. Po dvou dnech útoku část elitní Republikánské gardy jednala o kapitulaci a velké počty jednotek se vzdaly.

Pro letouny AV-8B a F/A-18 byly zřízeny předsunuté operační základny a pro vrtulníky předsunutá doplňovací místa. Průzkum, označování a ničení cílů prováděly letouny F/A-18 a Harrier. Pohyblivé cíle ničily letouny Harrier, nepohyblivé cíle letouny Hornet.

Letectvo námořní pěchoty na počátku konfliktu provádělo přímou leteckou podporu, avšak později byla většina úderů určena proti iráckým silám v hloubce ve dne i v noci pomocí letounů F/A-18 a AV-8B.

Aby bylo možno zvýšit počet bojových vzletů, byly některé letouny F/A-18 a vrtulníky AH-1W námořní pěchoty přemístěny z lodí na pozemní základny v Kuvajtu.

Letecký pluk vyzbrojený letouny F-15E během dvanácti hodin působil proti 200 až 230 cílům, takže na jeden letoun připadá přibližně šest cílů jako mobilní rakety, dělostřelectvo, tanky a obrněná vozidla. Často docházelo ke změnám úkolů, avšak většina úkolů se týkala přímé letecké podpory a úderů v hloubce. Vzlet bojového letounu trval pět až šest hodin.

Britové proti iráckým cílům s úspěchem používali střely s plochou dráhou letu Storm Shadow vypouštěné z letounů Tornado GR4, jakož i střely Tomahawk vypouštěné z ponorek, mezi jiným proti zpravodajskému ústředí v Bagdádu. Letoun Harrier GR7 používal zdokonalené pumy Paveway II/III, které jsou řízeny globálním polohovým systémem a na konci dráhy letu samonavedením na laserovou stopu. Letoun Harrier GR7 používal také raketu vzduch-země Maverick krátkého doletu.

Proti cílům ve městě Basra a v jeho okolí byly provedeny 144 vzlety. Bojový let trval 1,5 až 1,8 hodiny.

Během přípravy útoku pozemních sil proti Iráku letouny a vrtulníky námořní pěchoty ničily mobilní cíle, obranné stavby a předem stanovené cíle jako velitelská stanoviště v jižním Iráku, v Bagdádu a v jeho okolí. V jiných případech vzlétaly k působení proti příležitostným cílům.

Letouny určené k úderům na pozemní cíle létaly bez raket vzduch-vzduch a na místo nich nesly pumy, protože úkol protivzdušné obrany plnily jiné letouny. Letouny osvětlovaly bojiště v noci světlicemi s bílým světlem a také infračervenými světlicemi, které poskytovaly dobrou viditelnost pilotům a pozemním silám používajícím brýle pro noční vidění, avšak nebyly žádnou výhodou pro nepřítel.

Dvoumístné letouny F/A-pád působily jako předsunuté letecké návodčí, pomáhaly rozpoznávat pozemní cíle, označovaly je raketami a útočily na ně, nebo na ně naváděly jiné letouny. Protože zpravidla létaly v malé výšce, byly více zranitelné.

Bojové vrtulníky zpravidla létaly ve dvojicích: jeden z nich působil proti cíli, druhý sledoval ohrožení a po spotřebování munice si úlohy vyměnily. Úkoly vrtulníkům ukládalo pozemní nebo vzdušné středisko přímé letecké podpory. Cíle byly ostřelovány z dálky tři až pět kilo-

metrů. Byla zřízena předsunutá doplňovací místa. Tempo operací bylo vysoké. Piloti létali až 14 hodin denně. Na cíle byli naváděni předsunutými návodčími. V prvních dnech operace působili proti obrněným jednotkám a později podporovali boj ve městech a působili proti iráckým léčkám, a také jako předsunutí návodčí pro jiné bojové letouny.

Irák se snažil zpomalit postup pozemních sil a skrývat cíle zapálením ropných věží a ropy v příkopech, aby letounům znemožnil zaměřování. Irák rušil hovorový provoz na určitých kmitočtech a proto bylo řízení letového provozu ztíženo. Rychlý postup pozemních sil zvyšoval riziko střelby na vlastní. Pro piloty bojových letounů a vrtulníků bylo problémem sledovat rychlé změny pozemní situace.

Do boje o Bagdád letectvo USA k přímé podpoře zasadilo letouny A-10 vyzbrojené 30 mm kanonem a pumou AGM-65G2 Maverick s infračerveným řízením. Letouny Harrier AV-8B a F/A-18 používaly pumy se zpožděným zapalovačem, aby vybuchovaly uvnitř budov, laserem řízené rakety Hellfire a betonové pumy pro omezení škod, vyvinuté pro boj ve městě. Přímá letecká podpora byla ztížena nepříznivým počasím.

Řeka Tigris byla rozhraním jednak mezi pozemním vojskem a námořní pěchotou, jednak mezi letectvem obou těchto druhů ozbrojených sil, avšak součinnost mezi nimi byla zachována.

Bojové vrtulníky AH-1W námořní pěchoty v Bagdádu používaly laserem řízené rakety Hellfire s tříštivou bojovou nebo termobarickou nebo protitankovou bojovou hlavicí, nežřízené rakety a 20mm kanony. Aby se chránily před palbou PVO, létaly v přízemní výšce a vypouštěly munici za letu rychlostí přibližně 60 uzlů (cca 110 km/hod) a v noci ve visu. Proto měly vrtulníky Cobra menší počet zásahů než vrtulníky AH-64 Apache, které vypouštěly munici běžně ve visu. Letouny námořní pěchoty ničily cíle v hloubce a vrtulníky Cobra prováděly přímou leteckou podporu. Na cíle byly naváděny předsunutými leteckými návodčími. Cíle byly ostřelovány z dálky 3 až 5 km. Průměrné trvání bojového letu bylo 2,5 hodiny.

Protože bylo zjišťování cílů obtížné, mnohé letouny se navracely na svoje základny s nepotřebovanou municí.

Pro snížení počtů letadel působících nad městem dostaly jednotlivé letky „volný den“, jehož bylo využito k ošetřování.

Protivzdušná obrana Bagdádu přesto, že byla neúčinná, sestřelila jeden letoun A-10.

Většina leteckých útvarů USA rozdělila svoje letové osádky tak, aby létaly ve stále stejné denní nebo noční době, takže se stabilizoval celodenní rytmus. Při pravidelném odpočinku, stravování a výkonu služby se zlepšilo zdraví létajícího personálu.

Letouny EC-130J sloužily k šíření propagandy.

Střela s plochu dráhou letu Storm Shadow je určena pro každé počasí, má dolet 300 mil (cca 2 220 km) a tandemovou bojovou hlavicí.

Řízenou raketu AGM-65 Maverick používaly letouny Harrier GR7 k přímé letecké podpoře a k ničení příležitostných cílů.

Bezpilotní letadla

Před zahájením války byla bezpilotní letadla používána na jihu Iráku k průzkumu důležitých cílů jako ropná pole, letiště a úkryty raket a k úderům na pozemní cíle.

Po zahájení války se počet vzletů bezpilotních letadel vyzbrojených raketami AGM-114 Hellfire značně zvýšil, a to pro úkoly přímé letecké podpory a pro údery do hloubky.

Bezpilotní letadla Predator letectva USA zničila anténu družicového spojení na okraji Bagdádu a raketami Hellfire ničila odpalovací zařízení balistických raket a jiné časově náročné a příležitostné cíle, např. protiletadlové kanony, a prováděla průzkum západního Iráku, odkud mohly být vypouštěny irácké balistické rakety proti Izraeli a Jordánsku.

Operátoři bezpilotních letadel Predator obsluhovali několik letadel současně a střídali se po jedné až třech hodinách.

Pokus sestřelit irácký letoun MiG-25 raketou Stinger vzduch-vzduch nesenou bezpilotním letadlem nebyl úspěšný.

Během písečných bouří a za silného větru se počet vzletů bezpilotních letadel snížil a kvalita infračervených snímků se zhoršila.

Několik bezpilotních letadel různých typů bylo při průzkumných letech sestřeleno.

Protivzdušná obrana Iráku

Protivzdušná obrana byla preventivně do značné míry umlčena protiradarovými raketami, bezpilotními letadly a přesnými pumami, avšak prvního dne operace Iráčané použili velkého množství protiletadlového dělostřelectva. Piloti byli poměrně lhostejní vůči iráckým raketám země-vzduch naváděným radarem a protiletadlovému dělostřelectvu, pokud ovšem nebyli počasím nebo jinými důvody nuceni létat v malé výšce, kde byli ohroženi raketami s infračerveným samonavedením.

Za snížené viditelnosti při písečných bouřích irácké protiletadlové dělostřelectvo vedlo palbu podle hukotu letadel.

K umlčování protivzdušné obrany byly zasazeny letouny EC-130E, jakož i letouny F-16CJ/DJ a EA-6B s protiradarovými raketami AGM-88 a letoun Tornado F3 se dvěma protiradarovými raketami. Nejsou žádné zprávy o vedení vzdušných bojů.

Kosmické zabezpečení

Při plánování a vedení operace bylo využito kosmických prostředků. Tři družice pořizovaly snímky ve viditelné a infračervené části spektra a dvě nebo tři družice svými radary sledovaly především irácké obrněné jednotky. Minimálně jedna z těchto družic pořizovala snímky bojiště každé dvě až tři hodiny a všechny družice uskutečnily denně 12 přeletů nad Irákem.

Spojovací, navigační a průzkumné družice zajišťovaly vedení úderů. Družice určené k odposlechu spojení sledovaly pohyb iráckých vedoucích činitelů. Údaje družic byly předávány obsluhám připravujícím střely s plochu dráhou letu a letouny F-117 k letu. Družice globálního polohového systému dodávaly navigační data o cílech pro řízení přesných zbraní. Družice na geosynchronních drahách podávaly výstrahu o balistických raketách a pozorovaly zásahy řízených střel s plochou dráhou letu.

Na kosmické podpoře operace se podílelo celkem 36 pozemních objektů se 33 500 osobami. Kosmické síly vydávaly denně jeden nebo více „rozkazů pro kosmické úkoly“ (space tasking order) pro koordinaci kosmických možností s leteckými a pozemními rozkazy na příští 72 hodin.

Protiraketová obrana

V rámci defenzivního působení proti letectvu bojové letouny USA zjistily a laserem řízenými pumami zničily několik iráckých balistických raket na zemi během stěhu ve vzduchu. Střet ve vzduchu trval několik hodin a letouny byly doplňovány palivem za letu.

K obraně základen pozemního vojska a letectva proti balistickým raketám byly určeny protiraketové baterie Patriot, které prokázaly vysokou účinnost.

Protiraketová obrana dosáhla dobrých výsledků, když Irák vypustil proti spojeneckým silám v Kuvajtu několik taktických balistických raket, které nenesly zbraně hromadného ničení a nepoužívaly žádná obranná protiopatření.

Nejnovější protiraketové systémy Patriot Pac-3 sestřelily všechny rakety kromě jedné, která dopadla do pouště. Nebylo uvedeno, kolik raket Patriot bylo proti jedné balistické raketě vystřeleno, avšak bylo vystřeleno více než jedna, tzn., že se po vypuštění první rakety Patriot nečeká na výsledek střelby, nýbrž se ihned vypustí další raketa, aby bylo zajištěno zničení cíle i při krátké době disponibilní k odražení útoku. Opětovné nabíjení odpalovacího zařízení Patriot po vystřelení čtyř raket trvá 25 minut. Výstrahu o vypuštění balistické rakety podávala pozorovací družice s infračerveným senzorem. Předpokládalo se, že i když pravděpodobnost zničení balistické rakety není stoprocentní, není pravděpodobné, že bude útok iráckými balistickými raketami úspěšný, avšak nelze vyloučit, že balistická raketa zasáhne svůj cíl. Předpokládalo se také, že raketa Patriot zcela zničí svůj cíl, včetně bojové hlavičky. Aby bylo zajištěno zničení chemických a biologických bojových látek, eventuálně umístěných v bojových hlavičkách, mají rakety PAC-3 možnost vytvořit střepiny, které zničí zásahem nepoškozenou submunici balistické rakety. Pro střelbu na letouny byly určeny rakety Patriot staršího typu.

Baterie Patriot měly pouze dvě minuty času od vypuštění balistické rakety k jejímu zničení. Za války v roce 1991 byla tato doba 10 až 12 minut, protože postavení raket Patriot byly ve větší vzdálenosti od Iráku. Aby se zvětšil prostor účinné působnosti baterie Patriot, byla některá její odpalovací zařízení umístěna ve vzdálenosti až 18 km od navigačního radaru.

Doplňování paliva za letu

Účelem doplňování bojových letounů palivem za letu bylo udržovat letouny ve stěhu ve vzduchu k úderům na cíle na výzvu, přičemž byla nutná přesná časová koordinace doplňování, aby se předešlo hromadění letounů nad bojištěm. Na patnácti základnách byly rozmístěny dvě stovky cisternových letounů. Flotila cisternových letounů se pružně přizpůsobila potřebám bojových operací letectva: jedny cisternové letouny doplňovaly dopravní letouny „leteckého mostu“ a jiné doplňovaly bojové letouny nad bojištěm. Přitom bylo nutno překonávat problémy jako neustále se měnící počty letadel, geograficky rozdělené základny, počty letadel ve vzduchu, střídání cisternových letounů ve vzduchu a jejich plnění na zemi a vlivy počasí. Byla vyvinuta taktika doplňování palivem ve vzduchu.

Cisternové letouny námořní pěchoty doplňovaly ve vzduchu letouny a dopravovaly pohonné hmoty pro vrtulníky a bojová vozidla na předsunutá zásobovací místa.

Střelba na vlastní

Přestože jsou zavedeny rozpoznávací systémy, došlo k několika případům střelby na vlastní. Letoun A-10 za dvou přeletů ostřeloval 30mm kanonem kolonu britských obrněných vozidel, i když měla rozpoznávací znaky. Jednou z příčin může být neznalost typů britských obrněných vozidel.

Britský letoun Tornado GR4 byl při návratu na základnu v Kuvajtu sestřelen raketou Patriot. Pravděpodobně byl raketou Patriot sestřelen také letoun F/A-18C Hornet.

Je otázkou, zda letouny vysílaly kód „jsem vlastní letoun“, který je při přiblížení k nepřátelskému cíli z důvodů utajení vypínán. Předmětem šetření je, zda nedošlo k chybě v software.

Existuje domněnka, že byl sestřelen další letoun USA F/A-18C Hornet, když vletěl „do cesty“ raket Patriot vypuštěným proti iráckým balistickým raketám.

Letoun USA F-15 protiradarovou raketou zničil radar baterie Patriot. Není jasné, zda tato baterie letoun F-15 sledovala. Obsluha radaru nebyla zasažena, protože byla v úkrytu a radar pracoval automaticky.

Podle britského ministra obrany nelze za konfliktů vysoké intenzity podobné případy zcela vyloučit.

Elektronický boj

Rušení spojení je prioritou elektronického útoku vedeného bezpilotními letadly. Druhým úkolem je útok na počítačové sítě. Účelem obou metod je narušit velení pozemním a leteckým silám.

Letectvo USA zavedlo bezpilotní letadlo (typ nebyl uveden) schopné rušit nepřátelské spojení anebo dodávat nepřátelským velitelům věrohodně znějící klamné zprávy. Toto letadlo může působením z malé vzdálenosti doplnit rušící letouny EA-6B a EC-130, které vzhledem ke své zranitelnosti musejí působit z velké dálky. Největší bezpilotní letadla Predator A, Predator B a Global Hawk nemohou nést velké rušiče radarů protivzdušné obrany, zvláště protiletadlových raketových baterií.

Rušení spojení se uskutečňuje v kmitočtových pásmech VHF a UHF. Nejjednodušší aplikací je rušení přijímané zprávy šumem. Jinou metodou je zavést do nepřátelské rádiové sítě svůj vlastní signál v úpravě běžné u protivníka, a například nařít, aby se jednotka vzdala, jako by zpráva přicházela od jejího přímého nadřízeného velitele. Nepřátelské spojení rušily letouny EC-130H, které také pronikaly do iráckých počítačových sítí.

Bezpilotní letadla

Bezpilotní letadla Global Hawk působila ze Spojených arabských emirátů pro podporu leteckých úderů proti Iráku.

Bezpilotní letadla Predator mají vysoké možnosti průzkumu a pozorování. O použití letadla Predator vyzbrojeného raketami vzduch-země nejsou bližší zprávy.

Bezpilotní letadlo může působit jako retranslační stanice pro klamné zprávy sestavené v letounu EC-130. Bylo by podezřelé, kdyby nad bojištěm létal letoun EC-130, avšak malé bezpilotní letadlo nebude ani pozorováno.

Průzkum

Ke vzdušnému průzkumu se používají letouny RC-135 a U-2 a bezpilotní letadla. Britové ke vzdušnému průzkumu používali letoun Canberra z roku 1949.

Spojovací průzkum prováděly družice, letouny RC-135V/W a U-2S a speciální síly, které pronikaly do pozemních spojovacích sítí. Spojovací průzkum sloužil i k vyhledávání odpalovacích zařízení balistických raket. Elektronický průzkum prováděly letouny Nimrod R1 a EP-3E.

Technické zabezpečení

Technické ošetřování letounů a vrtulníků námořnictva zajišťovaly servisní lodě.

Vrtulníky námořní pěchoty CH-53E měly vážné problémy způsobené nasáváním pouštního písku do motorů. Prachové filtry nezachytily velké množství písku. Na 1000 letových hodin bylo nutno vyměnit 6,7 motorů. Denně bylo vyměněno přibližně 1,5 motoru. Nejvíce poruch měly lopatky kompresoru všech stupňů. Výměna motoru trvá několik hodin a může trvat i několik dní. Ošetřování vyžadovalo 30 až 50 pracovních hodin na jednu letovou hodinu. Po každém letu byly motory čištěny stlačeným vzduchem a vodou. Byl zvýšen počet ošetřujícího personálu. Očekává se, že při zvýšení teploty se sníží vztlak vrtulníků a bude docházet k poruchám součástek a budou vznikat závady systému řízení letu v důsledku přehřívání gyroskopů a závady hlavy nosného rotoru vrtulníku CH-46E. Na náběžné hrany nosných rotorů byly pro ochranu proti písku přikládány polyuretanové folie.

Ošetřování vrtulníků na pevnině bylo náročnější než ošetřování na lodích. Motory vrtulníků byly vyměňovány na lodích.

Byla vytvořena velká zásoba náhradních motorů pro všechny typy letadel a nosných rotorů pro vrtulníky jako náhrada za poškozené pouštním pískem.

Předsunutá polní letiště

Pro podporu postupu pozemních sil do Iráku a pro jejich zásobování byla v blízkosti iráckých hranic zřízena prozatímní základna se dvěma rovnoběžnými vzletovými a přistávacími drahami dlouhými 6000 stop (1,8 km) pro dopravní letouny KC-130 a dopravní vrtulníky.

Letiště mělo sloužit jako překládací místo, jako odmořovací místo v případě útoku chemickými zbraněmi proti vojskům koalice jako shromaždiště raněných a jako prostor pro soustředění uprchlíků. Předpokládá se, že letiště vydrží přibližně 20 vzletů a přistání. Jakmile přestane být vhodné pro provoz, letouny budou používat jiné letiště. Obnova provozuschopnosti letiště bude trvat několik hodin. Denně je nutno na plochu nastříkat přibližně 70 kubických metrů vody.

Plánovalo se zřízení podobného letiště v Iráku, jakmile do něho vstoupí pozemní vojska, aby nebylo nutno používat irácká letiště, která budou pravděpodobně poškozena.

Stavba letiště trvala přibližně deset dní, avšak předpokládá se, že stavba dalšího letiště s jednou vzletovou a přistávací drahou by trvala pouze tři až čtyři dny.

Námořní pěchota používala letiště v jižním Iráku k vedení úderů při podpoře pozemních operací. Byly na něm palivem a municí doplňovány bojové vrtulníky AH-1W a umístěny dopravní vrtulníky CH-56E a CH-53E a dopravní letouny KC-130 pro dopravu zásob na frontu. Vrtulníky byly přemístěny z lodí na pevninu, aby bylo zkráceno trvání bojového letu.

K přepravě materiálu z lodí na pevninu byla používána vznášedla.

Zdravotnický odsun

Námořní pěchota USA používala několik vrtulníků CH-56E k odsunu raněných vlastních vojáků a Iráčanů. Irácké vojáky bylo nutno při přepravě střežit. Byla snaha nepřepřavovat ve vrtulníku současně raněné obou stran. Na palubě vrtulníku byli dva zdravotníci. Kapacita vrtulníku je devět nosítek. Každý vrtulník vykonal denně dva až čtyři odsunové vzlety. Ranění byli přepřavováni na nejbližší vhodné místo pro lékařské ošetření, včetně nemocničních lodí.

Vrtulník CH-46E nemá (na rozdíl od zdravotnického odsunového vrtulníku UH-60) znak červeného kříže, protože je vyzbrojen kulometem 12,7 mm a jeho osádka nosí zbraně.

Závěr

Vyhodnocení poznatků z války v Iráku bude trvat několik měsíců. Avšak již nyní je jasné, že se integrace druhů ozbrojených sil a velení, řízení a zpravodajství osvědčila. Svědčí o tom rychlé dobytí Bagdádu a zhroucení režimu. K úspěchu přispěly dokonalá znalost situace na válčisti a využití bojových možností, jakož i součinnost druhů ozbrojených sil. Využití bezpilotních letadel a letounů pro průzkum cílů umožnilo přímou leteckou podporu také ve městě.

(nas)

„Je nebezpečnější nejednat, než jednat,“ tvrdí americký viceprezident Dick Cheney. A prezident Bush při nástupu do úřadu přísahal dodržovat ústavu a starat se o bezpečnost své země. Nepřísahal mezinárodní organizaci, neexistující světové vládě. Válka je hrozná, ale není to vždy úplně nejhroznější řešení bez poskytnutí racionálních alternativ.

*Ota Ulč,
Bush, Saddám, svět
Nový Polygon
květen 2003*

V červenci 2003 uplynulo sto dvacet let od narození plukovníka Josefa Švece, velitele 1. československé střelecké (tj. pěší) divize ruských legií, který si koncem října 1918, pouhé tři dny před vyhlášením samostatné Československé republiky, na stanici Aksakovo (mezi Samarou a Ufou), vlastní rukou vzal život. Tato tak zvaná *aksakovská tragédie*, k níž došlo před osmdesáti pěti léty, se stala v době po první světové válce u nás předmětem živé diskuze odborníků, literátů a širší veřejnosti, která intenzivně zkoumala okolnosti a příčiny, které vedly mladého, nadaného a úspěšného českého důstojníka k sebevraždě v roce, kdy československé vojsko k údivu celého světa ovládlo osm tisíc kilometrů dlouhou sibiřskou magistrálu a přilehlá území, aby si zajistilo volnou cestu přes Vladivostok na francouzská bojiště. Důležitým základem těchto diskuzí se stal Švecův osobní válečný deník, opětovně publikovaný na Sibiři a později ve vlasti.

Dnes jsou jméno plukovníka Švece i ony tragické události v Aksakově málo známé, a proto nebude zbytečné připomenout v profesním časopise jeho působení v ruské armádě za první světové války ani vylicít ony neblahé děje, k nimž došlo v souvislosti s morální krizí československého dobrovolnického vojska na Sibiři v druhé polovině roku 1918.

Josef Švec se narodil 19. 7. 1883 v selské rodině v Čenkově u Třeště na Českomoravské vrchovině. Maturoval na gymnáziu v Pelhřimově (1902) a po doplnění pedagogického vzdělání nastoupil jako učitel na obecnou školu v Třebíči (1903). Na základě měsíčního cvičitelského kurzu České obce sokolské získal v Rusku místo profesora tělocviku (1910). Působil na obchodní akademii v Krasnodaru v Kubáňské oblasti na severním Kavkaze, ve městě s většinou českou kolonií, kde založil též prosperující sokolskou jednotu. V Rusku – vzpomíná v deníku – působilo tehdy na dvě stě českých tělocvikařů se sokolskou kvalifikací. V létě 1914 neodjel na prázdniny do vlasti, protože byl pověřen vedením kurzu sokolského tělocviku pro učitele ruských národních škol. Začala první světová válka, v níž jako český vlastenec nemohl zůstat nečinným. Otevírala se první válečná kapitola jeho života, trvající téměř čtyři roky, kterou zachytil ve válečném deníku a během níž se vypracoval z *řadového vojáka na důstojníka a velitele praporu*.

Požádal o ruské „poddanství“ (státní občanství) a přihlásil se s několika přáteli do České družiny, do dobrovolnické jednotky iniciované ruskými Čechy v síle praporu (4 roty, 1000 mužů, 80 % Čechů, 1,5 % Slováků) s převážně ruským velením. Setkal se tam s řadou později známých osobností (Antonín Číla, Zdeněk Fierlinger, Stanislav Čeček aj.) Začínal od píky, byť měl předpoklady pro vyšší funkční zařazení: středoškolské vzdělání a vojenský výcvik, sportovní a pedagogickou kvalifikaci, tělesnou kondici, znalost ruštiny a vzácné osobní vlastnosti včetně ráznosti, skromnosti a čestnosti. Při výcviku mu vadil nedostatek komunikace mezi ruskými veliteli a českým mužstvem s velkým počtem maturantů, tak kontrastující s přátelstvím a pohostinností ruských vojáků na frontě.

Družina složila vojenskou přísahu na den svatého Václava 28. 9. 1914 (podle ruského kalendáře) a odjela na frontu. Švec vzpomíná, jak po čtrnácti dnech překročila rakouské hranice za zpěvu „Já už více přes hranice“ s nadějí na brzký vítězný návrat do svobodné vlasti. Dorazila až do tehdy rakouského Lvova a později bojovala ve III. ruské armádě na území dnešního

severního Slovenska v okolí města Zborova. Velitele armády generála Radko Dmitrijeva Švec označuje za výborného člověka a velkého našeho příznivce. Byli rozdělení po skupinách jako *divizní rozvědčíci* a dosahovali výborných výsledků díky znalosti rakouských poměrů a jazyků, schopnosti samostatného rozhodování a výrazné bojové motivaci, takže překonávali výsledky ruských průzkumných jednotek.

Švec například sklídl obdiv divize za zajetí rakouské polní stráže 21. pěšího pluku, vedené poddůstojníkem. Když na rozvědce zaslechl český rozhovor a zpěv demobilizující písně „Nemelem, nemelem“, stráž česky oslovil a přivedl bez výstřelu do zajetí. Sklídl díky zajatých a obdiv představitelů divize. Naučil se všimnout si drobností, například čísel rakouské polní pošty na odhrozených dopisech, a využívat momentu překvapení, například nenadálého zvolání „Alles raus – všechno ven“ na říšskoněmeckou strážní osádku. Přiváděl „jazyky“ (zajatce) i tam, kde ruští průzkumníci neuspěli a kde bylo informací o protivníkovi naléhavě třeba.

V prosinci 1914 se Švec osvědčil též jako schopný instruktor českých zajatců, tak zvaných novodružiníků, zařazovaných do Družiny přímo z fronty, kteří měli být původně nasazeni do služby až po osvobození českých zemí. Byl proto od počátku roku 1915 opětovně povyšován: v lednu na desátníka a v březnu na četaře. Počátkem května průlom u Gorice s chaotickým ústupem ruských vojsk a s obrovskými ztrátami lidskými, materiálními i morálními zmařil české naděje na brzký návrat do vlasti. V té těžké době se Švec ujal oddílu českých dobrovolců a usilovnými pochody jej zachránil před zajetím, které znamenalo šibenice. Od května 1916 jako praporčík (nejnižší důstojnická hodnost) a zástupce velitele se podílel na výcviku roty působící při rozvědkách v rámci VIII. armády na západní Ukrajině a v červnu 1916 přispěl k úspěchu ruské ofenzivy generála Brusilova.

Česká Družina získávala bojovými úspěchy dobré jméno a rozšiřovala se v lednu 1916 na *střelecký pluk* a na jaře na *střeleckou brigádu*, v níž praporčík Švec velel rotě (srpen 1916). V únoru 1917 se s jednotkou vrátil na frontu v jihovýchodní Haliči. V té době byla brigáda poprvé začleněna jako celek s třemi pluky (Jana Husa, Jana Žižky a Jiřího z Poděbrad) do útočné skupiny XI. armády v poslední ruské ofenzivě Kerenského. Soustředila se východně od Lvova a se třemi tisíci pěti sty muži a osmi prapory dne 7. července 1917 v prostoru Zborova zaútočila „nevidaně prudkým úderem“ proti nepříteli početně silnějším, lépe vyzbrojenému a pečlivě opevněnému. Prorazila nepřátelské linie v šíři dvanácti kilometrů a do hloubky pěti kilometrů na základě útočného plánu, na jehož přípravě se Švec podílel a podle něhož na levém křídle 1. pluku útok se svou rotou vedl. Průběh boje vyklíčil v deníku. V devět hodin ráno v prudké dělostřelbě vyrazil v čele rojnice, „proletěl“ územím nikoho, proklouzl otvorem v drátech a vnikl do hlavního nepřátelského zákopu. Překvapil rakouské osazenstvo, které se vzdalo, a zastřílel rakouského četaře, který proti němu zvedl zbraň (později k lítosti zjistil, že to byl Čech z Plzně). Četě Rakusanů vedené kadetem se ubránil hrozbou nefunkčním ručním granátem a po vyčištění první linie s posilami umlčel nebezpečný nepřátelský kulomet a odrazil pokusy o protiútok. Po přenesení dělostřelecké palby zajal skupinu pravoslavných Srbů a řídil obsazování dalších zákopových linií. Po šesti hodinách boje brigáda zajala čtyři tisíce protivníků a ukořistila mnoho vojenského materiálu za těžkou cenu dvou set padlých a tisíce raněných. Návrat byl triumfální: Švecovi provolala slávu vlastní rota a ruský sborový velitel nenacházel slova uznání pro české „orly“.

Zborovského vítězství však nebylo využito, protože ruská armáda v té době nebyla bojeschopná. Její rozklad začínající v létě 1915 po gorickém průlomu postupně zachvacoval další svazky a v létě 1917 nabýval pod bolševickými hesly o míru bez anexí a kontribucí a o rozdělení

velkostatkářské půdy hrozivých rozměrů. Ve všeobecném chaosu zůstávalo československé vojsko jediným konsolidovaným útvarům. V té době při přípravě vojenských brigádních řádů Švec odmítal zřízení komitétů ve vojenských jednotkách, které rozkládaly ruskou armádu, a žádal v duchu Masarykově demokratizaci na základě čestných vztahů důstojníků k mužstvu a naopak řádného konání služby ze strany podřízených.

Zborovská bitva měla z hlediska východní fronty význam lokální. Jako úspěch však přišla vzhledem k ruskému velení, které jí poskytlo celostátní publicitu a povolilo neomezený nábor československých zajatců. Pro český zahraniční odboj znamenala – jak uvedl Karel Čapek – první novodobý samostatný vstup českého vojska na válečná dějiště a první velké bojové vystoupení, které položilo základ moderních tradic československé armády. Při následující protiofenzivě Ústředních mocností v druhé polovině července následoval katastrofický ústup ruských armád, v němž československá brigáda utrpěla ztráty. Byla proto převedena do armádní zálohy, aby se dále rozšířila na divizi, vytvořila základ druhé divize a koncem října 1917 ustavila samostatný armádní sbor se dvěma divizemi, s náhradní brigádou a s vlastním dělostřelectvem. V té době, vypráví Švec, navštívil československé jednotky vrchní velitel prof. Masaryk (17.–21. 8. 1917).

Koncem roku 1917 uzavřely vláda sovětská a nově vzniklá ukrajinská příměří s tzv. Ústředními mocnostmi a později (3. 3. 1918) separátní mír brestlitevský. V následné občanské válce pozvali Ukrajinci bojující proti bolševikům do země německá a rakouská vojska. Československý armádní sbor, zejména jeho 1. divize dislokovaná v okolí Žitomíru, ohrožován nepřitelem ustupoval na východ. Švec jako velitel zadního voje odrazil útok německých obrněných automobilů. Po překročení Dněpru nasedl do vlaků, které připravila 2. divize, a odrazil německý obkličovací manévř u Bachmače. Švec jako poručík a velitel praporu dospěl se svým oddílem do Penzy, kde zástupci sovětské vlády a československého vojska jednali o uvolnění cesty přes Vladivostok na francouzská bojiště. Zde končí Švecův deník.

Dohodou v Penze 23. 3. 1918 začíná druhá kapitola Švecových válečných osudů. Trvala jen sedm měsíců, měla však zásadní význam: byl povýšen z poručíka na plukovníka a z velitele praporu se stal velitelem pluku a posléze celé divize, podstatné části Československého armádního sboru na Sibiři. V těžké krizi, která následovala, bohužel sám ukončil svůj život.

Dohoda zajišťovala sboru volnou cestu k Tichému oceánu, byla však vykoupena úplným odzbrojením s výjimkou strážního zajištění vlaků, což byl ústupek pro vojsko v nepřátelské cizině značně riskantní. Československé vlaky byly rozmístěny po celé délce sibiřské magistrály od Penzy, kde stál i Švecův vlak, přes střední Sibiř až do Vladivostoku. Smluvní strany si vzájemně nedůvěřovaly a jejich ideová východiska ohledně války i poválečného uspořádání se diametrálně lišila. Pro sověty zůstávalo československé vojsko zbytek reakční carské armády a i po odzbrojení vážným protivníkem v regionu, který plně nekontrolovaly. Dohody s ním uzavřené považovaly za záležitost taktickou a necítily se jimi vázány. Byly rozhodnuty buď Českoslováci získat pro sebe – o to usilovali čeští rudoarmějci – nebo je rozformovat (zlikvidovat). Naopak odzbrojení Čechoslováci sledovali chování druhé strany s krajní nedůvěrou.

Penzská dohoda byla záhy ze strany sovětů opětovně porušena: její místní orgány požadovaly odevzdání strážních zbraní a věrolomně přepadaly naše vlaky. Sovětská vláda nenadále jednostranně změnila obsah dohody rozhodnutím, aby československé oddíly, které nedospěly do Vladivostoku, směřovaly do Francie přes severní ruské přístavy. I když politické vedení legií bylo ochotno o této kratší cestě jednat, vojsko ji kategoricky odmítalo jako likvidační léčku směřující k vyhladovění na severu či vydání Němcům operujícím ve Finsku. K propuknutí

otevřeného nepřátelství stačil banální incident 14. 5. 1918 v Čeljabinsku, kde náš neozbrojený oddíl osvobodil z místního vězení zajatou stráž a parlamentáře. Sovětská vláda odpověděla úplným zastavením pohybu vlaků a hrozbou zastřelením každému Čechoslovákovi přistiženému se zbraní v ruce. Čeljabinský vojsový sjezd 20. 5. 1918 rozhodně odmítl sovětské pohrůžky a uložil zajistit dopravu vojska do Vladivostoku „vlastním pořádkem“ (ozbrojenou silou), což předpokládalo vojensky obsadit celou magistrálu. Sjezd přitom nevyloučil pomoc ruským demokratickým orgánům, které na Sibiři a v Povolží spontánně vznikaly proti bolševikům, hodlaly zrušit brestlitevský mír a obnovit válečný stav s Německem a s Rakouskem-Uherskem.

Usnesení čeljabinského sjezdu byla uplatněna s překvapující rázností. Již počátkem června 1918 byla obsazena střední Sibiř a v srpnu bylo obnoveno spojení s vladivostockými oddíly včetně obsazení strategických bajkalských tunelů, takže celá *magistrála se octla v československých rukou*. Když 25. 5. 1918 západní skupina pod vedením poručíka Švece rázným úderem dobyla město Penzu, resignovali ruští důstojníci ve službách našeho vojska, protože střet se sověty považovaly za předem ztracený.

„Neznám velkolepějších chvil,“ napsal účastník obsazení Penzy, „z doby našeho vystoupení než ty, když ... viděli jsme ve svém čele křišťálově čistého bratra Švece!“ Pod jeho vedením se potom západní jednotky probíjely nepřátelským územím k tisíc kilometrů vzdálené nejbližší uralské skupině.

Po obsazení magistrály však západní skupina, v níž působil Švec, nepokračovala na východ, ale obrátila se zpět pomocí ruským demokratům otevřením povolžské fronty od Simbirska na jih. Toto opatření vyplývající z čeljabinského sjezdu se brzy ukázalo jako nesprávné a neuvážené. Porušovalo Masarykovu zásadu nevměšování, vtahovalo československé vojsko do občanské války a vycházelo z nesprávných odhadů síly ruské demokracie a z přecení vlastní sil.

Čechoslováci, v jejichž řadách velel za nepřítomného ruského důstojníka poručík Švec, poměrně snadno dobyli Kazaň, čtvrtmiliónové oblastní středisko plné vojska, zbraní a zásob. Jeho obrana proti mnohonásobné převaze sovětských vojsk, vržených Moskvou proti strategickému bodu ohrožujícímu sovětské hlavní město, byla nad síly tří praporů Čechoslováků. Prokázala, že protibolševické vlády nemají podporu obyvatelstva: vojenské útvary jimi postavené se rozutekly cestou na frontu nebo přecházely s bílými či rudými prapory k bolševikům. Pomoc Spojenců, příslibená jejich zástupci u československého vojska, se rovněž nedostavila. Po měsících obranných bojů, kterým obyvatelé Kazaně lhostejně přihlíželi, musely československé vyčerpané a deprimované jednotky vedené Švecem, který byl 27. 8. 1918 jmenován *plukovníkem a velitelem 1. pluku*, ustupovat v těžkých obranných bojích. Když konečně po usilovných pochodech koncem září 1918 usedly do připravených vlaků, neodjížděly k odpočinku či vystřídání, ale zpět pomocí evakuovat své druhy z ohrožené Samary a kryt útvary ustupující od Volhy.

Následující těžká únava a skleslost vyvolávala nedůvěru ve vlastní síly a nespokojenost s politickým a vojenským vedením legií, které nesplnilo sliby a nezajistilo účinnou pomoc ruských a spojeneckých sil. Ať si své spory vyřídí Rusové sami, když nejsou schopni bránit svou vlast, rozhořčeně prohlašovali ustupující vysílání dobrovolci v době, kdy o samostatnosti Československé republiky bylo již rozhodnuto. Stejně jako vojsko byl unaven a vyčerpan plukovník Švec, který při obraně Kazaně nepřetržitě sloužil dny a noci, a za tu dobu - jak postřehl krajan - viditelně zastárl a zešedivěl.

Osm dní před tragickou smrtí dne 17. 10. 1918 byl Švec jmenován *velitelem 1. střelecké divize*, složené z 1., 4. a 11. pluku, jejichž odolnost, kázeň a morální stav byly narušeny. Dne

21. 10. přijel z Ufy, kde funkci přejímal, do Aksakova s rozkazem vytvořit údernou skupinu proti nepříteli pronikajícímu ze severu. Po zhodnocení situace uložil přítomným oddílům vystoupit z vlaku a vytvořit v kasárnách základ obranné linie. Současně žádal naléhavě štáb skupiny o posíly a o vystřídání.

Příští den oslovil nově jmenovaný velitel divize nastoupený 4. pluk, sdělil mu a zdůvodnil rozkazy a slíbil brzké vystřídání. Po dotazu na stížnosti vyslechl projevy nespokojenosti a kritiku vedoucích orgánů, ale i zpochybňování rozkazů a výrazy nedůvěry. Nakonec však pluk vystoupil z vlaku a ubytoval se. Veliteli však zůstal hořký pocit ztráty autority a důvěry, který potřeboval pro zvládnutí mimořádné situace.

Dne 23. 10. obdržel zprávu, že odříznutý prapor ustupujícího zadního voje s pomocnými jednotkami, které měl zachránit, byl odříznut a zničen. To znamenalo největší ztrátu, kterou armádní sbor zatím utrpěl, zaviněnou nekázní, strachem a neochotou bojovat. Ztráta odpovídala situaci, kterou Švec vnímal kolem sebe, ale bezprostředně po jeho tragické smrti se ukázala jako mylná: odhodlaný velitel jednotku oklikou vyvedl z nebezpečí.

Dne 24. 10. přijel do Aksakova 1. prapor Švecova bývalého pluku a odmítl vystoupit a ubytovat se v kasárnách. Nový velitel divize nařídil jeho nástup a ve snaze nejednat velitelsky, ale navodit atmosféru sounáležitosti a osobních vztahů vyzval nastoupenou jednotku: „Bratři, pojďte ke mně.“ Změnil tím organizovaný útvar v nezvládnutelný dav a vojenský rituál v bouřlivý mítink. Švec shromážděnému praporu charakterizoval vojenskou situaci, vysvětlil rozkazy a naléhavě žádal jejich splnění. Znovu vyslechl pochybnosti a námitky odmítající další boje za cizí zájmy a žádající vystřídání a odchod do zálohy, kritiku nesplněných slibů a výtky klamání a lhaní od vyšších orgánů.

Jako protirečník vystoupil dobrovolce Vodička, odmítnutý uchazeč o zařazení do důstojnické školy. Oznámil, že prapor se o splnění rozkazu musí poradit s ostatními útvary pluku. Když Švec rozhořčeně odmítl dohadování, Vodička nakonec prapor vyzval k vystoupení a ubytování. To však velitel vnímal jako znevážení své autority a jako přímou urážku: „jeho“ vojáci dávají přednost nezodpovědnému mluvkoví.

Během večera Švec mluvil opětovně telefonicky se štábem skupiny a zjistil, že nejsou k dispozici žádné spojenecké ani vlastní jednotky k posíle či k vystřídání jeho vyčerpaných oddílů. Dále byl informován, že na místo jedou představitelé vyššího velení, velitel skupiny generál Stanislav Čeček a velitel armádního sboru generál Jan Syrový s cílem pomoci při řešení krizové situace. Ve Švecovi rostl a sílil pocit vlastního selhání v nové vysoké funkci. Sedl a napsal výzvu „Všem bratřím důstojníkům a vojákům 1. československé střelecké divize!“, varující před šířící se nákazou nekázně, která ohrožuje čest vojska. Pak do pozdních nočních hodin 25.10.1918 pracoval s náčelníkem štábu na rozkazech na příští den.

Na organizmus velitele vyčerpaného pěti měsíci neustávající služby v obranných bojích dolehla tíha událostí. Rozkazy nejsou plněny, sílí nekázeň a nedůvěra v jednotkách, s nimiž úspěšně bojoval a vítězil. V důsledku lajdáctví byl ztracen celý prapor. A nyní se má odpovídat příjizdějícím nadřízeným. Tyto faktory přemohly duševní i fyzické síly zklamaného a vyčerpaného velitele, který byl pověstný důsledným plněním rozkazů. Připsal k výzvě několik slov, že nemůže *přežít hanbu*, která stihla vojsko a ubíjí to nejvzácnější – *vojenskou čest*, a sáhl po ruční zbrani.

Jeho smrt byla zjištěna 25. 10. 1918 v časných ranních hodinách. Tvář velitele zachycená posmrtnou maskou zůstala nedotčena. Plukovník Josef Švec byl pohřben s vojenskými poctami v Čeljabinsku dne 28. 10. 1918, kdy ve vlasti národ jásal nad vyhlášením samostatné Československé republiky. „Naložili na něho příliš mnoho,“ poznamenal jeden z účastníků pohřbu.

Zpráva o smrti velitele zapůsobila na divizní oddíly soustředěné v Aksakově jako úder blesku. Celý 1. pluk a další útvary se vzchopily a nastoupily spontánně s plným nasazením do dalších bojů a ukázněně plnily obranné i jiné úkoly do vystřídání koncem listopadu 1918. Do evakuace do vlasti v roce 1920 zůstaly pevnými oporami armádního sboru: krize, do níž upadly při ústupu z povolžské fronty, byla trvale překonána.

Nová armáda Československé republiky i legionářské a sokolské organizace ve vlasti pokládaly plukovníka Josefa Švece za významného představitele prvního československého odboje a ruských legií. Přihlásil se mezi prvními do České Družiny, proslavil se na úspěšný velitel významnými vojenskými i občanskými ctnostmi, jako sokolský hrdina spojoval tělesné i duševní ideály, zachoval literárně hodnotný obraz života ruských legií a stal se tragickou obětí mimořádné situace, na níž neměl podíl. Připomenuly jeho památku pomníkem v Praze Na Pohořelci proti Hradčanským kasárnám a osadily pamětní desku na rodném domě. Pojmenovaly jeho jménem sokolské a legionářské župy, školy, náměstí a ulice. Opětovně byl vydáván jeho válečný deník v úpravách pro veřejnost, pro vojáky i pro mládež.

Tento deník, vlastně vzpomínky, které psával ve chvílích oddechu, zachoval zřetelný obraz života, úspěchů i strastí českých dobrovolců bojujících za svobodu národa v ruské armádě a později v Československém armádním sboru. Podal svědectví o statečném, skromném a čistém člověku, který se vypracoval poctivou prací z řadového vojáka na plukovníka a velitele divize, který nemyslel na kariéru a na sebe, ale především na své vojáky, který odhodlaně plnil úkoly v době, kdy jiní padali únavou, a který stačil více než druhí, ale který neunesl tíhu daného okamžiku.

Jeho osobní tragédie byla rozličně interpretována. K 10. výročí československé samostatnosti v roce 1928 inscenovalo Národní divadlo v Praze hru *Rudolf Medka* (1890–1940) *Plukovník Švec*, vysvětlující aksakovské události v říjnu 1918 jako heroickou oběť velitele stojícího proti nezodpovědným deklasovaným živlům, které infiltrovaly do legií. Proti tomuto nacionalistickému pojetí vystoupil v roce 1932 přímý účastník oněch dějů *PhDr. Josef Kudela* (1886–1942) v knize *Aksakovská tragédie* a v sérii více než padesáti přednášek ve všech větších městech republiky. Na základě pečlivě shromážděných pramenů, osobního zážitku a zevrubného rozboru látky charakterizoval Švecovu dobrovolnou smrt jako vnější důsledek hluboké vnitřní krize československého vojska na Sibiři v druhé polovině roku 1918.

Dnes pohlédneme na aksakovskou tragédii z perspektivy obou zmíněných výročí s větším odstupem, věcně a kriticky. Uvědomujeme se hlubší příčiny toho, co bylo nazváno „rozlomem sibiřského bratrstva“: neuváženého opuštění základních principů československého odboje formulovaných prof. Masarykem, totiž boje za národní nezávislost a nevměšování do ruských vnitřních záležitostí, spojených s přeceněním vlastních sil a podceněním vnější pomoci. Na druhé straně vnímáme světlou osobnost statečného velitele, který ve vypjaté situaci neunesl tíhu okamžiku. Československé vojsko také díky Švecově oběti našlo dostatek vnitřních sil k překonání krizové situace a vyhnulo se tak neblahému osudu legionů polských, srbských a lotyšských, které v té době existovaly v Rusku a vyšly z těžkých zkoušek poraženy ...

Literatura

KUDELA, Josef. *Aksakovská tragédie. Moravský legionář 1932–1935* (5. vyd.).

KUDELA, Josef. *Sokolský hrdina plukovník Švec. Moravský legionář*. 1933.

MEDEK, Rudolf. *Plukovník Švec*. Drama. Praha 1928. (též na internetu ...salon.web3.cz).

ŠVEC, Josef. *Válečný deník*. Jekatěrinburg, Praha, Brno 1918, 1919, 1933.

ŠVEC, Josef. *Válečné zápisky. Moravský legionář*, 1933.

Manželé Tofflerovi mají pověst autorů první desítky světově nejrenomovanějších futurologů. Jejich pověst ovšem není založena na proroctví té či oné události. Klíčem k jejich metodě je, že se vlastně nezabývají budoucností, ale že v přítomnosti odhalují prvky, jež bychom mohli nazvat „prvky přicházejícími“. Jsou politicky nezávislí v tom smyslu, že si nikdy nezadali s žádnou s amerických politických stran. Mezi jejich žánrovými polohami není určité „prognóza“, neříkají, že za tak a tak dlouho se stane to a to. Je pravda, že mají poradenskou firmu. Mezi jejich klienty se objevují velké firmy a vlády. Průběh jedné takové vyžádané konzultace pro armádu se stal počátkem procesu, na jehož konci byla jednak nová americká vojenská doktrína (Vzdušný a pozemní boj), jednak kniha Válka a antiválka.

Knihu s tímto názvem napsali Alvin a Heidi Tofflerovi v roce 1993. Český překlad je dílem panů Bohuslava Blažka a Jana Miřejovského. Byla vydána v roce 2002 nakladatelstvími Dokořán s.r.o. (Praha 5) a Argo (Praha 3).

Podle názvu je zřejmé, že je zaměřena na války a jejich místo v dějinách lidstva, stejně jako na opatření, která by těmto válkám měla zabránit. Podtitul knihy „Jak porozumět dnešnímu globálnímu chaosu“ ještě více zdůrazňuje nutnost pochopit události 20. a začátku 21. století. Svým základním názvem se řadí mezi dokumenty, zabývající se vojenstvím, a proto je potřebné, aby byla studována, objasňována a chápána všemi, kteří se touto oblastí zabývají. Stejně tak ovšem těmi, kteří odpovídají za otázky obranné strategie. Lze ji chápat jako příspěvek k rozvoji teorie vojenského umění.

Pro porozumění obsahu knihy jsou zařazeny úvodní články obou překladatelů, které dosti obsírně vysvětlují záměr autorů knihy a upozorňují čtenáře na mnohé problémy, které jsou obsahem knihy. Zdůrazňuje se například obsah a význam pojmu „revoluce ve vojenství“, známé pod zkratkou RMA (Revolution in Military Affairs).

Obsah knihy je dosti rozsáhlý, je rozdělen do šesti dílů, z nichž každý má několik kapitol. Problematika je vysvětlována volnou formou a doplňována množstvím příkladů, které ji dostatečně objasňují. Je vhodné věnovat větší pozornost obsahu jednotlivých kapitol, neboť mnohé názvy jsou uvedeny, případně přeloženy tak, že vyvolávají dojem, jako by se měly nazývat jinak.

V prvním díle jsou rozebírány **tři základní vlny**, ovlivňující vývoj lidské společnosti. Volně řečeno se jedná o zemědělství, průmysl a informace. Zdůrazňuje se střetávání civilizací, které se stává hybnou silou vývoje. Důležitou myšlenkou je přechod od hrubé síly k mentální síle. Tomu odpovídá vývoj ve vojenství, tedy především způsob vedení válek. Přesně to vystihuje věta: „Způsob, jakým válčíme, je odrazem způsobu, jakým vytváříme bohatství.“

Ve druhém díle jsou podrobně rozebírány **války jednotlivých vln**. Ty jsou označovány jako hybná síla dějin, zárodek změn a přechodu od jedné vlny k druhé. Problematika se týká mimo jiné teorie vojenského umění, konkrétních otázek způsobů vedení bojové činnosti odrážející daný stav vědění, úlohy lidského činitele, vlivu ekonomiky na válku.

Třetí díl je nazván **průzkum**. Obsahem je však mnohem více než to, co pod tímto pojmem chápeme. Pozornost je spíše věnována budoucnosti, moderní technologii, kosmickým prostředkům a prostoru, protiraketové obraně, robotizaci, genovým teoriím, neletalným zbraním. Tedy mnoha oblastem, před kterými se otevírají cesty nových možností. To hlavní však je, jak tyto možnosti využít k dosahování stanovených cílů. Velmi pěkně je popsána úloha sil pro speciální operace.

Čtvrtý díl se nazývá **poznání**. Možná to není vhodný název. Jeho obsahem je však pojednání o informacích s hlavním zaměřením na to, co se nazývá **INFORMAČNÍ VÁLKA**. Vlastně se jedná o rozbor strategie, založené na poznání a zdůrazňuje se význam duševního potenciálu v současné době. Informační válka je charakterizována podrobněji, zejména její formy, způsoby, síly a prostředky, úloha hromadných sdělovacích prostředků, propaganda. Mimo jiné je ukázána i zranitelnost informačních systémů, požadavky na obranu před zneužitím informací a další.

V pátém dílu se pojednává o **nebezpečí**. Poukazuje se na to, že současná doba třetí vlny obsahuje nová rizika a ohrožení, doposud málo známá nebo zcela neznámá. Ukazuje se, že jsou možné nové způsoby vedení války, že je reálné střetnutí technicky vysoce modernizovaných armád a partyzánů. Již ne globální střetnutí, ale „malé války“, hrozba šíření zbraní hromadného ničení (proliferace), terorismus. Rozebírá se úloha mezinárodních organizací, hromadných sdělovacích prostředků, náboženství, politického boje o moc.

Šestý díl se zabývá **otázkou míru**. Charakterizuje druhy míru, úlohu OSN, nevládních organizací. Zajímavou myšlenkou je návrh na vytváření dobrovolnických oddílů pod záštitou OSN, které by působily ve prospěch udržování míru. Rozebírají se aktivní opatření pro mír. Mistrně jsou vybrány a objasňovány příklady z vývoje lidské společnosti.

Kniha jako celek jistě přispívá k rozvoji teorie vojenského umění tím, že charakterizuje současnou dobu a pomáhá ji pochopit z pohledu historického vývoje. Domnívám se však, že v našich vojenských školách se teorii vojenského umění rovněž věnovala pozornost, sice v menším rozsahu než by bylo potřebné, ale také jsme měli přehled o vývoji lidské společnosti, zabývali se historií válek a nebyli jsme pouhými nemyslicími vykonavateli rozkazů. Uvádím to proto, aby si čtenáři nemysleli, že tato kniha je něčím zcela převratným, co do této doby našim vojákům z povolání nebylo známo.

Kromě převažujících kladů však chci rovněž upozornit na to, co bych mohl nazvat dílčími nedostatky. Již jsem uvedl názvy dílů, kapitol, článků. Jako další uvádím příliš mnoho cizích slov, která přispívají spíše k nepochopení obsahu knihy, než aby ji představovaly jako vědecké dílo (např. str. 14 „volatilní“, str. 15 „panoplie“, str. 247 „koherentní kognitivní strategie“...).

Rovněž mne mrzí, že přes poskytnutou pomoc k uvádění vojenských pojmů překladatelé uvedli některé pojmy, které jsou neslučitelné s vojenskou terminologií. Na str. 15 „kavaleristický útok“ - správně by mělo být útok tankových a mechanizovaných jednotek, GPS „Globální poziční systém“ - podle AAP-15 jde o globální systém pro určování polohy, str. 16 „nepřítelovy pozice“ - správně postavení nepřítele, str. 104 „dragounský parašutistický regiment“ - jde o výsadkový průzkumný pluk, str. 112 a další „velitel štábu“ - správně je náčelník štábu, str. 129 „spojoví důstojníci“ - přesnější vyjádření je styční důstojníci, str. 154 a další „decize“ - pochopitelnější vyjádření je rozhodování. Nejedná se o snahu zdiskreditovat práci někoho jiného, ale je potřebné dodržovat zásady používání vojenské terminologie.

Hodnocení výsledků války v Perském zálivu z hlediska technologické vyspělosti USA je velmi seriózní, bez zbytečného nadhodnocování a lze je pokládat za objektivní. Odpovídá

poznání v době, kdy veškeré podklady, znalosti a skutečnosti bylo možné doložit konkrétními příklady.

Dosažené výsledky této války byly analyzovány a došlo k mohutnému rozvoji vojenského výzkumu jak v oblasti techniky a technologií, tak v oblasti operačního umění. Mnohé se podařilo uskutečnit Velitelství TRADOC (Training and Doctrine Command), novými pojmy se staly „systém vojáka“ a digitalizované bojiště. Tento systém vyvíjely další státy, jako Německo, Velká Británie a Francie. V USA se reorganizují ozbrojené síly s výhledem na léta 2020 až 2030, činnost na digitalizovaném bojišti procvičovaly útvary a jednotky Francie a Španělska na společném cvičení. To byl jistě správně nastolený směr vývoje. Bylo však všechno vyhodnoceno správně? Nezapomnělo se na něco? Vždyť současná doba vyžaduje jiný způsob vedení válek.

Nástup 21. století přinesl něco nového, úplně neznámého, co představovalo jisté překvapení. Již teroristická akce z 11. září 2001 ukázala zranitelnost vyspělé země, charakterizované mohutným technologickým náskokem před ostatním světem. V teorii vojenského umění se objevují pojmy asymetrická a disymetrická válka.

Boj proti terorismu se také realizuje válkou v Afghánistánu. Zde se poprvé výrazněji ukazuje střetnutí pravidelné armády s formami partyzánského boje. Technologická převaha má sice svoji účinnost, ale v horách Afghánistánu zase ne tak velkou, jak by se předpokládalo.

Pak přišla válka s Irákem. Je to střetnutí pravidelných armád, ale i zapojení nepravidelných sil a partyzánský boj. Celkový pohled ukazuje, že vývoj pro řešení činnosti na bojišti, zejména na jeho předním okraji, byl správný. Koalice dosáhla nesporných úspěchů v klasickém vedení bojové činnosti za účasti všech druhů ozbrojených sil.

Vyvstávají ale také otázky, které již tak optimistické nejsou. Při vývoji teorie vojenského umění se jaksi zapomnělo na týly, zásobování, celý proces týlového a technického zabezpečení, v současné době zahrnuté pod pojmem logistika. Jednotky logistiky utrpěly překvapivě ztráty z léček, přepadů, tzv. „nedžentlmenského“ vedení boje, jejich příslušníci byli zajati. Je patrné, že této důležité části se nevěnovala patřičná pozornost.

Stejně tak se můžeme podívat na vojenské zpravodajství. Bylo zasazeno velké množství technických prostředků průzkumu a přesto Irák dále odpaloval rakety Scud na území Kuvajtu. Proto se bývalý voják z povolání ptá, proč je nebylo možné včas zjistit a zakročit proti nim?

Válka v Iráku také mimo jiné ukázala, že válka se skutečně musí vést jinak, než tomu bylo v celém vývoji lidstva. Tedy nejen boj na předním okraji, včetně celé činnosti letectva, ale velkou pozornost vyžaduje logistika a zejména opatření okamžitě po ukončení přímé bojové činnosti. Vždy jsem si představoval, že k tomu je určena část nazývaná CIMIC (Civil-Military Cooperation). Ta by měla zabránit rabování a dalším nepřístojnostem a prosadit co nejrychleji návrat k běžnému životu.

Z dostupných informací je patrné, že těmto opatřením nebyla věnována náležitá péče. Samozřejmě musíme brát v úvahu, že z dostupných pramenů nemůžeme mít přehled o celkovém záměru operace ze strategického hlediska.

Musím se vrátit ještě k jedné otázce. Je to činnost, v angličtině nazývaná „fratricide“, z vojenského hlediska často diletantsky překládané jako bratrovražda. Civilně je to sice správné, na vojně se ale jedná o to nejhorší, co se může stát. To je ničení vlastních sil vlastními prostředky (resp. zasažení vlastních vojsk). Byl to jeden z problémů ve válce v roce 1991. Proč tomu tak bylo i v roce 2003? Proč se technická revoluce ve vojenství nevěnovala více

této problematice? Jako bývalý „pěšák“ si dovedu představit, jak je řešení této problematiky obtížné. Přesto tuto otázku pokládám za velmi závažnou a její řešení za prvořadé.

Výzkum a vývoj v oblasti vojenství se zřejmě musí zabývat i těmi činnostmi, které nesouvisí přímo s bojem. Vzhledem k boji se udělovalo hodně. Ovšem boj chápu jako velmi malou část války. Domnívám se, že právě opatření po skončení bojů jsou ta nejtěžší. Do této oblasti revoluční změny zřejmě rovněž nezasáhly.

Kniha Válka a antiválka je napsána seriózně a řeší problematiku velmi kvalitně. Je pochopitelné, že tak, jak jde vývoj, poznatky, zkušenosti a názory se mění. Obsah nelze hodnotit ze současného pohledu na válku v Iráku. V každém případě je tato kniha přínosem pro studium teorie vojenského umění.

Ing. Karel Kozák, Ph.D.

Brigádní generál Jan Satorie

* 13. května 1887

† 30. dubna 1949

PERSONÁLIE

V posledních dvou dílech torza vojenských dějin Československa lze najít devět odkazů na neobvyklé jméno Jan Satorie. Stejně jako heslo v Malé československé encyklopedii z roku 1987 se týkají příslušníka československých legií narozeného v roce 1894. Ve druhé světové válce byl velitelem pěšího pluku 2 v 1. čs. pěší divizi, která se v roce 1940 zúčastnila bojů proti německé armádě ve Francii. Následně velel čs. jednotkám ve Velké Británii a nakonec přešel do 1. čs. armádního sboru v SSSR jako zástupce velitele sboru. Po skončení války byl divizní generál Jan Satorie velitelem 2. vojenské oblasti, angažoval se jako člen vojenské komise ÚV KSČ a po čtyři léta byl přednostou Vojenské kanceláře prezidenta republiky Klementa Gottwalda. Dosáhl hodnosti armádního generála, byl vyznamenán nejvyššími řády a dožil se téměř 91 let. Jeho jméno i tvář jsou připomenuty v expozici Armádního muzea v Praze.

Jen několik vojenských historiků, přátel a znalců osudů československého stálého opevnění i pamětníků a pamětníků si však mnohem více cení skvělého vojáka a hraničářského velitele téhož jména, jehož životní dráha se od roku 1937 vyvíjela zcela odlišně od osudů jeho mladšího jmenovce.

Starší Jan Satorie se narodil 13. května 1887 v Hostovicích na Časlavsku v zemědělské rodině. Vystudoval obchodní akademii v Praze a prezenční službu v rakousko-uherské armádě vykonával u vozatajstva (předchůdce dnešní logistiky). U vozatajské divize č. 8 v Praze absolvoval školu na důstojníky v záloze. Po vypuknutí první světové války byl 1. srpna 1914 povolán do armády a dostal se na ruskou frontu. V roce 1916 byl zajat a v srpnu 1917 se přihlásil do československých legií a nastoupil u střeleckého pluku 5 „TGM“. Zanedlouho byl odeslán do Francie, kde bojoval jako velitel roty u pěších pluků 21 a 22. Ve stejné funkci se zúčastnil s pěším plukem 31 od září 1918 bojů na italské frontě. Do vlasti se vrátil v hodnosti kapitána pěchoty. V roce 1919 byl povýšen na majora, velel praporu za bojů s Maďary na Slovensku a byl vyznamenán čs. válečným křížem. Zůstal v československé armádě jako důstojník z povolání a prošel různými posádkami na Slovensku i v českých zemích, mj. v Jelšavě, Košicích, Jihlavě a ve Valašském Meziříčí (zástupce velitele pěšího pluku 40).

15. listopadu 1934 byl plk. pěch. Jan Satorie ustanoven velitelem pěšího pluku 15 v Opavě. Ve významném městě blízko u tehdejší severní hranice s Německem byly asi dvě třetiny obyvatelstva německé národnosti. V okrese Opava však převažovalo obyvatelstvo české, vůči německému vlivu mnohem odolnější než obyvatelstvo sousedního okresu Hlučín, který téměř dvě stě let patřil Prusku a později Německu. V Opavě byla dvě velká kasárna postavená koncem

19. století a další vojenské objekty. Kromě pěšáků zde byl umístěn i lehký dělostřelecký pluk 8 a jiné útvary. Vztahy mezi československými vojáky a německou radnicí byly od nástupu Hitlera k moci napjaté, jak to ve svých pamětech výstižně zachytil brigádní generál Matěj Němec, velitel 15. pěší brigády a opavské posádky.

Zanedlouho po příchodu plk. Satorie do Opavy začala právě u severní hranice tehdejší Země Moravskoslezské od Bohumína na západ výstavba stálého opevnění. Už v prosinci 1935 byl za desetistupňového mrazu vybetonován první čs. bojový těžký objekt – jednopodlažní pěchotní srub MO-S 8 jihovýchodně od Šilheřovic. 26. února 1936 začaly stavební práce na první čs. tvrzi Smolkov (jižně od Haje ve Slezsku). Důstojníci opavské posádky se podíleli na vytyčování pevnostních objektů v terénu a mimo běžného výcviku museli organizovat ostrahu budovaného opevnění i další přípravy na očekávaný útok Wehrmachtu. Plk. Satorie byl 16. srpna 1937 ustanoven do funkce velitele nového hraničářského pluku 4 v Hlučíně – prvního čs. elitního útvaru určeného k boji v těžkém opevnění. Jak potvrzují dokumenty i výpovědi pamětníků a pamětnic, plk. Satorie věnoval všechny své zkušenosti, schopnosti a energii, aby v co nejkratší době splnil mimořádně důležitý a průkopnický úkol.

Byl velitelem náročným, ale spravedlivým a přístupným návrhům svých podřízených na zvýšení bojeschopnosti pluku. Kvality jeho hraničářů, kterým byl vždy osobním příkladem, se prokázaly při částečné mobilizaci v květnu 1938 a ještě více při mobilizaci v září téhož roku. Při přebírání praporu pluku v Hlučíně 11. září 1938 řekl plk. Satorie slova platící dodnes: „Cizí nechceme a svoje nedáme.“

Linie těžkých objektů postoupila v roce 1938 na západ od Opavy, kde byla rozestavěna další tvrz Šibenice (východně od Sádku). Od roku 1937 ji doplňovaly též lehké objekty vz. 37. Ne všechno se stihlo dokončit – tak třeba v tvrzi Smolkov chyběly tři houfnice vz. 38 ráže 10 cm v dělostřeleckém srubu i dělová otočná a výsuvná věž s dvojicí stejných zbraní. Ze vzpomínek příslušníků pluku zachycených Martinem Vaňourkem aj. je patrné, že přesto byla bojová morálka a odhodlání hraničářů plukovníka Satorie na vysoké úrovni. Jejich reakce na četné provokace nacistických bojůvek zvláště na Hlučínsku byly rázné a úspěšné.

Po podepsání mnichovské dohody a jejím uznání československou vládou 30. září 1938 musela československá armáda také na Opavsku v prvním týdnu října opevnění bez boje vyklidit a stáhnout se za novou hranici. Jednotky německé 2. armády vstoupily do Opavy 8. října 1938 za obrovského nadšení německé části obyvatelstva. Krátce poté si zdejší opevnění, srovnatelné rozsahem s opevněním na Kralicku, prohlédli důkladně němečtí důstojníci a později i obyvatelstvo. Jeden lehký objekt na Bruntálsku navštívil dokonce sám Adolf Hitler již 7. října 1938.

Plukovník Satorie organizoval ústup jednotek armády i účinnou pomoc českému obyvatelstvu, které odcházelo do dosud neokupovaného zbytku Československa. Myslel ale i na budoucí boj. Zbraně, které jeho vojáci odebrali fašistickým ordnerům, tajně předával rodícím se odbojovým skupinám Slezského odboje prostřednictvím Bohumila Bardone. Divizní generál Emil Fiala se o svém podřízeném veliteli hraničářů vyjádřil slovy:

„V době branné pohotovosti státu ukázal se vynikajícím velitelem pluku. ... Mám za to, že ve válce byl by to velitel a voják par excellence ...“

Jedním z jeho nejlepších přátel již z čs. legií byl generál Sergej Ingr, který se mu už v roce 1939 pokusil zajistit odchod do zahraničí. Vyslaná spojka však omylem přijela pro mladšího z obou jmenovců, jehož další osudy byly krátce popsány v úvodu.

Během okupace žil Jan Satorie s rodinou v Praze a aktivně se zapojil do domácího odboje. 18. ledna 1941 byl zatčen a vězněn na Pankráci, v Opavě a v Ratiboři do 21. dubna 1943. Po propuštění pracoval v zemědělství, k němuž měl od mládí hluboký vztah stejně jako k lesnictví a jezdeckví.

Po skončení druhé světové války byl Jan Satorie 5. května 1945 povolán do aktivní služby a 1. srpna 1945 povýšen na brigádního generála. Od 26. 5. 1945 do 28. 2. 1946 byl zatímním velitelem 8. divize v Hranicích na Moravě. Občas dojížděl též do Opavy, jednoho z válek nejvíce poškozených měst u nás, a účinně pomohl při obnově zdejšího gymnázia a nemocnice. Jako zkušený voják a vlastenec viděl negativní stránky tehdejšího vývoje v ČSR i v armádě a netajil se se svými kritickými názory na něj. Mezi jeho nové přátele patřil mj. v Ostravě blízko bydlící mjr. Josef Buršík, hrdivina SSSR. V únoru 1946 dostal gen. Satorie strohý dopis od náčelníka hlavního štábu MO div. gen. Bočka s doporučením, aby si podal žádost k odchodu do výslužby. Žádost podal a bylo jí bleskově vyhověno – hraničář Satorie byl k 1. červnu 1946 převelen do výslužby. V uniformě generála byl ještě v červenci 1947 přítomen návštěvě prezidenta ČSR Edvarda Beneše v Ostravě.

Odchod do výslužby snášel generál Satorie těžce, uchránil jej však od represí, které postihly mnohé z jeho přátel. Po krátké těžké nemoci zemřel v Ostravě 30. dubna 1949 a je pohřben na hřbitově v Ostravě-Zábřehu, dle svého přání v hraničářské uniformě „s pejsky“, které si vážil více než generálské hodnosti. Naplnil tak slova, jimiž se loučil s vojáky svého pluku 11. prosince 1938 v Moravské Ostravě: „Hoši, zůstaňte vždy hraničáři ...“

Ve Slezsku ale nezapomínají. Památka hraničářského generála Jana Satorie v českém Slezsku znovu ožívá obětavou činností zdejších klubů vojenské historie v Opavě, Bohumíně, Bruntále i v Ostravě při obnově těžkých a lehkých objektů čs. opevnění. Areál čs. opevnění v Hlučíně-Darkovičkách, od roku 1992 ve správě Slezského zemského muzea, je nejlépe zrekonstruovaným opevněním u nás a patří k evropské špičce. Konají se v něm rozsáhlé ukázky obrany opevnění s velkou návštěvností. 24. května 2002 se v Hlučíně uskutečnilo nové slavnostní dekorování praporu hraničářského pluku 4 stuhami některých obcí, v nichž byly rozmístěny útvary pluku, a stuhou ostravské pobočky Svazu důstojnictva. 18. června 2002

byla v Opavě odhalena pamětní deska Janu Satorie v kasárnách Výcvikové základny logistiky generála Píky. Je umístěna na domě, ve kterém tehdejší velitel pěšího pluku 15 žil s rodinou v letech 1934 až 1937 a v němž je nyní kancelář ČSBS a ČSOL. Slavnostní odhalení provedla paní Marie Czopová, dcera brigádního generála Jana Satorie.

Literatura a prameny:

Kvalifikační listina Jana Satorie staršího.

DURČÁK, J., BÖHM, J. *Opevňování Ostravska v letech 1935 až 1938.* Opava: Ave, 1995

BREUER, J.: Československé opevnění ve Slezsku. In: *Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy*, 27, 2001, č. 1.

VAŇOUREK, M.: *Hraničáři od Hlučína.* Mohelnice 2000.

Vzpomínky pamětníků a pamětníků.

Ing. Jaromír Breuer

English Annotation

For the Security and Defence of the State (*An Introductory to Strategic Studies*) by Ing. Josef Janošec, CSc. The principal question sounds like that: Is there a valid theory in the field of security studies? In fact, most of our knowledge has its roots in experience; it is empirical. The need for modifying notorious paradigms came into existence at those moments when emperors or political leaders met bizarre phenomena that couldn't be explained by traditional ways. So, the science of strategy art came into existence. In time of peace it studies various data, namely those tied with armed forces, in order to increase the probabilities and favourable consequences of victory and to lessen the chances to defeat. All is accompanied by a high degree of uncertainty. Special interest is paid to the application of force or the threat of force. Since 1990, in our country, we have made several deliberate measures, based on broad analyses, prognoses in particular field of studies, to create complex the so-called "system of state defence", which found its expression in numerous defence acts on the Defence of the Czech Republic.

Security Threats and Risks Tied with the Régime of Saddam Hussein and its Military Defeat by PhDr. Jan Eichler, CSc. The operation Iraqi Freedom was the fourth significant armed action of post-confrontation period, i. e. after operations Desert Storm, Allied Force and Enduring Freedom. In all of them the core role was played by the U.S. armed forces. In case of Iraq, the strategy of Bush administration abandoned the so-called preventive strategy and concentrated on the pre-emption. The dictators of Saddam's type mustn't be allowed to gain and improve weapons of mass destruction, or finish their development, namely nuclear ones. Otherwise they could blackmail their neighbours and thus get under control their natural and economic resources. This is the very threat that ought to be prevented at any cost, even at a cost of war. And this pre-emptive strategy also lies behind the second war in the Gulf. Without armed intervention, Hussein could build his military potential and supply by weapons of mass destruction Al-Qaeda terrorist network.

The Spread of NATO Codification System beyond the Czech Republic Defence Department by Doc. Ing. Jozef Šmondrk, Ph. D. The importance of NCS (NATO Codification System) is permanently increasing. In a worldwide scope, the number of the users of

this "invisible" means of international and national logistics is greater than ever. The Czech Republic does not stand aside. Our country, among the first states of the former Eastern block, began to use this system, in full scope, under the title of "United System of Property Catalogization", taking advantage of its benefits in the field of materiel management. Experiences we gained lead us towards the creation of legislative environment for widening this system, even beyond the so-called defence department, to the establishment of a homogenous system that the author designated for the purpose of this article as the "System of the Catalogization of the CR". In spite of the fact that at present the only user of the NCS is our DoD, it is opened to all potential users from the civilian sector.

Orientation towards Prospective Technologies by Doc. Ing. Bohuslav Višek, CSc. The article points to new trends in the field of defence research and defence technologies. Based on the NATO Strategy Concept, the author deduces other activities of our forces, namely in the Alliance framework. He takes into account broad spectrum of the latest events on the international scene and outlines the prospective orientation of the Czech Republic in priority areas. We are going to support technology application for precision attack, sensing, information fusion, non-lethal weapons and barriers, robotics, simulation and synthetic environment and modular systems. At the end the author enumerates items of research and technology the MoD department will pursue (namely NBC defence). The Institute of Strategic Studies in Brno offers a cooperation in this field to military and civilian research workers, officials in decision spheres or those from defence industries.

MILITARY ART

Operations with the Armed Forces Engagement by Ing. Miroslav Hřebíček, CSc. At present, such operations are labelled and marked in different ways. The article summarizes basic information on them and special attention is paid to the engagement of the Army of the Czech Republic. It categorises all military operations the AČR could participate in. It states basic characteristics of combat operations (assault, defensive, land, air, airborne, amphibious, naval, cosmic), non-combat operations (operations other than war: stabilization ones, conflict prevention, peacekeeping, peace enforcement, peacebuilding and

so on, i. e. those of humanitarian character), special operations (conventional, but with specially trained troops, using non standard methods), information and psychological operations (strategical, combat and crises response operations).

The Comparative Analysis of Selective Terms of Security Terminology by *Mgr. Libor Frank*. The article, which is not a report from the 4th Terminology Conference we are informing about in this issue, is in fact a contribution to a broader discussion inside our defence community. The author analyses several Czech professional terms from the field of security: security system, defence system, defence planning, security planning, in documents of different origin, level, and validity. The author takes into account diverse concepts in various obligatory law norms; declaratory official documents both at highest and departmental levels. The article is freely tied with current terminology discussion and ought to contribute to the better orientation in this particular problem. The theme is a specially pressing in time we are prepared the updated edition of the Security Strategy of the Czech Republic and we need unified security and defence terminology.

OPINIONS, CONTROVERSY

Some Experiences from the Involving of External Sources in Defence Environment (*Outsourcing and Insourcing Concepts*) by *Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc.* Large decrease in military budgets are accompanying by political demands to increase military capacities, to upgrade state defence capacity. Among others it ought to be done by a higher utilization of private sector, more consistent application of commercial criteria in military units and institutions. The author explains two new terms, at least new for East European nations, because the terms are adopted from private sector in the U. S. A. Firstly, it is „outsourcing“, which is derived from „outside resource using“. Secondly, a certain antipole is „insourcing“, but it depends. Every outsourcer could be insourcer and vice versa. But there are some risks. American OMB (Office of Management and Budget) sets several spheres that can't be opened to private sector. Important sections of the military (vehicles, weapons) must be kept up by armed forces, e. g. by the air force. Some key function must be free from civilian competitors (support services contractors), namely those that are to be deployed abroad.

INFORMATION PAGES

The Reform of the German Armed Forces and its Perils by *Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D.* The future German armed forces ought to be more mobile, with improved capability for strategic shifts (power projection) and

strategic reconnaissance, more flexible organizational structures and command, better signals and communication equipments, better equipment for automated command. The improvements are oriented towards areas that can help them to increase their effectiveness in missions outside German territory, while the capabilities that were in the focus in the past (i. e. the high intensity warfare capabilities at the battlefields of Central Europe) are reduced. In comparison with other European militaries, the only difference is the preserving of universal conscription, because of the belief of German political—and partly also military—élites that universal conscription has democratising effects. The reform is being threatened by the following factors: the lack of clarity as to the most probable form of the key deployment; continued emphasis on territorial defence; the existence of universal conscription; desire to undertake modernization of Bundeswehr with constant defence expenditures; and finally, different priorities of the main political parties resulting differences in the attitudes of political elites.

French General Directorate of External Security. Intelligence institutions usually do not release data dealing with their covert activities, methods of spheres of operations. The French magazine *Armées d'aujourd'hui* is an exception. It published a series of articles (without names of authors) dealing with the Directorate of External Security, which is the core institution of country's safety. The Directorate is subordinated to the French Ministry of Defence, 70 per cent are civilian employees, 30 per cent career soldiers. Intelligence data are collected from hidden or secret sources, off the French territory, ranging from WAD proliferation, via terrorism, to organized crime. The Directorate therefore can't use usual, e. g. diplomatic, sources. „Service Action“ units, are numbering several hundreds man. Those units do not run military operations but among their main activities belong covert intelligence coverage and the so-called non-revendicative actions. The author of this article is Ing. J. Nastoupil (Col. ret.).

The Theory of Stimulation and its Implications for Influencing Working Motivation and Efficiency by *Lt. Ing. Petra Vráblíková*. In this article its authoress (who study now for her Ph.D. degree) explains basic terms of „simulation theory“ that is commonly used not only in civil, private or state organization, but also in all armed forces. A close superior, who have to motivate his subalterns, always plays the key role. He may stimulate them by several methods: pays, the type of work, friendly encouragements, the spirit of the team, working conditions, identification with work, external stimulation boosts. Each of those items is explained in separate subdivisions of this article. Miss Vráblíková closes its study by underlining the fact that

stimulation mustn't be one-shot method, but must be repeated all the time, and at the same time evaluated as a means of back-feed reflections. Such effective stimulation should be applied namely in the Army of the Czech Republic.

CONFERENCE

The 4th Terminology Conference of the Defence Department. In the Czech Armed Forces, the Committee of Terminology, associating experts from all spheres of Czech defence department, was created in 2000. The Committee meets three times a year, once a year they organize a working conference together with the National Office for Armament of the MoD, and Military Academy Brno. The last one was held on March 27, 2003, at Brno Military Academy premises. Our Military Review publishes a couple of short reports delivered there in a form of essays or articles. They summarized the work being done; problems the teachers and learners have met. Among others, it is a question of unified terminology (RNDr. J. Kvapil), military terminology in teaching process (RNDr. E. Staňková), English for Army Pilots (PhDr. R. Szlaueřová), problems with the translation of standardized documents and terminology (Ing. K. Kozák, Ph.D., Lt.Col. Ing. J. Stojan, Mgr. Z. Král). Last but not least, the audience was also informed about a prepared French-Czech and Czech-French dictionary of military terms and definitions (PhDr. J. Tomšů), and so on.

MILITARY PROFESSIONAL

Unmanned Aerial Vehicles. They are vehicles that do not carry a humane operator. They can fly autonomously or be piloted remotely. Last conflicts proved their technical viability, military practicability and operational values. They are able to make joint tactical and strategical reconnaissance, to suppress anti-air defence of an enemy, to make air strikes, under all weather conditions. They do not need gravity suits, ejection seats, simply: all equipments at personnel disposal are missing. The system do not need pilots, numbers of ground personnel are lower. Unmanned planes are lighter, smaller, simpler and nearly free from troubles. For training, the operators can use simulators, which is much cheaper than training pilots. Overall price of unmanned aerial vehicles are only one third of a plane with the pilot. Also maintenance and their performance are cheaper. UAVs can bear anti-tank missiles Hellfire, "smart" bombs, and so on; they can be equipped by airborne warning and control systems. The future is opened for them.

The Anti-Missiles Simulator. American "Defense News" delivers global coverage of the latest advances

in military simulation and training with comprehensive updates. Ing. Nastoupil (Col. ret), a part-time worker of AVIS scientific library, made a short summary on Israel Test Bed (ITB) that runs simulated missile attacks to train Israeli forces and develop better command and control equipment. ITB enable to make a profound decision with regard to the Arrow Weapon System. In a five-minute span, 11 enemy missiles were launched from different points in northern Syria and western Iraq. Within seconds, the ITB processed data from various early warning systems that identified, evaluated and tracked the incoming targets. The system devised a defensive plan for each incoming missile, determined which anti-missile batteries would handle the intercepts and how many defensive missiles they would fire. So, this system allows forces to test defence against potential Scud assault.

Air Campaign against Iraq. Iraqi tactics surprised Allies. First weeks of the war validated one of basic rules of military planning: The enemy always gets a vote. Iraqi forces used methods not allowed by international rules of war: they used women and children to as human shields, located headquarters in schools, daycare centres, posed artillery in residential areas, some Iraqi combatants were dressed in civilian clothes, and so on. Now, when the war is successfully ended, the author of this article, Ing. J. Nastoupil (col. ret), tries to summarize information and data he collected from foreign military press, e. g. Defense News. The great attention is paid to the air campaign, to the first phases of strikes using Raytheon Tomahawk cruise missiles launched from ships and submarines, F-117A fighters dropping 2,000-pound Joint Direct Attack Munition, satellite guided bombs targeted the leadership of the Iraqi regime.

HISTORY

Aksakovo Tragedy (*The Death of Colonel Josef Švec*) by JUDr. Ivan Kudela. Colonel Švec was born 120 years ago, on June 19, 1883. His personal history forms a part of moral foundations of the Czech Army. As a teacher of physical training in the tsarist Russia, during the World War I he voluntarily joined the Russian army and together with other Czechs he became a member of reconnaissance team. After the Czech Company was formed, he took post of a scout instructor. The legion grew very quickly; it became a regiment, a brigade, a corps consisting of two divisions and a reserve brigade. It represents the basis of the modern tradition of the contemporary Czech Army. He took part in the famous battle of Zborov, amazing victory of the Czech and Slovak troops. After Bolshevik coup d'état, and the Peace with Germany, the Czechoslovak Legion was very tired and demoralized, last but not least influenced by Bolshevik propaganda. The suicide of Col. Švec was an

impulse for legionaries to get over their depressions, so that his comrades-in-arms could successfully fulfilled their tasks till fresh units replaced them.

BOOK REVIEW

War and Anti-war by Ing. Karel Kozák, Ph.D. Mr. and Mrs Tofflers belong among the first ten world-renowned futurologists. In this book the authors make the reader audience known with emerging new terms, e.g. Revolution in Military Affairs, Information Warfare etc. They depict three basic waves influencing humane history; actually, the waves influence actual state of waging wars. Consequences are obvious; every wave brings together its own problems. All such problems authors treat from historical point of view. They analyze the War in Persian Gulf, Afghanistan, and so on. September 11, 2001, confronted us with brand-new situation, accompanied by the proliferation of WMD, namely nuclear ones. Now we do not face large-scale wars, but only the "small ones",

PERSONAL DATA

Brigadier General Jan Satorie by Ing. Jaromír Breuer. In the pre-war Czechoslovak army, i. e. before the Munich Treaty in 1939, Colonel Jan Satorie, a former legionnaire, was the commander of frontier regiment 4, in Hlučín City, First Czechoslovak Elite Fortress Detachment, that took care of state borders with Nazi Germany from Bohumín further west. After German occupation, Col. Satorie immediately joined home resistance movement; he was arrested and spent nearly three years in prison. After the Second World War he was promoted to the rank of Brigadier General. But very shortly, in February 1946, he was forced to retire because of critical postures and sentiments towards running changes both in the army and Czechoslovak society. He died in April 1949. On June 18, 2002, the plaque to commemorate him was solemnly exposed, on the house he used to live with his family in the city of Opava, in the area of today's Training Base of Logistics barracks.

Představení autorů tohoto čísla

PhDr. Jan Eichler, CSc., nar. 1952. Po absolvování vojenské akademie pracoval na tehdejšími ministerstvu národní obrany v Praze, v letech 1979-82 působil na československém velvyslanectví v Paříži. V 80. letech se zabýval se vyhodnocováním vojenské politiky ozbrojených sil Francie, v letech 1991-94 byl zaměstnán v Institutu pro strategická studia. V současné době pracuje v Ústavu mezinárodních vztahů v Praze, kde se zabývá problematikou bezpečnosti. V r. 1990 vydal knihu *Francouzská armáda od Gaulla k Mitterrandovi*. Publikuje v řadě odborných časopisů, mj. v časopisech *Mezinárodní politika* a *Mezinárodní vztahy*.

Mgr. Libor Frank, nar. 1975, absolvoval Fakultu sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, obor politologie, kde dnes také externě přednáší. Od r. 1999 vysokoškolský učitel katedry sociálních věd FVŠ VA Brno. Od roku 2000 působí na Ústavu strategických studií VA, od léta 2001 jako vedoucí skupiny politických a sociálních studií. Účastník Mezioborového studentského programu - Open Society Fund Praha (HESP 1997-1999). Je absolventem kurzů Senior Course on Conflict Management (Uppsala, 2001), Senior Course on Public International Law (Stockholm, 2001). Člen redakční rady *Central European Political Studies Review*, člen České společnosti pro politické vědy, individuální člen PPF Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes. Zabývá se především oblastí predikce vývoje bezpečnostního prostředí a analýzou bezpečnostních rizik. Významně se podílel na vzniku publikace „Česká bezpečnostní terminologie - výklad základních pojmů“ (2002).

Ing. Miroslav Hřebíček, CSc. Nar. 1952, v roce 1976 ukončil Vysokou vojenskou velitelско-technickou školu v Martině. V letech 1982-1985 absolvoval postgraduální studium na VA v Brně. Absolvoval externí vědeckou výchovu a v roce 1991 získal titul kandidáta vojenských věd. Zastával velitelské a štábní funkce na stupni dělostřelecký oddíl a pluk. Od roku 1989 působil ve Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově jako pedagogický pracovník. V současné době je pracovníkem Ústavu strategických studií VA v Brně.

Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodézie a kartografie). Vykonal řadu odborných funkcí, zastával funkci vedoucího odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem odboru vojenského umění Ústavu obranných

studií AČR. Byl pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO. V současné době ředitelem v nově zřízeném Ústavu strategických studií Vojenské Akademie v Brně. Publikuje v *Mezinárodní politice*, *Vojenských rozhledech*.

Mgr. Zdeněk Král, nar. 1955, absolvoval Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy. Po skončení školy působil jako učitel na ZŠ a později jako zástupce ředitele. Vojákem z povolání se stal v r. 1986. V armádě pracoval jako vedoucí starší důstojník-specialista (filolog). Od 30. 9. 2001 je občanským zaměstnancem. V současné době zastává funkci správního rady oddělení vnitrozemní legislativy legislativního a právního odboru Úřadu MO (Od VL LPO ÚřMO).

Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc. (plk. v záloze), nar. 1948, Vojenské železniční učiliště, VA Bratislava (obor politická ekonomie), vedoucí autorských kolektivů: *Vysokoškolská učebnice ekonomie* (1992), *Ekonomika obrany - obranné hospodářství* (1996), *System gospodarki obronnej* (1996), *Dějiny ekonomiky obrany* (1997), *Ekonomika obrany státu* (1998), *Ekonomika bezpieczeństwa państwa średniej wielkości* (1999). Ve výzkumné práci se zabývá obranným hospodářstvím s důrazem na dějiny ekonomiky obrany a obranou průmyslovou základnu. Publikuje v domácích i zahraničních časopisech. Od roku 1980 působí na VA v Brně, pracuje jako vedoucí katedry sociálních věd Vojenské akademie v Brně (1994), přednáší na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

JUDr. Ivan Kudela (nar. 1922). Pochází z rodiny majora ruských legií, náčelníka Informačně osvětového odboru čs. vojenské správy na Sibiři, po roce 1920 ředitele klasického gymnázia v Brně a historika prvního čs. odboje a kulturně politického pracovníka legionářských a sokolských organizací. Po úmrtí otce v koncentračním táboře v Osvětimi (1942) musel odejít ze střední školy a byl totálně nasazen v Baťových závodech ve Zlíně. Vystudoval Právnickou fakultu MU v Brně a působil jako soudce v Brně a později pracoval na Ministerstvu spravedlnosti v Praze. Od r. 1954 byl zaměstnán na UK, zejména na Právnické fakultě, od r. 1989 jako sekretář Rady vysokých škol a ředitel Fondu rozvoje vysokých škol. Publikoval v oboru správy vysokých škol a vysokoškolského studia v ČR a v zahraničí. V důchodu (po r. 1997) se věnuje genealogii se zaměřením na osudy a dílo svého otce v rámci historie ruských legií.

Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D. Nar. 1972, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, obor politologie-historie, doktorandské studium politologie na Fakultě sociálních studií tamtéž. Je absolventem prvního kurzu bezpečnosti politiky a řízení obrany státu v letech 1996-97, dále kurzu Leaders for the 21st Century, na Marshall European Center v Německu, stáž na Zentrum Innere Führung v Koblenzi. Od r. 1996 vysokoškolský učitel katedry sociálních věd FVŠ VA Brno a externí spolupracovník katedry politologie fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Člen redakční rady Politologického časopisu. Své práce uveřejňuje převážně ve sbornících VA Brno (řada C, D) a ve vojenských rozhledech.

RNDr. Jaroslav Kvapil, nar. 1952. Matematicko-fyzikální fakultu UK v Praze zakončil v roce 1978. Zde také získal titul doktora přírodních věd. Od roku 1979 do 1991 pracoval v ČSAV v oblasti společenských věd. Zabýval se zde zejména experimentální a výpočetní technikou. Další hlavní oblastí jeho činnosti byla matematická analýza dat. V roce 1991 byl na konkurs přijat do armády na pracovní místo analogického typu, kterým byl Vojenský ústav sociálních výzkumů. Později pracoval pro potřeby personalistiky v Centru personálního marketingu. V armádě pracuje dodnes.

Ing. Josef Nastoupil, (plk. v. v.). Nar. 1924, absolvoval reálné gymnázium, vystudoval vševojenskou akademii a v letech 1945-1982 aktivně sloužil v armádě, nejdelší v protivzdušné obraně státu. V současné době je v důchodu a zabývá se překladatelskou činností (francouzština, němčina, angličtina) ve vojenském oboru. V roce 1996 přeložil pro vzdušné síly ČR známou publikaci Johna A. Wardena „Plánování leteckých operací“ (1989), uvádějící novou filozofii a teorii s letecké války na operačním stupni. Pro armádu mj. také přeložil z francouzského originálu publikaci „Malá encyklopedie vojenské strategie“ (AVIS 2000). Je externím spolupracovníkem vědecké knihovny AVIS, publikuje ve Vojenských rozhledech a dalších odborných časopisech.

RNDr. Eva Staňková, narozena 1961, absolvovala nejprve Přírodovědeckou fakultu a poté i Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. V současné době pracuje v Ústavu pro jazykovou přípravu při VA Brno, oddělení anglického jazyka, jako vedoucí skupiny učitelů zabezpečujících výuku v kurzech.

Pplk. Ing. Jaroslav Stojan, nar. 13. ledna 1950, absolvoval VA-Brno v roce 1973 v oboru raketového a dělostřeleckého vyzbrojování. V letech 1973-1980 působil na různých funkcích vyzbrojní služby u 1. armády, v letech 1980 - 1992 pracoval na technických funkcích u Ústřední muniční základny. Od října 1993 pracoval u sekce zahraničních vztahů MO na úseku zabezpečování spolupráce se státy NATO zejména v ob-

lasti kooperace s průmyslovými firmami, v letech 1996 - 1997 působil v rámci Majetkové sekce MO na úseku investičního rozpočtování. Nyní pracuje na úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti. Publikuje ve vojenských rozhledech a podílí se na překladech dokumentace NATO z anglického a francouzského jazyka.

PhDr. Jiří Straka, CSc. Nar. 1947, absolvent Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, obor angličtina-čeština (1970). Od roku 1971 je odborným asistentem na Vojenské akademii v Brně, v Ústavu jazykové přípravy VA (který byl za tu dobu několikrát přejmenován). V současné době je zástupce ředitele ÚJP pro studijní a pedagogickou činnost. Byl na třech studijních stážích v USA (1992, 1994 a 1996). Je autorem řady skript a učebnic pro potřebu výuky, spoluautorem dvoudílné učebnice Angličtina pro vojenské školy (1990). Podílí se na projektu Česká vojenská nomenklatura terminologie.

Doc. Ing. Jozef Šmondrk, Ph.D. nar. 1951, absolvent VA Brno (tank-aut), postgraduálního studia (řízení technického zabezpečení) a postgraduálního doktorandského studia (vojenská logistika) na VA Brno. V letech 1976-88 zastával technické a velitelskotechnické funkce u vojsk. Po ukončení postgraduálního doktorandského studia vykonával funkci zástupce ředitele Úřadu pro kontrolu hospodaření Velitelství logistiky, vedoucího oddělení na Kontrolní správě inspektora logistiky AČR a vedoucího oddělení mimorezortních vztahů katalogizace na odboru katalogizace majetku Úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti. V současné době je pracovníkem Ústavu strategických studií Vojenské akademie v Brně. Publikoval v časopisech Vojenské rozhledy, Vojenský profesionál a Armádní logistika.

PhDr. Jana Tomšů. Nar. 1957, Filozofická fakulta UJEP v Brně (1981). Téhož roku začala pracovat jako asistentka a později jako odborná asistentka na katedře jazyků Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově, kde působí dodnes. Nejprve vyučovala ruský jazyk a od roku 1993 francouzský jazyk. Absolvovala odbornou stáž na Univerzitě v Montpellier, dále stáž v Celostátním vzdělávacím jazykovém centru v Rochefortu a stáž na Univerzitě Sophia Antipolis v Nice. Svou profesní kariéru věnovala především problematice vojenské terminologie a překladatelské práci s odbornými texty. V současné době úzce spolupracuje se Společným výborem pro vojenskou terminologii, který je představitelem Francie v rámci terminologického programu NATO.

Doc. Ing. Bohuslav Vřek, CSc. (plk. v. z.) Nar. 1943, VA Brno, vojenské počítáče (1972). Absolvoval kurz řízení obrany, Defence Resource Management Institute, Monterey, USA (1993), kurz národní bezpečnosti,

Centre for National Security Studies, Kingston, Kanada (1994). Služba u PVOS, odborné funkce u okruhového výpočetního střediska, řídicí funkce v oblasti automatizace velení. Od r. 1986 vědeckopedagogickým pracovníkem VA, od r. 1994 do r. 2000 proděkan fakulty velitelské a štábní pro vědeckou činnost a zahraniční styky. Jeho pedagogická a vědecká činnost je zaměřena do oblasti informačních systémů, automatizace velení a řízení a přípravy uživatelů na tyto systémy. Zabývá se i otázkami využití počítačových simulací pro přípravu velitelů a štábů AČR. Spoluautor Kurzu bezpečnostní politiky a řízení obrany. Nyní vědecký spolupracovník Ústavu strategických studií VA v Brně, zabývá se obranným výzkumem a technologiemi.

Por. Ing. Petra Vráblíková, nar. 1977, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích (studijní obor účetnictví a finanční řízení podniku), studijní pobyt na Technical College Ede, Holandsko (1996), Université de Bretagne Sud, Francie (1999), International Teaching and Training Centre in Bournemouth, Velká Británie (2002). Pracovala na FÚ Soběslav (oddělení kontroly, majetkové daně), Silvi Nova CS, a.s. - (poloviční pracovní úvazek při studiu, překlady, tlumočení). SVŠ MO Komorní Hrádek - lektorka angličtiny (2001-2002). V současné době je posluchačkou dvouletého nástavbového studia - SVŠ MO Komorní Hrádek a účastnicí distančního doktorského studijního programu na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích.

CONTENTS

Ing. Josef Janošec, CSc. For the Security and Defence of the State <i>(An Introductory to Strategic Studies)</i>	3
PhDr. Jan Eichler, CSc. Security Threats and Risks Tied with the Régime of Saddam Hussein and its Military Defeat	15
Doc. Ing. Josef Šmondrk, Ph.D. The Spread of NATO Codification System beyond the Czech Republic Defence Department	29
Doc. Ing. Bohuslav Víšek, CSc. Orientation towards Prospective Technologies	43
MILITARY ART	
Ing. Miroslav Hřebíček, CSc. Operations with the Armed Forces Engagement	53
Mgr. Libor Frank The Comparative Analysis of Selective Terms of Security Terminology	64
OPINIONS, CONTROVERSY	
Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc. Some Experiences from the Involving of External Sources in Defence Environment <i>(Outsourcing and Insourcing Concepts)</i>	71
INFORMATION PAGES	
Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D. The Reform of the German Armed Forces and its Perils	83
French General Directorate of External Security	93
Lt. Ing. Petra Vrábliková The Theory of Stimulation and its Implications for Influencing Working Motivation and Efficiency	97
CONFERENCE	
The 4th Terminology Conference of the Defence Department <i>(An Introductory)</i>	103
Ing. Karel Kozák, Ph.D. Terminology and Standardization Documentation Translations	104
Lt.Col. Ing. Jaroslav Stojan Standardization Terminology 2003	118

CONTENTS

Mgr. Zdeněk Král	
Terminological Norms	
<i>(The Role of Legislative and MoD Law Division in the Process of Forming and Implementations of Professional Military Terminology)</i>	120
RNDr. Eva Staňková	
The Experiences with Military Terminology in Teaching Process	122
RNDr. Jaroslav Kvapil	
The Unfied Understanding of Notions	
<i>(Military Terminology as a Result of the Description of Comand and Control Process within the DoD Department)</i>	124
PhDr. Jana Tomšů	
The French-Czech and Czech-French Collection of Military Terms and Definitions	125
PhDr. Jiří Straka	
Project of Defence Research "Czech Military Terminology"	
<i>(Report at the Terminology Conference, March 27, 2003)</i>	128
PhDr. Ivana Čechová	
Our Experiences with Teaching Military Terminology	132
MILITARY PROFESSIONAL	
Unmanned Aerial Vehicles	134
The Anti-Missiles Simulator	139
Air Campaign against Iraq	141
HISTORY	
JUDr. Ivan Kudela	
Aksakovo Tragedy	
<i>(The Death of Colonel Josef Švec)</i>	151
BOOK REVIEW	
War and Anti-war	157
PERSONAL DATA	
Brigadier General Jan Satorie	161
English Annotation	165
Who is Who in This Issue	169
English Contents	172

OB SAH

3/2003

Ing. Josef Janošec, CSc. <i>osobně</i>	
Pro bezpečnost a obranu státu	<i>OS</i>
(Úvod do teorie strategických studií)	3
PhDr. Jan Eichler, CSc. <i>o</i>	
Bezpečnostní hrozby a rizika spojené s režimem Saddáma Husajna	
a s jeho vojenským svržením	15
Doc. Ing. Jozef Šmondrk, Ph.D. <i>o</i>	
Rozšiřování kodifikačního systému systému NATO	
mimo rezort obrany České republiky	29
Doc. Ing. Bohuslav Víšek, CSc. <i>o</i>	
Orientace na perspektivní obranné technologie	43
VOJENSKÉ UMĚNÍ	
Ing. Miroslav Hřebíček, CSc. <i>o</i>	
Operace s účastí ozbrojených sil	53
Mgr. Libor Frank <i>- Drážďany 44 29 93</i>	
Srovnávací analýza vybraných pojmů bezpečnostní terminologie	64
NÁZORY, POLEMKA	
Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc. <i>o</i>	
Některé zkušenosti ze zapojování vnějších zdrojů v prostředí obrany	
(Pojmy „outsourcing“ a „insourcing“)	71
INFORMACE	
Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D. <i>o</i>	
Reforma německé armády a její úskalí	83
Francouzské Generální ředitelství vnější bezpečnosti	93
Por. Ing. Petra Vráblíková <i>o</i>	
Teorie stimulace a její význam v ovlivňování pracovní motivace a výkonnosti	97
Z KONFERENCE	
4. terminologická konference rezortu MO	
(Úvod)	103
Ing. Karel Kozák, Ph.D. <i>(217 395) 11. 1. 2003</i>	
Terminologie a překlady standardizačních dokumentů	104
Pplk. Ing. Jaroslav Stojan <i>217 395</i>	
Standardizace terminologie 2003	118

podlehlý,
2010 83

OBSAH

Mgr. Zdeněk Král	DS	200	097	193
Názvoslovné normy (Úloha legislativního a právního odboru MO v procesu tvorby a zavádění vojenské odborné terminologie)				120
RNDr. Eva Staňková				
Zkušenosti s používáním vojenské terminologie ve výukovém procesu				122
RNDr. Jaroslav Kvapil				
Jednotné chápání pojmů (Vojenská terminologie v návaznosti na úkoly spojené s popisem procesů řízení a zajišťování činnosti a rozvoje rezortu MO)				124
PhDr. Jana Tomšů				
Francouzsko-český a česko-francouzský sborník vojenských pojmů a definic				125
PhDr. Jiří Straka, CSc.				
Projekt obranného výzkumu Česká vojenská normotvorná terminologie (Zpráva na konferenci 27. 3. 2003)				128
PhDr. Ivana Čechová				
Zkušenosti s používáním vojenské terminologie v procesu výuky				132
VOJENSKÝ PROFESIONÁL				
Bezpečnostní letadla				134
Simulátor protiraketové obrany				139
Letecká operace proti Iráku				141
Z HISTORIE				
JUDr. Ivan Kudela				
Aksakovská tragédie (Smrt plk. Josefa Švece)				151
RECENZE				
Válka a antiválka				157
PERSONÁLIE				
Brigádní generál Jan Satorie				161
Anglické anotace				165
Představení autorů tohoto čísla				169
Obsah v angličtině				172

VOJENSKÉ ROZHLEDY

čtvrtletník

Vydává:

MO ČR - AVIS (Agentura vojenských informací a služeb)
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 3/2003

Ročník: XII. (XLIV.)

Den vydání: 8. 7. 2003

Rozšiřuje:

AVIS, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
pí Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon: (973) 21 57 33

E-mail: voj.rozhledy@army.cz

Fax: (973) 21 59 17

Redakční rada: doc. Ing. Josef Janošec, CSc. (vedoucí), PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.,
Ing. Jan Doksanský, brig. gen. Ing. Jiří Halaška, plk. prof. Ing. Jiří Herynk, CSc.,
doc. Ing. Josef Kašpar, CSc. plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Mgr. Antonín Konrád,
doc. Ing. Petr Němec, CSc. plk. doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc.,
PaedDr. Jaroslav Ševčík, mjr. Ing. Vlastimil Šlouf, Ing. Milan Štembera, CSc.,
Ing. Štefan Zigo, plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. (zahraničí).

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice.

Grafická úprava: Ing. Bořivoj Beránek

Tiskne: Vojenský zeměpisný ústav Praha

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:
http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm

